

KATAR'DA İYİ YÖNETİŞİM DENEYİMİ

Sürdürülebilir Kalkınmanın ve Toplumsal
Güçlendirmenin Kaldıraçları (1995 - 2013)

Editör

el-Anûd Ahmed Âl Sâni

Yazarlar

Araştırmacılar ve Akademisyenler Grubu

Çeviren

Osman Arpaçukuru

Katar 2024

KATAR'DA İYİ YÖNETİŞİM DENEYİMİ

Sürdürülebilir Kalkınmanın ve Toplumsal
Güçlendirmenin Kaldıraçları (1995 - 2013)

**KATAR'DA
İYİ YÖNETİŞİM DENEYİMİ**
Sürdürülebilir Kalkınmanın ve Toplumsal
Güçlendirmenin Kaldıraçları (1995 - 2013)

Yayıncı: Katar Kültür Bakanlığı- Yayınlar ve Tercüme Dairesi
Tercüme Bölümü
Türkçe 1. Baskı, 2024

Editör
el-Anûd Ahmed Âl Sâni

Yazar: Arapçadan Tercüme

el-Arabî Sıddîkî
Şâkir el-Hûkî

Ömer el-Bûbekrî
Mâcidel-Ensârî
Seyf Saîd es-Süveydî

Hasan es-Seyyid
el-Anûd Ahmed Âl Sâni

Yayın Koordinatörü:

Şeyha el-Kuvârî
e-posta : rs@moc.gov.qa
Tel: 44022222
Doha /katar

Baskı
Matâbi'u el-Varrâk

Grafik Tasarım
Ahmed Hanafi - Al Waraq Printing Press

Katar Ulusal Kütüphane Kayıt No: 358 /2024
ISBN: 9789927135972

Kitabın Arapça hakları Al Jazeera Centre for Studies'e aittir.

Tüm çeviri hakları saklıdır, yayıncının izni olmadan kitabın tümünün veya herhangi bir kısmının elektronik ortamda depolanması, saklanması veya herhangi bir şekilde çoğaltılması yasaktır.

KATAR'DA İYİ YÖNETİŞİM DENEYİMİ

Sürdürülebilir Kalkınmanın ve Toplumsal
Güçlendirmenin Kaldıraçları (1995 - 2013)

Editör

el-Anûd Ahmed Âl Sâni

Yazarlar

el-Arabî Sıddîkî
Şâkir el-Hûkî

Ömer el-Bûbekrî
Mâcidel-Ensârî

Hasan es-Seyyid
el-Anûd Ahmed Âl Sâni

Seyf Saîd es-Süveydî

Çeviren

Osman Arpaçukuru

Çeviri Kontrol

Halil Aldemir

Katar 2024

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	11
Birinci Bölüm: KATAR'DA YÖNETİM VE TOPLUMUN RASYONELLEŞTİRİLMESİ	21
el-Arabî Sıddîkî	
İkinci Bölüm: KATAR'DA İYİ YÖNETİŞİM DENEYİMİ VE RASYONEL TOPLUMUN KURUMLARININ OLUŞTURULMASI	53
Ömer el-Bûbekrî	
Üçüncü Bölüm: İYİ YÖNETİŞİMİ KURUMSALLAŞTIRMAK İÇİN ANAYASA VE MEVZUATIN GELİŞTİRİLMESİ	93
Hasan es-Seyyid	
Dördüncü Bölüm: BELEDİYE SEÇİMLERİNİN İYİ YÖNETİŞİMİN KURULMASINDAKİ ROLÜ	117
Şâkir el-Hûkî	
Beşinci Bölüm: KATAR'IN KALKINMA PROJESİ BAĞLAMINDA SOSYOPOLİTİK GELİŞME	139
Mâcid el-Ensârî	
Altıncı Bölüm: KAPSAMLI KALKINMAYA KATILIMI İÇİN KADINI VE KURUMSAL YAPIYI GÜÇLENDİRME POLİTİKALARI	165
el-Anûd Ahmed Âl Sâni	
Yedinci Bölüm: EKONOMİK SEÇENEKLER VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA STRATEJİLERİNİN YOL HARİTALARI	201
Seyf Saîd es-Süveydî	
SONUÇ	245

YAZARLAR

el-Arabî Sıddîkî

Katar Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde Arap Demokratik Dönüşümü Profesörüdür. Avustralya Ulusal Üniversitesinden (ANU) doktora derecesine sahiptir. Daha önce İngiltere Exeter Üniversitesinde Siyaset Bilimi Bölümü’nde çalıştı. Ayrıca Westminster Üniversitesinde uluslararası ilişkiler ve Arap ve İslam dünyası siyaseti ve kültürü üzerine dersler verdi. Demokratikleşme ve demokrasi konularında, özellikle de Arap coğrafyasındaki demokratikleşme konusunda uzmandır. Araştırma alanları demokratik dönüşümler, protesto hareketleri ve karşılaştırmalı Arap ve Orta Doğu politikalarına odaklanmaktadır. Bilimsel Araştırmalar için Ulusal Öncelikler Programı’nın “İslam ve Demokraside Dönüşümler” (Dokuzuncu Dönem) konulu 3 yıl süren bir projesinin de koordinatörüdür.

Ömer el-Bûbekrî

Tunus Üniversitesinde Kamu Hukuku Profesörü ve Tunus İnsan Hakları Yüksek Komisyonu Üyesidir. Doktorasını 2006 yılında Sousse Hukuk Fakültesi’nde Kamu Hukuku alanında Devlet Kamu Kredileri üzerine yapmıştır. Siyasi Reform ve Devrim Hedeflerinin ve Demokratik Geçişin Gerçekleştirilmesi Yüksek Komisyonu üyesiydi. el-Bûbekrî’nin entelektüel ve akademik ilgi alanları; insan hakları meseleleri, demokratikleşme ve geçiş dönemi adaleti ile demokratik yapılanmada sivil toplumun rolünü kapsamaktadır. “Arap Dünyasında Ölüm Cezası ve Yaşam Hakkı Üzerine Çalışmalar” [ortak yazarlı] adlı bir kitabı ve hakemli dergilerde yayınlanmış hukuk alanında çok sayıda çalışması bulunmaktadır.

Hasan es-Seyyid

Katar Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde Anayasa Hukuku Profesörü ve aynı üniversitenin Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü Müdürüdür. Aynı zamanda Katar Uluslararası Mahkemesi’nde bir yargıçtır. İngiltere’deki East Anglia Üniversitesinden (UEA) 2003 yılında doktora derecesini, 2018 yılında ise hukuk alanında profesörlük unvanını almıştır. es-Seyyid, 2007-2010 yıllarında Katar Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığı görevini yürütmüştür. Daha önce Katar’da anayasa hukuku, idari uyuşmazlıklar ve devlet sözleşmeleri konularında uzman bir avukat olarak çalışmış ve Katar Barosu’nda başkan yardımcısı olarak görev yapmıştır. Ayrıca 2012 yılında hukuk alanında Devlet Teşvik Ödülüne layık görülmüştür. Doktor es-Seyyid aralarında “Katar Anayasa Hukuku Çalışmalarına Giriş” ve “Katar Devleti Anayasa Belgeleri Koleksiyonu’nun” da bulunduğu bir dizi kitap yayınlamıştır. Ayrıca, hakemli dergilerde yayınlanmış makaleleri de bulunmaktadır.

Şâkir el-Hûkî

Tunus Hukuk, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde Kamu Hukuku profesörü. Kamu hukuku ve siyaset bilimi konularında uzmandır. Siyaset Biliminde İleri Araştırmalar alanında doktora ve sertifika sahibidir. Tunus’taki birçok fakülte ve enstitüde ders vermiştir; bunlar arasında Tunus ve Sousse’deki Hukuk Fakülteleri, Kayravân Yüksek Hukuk ve Siyaset Bilimleri Enstitüsü ve Yüksek Muhasebe Enstitüsü bulunmaktadır. 2014 yılında “Tunus’ta İslam ve Anayasa” üzerine Fransızca bir kitap yayımlamış ve hakemli bilimsel ve üniversite dergilerinde Arapça ve Fransızca dillerinde hukuk alanında çalışmalar kaleme almıştır.

Mâcid el-Ensârî

Katar Üniversitesinde Siyaset Sosyolojisi Profesörü ve Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü'nde baş araştırmacıdır. İngiltere'deki Manchester Üniversitesinden Toplumsal Dönüşüm alanında doktora ve yüksek lisans derecesine sahiptir. Araştırmaları, yerel ve bölgesel konuların siyasi analizinin yanı sıra kamuoyunun, sosyal refahın, siyasi ve dini değerlerin ölçülmesi alanlarında yoğunlaşmaktadır. Daha önce Katar Dışişleri Bakanlığı'nda ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarında çalışmıştır. Al Jazeera, BBC Arabic, Russia Today, Al Arabi TV ve Qatar TV gibi çeşitli medya kanallarında siyasi analist olarak çeşitli medya görevleri yürütmektedir.

el-Anûd Ahmed Âl Sâînî

Al Jazeera Center for Studies'de (el-Cezire Araştırma Merkezi'nde) kıdemli araştırmacı ve danışmandır. Şu anda aynı kurumda Yayıncılık ve Araştırma Hizmetleri Müdürü olarak çalışmaktadır. Katar Üniversitesinden İşletme ve Ekonomi alanında lisans eğitimi almış ve 2014-2015 döneminde Katar Liderlik Merkezi'nin programından mezun olmuştur. Araştırma ilgi alanları, kadın sorunları, insan hakları, yönetim ve ekonomi konularını içerecek şekilde çeşitlilik göstermektedir. Çeşitli kitapları yayınlandı, bunlar arasında “Katarlı Kadının Yol Haritasındaki Değişmezler ve Dönüşümler: 1995-2013”, “Katar Devleti'nin Kalkınma Deneyimi: Vizyon 2030'un Temellerine Dair Analitik Bir Çalışma” ve “Yabancıların Gözünden Katar: Küresel İmajlar” bulunmaktadır.

Seyf Saîd es-Süveydî

Katar Üniversitesinde Ekonomi Profesörüdür, şu anda Katar Borsa Endeksi Kurulu'na başkanlık ediyor. İngiltere'nin Durham Üniversitesinde ekonomi alanında doktora derecesi almıştır. Katar Üniversitesinde Planlama ve Geliştirmeden sorumlu Rektör Yardımcısı olarak Kasım 2008'den Ocak 2016'ya kadar görev yaptı. Ayrıca Üniversite İdari İşlerden sorumlu Rektör Yardımcısı ve Üniversite Konseyi Üyesi (1995-2003) görevlerinde de bulundu. Dr. Seyf; eğitim, yönetim ve gelişim sektöründe zengin ve uzun süreli bir deneyime sahiptir. 1985 yılında İşletme ve Ekonomi Fakültesi'nde öğretim görevlisi ve ardından aynı ana bilim dalında profesör oldu. 1995-2002 yılları arasında Doha Menkul Kıymetler Piyasası (şimdiki adıyla Katar Borsası) Yönetim Kurulu üyeliği yapmıştır. Çeşitli kitapları yayınlanmıştır; bunlardan bazıları “Ekonominin Temellerine Giriş” ve “Para ve Banka” başlıklı kitaplardır.

GİRİŞ

Bu kitap, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin yönetimi döneminde (1995-2013) Katar Devleti'nde İyi Yönetişim veya Rasyonel Hükümet deneyimi meselesine ilk kez ışık tutmaya çalışan, devam eden bir çabanın ürünüdür. Ülkenin ve toplumun gerçek zenginliğini oluşturan insani kalkınmaya odaklanarak, Katar'ın bu dönemdeki kalkınma projeleri bağlamında bu dönemin sürdürülebilir kalkınma ve sosyal güçlenme kaldıraçlarını inceliyor. Bu çalışma, Katar'a özgülüğüyle yakından ilgili olan iki temel varsayıma dayanmaktadır. Bu varsayımlardan ilki, yönetimin rasyonelleştirilmesine ve topluma ve yönetime en uygun ve en doğru şekilde hareket etme yeteneğinin kazandırılmasına odaklanmaktadır. İkinci varsayım ise devlet-hukuk ve devlet-toplum ilişkilerinde niteliksel bir sıçrama yapabilecek ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşabilecek bir ülke için hukuk sisteminin kurulmasıyla ilgilidir.

Kitap, Katar'ın, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni döneminde yönetim ve devleti modernleştirme kapısından girişinin belirleyici etkenlerini inceleyerek bu iki varsayımı araştırıyor. Bu incelemeyi, iyi yönetim anlayışı çerçevesinde reform meselesini gündeme getirme deneyimiyle yürütüyor. Bu deneyim, yerel bağlam ve özgünlüğü gözetken, dengeli ve gerçekçi herhangi bir reform sürecinin, güçlendirme ideallerini: yani iyi yönetim, rasyonel toplum, rasyonel ekonomi gibi iyi yönetim bileşenlerini ve becerilerini karşılayan kapsamlı kalkınma göstergelerini benimsemedikçe, aşamalı başarının şartlarını tümüyle yerine getiremeyeceğinin erken farkına varılmasında öncü olmuştur. Bütün bunların yanında, iyi yönetişimin bileşenleri ve mekanizmaları demokrasinin gereklilikleriyle çalışmamalıdır.

Dolayısıyla başlangıç noktası, Katar deneyimine özgü özellikler taşır. Bu da kapsamlı kalkınma iddiasını kazanma mesafesini kat etme faaliyetinin iyi yönetim istasyonundan başlaması, fakat orada oyalanıp kalmamasıdır. “Katar Ulusal Vizyonu 2030” ve “Ulusal Kalkınma Stratejisi 2011-2016” belgelerinde açıkça görüldüğü üzere devletin, toplumun, ekonominin ve çevrenin iyileştirilmesi şartlarını yerine getirme sürecinde elde edilen liyakat ve yeterlik, demokratikleşme koşullarını tamamlamanı önceden gereken zorunluluklarındandır. Bu, yeteneklerin varlığını varsaymakla değil, onları kazanmak ve genişletmek ile ilgilidir. Yine bu denklemin her iki tarafı için de sürdürülebilirliğin temel bir garantisi olarak, yöneten ve yönetilene sunulan imkân ve fırsatları aşamalı olarak pratik ve gerçekçi bir şekilde geliştirip yükseltmekle ilgilidir. Bundan ötürü, kitapta konunun ağırlık merkezi olarak iyi yönetime odaklanılarak, kavramsal çerçevenin açıklanması gerekiyor. Bu terim esas olarak **şimdi ile geleceğin kesiştiği anı** ifade ediyor. Çünkü iyi yönetimle ilgili taraflardan her biri, kalkınma performansının tavanını, mevcut nesillerin ihtiyaçlarını uygun kriter veya standartlarla karşılama becerisini güvence altına alacak şekilde yükseltmeyi amaçlar. Ayrıca gelecek nesillerin ihtiyaçlarını ve politik, ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik bileşenlerine erişim haklarını da güvenceye alacak şekilde kalkınma performansının tavanını yükseltmeyi hedefler. Bu kapsayıcılık, demokrasi, insan hakları, küreselleşme gibi çağdaş modernitenin yollarını şekillendiren temel değer ve kalkınma başlıklarının hiçbirinde bulunmaz. İyi yönetimin etkinleştirilmesi **başka bir anı daha** gerektirir ki o an olmadan kapsamlı reform yaklaşımında ilerlemek ve bunun üzerine inşa etmek mümkün değildir. İyi yönetimin bu ânı gerektirmesi de **yönetimin rasyonalitesinin belirgin özelliklerini aksettirmek** ve iyi yönetimin sütunlarının onsuz inşa edilemeyeceği önemli bir

temel olarak kabul edilen **hukukla yönetilen bir devletin bileşenlerini sağlamak** içindir. Bu sonuncusu, yönetişimi, geniş katılım, dağıtım adaleti, etkililik, sorumluluk, şeffaflık ve hesap verebilirlik göstergelerinin ve bu sütunların gerektirdiği somut çeviri ve uygulama mekanizmalarının somutlaştırılmasını mümkün kılan bir sanat haline getirir.

Üçüncü an, aynı zamanda, iyi yönetişimin sembolizmini ve özünü, performans açısından, pratik yükümlülük olarak ve yolsuzlukla mücadelede siyasi işlerin yönetiminde ahlaki ve yasal içerik açısından da ahlaki değerlere uyum olarak özetlemektedir.⁽¹⁾ Bütün bunlar da iyi yönetişimin tamamlayıcı temeli olarak bu ilkenin pekişmesini garanti eden politika ve stratejiler geliştirilerek yapılacaktır. Hatta ahlaki değerlere uyum, özellikle yolsuzluğun yayılmasının vatandaşlık, devletin itibarı ve hukukun üstünlüğü üzerinde birtakım sonuçları olduğundan iyi yönetişimin kavramsal temelleri kapsamına dahi girer: Şöyle ki, “...çünkü yolsuzluk yapanlar hukuku etkisiz hale getirme ve düzenleyici kararları daha beşikteyken boğma imkânına sahiptirler, bu yüzden hukuk toplum nezdinde saygınlığını yitirir. Bu, sıradan vatandaşın hukukun üstünlüğüne olan güvenini kaybetmesine neden olan bir durumdur ve hukuk ihlali norm haline gelirken, hukuka uygunluk kural dışılık olur.” Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi, 4 Aralık 2000 tarih ve 61/55 sayılı kararında, yolsuzlukla mücadele ilkesini, “iyi” veya “ideal” olarak nitelenmeyi hak eden herhangi bir yönetim deneyimine yükselmenin ayrılmaz bir parçası olarak kabul etmiştir. Bunlar arasında iyi yönetim konusunun uluslararası düzeye taşınması, dürüstlüğün geliştirilmesi, rüşvetin önlenmesi, bilgiye erişilebilirlik, kamu harcamalarının etkili bir şekilde

(1) AbdulFudayl, Mahmûd, *el-Fesâd ve'l-hukmu's-sâlih fi'l-bilâdi'l-Arabiyye* (Beyrut: Merkez Dirâsâti'l-Vahdeti'l-Arabiyye, 2004).

yönetilmesi ve yoksulluğun azaltılması konularının yasallaşması yer almaktadır. Bunların hepsi Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve dünyanın çeşitli bölgelerindeki Uluslararası Kalkınma Yönetimi Komisyonları tarafından yönetişimin rasyonelleştirilmesi için paralel ve destekleyici mekanizmalar olarak ele alınmaktadır. Çünkü yolsuzluğun yayılması, gelişmekte olan halkların sadece ekonomik kalkınma hedeflerine değil, aynı zamanda vatandaşlık haklarına, sosyal adalete, ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ve siyasi istikrara da en büyük zararı vermektedir (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 1997).

Dördüncü an, iyi yönetişim ile “sürdürülebilirlik” koşullarını sağlama açısından gelecek vaat eden herhangi bir ekonominin kârlılığı arasındaki organik ilişkiyle ilgilidir. Bu noktada politik, ekonomik, hukuki ve ahlâkî alanların örtüşmesi bir tesadüf değil, ancak iyi yönetişimin kapsayıcılığının bir doğasıdır. İyi yönetişim, kurumların oluşturulması ve işler hale getirilmesi ile ilişkilidir. Dolayısıyla en üst düzeyde yönetişim göstergelerine ulaşmak parlamento, belediyeler, mahkemeler, üniversiteler gibi kamu kurumlarının ve medya, gönüllü ve sivil toplum kuruluşlarının oluşmasının önüne geçemez. Çünkü bunlar kaçınılmaz olarak hak temelli zeminin oluşturulmasını, sorumluluk ve görevlere ilişkin düzenlemeleri ve devlet-toplum, özel-kamusal sektör ve herhangi bir siyasi veya ekonomik kuruluşun üyeleri arasındaki ilişkileri sağlayacak mekanizmalar geliştirmeye hizmet eder. Hesap verebilirliğin yokluğu, liyakatin göz ardı edilmesi, kamu işlerinin özelleştirilip de kota, hizipçilik ve diğer ayrımcılık kalıplarına dayalı bir politika izlenmesi insani tercih, deneyim ve stratejilere meydan okumakla kalmaz aynı zamanda yöneten-yönetilen, özel sektör-kamu sektörü veya kadın-erkek arasındaki güven eksikliği gibi yarattığı riskler nedeniyle iyi yönetişimin önünde ciddi zorluklar oluşturur. Bu

ayrımcılık kalıpları ayrıca gençler arasında gerginlik, kamu kurumlarının kapasitelerinin tükenmesi gibi yapısal ve ahlâkî zayıflıkların yanı sıra performans ve üretkenlik eksikliğine yol açar.

Okuyucu bu kitabın iki kapağı arasında, bilinen ve bu metinde belirtilen bütün literatürlerde iyi yönetişimin kavramsal çerçevesinin parametrelerini oluşturan dört an ile ilgili konuları bulacaktır. Amaç, iyi yönetim konusunda umut vaat eden Katar deneyiminin her yönü hakkında okuyucuyu bilgilendirmektir. Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin başlattığı öncü yaratıcılığa rağmen halen geliştirilme ve tamamlanma aşamasında olan bu deneyimin gelecekte, özellikle de örneğin 2030 yılında beklendiği gibi ara meyvelerini verdikten sonra, sürekli bilimsel merak ve inceleme konusu olmaya devam edeceğine şüphe yoktur.

Önceden sunulan bilgilere dayanarak, bu kitapta -bilimsel anlamda- birbirine eşdeğer olan “iyi yönetim” ve “rasyonel hükümet” için kabul edilen tanıma kısa bir ekleme yapabiliriz. Bu kavram, uluslararası camiada ve Arap dünyasında popülerdir ve dünyanın bütün ülkelerinde sivil toplum kuruluşları ve dernekler arasında bilimsel, akademik, gazetecilik ve hareket açısından ilgi görmektedir. Tanımındaki boşluk önemli ölçüde azalmıştır; çünkü kavramın kendisi artık gösterge, anlam ve belirtilen amaçlar açısından zorluklar oluşturmamaktadır, özellikle de gerek Birleşmiş Milletlere özgü gerek Dünya Bankası da dâhil olmak üzere uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından yayımlanan birçok tanım arasında pek çok noktada kesişim bulunmaktadır. Dünya Bankası'nın tanımı şu anlamları içermektedir: (1) Uygulama: “Gücü kullanma biçimi.” (2) Tasarruf: “İster insani ister ekonomik olsun, maddi olan ve maddi olmayan her türlü kaynak yönetimi”. Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği, Dünya Bankası'nın tanımıyla büyük

ölçüde örtüşen benzer bir tanım sunuyor: (1) Kamu çıkarlarını koruyan, devlet işleri üzerinde idari, ekonomik ve siyasi otoriteyi vatandaşların çıkarlarını ifade etme hakkına sahip olacak şekilde kullanan temsili bir yönetim. (2) İyi yönetişimin “yasalar kapsamındaki yasal hak ve yükümlülüklerin kullanılmasını” garanti altına aldığı durumlarda yetkinin yasalara uygun olarak kullanılması. (3) Anlaşmazlık yönetimi; iyi yönetişimin, uzlaştırıcı durumda olup da kamusal ve şeffaf araçlar, kanallar ve kurumlar aracılığıyla, devlet veya kurumlarıyla olan anlaşmazlıklar da dâhil olmak üzere “vatandaşların anlaşmazlıklarını” uzlaştırmak mümkün olduğunda başvurulur.

Tanımların çoğu, iyi yönetişimin karakteristik özellikleri ve temel dayanakları ile tutarlıdır ve bunlardan aşağıdaki dördü kitabın bölümlerinde tartışılan konular bağlamında öne çıkmaktadır:

- 1. Hesap verebilirlik:** Hem özel sektörde hem kamu sektöründe eşit olarak geçerli olmak üzere siyasi, hukuki, mali ve idari alanlarda her türlü hesap verebilirliğin uygulanması için güvenilir ve etkin, kabul edilebilir yasal mekanizmalara duyulan ihtiyaçla ilgilidir.
- 2. Katılımcılık:** Kapsamlı kalkınmayı destekleyen ve devlet ile toplum arasında canlı ve sürekli bir etkileşimi, özellikle de ister kamu kurumlarında ister bakanlıklarda veya hükümette olsun, kamuoyunun tercih ve yönelimlerinin karar vericilere iletilmesini garanti altına alan bir süreç olarak temsil, ifade, örgütlenme ve sivil katılım haklarını güvence altına alan bir mekanizmadır.
- 3. Şeffaflık:** Özellikle yönetimde, kaynakların ve bütçelerin kullanımında ve önemli kararların alınmasında iyi yönetişimin en önemli dayanaklarından biridir. Bilgiyi yalnızca erişilebilir kılmak için açık bilgi marjını öngörmekle kalmaz, aynı zamanda

özel ve kamu sektörlerinde her düzeydeki kamu kurumları ve karar vericilerle kolay iletişimin garantisidir.

4. Hukukun Üstünlüğü: Bu ilke; yöneticiler, yönetilenler, kurumlar, bireyler ve kamusal ve sivil teşkilatlar olmak üzere devletin ve toplumun her bileşeninin yasalara eşit şekilde uymasını içerir.

Bu bağlamda, kitap yedi bölüme ayrıldı. **Birinci Bölüm**, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin Katar'da yönetimde bulunduğu dönemini ele alıyor. Onun yönetim modelini, özellikle de ilk defa iyi yönetişimi ortaya koymasını ve hükümet, toplum ve liderliğin rasyonelleştirilmesi arasındaki bağıntıyı inceliyor. Bu bölümde el-Arabî Sıddîkî'nin dikkat çektiği üzere Baba Emir Şeyh Hamed bu yönetim biçimini çağdaşlık ile Katar'ın köklü mirasını birleştirmek suretiyle başlatabildi. Yönetim ve hükümet modellerinde küresel düzeyde meydana gelen değişimlere ayak uydururken köklü Arap ve İslami karakterini koruyan Katar toplumu, Batı yanlısı modernite ve çağdaşlık eğilimlerine teslim olmamıştır. Bu, onun, yönetimin rasyonelleştirilmesi yolunda benimsediği çerçevelerde kendini göstermektedir.

İkinci Bölüm, Katar'ın iç politikasında benimsediği iyi yönetim modelinin içeriğine ve aynı zamanda iyi yönetim modelini somut bir gerçekliğe dönüştürmek için etkinleştirdiği mekanizmalara ve toplumun rasyonel kurumlarını inşa etmek için attığı somut adımlara dair iki soruyu yanıtlamaktadır. Ömer el-Bûbekrî'ye göre bu bölüm, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin özellikle yeni binyılın başından itibaren Katar'da kapsamlı bir kalkınma atılımı gerçekleştirmek amacıyla uyguladığı iyi yönetim modelini anlamak için bir giriş mahiyetindedir. Bu bölümde, Katar'ın mevcut ve gelecek nesiller için sürdürülebilir ve adil bir kalkınmayı sağlamak amacıyla yıllardır benimsediği iyi yönetim politikaları ele alınmaktadır. Bu durum, son on yılda insani

ve sürdürülebilir kalkınma, şeffaflığa destek ve yolsuzlukla mücadele konularında elde edilen olağanüstü sonuçlarla ortaya konmaktadır.

Üçüncü Bölüm, 2004 Katar Kalıcı Anayasası'nın, maddelerinin lafzından ve ruhundan hareketle, iyi yönetim ilkeleriyle ilişkisi açısından analitik bir okumasını sunmaktadır. Bu amaçla, Hasan es-Seyyid tarafından tartışılan sorun: *Katar Devleti'nin Kalıcı Anayasa'sı iyi yönetim ilkeleriyle ne ölçüde tutarlı kabul edilebilir?* olarak özetlenebilir. Yazar, bu soruyu yanıtlamak için, Katar Devleti'nin Kalıcı Anayasa'sı ile 1970 tarihli Geçici Anayasa ve 1972 tarihli Değiştirilmiş Geçici Anayasa belgelerini karşılaştırarak, anayasal ve yasama yapısının gelişimini incelemektedir. Kalıcı Anayasa'nın, hem hazırlanma ve formüle edilme yöntemi hem de halkın onayını referandum yoluyla alması açısından, değiştirilmiş Temel Kanun'a kıyasla önemli bir niteliksel sıçrama teşkil ettiğinin altını çizmektedir.

Dördüncü Bölüm, Katar'da 1999 yılından itibaren periyodik olarak başarıyla gerçekleştirilen belediye seçimlerini ele almaktadır. Bu seçimlerin sadece, vatandaşın aktif katılımına dayalı demokratik uygulamaların pekiştirilmesi yolunda bir adım olmadığını, aynı zamanda iyi yönetim modelinin tesis edilmesi ve toplumun modernleştirilmesi yolunda da önemli bir adım olduğunu açıklamaktadır. Şâkir el-Hûkî ayrıca, dürüstlük ve şeffaflığın sağlanması için gerekli tüm güvencelerin sunulması, seçme ve seçilme hakkının kabul edilmesi için gerekli bütün demokratik icraatların yerine getirilmesi ve ayrıca Seçim İdaresi, Denetim Komisyonu, Ulusal İnsan Hakları Komisyonu gibi gözetim organlarının kurulması yollarıyla iyi yönetişimin pekiştirilmesinin yöntem ve mekanizmalarına vurgu yapmaktadır.

Beşinci Bölümde, Mâcid el-Ensârî, Katar Emiri Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni döneminde tanık olunan sosyal ve siyasi dönüşümlerin

seyrini Katar kalkınma projesi bağlamında dile getirmektedir. Başta eğitim, kadınların toplumsal kalkınmaya katılımı ve sivil toplumun gelişimindeki icraatlar olmak üzere çeşitli sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi alanlarda gerçekleşen Yeniden Doğuş'un izlerini takip etmektedir. Bu üç alan üzerinden, Emir Şeyh Hamed'in yönetimi dönemindeki kamu politikalarının etkisine ve bunların, insan kapasitesini artıran ve aynı zamanda iyi yönetişimin pekiştirilmesine ve rasyonel bir toplumun inşasına katkıda bulunan adil bir sosyal düzenin kurulmasını sağlayan insani ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesindeki rolüne değinmeye çalışmaktadır.

Altıncı Bölüm, sürdürülebilir kalkınma endüstrisi için kadınların güçlendirilmesi politikalarına odaklanmaktadır. Burada el-Anûd Ahmed Âl Sâni, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin 1995 yılında devlet yönetimini ele almasının hemen ardından ortaya koyduğu siyasi dinamizm üzerinden, Katarlı kadınların ekonomik, sosyal ve siyasi olarak güçlendirilmesinde iyi yönetişimin rolünü araştırıyor. Devletin kadınların güçlendirilmesi, toplumsal statülerinin güçlendirilmesi, haklarının geliştirilmesi ve çeşitli sektörlerdeki rollerinin desteklenmesi için sağlamayı çalıştığı yasal, hukuki ve kurumsal araçlar ve mekanizmaları izliyor.

el-Anûd, bunu özellikle, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin kadınların toplumdaki rolüne ilişkin aydınlanmış vizyonuna ve onun, Şeyha Mûzâ binti Nâsır el-Misned'in dosya yönetimindeki ve mütevellisi olduğu kurumları denetlemedeki çabalarını desteklemeye ve teşvik etmeye verdiği öneme bağlıyor.

Yedinci Bölüm, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin yönetimi döneminde devlet tarafından benimsenen ekonomi politikalarını, tercihlerini ve bunların kalkınma süreçleri üzerindeki

etkilerini incelemektedir. Devletin kaynaklarını, ülkenin zenginliğini ve yeteneklerini yönetme, mevcut nesiller için insana yakışır bir yaşam sağlama ve hem onların hem de gelecek nesillerin toplumsal ihtiyaçlarını karşılamada bu politikalar ve ekonomik tercihler ile iyi yönetim veya iyi yönetim girişimi arasındaki organik ilişkiyi ele alır. Bu bölümde Seyf Saîd es-Süveydî, ekonomi politikalarının mevzuat ve kurumsal yapısını, Katar Ulusal Vizyonu 2030'un bu politikalarındaki yerini, uygulama alanlarını ve yol haritasını ve Katar Devleti'nin yönetiminin ve toplumunun beklentilerini gerçekleştirmek için büyük ekonomik kuruluşlarla stratejik işbirliklerini ele almaktadır.

Sonuç olarak kitap, Katar'ın kültürel mirasını uluslararası kuruluşlar ve organlar (Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası) tarafından onaylanan iyi yönetimin temelleri ve esasları ile birleştirmede öncü bir model olan Katar deneyiminin özgünlüğünü vurgulayarak iyi yönetim konusuna daha fazla ilgi gösterilmesi için bilimsel merakı teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Bu model, iyi yönetimin uygulanmasında dayandığı kurallar ve mekanizmalar aracılığı ile etkin olduğunu kanıtlamıştır. Bu modelin etkinliği, Katar'ın tüm sektörlerde ve alanlarda başardığı kalkınma atılımında da kendini göstermiştir. Bu deneyim, idarenin, toplumun ve ülkenin zenginlik ve yeteneklerinin iyi yönetim modeliyle rasyonalist biçimde yönetilmesi konusunda ilham verici bir örnek haline gelmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KATAR'DA YÖNETİM VE TOPLUMUN RASYONELLEŞTİRİLMESİ İşleyiş ve Liderlik

el-Arabî Sıddîkî

Katar Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde
Arap Demokratik Dönüşümü Profesörü

GİRİŞ

Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin Katar'da devlet yönetimini üstlendiği dönemde Arap siyaset sahnesinde, iyi yönetim modeline dair, dikkat çeken, önemli birtakım işaretler ortaya çıkmaya başladı. Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni, kendi döneminde (1995-2013) çağdaşlık ile Katar'ın köklü mirasını başarıyla kaynaştırdı. Bu sebeple, yönetim ve hükümet modellerinde küresel düzeyde meydana gelen değişimlere ayak uydururken köklü Arap ve İslâmî karakterini koruyan Katar toplumu, Batı yanlısı modernite ve çağdaşlık eğilimlerine teslim olmadı. Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin ifadesiyle: “Yüce Allah bize lütfunu daha da artırdıktan ve Katar dünya çapında büyüme oranlarında ilk sıralara ulaştıktan sonra bile toplumumuz köklerini, mirasını ve uzun tarihinde edindiği değerleri unutmamıştır.”⁽¹⁾

Bu tür bir çalışmanın, özelde Körfez Arap ülkelerindeki, genelde ise Arap dünyasındaki yönetim modelleriyle ilgilenen tüm araştırmacılar için faydalı olacağına şüphe yoktur. Çalışma, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin 1995-2013 yılları arasındaki dönemde liderlik tarzının ve yönetim pratiğinin izlenmesi ve incelenmesine dayanmaktadır. Katar'ın onun liderliğinde tanık olduğu bu niteliksel değişimin ışığında, yönetimi ve toplumu rasyonelleştirmede önemli her bir deneyimin belgelenmesini gerektiren birçok konu var.

1. Yerel ve Küresel Bağlam

1990'lı yıllarda Arap coğrafyasında baş gösteren yönetimdeki kötüleşme büyük zorluklara yol açmış ve ekonomik durgunlukla sonuçlanmıştır. Bunun tezahürleri arasında: yoksulluk, yüksek işsizlik oranı, yaygın yolsuzluk, insan gelişiminin eksikliği ve altyapının

(1) “Fî hitâbin şâmilin emâme's-şûrâ, el-Emîr: Katar ke-Kabeti'l-madyûm”, el-‘Arab, 7 Kasım 2012 (erişim: 23 Kasım 2015): <http://www.alarab.qa/story/215326/> el-Emir, Katar, Kabe, el-Madyûm

çürümesi gibi sorunlar yer almaktadır. Bu durumun siyasi neticesi olarak, insan hakları ihlalleri meydana geldi ve sürdürülebilirliğine yönelik en önemli tehdidi oluşturan 2011'deki Arap Baharı isyanlarına yol açan gerçek bir meşruiyet kriziyle karşı karşıya kalan birçok başarısız devlet tezahürleri ortaya çıktı. Ancak, Arap dünyasındaki cumhuriyetçi rejimlerin bildiği otoriterlik ve polis rejimlerine karşı bir koruma görevi gören aşiretçi ve dinî özelliklere sahip Basra Körfezi bölgesindeki kraliyet sistemlerinde (monarşilerde) durum farklıydı. Ne var ki bu durum, siyasi ve ekonomik sistemdeki ya da genel olarak yönetim modelindeki diğer aksaklıkların giderilmesi ve güvenlik konularında reform yapılması ihtiyacını azaltmamıştır.⁽¹⁾ İhtiyaç kavramıyla, insani kalkınmayı bir hak olarak⁽²⁾ teşvik etmeyi, ekonomik büyümeyi, yolsuzluğu azaltmayı,⁽³⁾ hükümetin hesap verebilirliğini, şeffaflığını geliştirmeyi, değerleri daha iyi yönetim ve toplumun oluşturulması yönünde yeniden yönlendirmeyi ve ulusal birliği yeniden inşa etmeyi hedefleyen reformlara duyulan ihtiyacı kastediyoruz. Bu, 1995-2013 yılları arasında yani Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin siyasi liderliği üstlendiği dönemde Katar'da yönetimin ve toplumun rasyonelleştirilmesi sorununu anlamak için en uygun bağlamdır.

Arap dünyasındaki yönetim krizinin büyük ölçüde bir siyasi liderlik krizi olduğunu söyleyebiliriz. Herhangi bir siyasi tarihi incelediğimizde yolsuzluk,⁽⁴⁾ sosyal adaletsizlik ve siyasi istikrarsızlık sonucunda

(1) Lambert, Jennifer, "Political Reform in Qatar: Participation, Legitimacy And Security", **Middle East Policy**, (C. XVIII, 2011), s. 89-101.

(2) Nuveyî, Abdülaziz, **el-Hakku fi't-tenmiyeti beyne'l-kânûni'd-devlî ve'l-alâkâtî'd-devliyye**, (Dâru'l-Beydâ: Matbaa Necâh, 1998).

(3) Abdulfâdil, Mahmûd, "Mefhûmu'l-fesâd ve meâyîruh", **Mecelletü'l-müstakbeli'l-Arabî** (27/309, 2004).

(4) "Bernâmeucu idâreti'l-hukmi fi'd-duveli'l-Arabiyye - Bernâmeucu'l-Ümemi'l-Müttehideti'l-inmâi", **eş-Şebeketü'l-Arabiyye li'n-nezâheti ve mukâfêhati'l-fesâd**, 23 Kasım 2015, (erişim: 23 Kasım 2015): www.pogar.org/publications/ruleoflaw/acinet-brochure-09e.pdf

yıpranmış birçok siyasi sistem örneği görürüz. Güney Amerika, Afrika ve Orta Doğu etkili olamamış birçok politik sisteme tanık oldu. Çünkü liderleri, yönetimin ve toplumun rasyonelleştirilmesi politikaları yoluyla, sürdürülebilir ve yenilenebilir yol haritaları belirleyen bir siyasi oyunun kurallarını belirlemedeki mutlak başarısızlıkları nedeniyle halkın güvenini kaybetmişlerdir. Bu güven kaybında, bu liderlerin, her türlü siyasi entegrasyon ve güçlenme için fırsatlar oluşturmayı amaçlayan ve elbette devletin rasyonelleştirilmesi ve siyasi yönetimin modernizasyonu için bir başlangıç noktası olarak, gücü ve nüfuz kaynaklarını kademeli olarak da olsa dağıtmayı hedefleyen bir siyaset ortaya koyamamış olmaları da etkili olmuştur.

İyi yönetim ile siyasi liderlik arasında organik bir ilişki olduğunu varsayan birçok çalışma vardır. Dolayısıyla herhangi bir siyasi sistemde yönetimi rasyonelleştirmeye yönelik sürekli temel talep, siyasi liderliğin yetkinlik, bağlılık, vatanseverlik ve ortaklık ilkesinin kabulü temelinde inşa edilmesini gerektirir. Bu nedenle, vatandaşların bireysel davranışlarının ve kurumlar içindeki kolektif davranışların değişmesini sağlayacak liderlik sağlanmalıdır. Başka bir deyişle; liderlik, iyi yönetişime ve iyi bir topluma açılan bir kapıdır;⁽¹⁾ bu kapı olmadan kamu yararına yorulmak bilmeden hizmet veren bir kolektif vicdan yaratılamaz. Çünkü toplum, tüm bileşenleriyle birlikte, insan kaynağının verimli bir şekilde kullanılmasını ve geliştirilmesini sağlayabilen iyi yönetim altında harekete geçirilebilir ve kanalize edilebilir büyük bir enerji deposundan ibarettir.

(1) Bu fikir, **Arap İnsani Gelişme Raporu 2003**'ün (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Birleşmiş Milletler, New York, 2003) "Bilgi Edinimini Etkileyen Toplumsal Bağlam" bölümünden esinlenmiştir.

Katar dünyanın önde gelen gaz ve petrol üreticilerinden biri olarak kabul edilir. Bu durumu, Katar Ulusal Vizyonu 2030’un dört esasında açıkça belirtildiği üzere, Katar’a insanî, sosyoekonomik ve çevresel, kapsamlı gelişim hedeflerini gerçekleştirmesi için kendini yeniden oluşturma, insan yetiştirme, yönetimi ve toplumu rasyonelleştirme yolunda büyük fırsatlar sunar. Bu da 1995 yılından itibaren 2013 yazında kendi isteğiyle iktidarı bırakana kadar Katar Emiri olan Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni’nin yönetim başarılarından biridir. 1995 yılında Şeyh Hamed bin Halifenin iktidara gelmesi, Katar’ın potansiyelini açığa çıkarma açısından dönüm noktası olarak kabul edilir. Özellikle petrol gelirleri gibi ülke kaynakları, devleti modernleştirme, ona hukuki bir yapı kazandırma ve yönetişimi ve toplumu en önemli itici güç olarak kullanarak devlet ve toplumun enerjisini harekete geçirip sürdürülebilir kalkınmayı kalıcı hale getirmek için bir fırsat oluşturdu. Bu fırsat, 1995 öncesine ait sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal kalıtsalları ortadan kaldıran politikalar sayesinde dış siyaset olarak, Katar’ı dışa bağımlılıktan; iç siyaset olarak da meşruiyet, güven ve fırsat eşitliği krizlerinden koruyan bir şekilde gerçekleştirildi.

2. Eleştirel Kavramsal İnceleme

Genel olarak, “iyi yönetim” veya “iyi yönetişim”⁽¹⁾ kavramını, anlamı belirsiz bir terim hâline getiren bilimsel bir tartışma devam etmektedir. Geniş bir kullanım alanı olmakla beraber, kalkınma literatüründe,⁽²⁾ performansı veya uygulamalı pratik prosedürü tanımlamak için kullanılır ve kamu kurumlarının kamu işlerini veya kamu kaynaklarını yönetmek

(1) Kerim, Hasan, **Mefhûmu’l-hukmi’s-sâlih**, (Beyrut: Merkez Dirâsâtî’l-Vahdeti’l-Arabiyye, 2004), 1. bs., s. 7-20.

(2) Abdullatif, Adil, **el-Hukmu’r-reşid: el-Madmûn ve’t-tatbîk**, (New York: Bernâmecü’l-Ümami’l-Müttehideti’l-İnmâi, 2012).

için uyguladığı metodolojiye atıfta bulunur.⁽¹⁾ “Yönetim”, kararlar verilen herhangi bir sürecin yönetimi veya idaresi ya da bu kamusal kararların veya politikaların uygulandığı süreçtir. Arap ülkelerinde diğer durumlarda olduğu gibi, siyasi, tarihi, kültürel ve sosyal özellikler göz önüne alındığında, küreselleşme ister tüketici ister entelektüel olsun, davranış kalıpları oluşturmak için çok çaba sarf etse de dünyamızda terimleri açıklamak çok zordur. Bu nedenle, özellikle Batı’dan alınanlar olmak üzere, herhangi bir kavramsal projeksiyon yapılırken dikkatli olunmalıdır. Bunlar arasında, Arap siyasi ve ekonomik söyleminde kabul gören ve akademik, kalkınma, siyasi ve ekonomik alanlarda kullanıcıları arasında hiçbir tartışmaya yol açmayan “iyi yönetim” kavramı da bulunmaktadır.

Katar mahremiyetine ilişkin bir çalışma, yerel ortamı ve bileşenlerini dikkate alan eleştirel bir yaklaşımı gerektirir; herhangi bir Arap siyasi ortamında otorite hâlâ “kutsal” bir statüye sahiptir. Dolayısıyla, iyi yönetimin temelini, kamu işlerini yöneten ve idare eden bir merkez ve dümen olarak siyasi iktidarı kutsallığından soyutlamak olduğu varsayılmaz; çünkü iktidar hâlâ merkezîyetçi yapısını korumaktadır. Katar Devleti’nde Baba Emir’in 1995 ile 2013 yılları arasındaki liderliği, temelde bilgece ve devleti, yönetimi ve toplumu rasyonelleştirmeye yönelik olmakla beraber sonuçta siyasi bir süreçti. Şeyh Hamed bin Halife tarafından geliştirilen mekanizmalar hiç şüphesiz toplumu devlete dahil etmeye ve vatandaşları kamusal alana entegre etmeye yönelikti; hatta 2004 tarihli yeni Devlet Anayasası resmi hukuki söylemde ilk kez “halk” terimini kullanmıştır. Ancak “iyi yönetim” kavramı, Arap bölgesinde ve özellikle Körfez bağlamında son zamanlarda ortaya

(1) Razîk, Kemal, “et-Tenmiyetu’l-mustedâme fi’l-vatani’l-Arabî min hilâli’l-hukmi’s-sâlih ve’l-dîmukrâtiyye”, *Mecelletü’l-ulûmi’l-insânîyye*, (Sayı 25, 23 Kasım 2015).

çıkmasına rağmen, kelimenin tüm anlamlarında, özellikle de siyasi ve ekonomik reform açısından iyileştirme yolunda umut verici bir başlangıç olduğu perspektifinden okunuyor. Bu, devlet kurumlarının toplumun yönetiminde, herkesi eşit gören sabit egemenlik yasalarına dayalı bir temele oturtulması ve iyileştirmenin tamamlanmasında bir ön koşul olarak toplumun ortak paydaş kabul edilmesi de dahil olmak üzere her türlü güçlendirmeyi içerir.

Dolayısıyla, şu anki kültürel ve siyasi kavşakta iyi toplum, sadece -Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin liderliğinde başlatılan belediye seçimlerinde de gördüğümüz gibi- yönetimin iyileştirilmesi, devletin rasyonelleştirilmesi ve yönetenin yönetilenlerle ilişkisinin modernleştirilmesi sürecine paralel olarak kolektif ve ulusal dayanışma etik ve pratiklerini işleten bir sivil toplumun yaratılmasına dayanan sürekli bir şehirleşme süreci olarak anlaşılmaktadır. Hedef, kısmi ve aşamalı bir dağıtım ile entegrasyonu amaçlayan ve rekabet veya rol dağılımının bulunmadığı bir paydaşıktır. Devlet, modernleşmenin ana destekçisi ve motoru olmaya ve toplumun büyük tercihlerini ve yol haritalarını belirleme, hukuki zemine oturtma ve finanse etme sorumluluğunu yerine getirmeye devam etmektedir. O halde rasyonel toplum, Katar örneğinde, siyasi istikrardır; dolayısıyla iyi yönetim anlayışımızın, Katar geleneğini ve bileşenlerini yansıtan jelatinimsi bir tarif olmaması gerekir. Aksine bu anlayışta, başarı, katılım, angajman ve hukukun üstünlüğünün bölgesel bir ortama uyum sağlamaya hizmet eden yeni bir normatifin temeli olduğu yeni beceriler yaratmak için dinsel, aşiretsel ve siyasal gelenek taklit edilir. Devletin karakterini inşa etmek,⁽¹⁾ mirası

(1) Peterson, John, "Qatar and the world: Branding for a micro-state", *The Middle East Journal*, (c. 60, 2006), s. 732-748.

dikkate alarak ve mevcut insan yeteneklerini takdir ederek yönetimi ve toplumu sakin ve kademeli bir şekilde rasyonelleştirme konusunda umut verici Katar deneyiminin özelliklerinden biridir.⁽¹⁾ Katar'ın Arap devrimlerine verdiği destek, araştırmacılar içeriği hakkında tartışmalar da boşuna değildi.⁽²⁾ Aksine bu destek, Katar liderliğinin 2011 ve 2012 yıllarında Arap Baharı protestolarında yankılanan, katılımcılık, onur ve özgürlük gibi temel değerleri benimsemiş olmasının doğal bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. Bu da özünde, Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin hukukun üstünlüğü, halkın katılımı, hesap verebilirlik ve yolsuzluğun azaltılması ilkelerini derinleştirmeyi amaçlayan bir girişimde tasarladığı ve açtığı çalıştay aracılığıyla hazırladığı reform süreçlerinden farklı değildir.⁽³⁾ İktidarın Şeyh Temim'e devredilmesi aşamalı ve titiz bir planlama temelinde gerçekleşmiştir; Şeyh Temim, babası Emir Şeyh Hamed'in gözetimi altında, 2010 yılından bu yana artan bir şekilde devlet yönetiminde birçok önemli dosya ve sorumluluğu üstlendi. Böylece, güvenilir kaynaklara göre, Emir Şeyh Hamed, Arap Baharı ayaklanmalarından önce iktidarı daha genç bir nesle devretmeyi planlamıştı.⁽⁴⁾

(1) et-Temîmî, Nevvâf, “Devru'd-diblûmâsiyyeti'l-âmmeti fî tekvîni's-simeti'l-vataniyye... Hâletu Katar”, **Merkezu'l-Cezîre li'd-dirâsât**, 6 Haziran 2011, (erişim: 23 Kasım 2015):

<http://studies.aljazeera.net/reports/2011/2011921163518468685.htm>

(2) Receb, İmân, “et-Tenâkuz: Keyfe yumkinu fehmu siyâsâti Katar ticâhe es-sevrâti'l-Arabiyye”, **Mecellelu's-siyâseti'd-devliyye**, (sayı: 187, 2012).

(3) Haykel, Bernard, **el-Memleketu'l-Arabiyyeti's-Suûdiyye, Katar ve es-Sevrâtu'l-Arabiyye**, (New York: Dış İlişkiler Konseyi, 2011).

(4) Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin kardeşi ve danışmanı olan ve 19962007- yılları arasında Katar Başbakanlığı yapan Şeyh Abdullah bin Halife Âl Sâni, Katar TV'ye verdiği röportajda şunu ifade etti: Şeyh Hamed, üç yıl önce kendisine, gençlerin liderlik konusunda yetkilendirilmesi amacıyla iktidarı bırakacağını söyledi.

“Sheikh Tamim succeeds father Sheikh Hamed as Emir of Qatar”, *Doha News*, 25 Haziran 2013, (erişim: 20 Haziran 2016): <http://dohanews.co/qatar-prepares-for-power-transition/>

Liderlik sosyolojik, politik ve hatta felsefi araştırmaların bulgularına göre basit değil, oldukça karmaşık bir diğer kavramdır.⁽¹⁾ Bundan ötürü, şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin liderliğindeki iyi yönetişimi inceleyen bir araştırmanın atlanamayacak bir bağlamı ve karakteristik özellikleri vardır. Bu bağlamda, özellikle siyasi arenaya giriş ve çıkış zamanlamasında siyasi manevra becerisiyle öne çıkan bir siyasi figürle karşı karşıya olduğumuzu belirtmekte fayda var. Katarlılar arasında yaygın bir şekilde kullanılan “şeyh Hamed tarihi bir dâhidir” ifadesi, onun Arap siyaset dünyasında nadir görülen bir fenomen olduğuna işaret etmektedir. Bu hak edilmiş iltifat durup dururken söylenmemiştir; bilakis politik zeka, deneyim, anlayış ve siyasi uzun soluğa bir göndermedir. Genç prens, Katar'ın siyasi bir aktör olarak performansının değişmesini gerektiren tarihi bir ana denk gelen 1995 yılında siyasete geniş kapısından ne zaman ve nasıl gireceğini biliyordu ve doğru fırsatları yakalamasını sağlayan aynı cesaret ve beceriyle, gücünün zirvesindeyken de siyasetten çıkma kararı aldı. Bu durum Arap siyasi tarihinde nadir görülen bir olaydır; çünkü Arap dünyasında Baba Emir şeyh Hamed'in iktidardan feragat etmesinin benzeri bir olay bulunmamaktadır. Bu perspektiften bakıldığında şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin liderlik özellikleri kavranabilir ve liderlik tarzı ana hatlarıyla anlaşılabilir; çünkü bu, Katar'ın yukarı doğru bir kalkınma yörüngesine girmesinin ve siyasi ve ekonomik yayılma ve geniş bir uluslararası varlık yaratan “yumuşak güç”⁽²⁾ gibi yeni güç unsurlarına ayak uydurmasının sırrını anlamak için tek yaklaşımdır.

Emir şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin bir lider olarak vatandaşlarla kurduğu etkileşimin başarısı bir ölçüde, siyasi anın tereddüt ya da

(1) Bass, B. M. *Handbook of Leadership*, (Free Press, New York, 1990).

(2) Abdullah, Cemal, **es-Siyâsetu'l-hâriciyye li-Devleti Katar (1995-2013): Ravâfiuhâ ve istirâfîciyyâtuhâ**, (Doha: Merkezi el-Cezîre li'd-Dirâsât, 2014), 1. bs.

başarısızlığa tahammül edemeyecek belirli hedeflere ulaşılmasını gerektirdiği durumlarda, sürpriz unsurunun olayların gidişatında ve destekçilerin eylemlerinde etki unsuruyla birleştiği bir anda liderin olayı ya da tarihi yaratma konusunda elde ettiği karizmatik bir süreçti. Dolayısıyla, başkalarının davranışları üzerinde etki yapabilme yeteneği⁽¹⁾ veya tarihi bir görevi yerine getirirken çalışma grubu içinde etki yapabilme becerisi liderlik anını yarattı. Lider Şeyh Hamed bin Halife, tarihi bir olayın ya da önemli bir dönüm noktasının yaratıcısı olarak inisiyatif alıp liderliği üstlendi; o, olayı şekillendiren kişiydi ve aynı şekilde olay da onu şekillendirdi. Bu durum, etkili liderlik karizmasına bağlanmaktadır.⁽²⁾ Geniş siyasi mücadeledeki bu girişim, ulusal mutabakatı sağlama, ülkenin refahı için bir iş birliği ruhunu geliştirme ve kriz zamanlarında koruyucularını savunma yeteneği gibi özelliklere veya karakteristiklere sahip liderliği üretir. Ek bir özellik de Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin 1995'te yaptığı gibi, tarihi kazançların, siyasi miras hakkının verildiği kabile kisvesi ile değil, daha çok onun tarihsel öncülük becerisi ve yenilikçiliği sayesinde elde edilmiş olmasıdır. Başka bir deyişle, bu, Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin liderlik davasını aşiret mensubiyeti nedeniyle değil -ki bu şüphesiz önemli bir unsur ve katkıda bulunan faktördür- fakat onun, olayları etkili bir şekilde şekillendirme becerisini başarıyla kanıtladığı için hak ettiği anlamına geliyor. Bu, her tarihi liderin yarattığı aşamalı karizmanın bir parçasıdır.

Burada “demokrasi” terimine atıfta bulunulmalıdır; zira Katarlıların %41'i “seçimlerde oy kullanabilmenin çok önemli olduğunu”

(1) Fiedler, F.E. *A Theory of Leadership Effectiveness*, (London: McGraw-Hill, 1967).

(2) Mullins, L.J. *Management and Organisation Behaviour*, (London: Pitman Publishing, 1996).

belirtmiştir.⁽¹⁾ Ancak seçimlerde oy kullanma hakkına bu ortalama oranda değeri verilmesi, bir değeri ve yönetim modeli olarak iyi yönetişime olan ilgiyi yansıtan başka bir sonucu doğrulayabilir. Bununla birlikte, 2012 yılında yapılan bir başka anketin de gösterdiği gibi, liderliğe verilen yetki davranışı hâlâ yüksek; Katarlı ve yabancı uyruklu örneklem üyelerinin büyük çoğunluğu siyasi kurumlara güçlü desteğin yanı sıra devlet kurumlarına ve yetkililere yüksek düzeyde güven duyduklarını ortaya koymuştur. Ankete katılanlar kendilerine sorulan: “Kusurlarına rağmen demokrasinin diğer tüm yönetim biçimlerinden daha iyi olduğu görüşüne ne kadar katılıyorsunuz?” sorusuna hem Katarlıların hem de gurbetçilerin halkın yaklaşık %84’ü “katılıyorum” veya “kesinlikle katılıyorum” cevabını vermiştir. Benzer şekilde, Katarlıların %77’si ve gurbetçilerin de %81’i demokratik bir şekilde yönetilen bir ülkede yaşamayı “çok önemli” veya “önemli” olarak değerlendiriyor.⁽²⁾

Ancak bir kavram olarak demokrasi, Arap dünyasının çoğunda hâlâ çok tartışılan bir konudur⁽³⁾ ve hizmetlerin sağlanması ve katılımcılık konuları vatandaşların öncelikli endişeleri olarak yer aldığı için Katar da bu genellemenin dışında değildir. Sivil toplumun aktörleri arasında demokrasi konusunda bir çekince vardır; “Katar’da yapılan bir değerler anketine göre, sivil katılımcılığın, bireyleri demokrasiyi daha fazla takdir etmeye yönlendiremediğini ortaya koyuyor. Anketin ilginç yanı, sivil toplum organizasyonlarına yoğun katılım ve etkinlik gösterenlerin,

(1) “İstîlâu’l-lecneti’l-vataniyye li-hukûki’l-insân,” **Mahed el-buhûsi’l-ictimâiyye ve’l-iktisâdiyye el-meshiyye bi-câmiati Katar**, Ocak 2012, (erişim: 23 Kasım 2015): http://www.nhrc-qa.org/wp-content/uploads/2014/03/National_Human_Right_Report_FINAL_English-version.pdf

(2) “İstîlâu li’l-hayâti fî Katar 2012,” **Mahed el-buhûsi’l-ictimâiyye ve’l-iktisâdiyye el-meshiyye bi-câmiati Katar**, Ocak 2012, (erişim: 23 Kasım 2015): http://sesri.qu.edu.qa/sites/default/files/Eng/ExecutiveReports/2012/OmniBus2_012.pdf

(3) Sadîkî, el-Arabî, **Îâdeti’t-tefkîr fî’d-dîmukrâtiyyeti’l-Arabiyye: İntihâbatun bidûni dîmukratiyye**, (Beyrut: Merkezu Dirasâti’l-Vahdeti’l-Arabiyye, 2010).

demokrasi fikrini daha az kabul ediyor olmalarıdır.”⁽¹⁾ 2004’ten beri yürürlükte olan anayasa, sivil toplum faaliyetlerine hak vermesine rağmen, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü (SESRI) ve Katar Üniversitesi tarafından yapılan bir ankete göre, sivil toplum örgütlerinin öncelikli olarak ilgilendiği ana konu hala şudur: “Beceri geliştirme ve belirli insan gruplarına hizmet sağlama, ankete katılan sivil toplum örgütlerinin öncelikli ilgi alanları arasında yer almıştır.”⁽²⁾ Bu belki, sivil toplum fikrinin henüz yeni olduğu, iyi toplumun kurulması aşamasında kabul edilebilir. Ancak daha önemlisi, toplumun sivil rehabilitasyon ve rasyonelleştirme aşamasının yeni evresine girmiş olmasıdır. Bu nedenle, Katar’da Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni yönetimindeki liderlik tarafından 1995-2013 yılları arasında başlatılan toplumun durumunun iyileştirilmesi e sürecinin başlangıcını incelerken ihtiyatlı ve gerçekçi olmak önemlidir; bu nedenle Katar gerçekliğiyle hiçbir ilgisi olmayan standartlar ve ölçümler kullanılamaz.

Belediye seçimleri, yönetimi iyileştirmenin ve katılımcılığı teşvik ederek yetişkin bir toplum yaratma arayışının ayrılmaz bir parçasıdır. Dolayısıyla Katar resmî söylemi, bu seçimleri demokratik ortamın bir parçası olarak tanımlamıyor. Ancak bir araştırmadan anlaşıldığı üzere, merkezi belediye meclisi seçimlerine dünya çapında ilgi, bu siyasi süreci cesaretlendiren bir vurgu taşıyor:

“Katar yönetimi, 1995 yılında Merkez Belediye Konseyi için genel seçimlerin başlatılmasına karar verdiğinde -reform anlamına gelen- bu

(1) Jengler, Justin; Tesler, Mark, “el-Hayâtu’l-medeniyye ve’l-muvâtanetu’d-dîmukrâtiyye fî Katar”, **en-netâic min meshi’l-kıyemi’l-âlemiyyeti’l-evvelu fî Katar**, 2012, (erişim: 23 Kasım 2015): <https://wapor2012.hkpop.hk/doc/papers/ConcurrentSessionsV/VD/VD-4.pdf>

(2) “İstîtîlâu Munazzamâti’l-muctemai’l-medenî bi-Katar li-seneti 2013”, **Mahed el-buhûsi’l-ictimâiyye ve’l-iktisâdiyye el-meshiyye bi-câmiati Katar**, (erişim: 23 Kasım 2015): http://www.nhrc-qa.org/wp-content/uploads/2014/01/2013_Report-NxHRC-_Final-_English-with-intro-from-NHRC-.pdf

eğilimi takip etti. Ayrıca komşularının atmadığı bir adımı atmaya karar verdi; bu adım kadınlara oy kullanma ve aday olma hakkı verilmesini içeriyordu. Kuveyt Millet Meclisi için 1992 yılından 2005 yılına kadar yapılan düzenli seçimlerde sadece Kuveytli erkeklere oy kullanma ve seçilme hakkı tanınmış, Ummanlı kadınlar ise ancak 2003 yılında seçimlere katılma hakkı elde etmişti... Körfez bölgesinde kadınlara siyasi haklarının verilmesi, kadınların ev dışında çalışmasına yeni bir yöntemle meşruiyet kazandırmaktadır.⁽¹⁾

3. Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni ve Yönetim ve Toplumun Rasyonelleştirilmesi

Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni, bir lider olarak tarihsel meşruiyetini tamamlayacak şekilde yönetimi rasyonelleştirmek için liderliği ve tarihi fırsatı siyasi çalışmaya vakfetti. O, uzun vadede, siyaset felsefecilerinin diliyle, (2004'teki yeni anayasa)⁽²⁾ gibi yasaların temelinde bir yeni "toplumsal sözleşme" vizyonu hayal ediyordu. Katar Ulusal Vizyonu 2030'un bir parçası olarak, Katar halkı arasındaki eğitim, gelir, refah ve fırsat eşitsizliklerini azaltmayı garanti edecek, sürdürülebilir insani gelişmeyi hedefliyordu. Ayrıca yetkinin (1999'dan bu yana belediye seçimleri) ve iyi yönetişimin ilkesel dağıtımı yani kurumların şeffaf bir şekilde çalışması, hesap verebilirlik ve yolsuzluğun önlenmesi yollarını ve yüksek medeniyeti, toplumsal ve gönüllü vicdan ilkelerini ve kadın-erkek eşitliği ahlakını etkin duruma getiren tüm insan bileşenlerini ve değer ve zihinsel niteliklerini benimsemiş rasyonel toplumun oluşturulmasını amaçlamıştır.

(1) Lambert, Jennifer, "Political Reform in Qatar: Participation, Legitimacy and Security", *Middle East Policy Council*, (Visited on 23 November 2015):

<https://mepc.org/political-reform-qatar-participation-legitimacy-and-security>

(2) Katar Devleti'nin kalıcı anayasasına ilişkin referandum 29 Nisan 2003'te yapıldı ve 8 Haziran 2004'te Emirlik Divanı'nda yayınlandı.

Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin 18 yıl süren yönetimi dönemi boyunca, onun devlet liderliği ile Katar'dan yayılan ışık demetini birbirinden ayırmak bir dereceye kadar mümkün değildir. Baba Emir, abartısız bir şekilde, modern devletin kurucusudur. Bu başarı, liderlik özellikleri ve etki gücüyle ilişkilendirilir ve Şeyh Hamed'i -bir Emir olarak- siyasi liderliği doğru yerde ve uygun zamanda üstlenmesi için uygun kişi yapmıştır. Lider, sadece liderliği kazanan değil, aynı zamanda günlük siyasi arenada etkili liderliğe dönüştüren kişidir. Bu, gelişmişlik göstergelerinde parladığı ve diplomatik bir arabulucu olarak çatışmaların çözümünde aktif ve kararlı bir duruş sergilediği bir noktada kendine has ciddi zorlukları ve özellikleri olan bir siyasi arenada Katar Devleti'ne liderlik eden bir Emir olarak Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin liderlik modelinin özelliklerine ilave bir avantajdır. Yönetimin ve toplumun rasyonelleştirilmesinin ve gaz sektörüne odaklanarak enerji sektörünün modernleştirilmesinin yanı sıra, el-Cezire'nin Arap dünyasında ve uluslararası alanda lider bir konuma sahip olduğu yeni bir medya ortamı oluşturuldu. Böylece Katar, çeşitli alanlarda siyasi, ekonomik ve diplomatik bir katma değer haline geldi.⁽¹⁾

Katar vatandaşı için bu başarı şu yollarla artan bir güçlenme olarak devam etmektedir. **Birincisi:** Özellikle siyasi bilinci geliştirmek ve rasyonel bir toplum yaratmak için bir atölye olarak yerel seçimlerle başlayan seçim yüzyılını açma ve siyasi katılımı ilk kez başlatma. **İkincisi:** Hukukun üstünlüğü, siyasi ve sivil haklar ve rasyonel bir toplum yaratmanın ilk adımı olarak sivil toplumun oluşturulması, ülkenin 2004 tarihli yeni anayasasının hedefleri arasındaydı. **Üçüncüsü:** Kadınlar, cinsiyet eşitliği, ilköğretimin tamamlanma oranı, ilk ve orta öğretimde kadın oranının artması, kadınların işgücüne katılımı

(1) Abdullah, Cemal, "Tehavvulât ve âfâk es-siyâsiyeti'l-hâriciyye li-devleti Katar (1995-2014)", **Mecelletu'd-diplômâsiy**, (sayı: 10, Haziran 2014, Doha).

ve güçlendirme politikası da Baba Emir Şeyh Hamed'in liderliğinde yönetimin ve toplumun rasyonelleştirilmesinden elde edilen diğer bazı kazanımlardır. **Dördüncüsü:** Ekonomi yönetiminin modernizasyonu: İşte sürdürülebilir ekonomik fırsatlar yaratan ve kamu yönetiminin kalitesini ve bankaların bütçe yönetimi ve performansını artıran şey budur. Gaz sektörüne odaklanma, toplam gayri safi yurt içi milli gelir, harcama ve dağıtım açısından olumlu karşılığını vermiş, böylelikle Katar vatandaşlarının kişi başına düşen geliri dünya genelinde en yüksek seviyelere ulaşmış, ayrıca 1995 öncesi dönemde var olan bütçe açığı sona ermiştir. **Beşincisi:** Altyapı: Altyapının kalitesi ve elektrik, televizyon, telefon ve ardından mobil telefon ve internetin güvenilirliği. **Altıncısı:** Eğitim: Her düzeyde eğitimin ve kalitesinin güvence altına alınması, altyapının geliştirilmesi ve gerek Katar Üniversitesinde gerek bilgi ve akademik ürünü çeşitlendiren Eğitim Şehri'nde giderek artan bir gelişme gösteren yükseköğretime kayıt oranlarının artmasına katkıda bulunacak politikaların benimsenmesi.

4. Yönetimi ve Toplumu Rasyonelleştirmenin Temelleri ve Başarıları

Katar, gelenek ve moderniteyi birleştiren çağdaş bir devlet inşa etme yolunda kararlı adımlar atmış; yurt içinde ve yurt dışında birçok başarı elde etmiştir. Yurt dışında Katar, bölgesel ve küresel düzeyde politik olarak etkili bir devlet hale geldi. Hem yurt dışı düzeyinde hem de daha çok yurt içinde iyi yönetim politikaları düzeyinde önemli başarılar elde etmiştir. Bu başarı, birçok araştırmacı, yazar ve karar vericinin dikkatini çekti. Katar artık çatışmaların çözümünde aktif rol oynamaktadır ve insani boyut Katar dış politikasında açıkça görülmektedir.⁽¹⁾ Arap

(1) O'Sullivan, Megan, *el-Hutatu'l-kebîre li-Katar es-sağîre kad teğayyere's-şarku'l-evsat*, (Meclisu'l-alâkâti'l-hâriciyye, New York, 2011).

dünyasını sarsan çatışmaların çözüme kavuşturulmasında değerlerin Katar politikasındaki etkisi açık bir şekilde görüldü. Bu da bu konulardaki Katar siyasi söyleminin düşünürler tarafından büyük ilgi görmesini sağladı.

Yurt içi düzeyinde, Katar, kademeli yeterlilik odaklı bir şekilde, vatandaşlarının kamusal hayatta etkin rol oynamalarını sağlayan birçok başarıya imza atmıştır. Katar, içsel bir kanaat ve liderliğin devletin inşasında vatandaşların etkin rol almasının ve katılımının sağlanmasının gerekliliğine olan derin inancına dayalı olarak toplumsal katılımcılığın “kurumsallaştırılmasına” yönelik bir yol haritasına sahip olmasıyla birçok Arap ülkesinden ayrılmıştır. Bu adım, o zamanlar ülkenin Emiri olan Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni’nin **“çağın zorluklarıyla başa çıkabilen Katarlı insanın ve modern Katar Devleti’nin inşası”** vizyonu ve stratejisi çerçevesinde atılmıştır. Emir Şeyh Hamed’in iktidara gelmesinden bu yana Katar, vatandaşların kamu hayatındaki rolünü etkinleştirmeye ve derinleştirmeye yönelik modern ve çağdaş bir kurumsal sistem kurmuş ve böylece bölgesel ve uluslararası bağlamda önemli bir konuma gelmiştir. Şeyh Hamed’in hükümetinin ilk yıllarında, modern devletin inşası için doğru hukuki çerçevelerin oluşturulması tamamlandı ve birçok önemli kararname yayımlandı. Bunlar, başta ülkenin Emirliği ile Bakanlar Kurulu Başkanlığı’nın ayrılması ve her birinin sorumluluk ve yetkilerinin tanımlanması olmak üzere, hükümet sisteminin doğasını ve kurumların birbirleriyle ilişkilerini belirleyen önemli kararnamelerdi. Ayrıca, en önemlisi Ulusal Savunma Konseyi olmak üzere, modern kurumsal bir devletin inşasını sağlayan çeşitli kurumların oluşturulması üzerinde çalışmaktadır. Katar, birçok kanunu ve yasal düzenlemeyi kapsamlı bir şekilde gözden geçirmeye de başlamıştır. Bunlardan en öne çıkanları, gazetelere yönelik doğrudan

sansürün kaldırılması ve Basın Yayın Kanunu ile devlet politikalarını düzenleyen diğer kanun ve mevzuatın modernite perspektifi ve vizyonu çerçevesinde, Arap ve İslam anlayışı çerçevesinde çağa ayak uyduracak şekilde değiştirilmesidir.⁽¹⁾

Yönetimi iyileştirme ve toplumsal katılımı derinleştirme yolunda, Katar'ın geçmiş yıllarda elde ettiği birçok başarıyla dolu bir inşa süreci yaşandı. Şeffaflık ve yolsuzlukla mücadele düzeyinde, Katar 2007 yılında Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi'ni onayladı ve bu sözleşmeyi imzalayan uluslararası taraflar arasında etkin bir taraf haline geldi. Ardından Katar, 2011 yılında Yönetim Denetimi ve Şeffaflık Kurumu'nu kurdu. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'ne göre, Katar şeffaflık ve yolsuzlukla mücadele konusunda Arap ülkeleri arasında birinci sırada, uluslararası sıralamada da dünya genelinde 180 ülke arasında da 19. sırada yer almaktadır. Ayrıca, Katar, yolsuzlukla mücadelede Arap ve uluslararası düzeyde etkin bir ülkedir. Birleşmiş Milletler çatısı altında bazı ülkelerde yağmalanan fonların geri kazanılması çabalarında Katar Başsavcısının misyonu aracılığıyla, şeffaflık ilkesinin pekiştirilmesi ve yolsuzlukla mücadeleye yönelik uluslararası çabalara katkıda bulunmak amacıyla çok sayıda forum ve konferans düzenlemiştir.

Ekonomik kalkınma açısından Katar, ülkenin sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle tutarlı bir hızda sürdürülebilir büyüme oranlarının elde edilmesine katkıda bulunan ekonomik ve kalkınma etkileri olan bir dizi program benimsemiştir. Kişi başına düşen gelir ve gayri safi yurtiçi hasıla açısından önceki yıllarda rekor seviyeler elde etmeyi başardı. Uluslararası Finans Enstitüsü raporuna göre, Katar, kişi başına

(1) Kayaoğlu, Turan, "İslam and Foreign Policy: The Case of Qatar", *European Journal of Economic and Political Studies*, (cilt: 8, 2015), s. 93-111.

düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla miktarı 100.000 doları aşan Arap Körfezi, Avrupa ve Amerika ülkeleri arasında birinci sıradadır. İnsani kalkınma alanında Katar, küresel insani gelişme endeksi açısından Arap ülkelerinin başında yer alıyor. Katar'ın yönetimi rasyonelleştirme ve rasyonel bir toplum oluşturmada izlediği yol, rasyonelleştirme sürecinin pekiştirilmesi için temel olarak aşağıdaki sütunları öngören bir yol haritasına dayanmıştır:

a) Kurumlar Devletinin İnşası

“Biz geldiğimiz bu noktada, ülkemizin demokratik bir deneyim yaşamasından gurur duyuyoruz. Bütün çabamızla ve özverimizle bunun temellerini atmaya çalışıyoruz. Bu sürecin desteklenmesinin ve başarısının ülkedeki tüm insanların katılımına bağlı olduğuna inanıyoruz. Zira yirmi birinci yüzyıla girmek üzere olmamız, içinde yaşadığımız çağa etkin bir şekilde ait olmamızı gerektirmektedir. Bu da sadece hukuk devletinin ve kurumlarının temellerinin sağlamlaştırılması ve ülkenin yüksek menfaatini gözettiği sürece farklı görüşlere saygı duyulmasıyla mümkün olabilir.”

Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni

9 Kasım 1999

Kamu hizmeti temelinde kurumların inşası, vatandaşların güçlendirilmesi ve siyasi sisteme olan güvenlerinin artırılması için çalışmak, dünyadaki pek çok halk tarafından talep edilen yönetimin rasyonelleştirilmesi sürecinin en önemli faaliyetleridir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Birleşmiş Milletler tarafından tanımlandığı şekliyle siyasi sistemde iyi yönetim, hükümetlerin, halkların gereksinimlerini ve ihtiyaçlarını karşılama yeterliliklerini ve yeteneklerini göstermek için izledikleri politikalar ile adalet ve

eşitlik ilkelerini teşvik etmek için izledikleri politikalar etrafında odaklanmaktadır. Dünya Bankası tarafından yıllık olarak yayımlanan endeksler gibi çeşitli endekslere göre Katar, Arap dünyasında yönetim endekslerinde ön sıralarda yer almakta ve dünya sıralamasında da ilk 20 arasında yer almaktadır: “Dünya Yönetişim Endeksi’nin beş temel kritere dayandığı bilinmektedir: Güvenlik ve barış, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve katılımcılık, sürdürülebilir kalkınma ve insan gelişimi.” Bu açıdan bakıldığında Katar deneyimi, devlet işlerinin yönetiminde iyi yönetim modelini anlamak ve Katar bağlamında iyi yönetişimin bileşenlerini araştırmak ve incelemek için incelenmeye değer bir deneyimdir. Katar iyi yönetim modeli, Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni’nin liderliğinde güvenli, istikrarlı ve modern bir ülke kurma yolunda uzun yıllar süren reformlar sonunda kurulmuştur.

Katar’da iyi yönetim ilkelerini kökleştirmenin yolu esasen “kurumsal dönüşüm” veya ‘kurumsallaşma’ süreçlerinden ve Katar’da modern bir devletin kurulması deneyiminden geçmektedir. İyi yönetişimin gerçekleştirilmesi yolunda Katar liderliği tarafından benimsenen kurumsallaşma yöntemi; katılımcılık, şeffaflık, hesap verebilirlik, hukukun üstünlüğü ve bir de vatandaşları güçlendirerek ve kurumların etkinliğini ve verimliliğini artırarak kamu yararına ulaşmayı hedefleyen faaliyetleri derinleştirmek şeklindedir. Bu yaklaşımın avantajlarından biri, 1995-2013 yılları arasındaki dönemde Katar iyi yönetim temellerinin genel bağlamının anlaşılmasıdır. Katar Ulusal Vizyonu 2030, yönetimi rasyonelleştirme ve rasyonel bir toplum oluşturma çabaları yolundaki sorunları düzeltmede yardımcı bir faktör olarak daha sonra ortaya çıktı. İyi yönetim eksenlerinde küresel göstergelere başvurmadan daha önemlisi, Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni’nin yönetimin ve toplumun rasyonelleştirilmesi için başlattığı yolun aynı zamanda gerçekçi ve sistematik olması için Katar iç ortamının rehabilite edilmesidir.

b) Katar’da Yerel Seçimler: Doha Örneği

“... Anayasayı kabul ettik ve uygulamaya başladık. Anayasal hedeflerin büyük bir kısmı yerine getirildi. Yerel seçimleri yaptık, Anayasa Mahkemesi’ni kurduk ve sizlerin de bildiğiniz, saymaya gerek olmayan başka şeyleri gerçekleştirdik.”

Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni

2 Kasım 2011

Katar’daki belediye meclisi seçimleri, vatandaşların kamusal hayattaki rolünü güçlendirmek ve etkinleştirmek amacıyla başvuru araçlarından biri olarak kabul edilir. Bu seçimler, vatandaşlık haklarını kullanmaya yetkin rasyonel toplumu yetiştirme atölyesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Çoğu zaman liderlik çerçevesi, anayasal ve yasal düzenlemelerin öncülüğünde reform yapmak için aceleci ve istekli olsa da liderlik hedefleri ile vatandaşların farkındalık seviyesi arasındaki mesafe azaltılmadığı sürece iyi yönetim önündeki engel sabit kalır.

Katar’da belediye meclislerinin kurulması 1950’li yıllara kadar uzanır. Bu belediye meclislerinin kuruluş felsefesi de “İyi Yönetişim” (Good Governance) ilkesine dayanır. Katar’da belediye meclisleri aracılığıyla temsil edilen yerel yönetim deneyimi hâlâ nispeten mütevazı düzeydedir. Fakat bir rasyonelleştirme aracı olarak, yerel temsilin genişletilmesindeki rolünün yanı sıra, kaynakların rasyonel kullanımı ve hizmetlerin sunumunda yüksek düzeyde kalite ve verimliliğe ulaşılması gibi kamu yararının gerçekleştirilmesinde de önemli bir rol oynar. Modern idari sistemlerin ve ileri teknolojilerin kullanımı, kamu yararına ulaşmada iyi yönetişimin en önemli araçlarından biridir. Bilgi ve verilerin dijital ortama aktarılması ve kamu yararına sunulan hizmetlerin internet ortamında sağlanması yoluyla zamanın verimli kullanımının

ve hizmet kalitesinin artırılması, her gün vatandaşların sorunlarıyla ve çıkarlarıyla yakından ilgilenen kurumlar olarak belediyeler aracılığıyla yönetimin rasyonelleştirilmesinin en belirgin göstergelerinden biridir.

Katar, 1999 yılından bu yana, yerel seçimler yaparak iyi yönetim araçlarının kullanımını desteklemektedir. Seçimler, iyi yönetim araçlarından biri olarak, vatandaşların kamusal hayata katılımını ve temsilcilerini seçme yoluyla daha etkin rol oynamalarını sağlayarak, kalkınma ve yapılanma sürecini güçlendirmeyi hedefler. Ancak tekrarlanan seçimlerin vatandaşlar arasında sivil duyarlılığı ve vatandaşlığın kıymetini artırıp artırmadığını araştırmak gerekiyor. Ayrıca Katar vatandaşlarının yetkilendirilmesi ve yerel meclislerin kamu hizmetine katkısına ilişkin farkındalık düzeyi hakkında periyodik olarak belediye meclis üyelerinin görüşlerini araştırmak, Katar'da yönetimin rasyonelleştirilmesi ve rasyonel bir toplumun oluşturulması sürecini anlamak için aşağıdaki açılardan önemlidir:

- Toplumu güçlendirme düzeyi.
- Seçimlere katılım yüzdesi.
- Devlet kurumlarına duyulan güven oranı.

Bununla birlikte, o dönemde Katar liderliği tarafından desteklenen inşa ve yapım süreci, öncü ve umut verici bir süreçtir ve çağın zorluklarıyla yüzleşebilecek ve ülkeyi imar edebilecek Katarlı insanı oluşturmayı amaçlayan bir deneyimdir. Belediye meclisi seçimleri, yönetimi rasyonelleştirmede ve kalkınma sürecini hızlandırmak için temel bir şart olarak vatandaşlığı güçlendirme ve etkinleştirmede önemli ve belirleyici bir yol haritası olmuştur. Bu seçimlerin belirleyici rolü, gelecekte, devletin ana sütunlarından birini temsil eden bir yasama organı olarak Danışma Meclisi seçimlerine hizmet edecektir. Belediye

seçimlerinin kamu yararına ulaşmada katılımcılık ve toplumsal yetkilendirme açısından elde ettiği erken ve müt evazı kazanımlar, yönetimi ve toplumu sistematik olarak rasyonelleştirme politikalarının önemli bir parçasıdır.

c) Katar Anayasası ve Geleneksel - Çağdaş Değerler

“Anayasa, yürütme, yasama ve yargı organları arasında denge sağlayan, genel haklar ve görevler ile bireyin ve toplumun çıkarları arasında denge kuran, geleneklerimizi ve toplumumuzun değerlerini yansıtan, İslam hukukumuzun çerçevesinde özel bir nitelik taşıyan hükümleriyle gerçekliğimizi yansıtan ve ÷lkemize her türlü iyiliği getireceğine tamamen güvendiğimiz milli çalışmamızda önemli bir aşamayı temsil eder.”

Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni

18 Kasım 2003

Anayasa, devletin oluşum ve gelişme sürecinde dayandığı temel dayanaklardan biridir. Devletin yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç yetki organının kurucusudur. Dolayısıyla kamusal yaşamı düzenleyen yasalar ondan üretilmiştir. Devlet, kamu yararını gerçekleştirmek amacıyla yürüttüğü faaliyetlerini düzenlerken ve politikalarını oluştururken onu esas ve dayanak alır. Katar anayasasının yazımı çeşitli aşamalardan geçmiştir. Bunlardan en öne çıkanları şunlardır: 1970 tarihli Geçici Anayasa, 1972 tarihli Değiştirilmiş Geçici Anayasa ve ardından 29 Nisan 2003'te halk oylamasıyla kabul edilen Kalıcı Anayasa. Yeni anayasanın sağladığı başlıca kazanımlar şunlardır:

- Katar bağlamında ve ortamında Geçici Anayasa'dan Kalıcı Anayasa'ya geçiş süreci.

- Anayasa maddelerinin hazırlanmasında gelenek ile modernliği ve Arap - İslami bağlamda da Katar kimliği sorununu buluşturmaktır.
- Siyasi sistemin tarihsel ve anayasal meşruiyetini güçlendirmek.
- İyi yönetim felsefesini kuran anayasal kurallar.
- Devlet ve toplum ilişkisinin hukukla yönetildiği bir anayasal devletin kurulması.

Anayasanın oluşturulmasındaki temel amaç “hukukun üstünlüğünün sağlanması”dır. Bu da devletin üç yetki organının birbirine tahakküm ve baskısını önleyerek ve bu üç organın anayasa hükümlerine ve maddelerine bağlılığını sağlayarak gerçekleştirilir. Modern siyasi sistemlerde anayasanın varlığı, çalışmaların iyi yönetim felsefesine göre şekillenmesini sağlar. Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni’nin modern bir anayasa oluşturmadaki amacı, sadece üç yetki organı ile hukukun üstünlüğü arasında asgari bir denge sağlamak değil, aynı zamanda devlet ile halk arasında bir tür sözleşmeye girmekti. Sözleşme ilkesini pekiştirmek için “halk” terimini kullandı.

Anayasal başarının kazanımları şu şekildedir:

- Katar liderliğinin izlediği “kurumsallaşma” politikası bağlamında yönetişimin anayasaya uygunluğunun geliştirilmesi ve kademeli olarak pekiştirilmesi.
- Devletin ve yöneticinin müdahalesinin engellenmesi yoluyla hukuk devletin kurulması.
- Katar kimliğinin Arap ve İslam bağlamında korunması.
- “Hukukun üstünlüğü” ilkesinin pekiştirilmesi ve kamu özgürlüklerini düzenleyen kanunların Anayasa kurallarına uygun olarak denetlenmesinin sağlanması.

d) Katar Ulusal Vizyonu 2030: Kurumlar Arası Ağ Oluşturma

Katar'ın modern ve çağdaş bir devlet inşa etmek için çizdiği yol haritası, aşamalılık ve gelecek vizyonunu birleştiren veya eşleştiren ve devletin yapılanmasıyla ilgili bütün farklı alanlarda çalışan bir haritadır. Burada rasyonelleştirme, yeterlilik ilkesini benimsemiştir. Uzun vadeli hedeflere sahip stratejik bir plan geliştirmek; birçok kurum, organ ve kadronun katılımı ve uzmanların, araştırmacıların, düşünürlerin ve karar vericilerin katılımıyla çok fazla çaba gerektirir. Deneyim bu ulusal vizyonun oluşturulması ve hazırlanması için harcanan çabaların izlenmesi ve kaydedilmesi yoluyla gerçekteştirildi. Bu süreçte kurumlar birbirleriyle entegre oldu, birbirleriyle etkileşim içine girdi ve birbirlerini destekledi. Bu çaba, bu ulusal vizyonun hazırlanmasında “kurumlaşma” yöntemini araştırmayı ve toplumsal ve resmi kurumları devreye sokmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, danışma prensibini ve kaderi belirleyici konularda halka başvurmayı içermektedir. Dolayısıyla, bu plan, kamuoyu ile devlet liderleri arasındaki vizyonun hazırlanmasında gerçekteşen ortaklık yoluyla toplumun performansını teşvik etme ve rasyonelleştirme hırsını somutlaştırdı. Bu da başlı başına en büyük kazanımlardan biridir.

Katar ayrıca kadınları her alanda güçlendirmek için hızlı adımlar attı. Bu, kadın-erkek eşitliği ve cinsiyete dayalı ayrımcılık yapılmaması ilkesini benimseyen İş Kanunu ve İnsan Kaynakları Yönetimi Kanunu başta olmak üzere ve ayrıca kadınlara erkeklerle eşit tam çalışma hakları tanıyan Değiştirilmiş Kamu Hizmeti Kanunu dahil yasal mevzuata da aktarıldı. Aynı şekilde Katar kadını devletin ileri düzey pozisyonlarında görevler üstlendi ve üst düzey karar alma süreçlerine katılan bir bakan, ülkesinin elçisi ve birçok bölgesel ve uluslararası forumda Katar'ın temsilcisi haline geldi. Artık Katar kadını, karar alma merkezlerinde

baş ortak olarak yer almaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün istatistiklerine göre, Katar, iş gücüne katılım oranında Körfez İşbirliği Konseyi ülkeleri arasında %52,1 oranıyla birinci sırayı aldı.

Katar'ın 2008 yılında “Katar Ulusal Vizyonu 2030” adı verilen bir milli vizyon oluşturduğunu belirtelim. Bu vizyon, sürdürülebilir kalkınma çarkını güçlendirmeyi ve Katar Devletini nesiller boyu halkının refahını sağlayabilen gelişmiş bir ülkeye dönüştürmeyi amaçlayan bir yol haritasını temsil etmektedir.

SONUÇ

Katar'ın iyi yönetim ilkelerini pekiştirme yaklaşımı, yönetim modelinin kurulduğu Arap - Müslüman ortamındaki gerçeklik, uygulama ve başarılarla dair genel bir bakış sağladığı için incelenmeye değerdir. Oryantalist anlatıya göre; daha önce devletin modernleşme ve çağdaşlaşması yahut yönetimin rasyonelleşmesi ve rasyonel bir toplumun yetiştirilmesinin kural ve ilkelerinin oluşturulması için gereken yol haritalarıyla çeliştiği düşünülen veriler nedeniyle katı ve sabittir. Sözün özü: Katar tecrübesi, birçok kazanıma sahiptir ve dinî değerlerin toplumsal ve bireysel davranışları şekillendirmede hâlâ önemli bir rol oynadığı kabile niteliğindeki toplumları gören oryantalist iddiaları çürüten umut verici bir yönde ilerlemektedir. Çünkü bu toplumların tek kaderi, modern devlet tarihine zıt yönde ilerleyen Doğu tiranlığı denilen şeydir. Ancak günümüz dünyasında, Katar gibi bir ülkenin, küreselleşme sistemine ve bu sistemin dayattığı; çevreyi koruma, insan haklarına saygı, kadının devlete ve topluma entegre edilmesi, medeniyet ve dini diyalog bağlarının derinleştirilmesi, kültürel, ekonomik ve teknik değişim ağlarının genişletilmesi gibi ekonomik ilişkiler, yasalar, prensipler ve değerlere entegre olduğunu görmezden gelmek zordur.

Oryantalist düşünce ve onun geleneksel kalıpları, modern şehirleri, gurbetçileri ve ekonomik alışveriş hacmiyle bir ahlaki, hukuki veya kültürel sorun yaşamayan Körfez toplumlarında meydana gelen büyük dönüşümler karşısında donup kalmıştır. Aksine, geniş kapısından küreselleşmeye giren Katar’da gerçek bir modernleşme ve rasyonelleşme “devrimi” yaşanmaktadır. Bunda 2022 Dünya Kupası’nı organize etme hakkını kazanmasının da katkısı oldu. Bu dönüşümlerin kültürel, siyasal, sosyal, bilişsel ve ekonomik yenilenmede büyük kesişimler yaratması kaçınılmazdır. Hâlâ gidilecek uzun bir yolun olduğu bir süreç giren Katar’da olduğu gibi, tüm hızıyla devam eden başlangıç atölyeleri olmadan da gerçekleşemez. Ancak Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni liderliğinde başlatılan ve devam eden icraatlar, çağdaş Katar Devleti’nin inşasında kalıcı bir iz bırakmaktadır. Yönetimi rasyonelleştirme ve Katar Devleti’nde rasyonel bir toplum yaratma yolunu belirlemek için ilk denetim sürecindeki zorluklar da dahil olmak üzere gerçekliği, yolları ve seçenekleri gözden geçirmek ve incelemek bir nesnellik meselesidir. Bu yol siyasi bir tesadüf değil, Baba Emir Şeyh Hamed’in önderliğinde on sekiz yıl boyunca süren bir siyasi mihenk taşıydı. Yüksek kadrolar ve ulusal bir erkek ve kadın eliti, petrol ve gaz zenginliğinin gelirlerinden yararlanarak sürdürülebilir ve kapsamlı kalkınma için mekanizmalar geliştirmektedir. Yönetimi rasyonelleştirmenin ve rasyonel bir toplumu yeniden canlandırmanın kilometre taşları tek taraflı bir yolda ilerlemedi. Aksine Katar mahremiyetini ve küçük nüfus ve küçük yurt gibi bilinen engelleri olan Katar gerçekliğini hesaba katmayan bir gelenekten ziyade yenilik peşindeydi. Bu durum, dünyanın en zengin ülkelerinden biri olan Singapur örneğinden bildiğimiz gibi, ulusların kalkınması önünde bir engel değildir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı veya Dünya Bankası (1992) tarafından üretilen iyi yönetim literatürü, iyi yönetişimin siyasi işler, siyasi liderlik ve yetki yönetimi için en iyi yaklaşım olduğunda hemfikirdir. Esas itibarıyla, insan ve ekonomi kaynaklarının en etkili, şeffaf ve sorumlu bir şekilde yönetilmesi yoluyla kamu yararına hizmet etmek için yasal, mesleki ve ahlaki bir kararlılığı gerektirir. Sonuç olarak, yönetimi rasyonelleştirmenin ve rasyonel bir toplumu yeniden canlandırmaya yönelik çabaların amacı devletin sürdürülebilirliğini derinleştirmektir. Devletin sürdürülebilirliğini derinleştirmek, uluslararası toplumda başarıya hizmet eden öz ve değerleri, teknikleri ve uygulamaları yeniden üretme becerisi anlamına gelir. Bu, uzlaş ve siyasi istikrarın somutlaştığı, hukukun üstünlüğünün sağlandığı ve eşitlik, katılımcılık, sosyal adalet, insan hakları ve devletin yolsuzluktan korunması gibi temel değerlerin geliştirildiği bir değerler sisteminin teşvik edilmesini içerir. Bu değerler sistemi olmadan, uluslar eşitlik, katılımcılık ve sosyal adalet, insan hakları ve devletin korunması gibi şeyleri elde edemezler ve sorumluluk, etkinlik ve şeffaflık aracı olan nitelikli insan kaynaklarının yetiştirilmesi de mümkün olmaz. Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni liderliğindeki yönetim ve toplumun rasyonelleştirilmesi sürecini başlatmaya yönelik Katar reçetesi temel esaslarından sapmamıştır. Bilakis bu reçete, ciddi bir iyileştirme süreci için temel esaslar olarak kabul edilen aşağıdaki yollarda ilerlemeyi içermektedir:

1) Hukukun Üstünlüğü

2004 tarihli Katar Anayasası, devleti rasyonelleştirmek ve siyasi performansı güncellemek için gerekli yasal çerçeveyi oluşturmuştur. Bu, siyasi yönetimin kişiselleştirilmesini ve ister ideoloji meselesinden ister kabile ve mezhep gibi diğer fanatizmlerden kaynaklanmış olsun,

dar duygusal ruh hallerine yatkınlığını azaltmada önemli bir yoldur. Yeni bir anayasanın kabul edilmesiyle sonuçlanan İlave Kanunlar Sistemi, insan hakları vb. gibi yeni hukuki değerlerin kurumsallaştırılmasına katkıda bulunmuştur. Bunlar, yönetimin iyileştirilmesine yönelik önemli icraatlar olup, aynı zamanda gelecekte zamansal koşulların gerektirdiği şekilde geliştirilebilecek ve değiştirilebilecek yapılardır.

2) Katılımcılık

Erkek ve kadın vatandaşların, sivil toplum kuruluşları ve seçimler aracılığıyla katılımcılık yoluyla eşit haklara sahip olmalarını kabul etmek, 1999'da başlayan belediye meclislerinde olduğu gibi, vatandaşlığı inşa etmek ve ifade özgürlüğü gibi özgürlükleri korumak için bir giriş olarak kullanılır. Bu alanda atılan adımlar toplumu rasyonelleştirmeyi amaçlar.

3) Etkinlik ve Verimlilik

Yönetimi ve toplumun rasyonelleştirmek, idareyi yetkilendirmeyi ve daha iyi becerilere sahip profesyonel bir bürokrasinin yaratılmasını ve verimliliğin ilk hakem olduğu ölçümlerle insan ve finansal kaynakların daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamaktadır.

4) Şeffaflık

Şeffaflık, sağlam bir hukuki çerçevenin yanı sıra, bir bilgi sistemini ve hukuk çerçevesinde bilginin serbestçe dolaşımını, kullanılmasını veya saklanmasını düzenleyen hukuk kuralları gerektirir. Bununla birlikte, iyi yönetim, bilginin daha iyi kullanılmasına sağlayan nispeten serbest bir ortam gerektirir. Ayrıca bankalar ve mali ve idari kurumlar da dahil olmak üzere kurumların çalışmalarının yasal veya parlamento tarafından denetlenmesini gerektirir; böylece devlet kurumlarının çalışmaları

profesyonelleşir ve politikaların oluşturulması ve uygulanmasında denetim mümkün hale gelir. Şeffaflık, herhangi bir ülkede yönetimin rasyonelleştirilmesinde en zor ilkelerden biridir. Katar, yolsuzluğu azaltma konusunda büyük mesafeler kat etti ve bununla beraber bilginin yönetimi ve sunulması politikalarının geliştirilmesi için hala yapılacak önemli işler bulunmaktadır.

5) Sorumluluk ve Hesap Verebilirlik

2004 Anayasası, onu takip eden yasalarla birlikte, özel sektör ve kamu sektöründeki kişi ve kurumlar için hesap verebilirlik yetkilerinin uygulanması ve kullanılması açısından herkesin, önünde eşit olduğu hukukun üstünlüğü ilkesinin pekiştirilmesi için bir giriş noktası mahiyetindedir. Hesap verebilirlik, kamu işlerinin yönetiminin profesyonel ve yasal olması için görevlerin yerine getirilmesinde ve her türlü kaynağın etkin bir şekilde yönetiminde periyodik ve olumlu bir denetim sürecinin bir parçasıdır. Katar'ın bir sorumluluk ilkesi olarak hesap verebilirliği tesis etme yürüyüşü, Anayasa'da bağımsızlığı öngörülen yargının yardımıyla henüz erken aşamalarındadır.

6) Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilirlik kavramı, gelecek nesillerin haklarını korumak ve onları kaynak yetersizliği riskine maruz bırakmamak için tükenmesinden korkulan, bu toplumların elindeki kaynakların makul, sorumlu ve rasyonel kullanımı yoluyla insan toplumlarının şimdiki ve gelecek nesiller için yaşam kalitesini koruma yeteneği üzerine inşa edilmiştir.

Sözün özü: Katar doğru yoldadır. Çok şey başarıldı ve bunların yanında yönetimin, zenginliğin ve insanların sürekli olarak rasyonelleştirilmesi çabalarında henüz hazırlık aşamasında olan çok şey var. Katar bugün

yüksek düzeyde refah ve yaşam kalitesine sahiptir. Bu, Katar’ı dünyanın en mutlu ülkelerinden biri olarak aday gösteren daha uzun yaşam beklentisi ve yolsuzluğa karşı sistematik mücadele anlamına geliyor. Katar, güvenilir uluslararası ölçümlere göre değerlendirildiğinde, “Dünya Mutluluk Raporu 2015’e göre 158 ülke arasında 28. sıraya yerleşerek ilk otuz ülke içinde yer almaktadır. Bu, Katar’ın son birkaç yıldır değiştirmeden koruduğu bir sıralamadır. Birleşmiş Milletlere bağlı Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağı tarafından hazırlanan ve desteklenen rapora göre, Katar bazı Körfez ülkeleri ile karşılaştırıldığında daha iyi bir sıralamada yer alıyor.”⁽¹⁾

Çalışmanın küresel sınıflandırmadaki metodolojisinin, tanınmış uluslararası kamuoyu araştırması “Gallup” verilerine dayandığı biliniyor. Ölçüm, yolsuzluk seviyeleri, sosyal özgürlükler ve kişi başına düşen gerçek gayri safi milli hasıla ve ortalama yaşam beklentisi gibi değişkenleri dikkate alıyor. Bunlar cesaret verici başarılarıdır ve Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni’nin yönetimi rasyonelleştirmede izlediği yolun bir neticesidir. Burada iki önemli gözlemle sonuca varmak mümkündür: **Birincisi:** İyi yönetişime dair resmi bir Katar anlatısı olmasa bile, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni tarafından 1995-2013 yılları arasında yürürlüğe konan uygulamalar, politikalar, hukuki çerçeveler ve kalkınma planları, siyasi ve ekonomik yönetimi iyi yönetişime hizmet eden amaçlara adanmış bir liderliğin sonucudur. İyi yönetim, en önemli başlığın sürdürülebilir kalkınma olduğu günümüz dünyasında en önemli liderlik tarzlarından biridir. Latin Amerika ve Afrika Sosyal Girişimcilik Vakfı “Schwab” Başkanı Abigail Noble’a göre: “Bildiğimiz gibi, her başarılı liderin arkasında

(1) Helliwell, John F., Layard, Richard, and Jeffrey Sachs, “World Happiness Report 2015”, *Sustainable Development Solutions Network*, (erişim: 23 Kasım 2015):

http://worldhappiness.report/wpcontent/uploads/sites/2/2015/04/WHR15_Sep15.pdf

ve yine her iyi liderliğin arkasında iyi yönetim vardır... Herhangi bir lidere duyulan hayranlık genellikle bir miktar belirsizlik içerir. Neden bir şeyden veya birinden etkilendiğimizi bilmeyiz, fakat çoğu zaman illüzyonu yaratan şey ufkun ötesinde bir şeydir. İyi liderlikte genellikle **(bu cazibenin sırrı)** iyi yönetiştir.”⁽¹⁾

Katarlıların Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâî'nin yönetimine olan “takdirini” açıklayan ve rasyonelleştirme, yönetim ve topluma önem veren birçok icraat var. **İkinci** gözlem ise, tanınmış bir kalkınma yöneticisi olan, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın yöneticisi Helen Clark'ın deneyiminden esinlenmiştir. Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâî tarafından açılan atölye, inovasyonu ve gelecekteki liderlere meydan okuyan bir mirası temsil ediyor. Helen Clark'ın belirttiği gibi: “Sürdürülebilir kalkınmanın amacı, ülkelerin bu ilerlemeyi hızlandırmasını ve sürdürmesini sağlamak olmalıdır. Hem bu nesilde hem de gelecek nesillerde tüm insanların kendi seçimlerini yapmalarına ve beklentilerini karşılamalarına olanak tanıyan bir insani gelişme yolu oluşturmaya odaklanmalıdır. Kalkınmanın faydalarının yaygınlaştırılması, bugüne kadar kaydedilen ilerlemeyi korumanın da bir yolu olmalıdır.”⁽²⁾ Dolayısıyla kalkınma süreci; yönetim, servet ve idareyi rasyonelleştirmenin kümülatif sürecine dayanmaktadır. Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâî'nin bıraktığı siyasi mirasın özü şudur: Yönetimi rasyonelleştirmede öncülük etme başarısı ve zamanla değişen koşullara uygun olarak bu rasyonelleştirmeyi sürdürme, uyarlama ve geliştirme yönündeki çabaları takip etme ve örnek alma.

(1) Noble, Abigail, “Behind all good leadership is good governance”, weforum.org, 22 Haziran 2012, (erişim: 25 Kasım 2015):

<http://www.weforum.org/agenda/201206//behind-all-good-leadership-is-good-governance>

(2) Clark, Helen, “The importance of governance for sustainable development”, 31 Mart 2012, (erişim: 25 Kasım 2015):

<http://www.undp.org/content/undp/en/home/presscenter/speeches/201213/03//the-importance-of-governance-for%20sustainable-development.html>

İKİNCİ BÖLÜM

KATAR'DA İYİ YÖNETİŞİM DENEYİMİ VE RASYONEL TOPLUMUN KURUMLARININ OLUŞTURULMASI

Ömer el-Bûbekrî

Tunus Üniversitesinde Kamu Hukuku Profesörü

GİRİŞ

İyi yönetim, son yılların en popüler kavramlarından biri sayılır. Bunun nedeni, yönetim meselelerinin dünya genelinde çeşitli ülkelerde her düzeyde büyük önem kazanmış olmasıdır. Bunun arkasındaki temel sebep, pek çok hükümetin, kamu işlerini en uygun şekilde yönetememeleri ve vatandaşların talep ettiği çeşitli hizmetleri gerekli verimlilik ve kalitede sağlayamamaları nedeniyle yaşadıkları birçok sorundur.

Hiç şüphe yok ki, iyi yönetimi gerçekleştirmedeki başarısızlık dereceleri ve sorunların ciddiyeti ülkeye göre değişmektedir. Kötü yönetim, birçok ülkede durumun kötüleşmesine ve kalkınma için kullanılabilecek değerli fırsatların boşuna harcanmasına neden olmuştur. Bu, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yabancı egemenliğinden çıkan ve siyasi bağımsızlık kazanan çoğu üçüncü dünya ülkesinin durumudur.

Yeni hükümetlerin çoğu, toplumlarının kalkınma ve sosyal ilerleme umutlarını gerçekleştirme vaatleriyle iktidara gelmelerine rağmen halklarına verdikleri bu büyük vaatleri yerine getirmede başarısız olmuşlardır. Bu vaatler, uzun bir süre boyunca, üçüncü dünya ülkelerindeki siyasi rejimlerin meşruiyetinin en önemli nedenlerinden biri olmuştur. Bununla birlikte, özgürleşmiş halkların çoğunun umutları, iyi yönetişimin olmadığı ve yönetici seçkinler ile ekonomik yaşamın çarklarını ellerinde tutanlar arasında yolsuzluğun yayılmasıyla karakterize edilen birkaç on yıllık başarısız yönetim deneyimlerinin ardından buharlaştı. Bu durum, şartların kötüleşmesine ve gerekli reformları gerçekleştirmek için fırsatların azalmasına katkıda bulundu. Bu nedenle, üçüncü dünya ülkelerinin halklarının çoğu, kalkınmanın olmaması ve genç nesillerin meşru ihtiyaçlarının karşılanamaması ve vatandaşlara temel hizmetlerin makul bir şekilde garanti edilememesi sebebiyle her düzeyde birçok sorunla karşı karşıya kaldıklarını gördüler.

Bu durumların sonucunda, hükümetlerin görevlerini tam olarak yerine getiremedikleri ülkelerde, huzursuzluk ve istikrarsızlık yayıldı. Değişim talep eden barışçıl olan ve barışçıl olmayan protestolar çoğaldı. Pek çok ülkede ayaklanmalar ve devrimler yaşandı. Bunlardan bazıları önemli olumlu siyasi değişimlere yol açarken, bazıları durumu daha da kötüleştiren yıkıcı bir kaosa sürüklenmeye yol açtı. Arap Baharı devrimleri, Afrika, Asya, Doğu Avrupa ve Latin Amerika'daki diğer ülkelerde olanların sadece yeni bir örneğidir.

Gelişmekte olan ülkelere gelince, onlar da özellikle yirminci yüzyılın ilk yarısına kadar her zaman özel sektörün tekeli olan ekonomik alanda onlarca yıl boyunca sosyal refah politikalarının benimsenmesi ve hükümetlerin müdahaleleri sonrasında ortaya çıkan yönetimle ilgili sorunların çoğundan kurtulamadılar. Bu politikalar tesadüfen ortaya çıkmadı, bilakis 1929 yılındaki küresel ekonomik krizin yol açtığı Büyük Buhran ve 2. Dünya Savaşı'nın yol açtığı zorluklar tarafından dikte edildi.

Kamu müdahale politikaları, devlet harcamalarının hacmini ikiye katladı ve bu da devletin, halkın gelir ve tüketim harcamalarından aldığı vergileri sürekli artırmasını gerektirdi. Aynı şekilde sosyal refah maliyetlerini karşılamak ve büyük kamu yatırımlarını gerçekleştirmek için artan borçlanma nedeniyle devlet borç seviyesi de yükseldi.⁽¹⁾

Kamu müdahale politikaları, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde meyvelerini vererek ekonomik durgunluğun üstesinden gelmeyi sağlamış olsa da kamu sektörünün şişirilmiş büyüklüğü ve özel sektöre kıyasla gelişip ilerleyememesi nedeniyle 1970'lerden itibaren ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Özel sektör, maliyet üzerinde baskı yaparak yüksek getiri elde etme, vakıya hızlı uyum sağlama ve üretimi nitelik

(1) John Cain'in fikirlerinden ilham alan bu politikalar için bakınız: Hall, Peter A. *The Political Power of Economic Ideas: Keynesianism across Nations*, (Princeton: Princeton University Press, 1989).

ve nicelik açısından sürekli iyileştirme yeteneğini her zaman kanıtlamış olsa da kamu sektörü, maliyetleri vergiler yoluyla karşılamaya devam etmek için gereken geliri sağlamanın zor olduğu bir ortamda, düşük verim ve yüksek maliyetlerden daima mustarip olmuştur.

Gözetim ve müdahale politikalarına yönelik artan eleştiriler karşısında, gelişmekte olan ülkelerdeki birçok siyasi parti, kamu yönetiminin gözden geçirilmesi ve radikal reformların alınması çağrısında bulunan tezleri benimsemiştir. Bu partiler birçok Batı Avrupa ülkesinde ve Kuzey Amerika’da seçimleri kazandılar ve 1980 ve 1990’lı yıllarda siyaset sahnesine egemen oldular.

Gelişmiş ülkelerde çoğu hükümet tarafından benimsenen reformları gerçekleştirmek için önerilen çözümler, hükümetin verimliliğini sağlamak ve vatandaşlara gerektiği gibi hizmet sunma yeteneğini geliştirmek için iyi yönetim kavramına dayanıyordu.

Gelişmiş ülkelerin etkisi altında, iyi yönetim, üçüncü dünya ülkelerini desteklemeyi ve onların karşılaştıkları ekonomik ve sosyal kalkınma sorunlarıyla başa çıkmalarına yardımcı olmayı amaçlayan uluslararası kuruluşların programlarının temel kılavuzu haline gelmiştir. Bu, iyi yönetim kavramının geniş bir ölçekte yayılmasına ve küresel bir itibara sahip olmasına yol açtı ve devletlerin, halklarının memnun olacakları şekilde kalkınmalarını sağlamak için gerekli reformları gerçekleştirme yeteneklerine dair bir ölçüt haline dönüştü.

İyi yönetim kavramı ile kastedilen nedir?

İyi yönetim kavramı, rekabet ortamı, maliyet üzerinde sürekli baskı ile kaliteli hizmet ve mallara erişimi sağlamak hedefiyle en iyi verimlilik seviyelerine ulaşmak için sürekli çaba göstermesi gereken özel ekonomik işletmelerin yönetiminde ortaya çıkmıştır. Bu, o kurumlarda yönetim ve davranış yöntemlerini geliştirmek için sürekli çalışma gerektiren başarılması zor bir denklemdir. Özel kuruluşların

yönetiminde sağlanan olumlu sonuçlar göz önüne alınarak, bu etik yönetim yöntemleri özel sektörden kamu sektörüne aktarılmıştır. Bu aktarım, performansın geliştirilmesi ve kötü yönetim sorunlarının ele alınması amacıyla yapılmıştır.

İyi yönetim, belirli kurumların veya sektörlerin verimliliğini sağlamayı amaçlayan bir dizi yönetim mekanizma ve kararları olarak tanımlanabilir ve sürdürülebilirlik, şeffaflık ve hesap verebilirlik olarak özetlenen temel prensiplere odaklanır. Tıpkı bir hükümetin kapsamlı milli politikalarında iyi yönetim ilkelerini benimseyebilmesi gibi, dar bir sektör düzeyi yahut belirli bir işletme veya işletmeler topluluğu düzeyi için de iyi yönetimi konuşmak mümkündür. İyi yönetim, uluslararası kuruluşlar veya bölgesel gruplar tarafından bir sorunu ele almak için uluslararası veya bölgesel düzeyde bile uygulanabilir.

Son yıllarda, dikkatler, hükümetlerin iyi yönetim politikalarını ne ölçüde benimsedikleri ve sürdürülebilirlik, şeffaflık ve hesap verebilirlik kurallarını benimserken vatandaşlara en etkili şekilde hizmet sunmaya ne ölçüde çalıştıkları hususları üzerinde yoğunlaşmıştır. Burada, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın dünya genelinde ve Arap bölgesinde insan gelişimi hakkında hazırladığı yıllık raporları hatırlatmak istiyoruz. Bu raporlar, farklı ülkelerde insan gelişimi göstergelerinin iyileşme derecesini ölçmede iyi yönetim yaklaşımına dayanmaktadır.

Son yıllarda yayınlanan bu raporlar, Katar'ın iyi yönetim politikalarını uygulama deneyiminin olağanüstü olduğunu ortaya koymaktadır. Katar iyi yönetim deneyiminin başarısının ardındaki nedenleri öğrenmek, özen gösterilmeyi ve araştırmayı hak ediyor. Bu nedenle, İnsani Kalkınma Endeksi'nin gelişim faktörlerini, sürdürülebilir kalkınma politikaları, şeffaflığı destekleme ve yolsuzlukla mücadele konularını incelemeden önce Katar'daki iyi yönetimin çerçevesi ve mekanizmaları hakkında bilgi edinmek faydalı olacaktır.

1) KATAR'DA İYİ YÖNETİŞİMİN TEMELLERİ VE MEKANİZMALARI

a) İyi Yönetişimin Temelleri

Katar'daki iyi yönetim, 29 Nisan 2003 tarihinde yapılan referandumda kabul edilip 8 Haziran 2004 tarihinde Emirlik Divanı'nda yayımlanan 2004 yılı Anayasasında yer alan anayasal temellere dayanmaktadır. 2004 Anayasası ile, 19 Nisan 1972 tarihli Değiştirilmiş Geçici Anayasa da iptal edilmiş oldu.⁽¹⁾

Anayasa, üzerine devletin kurulduğu temelleri ve tüm kurumlarının işleyişini yöneten temel kuralları belirleyen toplumsal sözleşmenin hukuki bir tercümesi olarak kabul edilir. Bu nedenle, Anayasanın iyi yönetişimin temel kurallarını içermesi önemlidir. İyi yönetişimin temel kuralları, daha sonra kamu yetkilileri tarafından çıkarılan ve tüm devlet kurumlarının çalışmalarını düzenleyen ve yönlendiren diğer yasalara da yansıtılması gereken kurallardır.

Katar Anayasası, devletin kurumlarının, çalışmalarında iyi yönetime dayalı politikaları benimsemeleri için belirli hedefler belirlemiştir. Bunlar arasında, 28. Madde'de belirtildiği gibi, sosyal adalet, ekonomik ve sosyal kalkınma, üretimin artırılması, vatandaşların refaha kavuşturulması, yaşam standartlarının yükseltilmesi ve onlara iş imkânlarının sağlanması gibi konular da bulunmaktadır. Bunlar devletin gerçekleştirmek için çalıştığı temel hedeflerden bazılarıdır. Bu nedenle, hükümetin, Anayasa hükümlerine göre, bu hedeflere etkili bir şekilde ulaşılabilir şekilde politikalar oluşturması ve çabaları yönlendirmesi gerekmektedir.

(1) Resmi Gazete'de yayınlanan 2004 Anayasası (Sayı: 6, 8 Haziran 2005), s. 7.

Anayasa, 28. Madde’de belirtilen genel ve kapsayıcı hedeflere ek olarak devleti belirli ve spesifik başka hedeflerle de yükümlü kılar. Bunlar şunlardır:

- Aile çatısı altında aileyi korumak, devamlılığını sağlamak, bağlarını güçlendirmek ve annelik, çocukluk ve yaşlılığı korumak (Madde 21).
- Gençliği gözetmek ve bozulmaya yol açan sebeplerden, sömürülmekten, kötüye kullanılmaktan ve fiziksel, zihinsel ve ruhsal ihmalden korumak ve yeteneklerini her alanda geliştirmek için uygun koşulları sağlamak (Madde 22).
- Kamu sağlığına özen göstermek ve hastalıkların ve salgın hastalıkların önlenmesi ve tedavisine yönelik koruyucu ve tedavi edici önlemleri almak (Madde 23).
- Eğitimi güvence altına almak, özen göstermek ve yaygınlaştırmaya ve genelleştirmeye çalışmak (madde 25). Bu bağlamda Anayasa, Madde (49) uyarınca eğitimi her vatandaşın hakkı olarak kabul etmiş ve zorunlu ve ücretsiz kamusal eğitimi sağlamıştır.
- Doğal kaynakları korumak ve etkin bir şekilde kullanmak (Madde 29).
- Çevreyi korumak ve doğal dengesinin sürdürülmesi için çalışmak, böylelikle gelecek nesiller için sürdürülebilir ve kapsayıcı kalkınmayı gerçekleştirmek.
- Nesillerin kapsamlı ve sürdürülebilir kalkınmasını sağlamak için çevreyi ve onun doğal dengesini korumak (Madde 33).
- 2004 tarihli Katar Anayasası sadece devletin büyük stratejik hedeflerini ve hükümetin çalışma prensiplerini belirlemekle

kalmamış, aynı zamanda bu hedeflere ulaşmayı sağlayacak temel ilkeleri ve mekanizmaları da içermiştir. 2004 Katar Anayasası'nın bu çerçevede getirdiği en önemli hükümlerden biri, 129. maddede yer alan “Devletin yönetiminde hukukun üstünlüğü esastır” hükmüdür.

Hukukun üstünlüğü ilkesi, modern devletlerin temel aldığı önemli ilkelerden biri olarak kabul edilir. Hukukun üstünlüğü ilkesi, geniş anlamda, tüm kamu organlarının faaliyetlerinin anayasanın belirlediği kurallara uygun olarak çıkarılmasını ve yürütülmesini ifade eder. Buna, hükümleri bütün anayasal organların yetkilerini kısıtlayan anayasa da dahildir. Hukukun üstünlüğü ilkesi, devlet otoritesi ve vatandaş arasında sağlıklı ve rasyonel bir ilişki kurmak için temel bir güvence olarak kabul edilir. Ayrıca bu ilişki, otoritenin kullanımında vatandaşın haklarına ve çıkarlarına zarar verilmediği, keyfilikten uzak bir temele dayanır.

Hukukun üstünlüğü ilkesi, ancak temel gereklilikleri yerine getirildiğinde, özellikle de kamu otoritelerinin bağlı kalmaları ve saygı duymaları gereken hukukun gerekliliklerini ihlal eden kararlar vermeleri durumunda sorumlu tutulabilmeleri sağlandığında tamamlanmış olur. Hesap verebilirliğin bir özelliği de hukukun üstünlüğü ilkesinin teorik bir çerçeveden ibaret kalmaması için ona somut pratik bir karakter kazandırmasıdır.

Bu çerçevede anayasa, hukukun üstünlüğüne saygı gösterilmesini sağlayacak mekanizmalara önem vermiştir. Madde 46, herkesin kamu idaresinin eylem ve işlemleriyle ilgili olarak yetkili makamlara başvurma hakkına sahip olduğunu belirtir. Bu, demokratik ülkelerde birçok anayasada yer alan ve vatandaşa, yetkililere başvurarak bir kararın gözden geçirilmesini veya belirli bir durumun düzeltilmesini talep etme imkânı veren itiraz hakkı olarak bilinir.

Anayasa ayrıca, bakanların Danışma Meclisi nezdinde bakanlıklarının çalışmalarından sorumlu olma ilkesini de benimsemiştir. Konsey üyeleri tarafından kendilerine soru önergeleri verilerek veya 111. Maddenin gerektirdiği şekilde üyelerinin üçte ikisinin onayından sonra bakanın görevden alınmasına yol açabilecek güvenoyunun verilip verilmeyeceğini tartışmaya açarak haklarında hesap verebilirlik ilkesi işletilebilir.

Bunun yanı sıra, anayasa, kamu otoritelerini hesap verebilir hale getirmek için adli ve hukuki mekanizmalar oluşturmuştur. Bu bağlamda, 140. Madde gereğince, kanunların Anayasa'ya uygunluğunun yargı denetimine açılmasını kabul etmiştir. Bu madde, “kanun ve yönetmeliklerin anayasaya uygunluğuna ilişkin uyuşmazlıkları çözmeye yetkili yargı merciinin kanunla belirleneceğini hükme bağlamıştır. Ayrıca söz konusu yargı merciinin yetkilerini, temyiz yöntemini ve öncesinde izlenecek prosedürleri ortaya koyar ve anayasaya aykırı kararın sonuçlarını da açıklamıştır.” Buna göre, 18 Haziran 2008 tarihinde yayımlanan 2008 tarihli 12 sayılı Kanun ile Yüksek Anayasa Mahkemesi kurulmuştur.⁽¹⁾ kanunların anayasaya uygunluğu üzerindeki yargı denetimi, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana birçok ülke tarafından kabul edilen hukukun üstünlüğü için geliştirilen ileri mekanizmalardan biri olarak kabul edilmektedir. Yargı denetimi, devletin temel yasası durumundaki Anayasa'ya aykırı kanunların Meclis tarafından kabul edilmeden önce engellenmesini sağlar. Öte yandan Anayasa, idari otoritenin taraf olduğu anlaşmazlıkları çözme yetkisini idari yargıya vermiştir; bu, 138. maddeye göre gerçekleşir. Bu önemli yargı yetkisi, 26 Mart 2007 tarihinde çıkarılan 2007 tarihli 7 sayılı Kamu İdarelerinin İşlem

(1) Resmi Gazete (Sayı: 8, 25 Ağustos 2008), s. 5.

ve Eylemlerinden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümü Hakkında Kanun ile düzenlenmiştir.⁽¹⁾ Bu kanun uyarınca idari yargı, idari makamların kararlarına karşı açılabilircek yetkinin kötüye kullanılması davalarını karara bağlamaya yetkili olmuştur. İdari yargı, yasalara aykırı olması durumunda idarenin eylemlerini ve kararlarını iptal etme yetkisine sahip olması dolayısıyla hukukun üstünlüğünü güvence altına almak için oldukça önemli bir mekanizmadır.

b) İyi Yönetişimin Mekanizmaları

Katar’da iyi yönetim mekanizmalarını, kalkınmacı, stratejik ve katılımcı planlama şeklinde özetlemek mümkündür.

- **Kalkınmacı Planlamayı Benimseme:** Katar’da, planlama, bütün alanlarda iyi yönetişimin gerçekleştirilmesinde en önemli mekanizmalardan biri kabul edilir. Çünkü herhangi bir kurumun gerekli verimliliği elde edebilmesi, kendisi için belirlediği hedeflere dayalı olarak gelecekteki faaliyetlerine ilişkin planlar geliştirebilme ve bunları mevcut veya sağlanabilecek araçlara uygun olarak hazırlanmış ayrıntılı çalışma programlarına göre uygulayabilme kapasitesinin boyutlarına bağlıdır. Benzer şekilde, hükümetler de faaliyetlerini, istenen kalkınma hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olacak bilimsel ve rasyonel planlama çerçevesinde yürütmedikçe etkili ve verimli olamazlar. Planlama mekanizmasının sosyalist sistemlerle bağlantısı nedeniyle farklı ülkelerde ideolojik bir arka planda eleştirilmiş olmasına rağmen, iyi yönetim literatürü hem kurumların hem de hükümetlerin verimli çalışmasını sağlamak için vazgeçilmez bir mekanizma olarak planlamaya gerçek değerini geri kazandırmıştır.

(1) Resmi Gazete (Sayı: 4, 13 Mayıs 2007), s. 47.

Katar, özellikle 6 Ocak 1998 tarihinde yayımlanan 1998 tarihli 1 sayılı Emirlik Kararnamesi⁽¹⁾ ile Planlama Kurulu'nun oluşturulmasından sonra kalkınmacı planlama anlayışını benimsemeye başlamıştır. Kurul, özellikle uzun vadeli, orta vadeli ve kısa vadeli kalkınma planlarını tüm bileşenleri ve projeleri ile hazırlamakla görevlendirildi. Kurul ayrıca, Katar toplumunun profiline ve geleceğe dair beklentilerine uygun belirli ekonomik ve sosyal politikaların yanı sıra doğal ve insan kaynaklarının optimal kullanımını sağlamak için çeşitli ekonomik ve sosyal alanlarda kalkınma hedefleri önermekle de görevlendirilmiştir.

- Sonuçlara Odaklı Stratejik Planlama Yaklaşımı: Katar Planlama Kurulu 2006 tarihli 39 sayılı Emirlik Kararnamesi ile kaldırılmış ve yerine stratejik planlamada önemli yetkileri bulunan Kalkınma Planlaması Genel Sekreterliği kurulmuştur. Kararın 6. maddesi ayrıca “Emir’in, kapsamlı vizyonu ve genel kalkınma stratejik planını benimsemesini” öngörüyor.

Kalkınma Planlaması Genel Sekreterliği'nin görevi, ülkenin her alanında kalkınmanın sağlanması için geniş kapsamlı vizyonlar ve stratejik planlar geliştirmek ve bunların uygulanmasını takip etmektir. Kalkınma Planlaması Genel Sekreterliği'nin özel olarak şu görevleri bulunmaktadır:

- Gelecekte toplumun sahip olacağı özelliklerin ve toplumu oluşturan bireylerin yararlanacağı hak ve faydaların tanımlandığı, farklı alanlardaki kalkınma hedefleri için uzun vadeli, kapsamlı bir vizyon ortaya koymak.
- Kapsamlı kalkınma vizyonunu gerçekleştirmek için genel stratejik planı hazırlamak, kalkınmanın önceliklerini ve ekonomik, sosyal ve demografik alanlardaki nicel hedefleri ve bunları gerçekleştirmek için kullanılacak mekanizmaları belirlemek.

(1) Resmi Gazete (Sayı: 2, 15 Şubat 1998), s. 161.

- Farklı kurum ve kuruluşlara genel kalkınma stratejisini ve kapsamlı vizyonunun açıklamak ve uygulama planlarını hazırlamalarında onlara teknik destek sağlamak.
- Farklı kurum ve kuruluşların hazırladığı uygulama planlarını gözden geçirmek, bunlar arasında koordinasyonu sağlamak ve bunların kalkınma stratejik planıyla tutarlılığını ve devletin çeşitli kurumları tarafından sunulan uygulama planları arasında bir çelişkinin bulunmadığını kontrol etmek. Çelişki bulunması durumunda ilgili kurumları ve üst düzey kuruluşları bilgilendirmek.
- Planların uygulanmasındaki ilerlemeyi periyodik olarak izlemek, gerekli düzeltici önlemler de dahil olmak üzere performans değerlendirme ve uygulama takip raporlarını hazırlamak.

2014 yılında Kalkınma Planlaması Genel Sekreterliği'nin yerini Kalkınma Planlaması ve İstatistik Bakanlığı aldı. Bakanlık, ilgili makamlarla işbirliği içinde devletin kapsamlı vizyonunu belirleme ve geliştirme, ilgili makamlarla koordinasyon içinde ulusal kalkınma stratejilerini hazırlama, bunların uygulanmasını takip etme, bu stratejilerle ve nüfus politikalarıyla ilgili raporları hazırlama, devlet kurumlarında planlama sürecini destekleme, kalkınma önceliklerini devletin genel bütçesiyle ilişkilendirme ve planların uygulama aşamasındaki ilerlemesini takip etme görevini üstlenmiştir. Bakanlığa ayrıca şu görevler de verilmiştir: Tam bir istatistik sistemi kurmak, resmi istatistik çalışmaları yapmak, bunları planlamak ve denetlemek, nüfus sayımları ve farklı anketler yapmak ve toplanan verileri ve istatistiki ürünleri yayımlamak.⁽¹⁾

(1) Bakanlıkların yetkilerinin belirlenmesine ilişkin 20 Şubat 2014 tarih ve 16 sayılı Emirlik Kararnamesinin 4. Maddesi gereğince. Bakınız: Resmi Gazete, (Sayı 4, 9 Mart 2014), s.17.

Böylece, kapsamlı ve uzun vadeli stratejik kalkınma vizyonuna dayanan planlamayı benimseyerek planlama sürecinde nitel bir sıçrama yapılmıştır. Bu durum, bu hedefleri gerçekleştirmeyi sağlayan plan ve programların yapıldığı açık stratejik hedeflere dayalı planlama çalışmalarını koordine etmeye yardımcı olmuştur.

Kapsamlı vizyona dayalı ve sonuç odaklı stratejik planlama ister özel kuruluşlar ister hükümet kurumları olsun çağımızda başarılı tüm kurum ve kuruluşlar için temel bir mekanizma haline gelmiştir. Bu mekanizma, mevcut imkânların etkin bir şekilde kullanılması ve stratejik hedeflerin en iyi şekilde gerçekleştirilmesine yardımcı olan somut sonuçlarla planlamayı ilişkilendirme konusunda etkinliğini kanıtlamıştır. Ayrıca, değerlendirilemez genel hedefler yerine planda öngörülen sonuçlara ulaşmadaki ilerlemeyi değerlendirmek için kesin standartlar uygulama konusunda da etkin olduğunu kanıtlamıştır.

Katar, uzun vadeli bir stratejik vizyona dayanan ve sürdürülebilir kalkınmayı başarmış gelişmiş devlet düzeyine yükselmeyi hedefleyen “Katar Vizyonu 2030” yaklaşımını benimseyerek, sonuçlara odaklı kapsamlı stratejik planlamaya geçmiştir. Bu stratejik belge, uzun vadeli kalkınma vizyonunun temelini oluşturan fırsatların, zorlukların ve dayanak noktalarının bir analizini içerir ve belgede tanımlanan ana yol gösterici ilkeler ışığında formüle edilmesi ve uygulanması gereken aşamalı planların rotasını belirleyen bir rehberdir.

Ulusal Kalkınma Planı (2016-2011), plan döneminde elde edilecek kalkınma sonuçlarını da belirlemiştir. Bu sonuçlar, ölçülebilir ve değerlendirilebilir nitelikte olan gerçekçi ve somut sonuçlardır. Böylece hükümetin bu kalkınma sonuçlarını istenilen verimlilikle ve uygulama planları için belirlenmiş zaman çizelgesine uygun şekilde gerçekleştirme konusundaki taahhüdünü ölçmek ve değerlendirmek mümkün olmaktadır.

- **Katılımcı Planlamanın Benimsenmesi:** Özellikle üçüncü dünya ülkelerinde ve eski sosyalist ülkelerde kalkınma planlarının başarısızlığının en önemli nedenlerinden biri bürokratik karakterleridir. Planlar, vatandaşlar ve kuruluşlar da dahil olmak üzere ilgili kişilerin doğrudan katılımı olmadan esas olarak merkezi idareler tarafından hazırlanmıştır. Bu durum, gerçeklerden kopuk ve vatandaşların gerçek beklentilerini yansıtmayan kalkınma planlarının hazırlanmasına yol açmıştır. Bu nedenle, kalkınma planlarının hazırlanması ve şekillendirilmesi sürecine daha geniş katılımın sağlanması, bu planların amaçlanan hedeflere ulaşma başarısını garanti etmek için zorunlu hale gelmiştir.

Katar’da kalkınma planlarının hazırlanması süreci, planlamaya ilişkin yasal metinlerde yer alan, vatandaşların ve sivil toplum kuruluşlarının planlama sürecine katılımını zorunlu kılan katılımcı yaklaşıma dayanmaktadır. Böylelikle, tüm bu etkin aktörler, “Katar Vizyonu 2030”un yanı sıra Ulusal Kalkınma Stratejisi (2011-2016) ve İkinci Ulusal Kalkınma Stratejisi (2017-2022) ile ulaşılması amaçlanan kalkınma hedefleri hakkında görüşlerini ifade etme fırsatı bulmuşlardır.

2. KATAR’DA İNSANİ KALKINMA VE İYİ YÖNETİŞİM

İnsani kalkınma, iyi yönetişimin en önemli meselelerinden biri kabul edilir ve hükümetlerin vatandaşlara temel kalkınma hedeflerini gerçekleştirme ve kalkınma için minimum ve temel koşulları sağlama sorumluluğuyla doğrudan ilişkilidir. İyi yönetişim bir ülkede ne kadar eksikse, insani kalkınmayı gerçekleştirmede başarısızlık olasılığı da o oranda artar. İyi yönetişim, belirli bir toplumda insani kalkınmayı yükseltmek için büyük fırsatlar sunar.

İnsani kalkınma ile ne kastedilmektedir?

Kalkınma kavramı, onlarca yıl boyunca ekonomik boyutla sınırlı kalmıştır. Yatırım, tasarruf ve milli gelir üzerine odaklanılırken, kalkınmanın temel amacı olan insanların ve vatandaşların yaşamını iyileştirme ihmal edilmiştir. İnsani kalkınmanın, ulusların ve halkların gerçek zenginliği olduğu gerçeği gibi birtakım temel gerçekler göz ardı edilmiştir. Halbuki bu kavram, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 1990'dan bu yana yıllık olarak yayımlanan 20. İnsani Kalkınma Raporu'nun başlığı/sloganı olmuştur.

İnsani kalkınma, bir ülkedeki vatandaşların eğitim ve insana yakışır yaşam koşulları sayesinde daha uzun bir yaşam, daha iyi sağlık ve kapasite geliştirme fırsatlarına sahip olmaları için yeteneklerinin ve olanaklarının genişletildiği bir süreç olarak kabul edilir.⁽¹⁾ İnsani kalkınma kavramı birtakım temel ilkelere dayanır ki bunlar adalet, sürdürülebilirlik, üretkenlik ve güçlendirmedir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 1990'dan bu yana, insanların yaşam koşullarını iyileştirme ve yeteneklerini genişletme ve onlara uygun yaşam koşulları sağlama temelinde, bir ülkenin gerçek kalkınma koşullarını başarıyla veya başarısızlıkla gerçekleştirme derecesi hakkında bir fikir veren İnsani Kalkınma Endeksi'ni geliştirmiştir. Bu endeks, kalkınma çalışmalarının hem başlangıç noktası hem de hedefi olan insan odaklı gerçek kalkınma hakkında bir fikir verir. İnsani Kalkınma Endeksi, belirli bir ülkedeki insani kalkınmayı ölçmek için üç ana alanda temel veriler içerir. Bu alanlar şunlardır:

- 1- Daha uzun ve daha sağlıklı yaşama derecesi; bu, Yaşam Umudu Endeksi ile ölçülür.

(1) Bu konuda bakınız: Ul Haq, M. *Reflections on Human Development*, (New York: Oxford Üniversitesi Yayınevi, 1995), s. 16.

- 2- Eğitime erişim kapsamı; 25 yaşın üzerindeki kişilerin yaşamları boyunca aldıkları eğitim yıllarının oranının yanı sıra okul çağındaki çocuklar için beklenen eğitim yıllarının sayısı ile ölçülür.
- 3- İnsana yakışır yaşam şartlarının bulunma düzeyi; kişi başına düşen ortalama gayri safi milli gelir ile ölçülür.

2015 yılı İnsani Kalkınma Raporu'na göre, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın raporunda açıklanan 188 ülke arasında Katar 32. sırada yer almaktadır. Raporda Katar'ın İnsani Kalkınma Endeksi'nde 0,850 değerine sahip olduğu belirtilmektedir. Bu, dünyadaki en yüksek endeks değerlerinden biri ve Arap ülkeleri için de en yüksek insani kalkınma göstergesi olarak kabul edilmektedir. Aynı yılın İnsani Kalkınma Endeksi genel ortalaması ise 0,686 civarındadır.

Katar'da İnsani Kalkınma Endeksi, 1980 ile 2013 yılları arasında 0,729'dan 0,850'ye yükselmiştir. Bu, bu dönem boyunca (34 yıl) endeksin genel olarak %16,7 oranında geliştiğini gösterir, yıllık gelişme oranı ise yaklaşık %0,47'dir. Bu, özellikle Katar gibi çok yüksek seviyelerde olan bir İnsani Kalkınma Endeksi'nin uzun bir süre boyunca sürekli bir yıllık gelişme oranı elde etmesinin kolay olmadığı göz önüne alındığında çok iyi bir orandır. Katar'daki İnsani kalkınma Endeksi'nin yükselişi, insani kalkınmanın dayandığı sağlık, eğitim ve kişi başına gelir gibi alanlarda yüksek düzeyde kalkınma elde edilmesini sağlayan etkili politikaların uygulanması ve başarıyla tamamlanması sayesinde gerçekleşmiştir.

a) Sağlık Politikası

İnsani Kalkınma Endeksi ölçümleri, temel bir gösterge olarak beklenen yaşam süresi ortalamasına dayanır. Bu endeks, her ülkenin sağlık politikalarıyla doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla beklenen yaşam

süresi oranının yükselmesi, vatandaşların, daha uzun süre ve sağlıklı bir şekilde yaşayabilmelerine imkân sağlayan kaliteli sağlık hizmetlerine erişebildiklerini gösterir.

2015 İnsani Kalkınma Raporu'na göre Katar'da beklenen yaşam süresi 78,2 yıldır. Bu oran dünyanın en yüksek oranlarından biri olup bazı gelişmiş ülkelerin seviyesine erişmiştir. Mesela ABD'de beklenen yaşam süresi 79,1 yıldır. Katar ayrıca Arap ülkelerinin ortalama beklenen yaşam süresi olan 70,6 yılın üzerindedir. Katar'da beklenen yaşam süresi geçen üç on yılda önemli ölçüde artmıştır. 1980'de 72,7 olan bu oran 1990'da 75,2'ye, 2000'de ise 76,7 yıla yükselmiştir.

Katar'da sağlık politikası, 2004 Anayasası'nda yer alan ilkeler çerçevesinde şekillenmiştir. Anayasa'nın 23. maddesinde “Devletin halkın sağlığına önem vereceği, hastalıklardan ve salgınlardan korunma yollarını ve tedavi yöntemlerini sağlayacağı” ifade edilmektedir. “Katar Vizyonu 2030” belgesi de devletin omuzlarına yüklenen bu anayasal yükümlülüğü yerine getirme taahhüdünü içermektedir. Bu stratejik belgeye göre, halkın fiziksel ve ruhsal sağlığını sağlamak temel insani kalkınma hedeflerinden biridir. Yine bu belge, insan odaklı kalkınma vizyonunu gerçekleştirmek için geleceğe dönük dört hedef belirlemiştir. Bunlar şunlardır:

- 1) Tüm nüfusa yönelik, uluslararası en iyi standartlarda, kapsamlı bir sağlık hizmeti sistemi oluşturmak:
 - Sağlık hizmetleri giderlerini yararlanan kişinin karşılayabileceği makul ücretlerle paylaşmak.
 - Tüm bireylere, yaş ve cinsiyete göre değişen ihtiyaçları göz önünde bulundurarak, önleyici ve tedavi edici tüm sağlık hizmetlerini ve fiziksel ve psikolojik sağlık hizmetlerini sunmak.

- Sağlık hizmetlerini iyileştirmek ve sağlık sektörünün genel çerçevesinin etkinliğini geliştirmek için yüksek kaliteli bilimsel araştırmaların yapılmasını yapmak.
- 2) Kamu ve özel kurumların hizmetlerine dayanan, yüksek kaliteli, entegre bir sağlık hizmeti sistemi oluşturmak. Bu sağlık sistemi, yönlendirici hedeflerini ve sağlık sektörünün kalite ve değerlendirme standartlarını belirleyen ulusal bir sağlık politikasına dayanacaktır.
- 3) Yüksek kaliteli sağlık hizmetlerini sunabilecek ulusal nitelikli insan kaynağını yetiştirmek.
- 4) Devlet, sağlık harcamalarının karşılanması için gerekli finansmanın sağlanması yükümlülüğünü üstlenecektir. Bununla birlikte, harcamaların (kamu-özel sektör arasında) paylaşılması ilkesi benimsenecektir.

b) Eğitim

2015 İnsani Kalkınma Raporu, Katar'daki ortalama eğitim yıllarının 9,1 seviyesinde olduğunu göstermektedir. Bu oran İspanya (9,6) ve İtalya (10,1) gibi ülkelerin düzeyine yakındır. Bu gösterge, öğrencinin eğitimin her aşamasında geçirmesi gereken eğitim yıllarına göre hesaplanan nüfusun eğitim düzeyine bağlı olarak, 25 yaş ve üzeri nüfusun tamamladığı ortalama eğitim yılı sayısı hakkında bir fikir vermektedir. Bu gösterge, öğrencinin eğitimin her aşamasında harcaması gereken eğitim yıllarına göre hesaplanan nüfusun eğitim başarısı düzeyine bağlı olarak, 25 yaş ve üstü kişiler tarafından tamamlanan ortalama eğitim yılı sayısı hakkında bir kanaat oluşturmaktadır.

Aynı rapora göre Katar'da beklenen eğitim yılı sayısı 13,8'dir. Bu rakam, yaş gruplarına göre kayıt oranlarının çocuğun hayatı boyunca aynı kalacağı varsayılarak, okula giriş çağındaki bir çocuğun tamamlaması beklenen eğitim yılları sayısının bir endeksidir.

Eğitimin geliştirilmesi, Katar Vizyonu 2030 belgesinde ilk büyük stratejik hedef olarak ortaya konmuştur. Bu çerçevede, yüksek kalitede bir eğitim sistemi oluşturularak, vatandaşların zihinsel ve entelektüel yeteneklerini geliştirmelerini ve bilimsel ve teknolojik gelişmelere ayak uydurabilmelerini sağlayacak uygun eğitim fırsatlarının sunulması hedeflenmektedir. Devletin bu hedefi, Anayasanın 25. maddesinde vurgulanmıştır. Nitekim söz konusu maddede bu hedef, “eğitim, toplumun ilerlemesinin temel direklerinden biridir ve devlet tarafından güvence altına alınır, desteklenir, yaygınlaştırılır ve genelleştirilir” biçiminde vurgulanmıştır.

“Katar Vizyonu 2030” aşağıdaki stratejik eğitim hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır:

- Vatandaşların eğitim ihtiyaçlarını cevap veren yüksek kalitede bir eğitim sistemi oluşturmak. Bu da şunları kapsamaktadır:
 - İşgücü piyasasının ihtiyaçlarına uygun eğitim ve öğretim programları geliştirmek.
 - Her bireyin yetenek ve beklentilerine uygun, yüksek kalitede eğitim ve öğretim fırsatları sunmak.
 - Herkese açık yaşam boyu öğrenim programları oluşturmak.
- Çocuklara ve gençlere, toplum değerlerini özümseme, düşünsel ve zihinsel yeteneklerini geliştirme, yenilikçilik ve sportif ve kültürel etkinliklere katılma konularında gerekli becerileri kazandıracak örgün ve yaygın bir eğitim ağı kurmak.
- Modern, bağımsız ve hesap verebilir eğitim kurumları kurmak.
- Kamu ve özel sektör işbirliğine dayalı bilimsel araştırmaları finanse etmek için etkili bir finans sistemi kurmak.
- Kültür, düşünce ve bilimsel araştırma alanlarında uluslararası arenada etkin rol üstlenmek.

Geleceğe dönük bu hedefler, Katar’da eğitim kalitesini artırmayı amaçlayan beş büyük programı kapsayan Eğitim ve Öğretim Sektörü Stratejisi’ne (2011-2016) aktarılmıştır. Söz konusu beş temel program şöyledir: Eğitim ve öğretim temel ve ortak öğeleri, anaokulundan 12. sınıfa kadar halk eğitimi düzeyinin iyileştirilmesi, yükseköğretimin iyileştirilmesi, teknik ve mesleki eğitimin geliştirilmesi ve bilimsel araştırmanın desteklenmesi.

c) Bireylerin Ortalama Gelir Seviyesi

Bir ülkenin kişi başına düşen ortalama gelir seviyesi, o ülkedeki yaşam standardı hakkında fikir verir. Dünya Bankası Grubu, 2017 yılında Katar’daki kişi başına düşen milli geliri yaklaşık olarak 128.06 dolar olarak takdir etmiştir.⁽¹⁾ İnsani Kalkınma Raporu’na göre, 2014 yılında Katar’daki kişi başına düşen gelir 123.124 dolar olmuştur. Bu, dünyadaki en yüksek gelir seviyesidir ve kişi başına düşen küresel gelirin (30.114 dolar) 4 katından fazlasını temsil ediyor. Ayrıca, dünya genelinde ikinci ve üçüncü sıraları alan iki ülke olan Kuveyt ve Lihtenştayn’daki gelir seviyesini (sırasıyla 83.961 dolar ve 79.851 dolar) çok aşmaktadır. Katar’daki kişi başına düşen gelir seviyesi, son yıllarda önemli ölçüde artmıştır. 1990 yılında 77.320 dolar olan bireysel gelir seviyesi bugünkü seviyesine ulaşmıştır.

3) KATAR’DA SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA POLİTİKALARI

Uzun süre, ekonomik kalkınmanın sınırsız olduğuna ve insanın her zaman herhangi bir engel olmaksızın maksimum kalkınma için çabalayabileceğine inanıldı. Ancak vakıa, kısa vadeli bir vizyona

(1) “Dünya Bankası: Katar’ın Kişi Başına Düşen Geliri Dünyanın En Yüksek Geliri”, **eş-Şark**, 27 Ağustos 2018 (erişim: 28 Ağustos 2018): <https://bit.ly/2wsE3zQ>

dayanan ve uzun vadeli ekonomik büyümeyi göz ardı eden bu kalkınma yaklaşımının yanlış olduğunu kanıtladı. Böylece, dünyadaki kalkınma yaklaşım ve politikalarında büyük bir dönüşüm olarak kabul edilen sürdürülebilir kalkınma kavramı ortaya çıktı.

Sürdürülebilir kalkınma genellikle, mevcut kalkınmayı gerçekleştirebilen ve gelecekte devam etmesini ve sürdürülmesini sağlayan bir kalkınma modeli olarak tanımlanır. Bu, toplumun şu anki ihtiyaçlarının karşılanması ve gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama hakkının korunması anlamına gelir. Sürdürülebilir kalkınma, toplumun refahını sağlama, ekonomik büyümeyi gerçekleştirme ve çevreyi koruma olmak üzere üç temel dayanağa dayanır. Bu durum, bu üç dayanak arasında bir denge kurmayı gerektirir. Bu da doğal kaynakların rasyonel kullanımı ve gelecek nesillerin bu kaynaklardan mahrum bırakılmaması hususları dikkate alınarak, kalkınma çabalarının sosyal refahın adil bir şekilde gerçekleştirilmesi yönünde yürütülmesine yol açar.

Sürdürülebilir kalkınma, artık ülkelerin önde gelen önceliklerinden biri haline gelmiştir. Bu durum, onlarca yıl boyunca ekonomik büyümeye odaklanan ve bu büyümenin sürdürülebilir olup olmadığını göz ardı eden kalkınma politikalarının sonuçlarının görülmesinin ardından ortaya çıkmıştır. Maksimum büyüme amacıyla kaynakların düşüncesizce kullanılması çevre üzerinde olumsuz sonuçlara yol açmış ve gelecek nesillerin sağlıklı, çevresel dengelyi bozan kirlilikten arındırılmış bir çevrede yaşama haklarını gerçek bir tehdit altına almıştır. Bu nedenle, kalkınma politikalarının rasyonelleştirilmesi ve sürdürülebilirlik meselesinin dikkate alınması gerektiği konusunda çağrılar yapılmıştır. Bu da ekonomik büyüme hakkındaki geleneksel varsayımların birçoğunun gözden geçirilmesine yol açmıştır.

a) Sürdürülebilir Kalkınma Politikası Çerçevesi

Katar'daki sürdürülebilir kalkınma politikası, 2004 Anayasasının hükümlerine dayanmaktadır. 2004 Anayasasının özellikle 33. Maddesinde, tüm nesiller için kapsamlı ve sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla devletin çevreyi korumak ve doğal dengesini devam ettirmek için çalışması öngörülmüştür. Böylece Anayasa, Devlete sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirme ve gelecek nesillerin kendi kalkınmalarını gerçekleştirme hakkını tehdit edebilecek risklerden çevreyi koruma görevini vermiştir. Bu nedenle, sürdürülebilir kalkınma, devletin en önemli kanununda -ki bu yetki sistemini düzenleyen Anayasadır- yer aldığı için yüksek bir hukuki değere sahiptir. Devlete yüklenmiş bu anayasal görev, devletin tüm kanunlarında ve yürütme organının belirlediği ve uyguladığı politika ve programlarda, özellikle de tüm planlama çalışmalarında hayata geçirilmelidir.

Anayasaya ek olarak, sürdürülebilir kalkınmayla doğrudan ilgili birçok başka hukuki metin bulunmaktadır. Belki bunların en önemlilerinden biri, Katar'da çevrenin korunması için en önemli hukuki çerçeveyi oluşturan 2002 tarihli 30 sayılı, çevrenin korunması ile ilgili Kanun'dur. Bu Kanun özellikle aşağıdaki amaçları gerçekleştirmeyi hedeflemiştir:

- Çevreyi korumak ve kalitesini ve doğal dengesini devam ettirmek.
- Farklı formlardaki kirlilikle mücadele etmek. Yaşam standardını iyileştirmeyi amaçlayan ekonomik, tarımsal, endüstriyel, kentsel veya diğer başka kalkınma programlarından kaynaklanabilecek her türlü acil veya uzun vadeli hasar veya olumsuz etkilerden kaçınmak.
- Çevrenin bütün olarak korunmasını sağlamak, kalitesini ve doğal dengesini sürdürmek, çevre bilincini ve kirlilikle mücadele ilkelerini pekiştirmek.

- Şu anki ve gelecek nesillerin çıkarları için doğal kaynakların geliştirilmesi ve biyolojik çeşitliliğin korunması ve optimal şekilde kullanımı.
- Toplumu, insan sağlığını ve diğer canlıları, çevreyi bozan veya çevrenin meşru kullanımını engelleyen tüm faaliyet ve eylemlerin önüne geçmek.
- Çevreyi, ülke sınırları dışında yürütülen faaliyetlerin zararlı etkilerinden korumak.

2002 tarihli 30 sayılı Çevreyi Koruma Kanunu, özellikle aşağıdakiler dahil olmak üzere çevrenin korunmasına yönelik pek çok değerli mevzuatı destekler niteliktedir:

- Ozon tabakasını incelten maddelerin kontrolü hakkında 2007 tarihli 21 sayılı Kanun.
- Nesli tükenmekte olan canlı türlerinin ve ürünlerinin ticareti hakkında 2006 tarihli 5 sayılı Kanun.
- Yaban hayatının ve doğal yaşam alanlarının korunması hakkında 2004 tarihli 19 sayılı Kanun.
- Radyasyondan korunma hakkında 2002 tarihli 31 sayılı Kanun.
- Yabani hayvan ve sürüngen avcılığı hakkında 2002 tarihli 4 sayılı Kanun.
- Bitkisel çevrenin ve bileşenlerinin zarar görmesinin önlenmesi hakkında 1995 tarihli 32 sayılı Kanun.
- Tarım arazilerinin erozyondan ve kıyı kumlarının doldurulmaktan korunması hakkında 1993 tarihli 1 sayılı Kanun.
- Halk sağlığı ve hijyeni hakkında 1978 tarihli 8 sayılı Kanun.

Ulusal mevzuata ek olarak, Katar, Körfez bölgesi çerçevesindeki birçok uluslararası ve bölgesel çevre anlaşmasını da onaylamıştır. Bu, kirlilik risklerine karşı koyma ve çevreyi koruma konusundaki uluslararası ve bölgesel çabaları desteklemek amacıyla yapılmıştır. Bu, çevre sorunlarının sadece belirli bir ülkenin meselesi olmadığı, tüm ülkelerin ortak sorumluluğu olduğu için ülkeler arasında işbirliğinin yoğunlaştırılmasını gerektiren konulardan biridir. Bu anlaşmaların onaylanmasıyla, Katar Devleti, 2004 Anayasası'nın 6. maddesinde belirtildiği üzere, bunları ulusal mevzuatın bir parçası olarak uygulamak ve saygı duymakla yükümlüdür. Katar'ın taraf olduğu önemli çevre anlaşmalarından bazıları şunlardır:

- Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, 1996 tarihli 47 sayılı kararname ile kabul edildi.
- Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması, 1989 tarihli 38 sayılı kararname ile kabul edildi.
- Açık Denizlerde Petrol Kirliliğine Sebep Olan veya Sebep Olabilecek Bir Olayın Meydana Gelmesi Durumunda Müdahale Hakkına İlişkin 1969 Tarihli Uluslararası Sözleşme ve Ekleri, 1988 tarihli 52 sayılı kararname ile kabul edildi.
- Kıta Sahaneliğinin Keşfi ve İşletilmesinden Kaynaklanan Deniz Kirliliği Hakkında Protokol, 1989 tarihli 36 sayılı kararname ile kabul edildi.
- Deniz Çevresinin Kara Kaynaklı Kirlilikten Korunması Protokolü, 1992 tarihli 55 sayılı kararname ile kabul edildi.
- Tehlikeli Atıkların Sınır Ötesi Hareketinin ve Bertarafının Kontrolü Hakkında Basel Sözleşmesi, 1996 tarihli 15 sayılı kararname ile kabul edildi.

- 1992 Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, 1996 tarihli 90 sayılı kararname ile kabul edildi.
- Ozontabakasının korunması hakkında 1985 tarihli Viyana Sözleşmesi ve ozonu incelten maddelerle ilgili 1987 tarihli Montreal Uygulama Protokolü ve 1990/1992 yıllarındaki değişiklikleri, 1999 tarihli 23 sayılı kararname ile kabul edildi.
- Biyolojik ve Toksik Silahların Geliştirilmesinin, Üretiminin ve Stoklanmasının Yasaklanması ve İmha Edilmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme, 2001 tarihli 32 sayılı kararname ile kabul edildi.
- 1992 tarihli Uluslararası Petrol Kirliliği Sivil Sorumluluk Sözleşmesi, 2003 tarihli 23 sayılı kararname ile kabul edildi.
- 1992 tarihli Uluslararası Petrol Kirliliği Tazminat Fonu Sözleşmesi, 2003 tarihli 39 sayılı kararname ile kabul edildi.
- Kimyasal Silahların Geliştirilmesinin, Üretiminin, Stoklanmasının ve Kullanılmasının Yasaklanması ve Bu Silahların Yok Edilmesine İlişkin Sözleşme, 2003 tarihli 58 sayılı kararname ile kabul edildi.
- Gemilerden Kaynaklanan Kirliliğin Önlenmesine İlişkin Uluslararası MARPOL Sözleşmesi, 78/73 ve ekleri, 2006 tarihli 31 sayılı kararname ile kabul edildi.
- Deniz Çevresinin Petrol, Zararlı Maddeler ve Acil Durumlarda Diğer Malzemelerle Kirliliğinden Korunmasına İlişkin Kuveyt Bölgesel İşbirliği Anlaşması, 1978 tarihli 55 sayılı kararname ile kabul edildi.
- Arap Körfezi İşbirliği Konseyi Ülkelerindeki Yaban Hayatının ve Doğal Yaşam Alanlarının Korunması Hakkında Anlaşma, 2003 tarihli 43 sayılı kararname ile kabul edildi.

Sürdürülebilir kalkınma politikalarının temel disiplinlerini belirleyen bu hukuki çerçevenin yanı sıra, bu politikalarda kilit rol oynayan bir dizi kamu kurum ve yapısı da kurulmuştur. Bu kurumların en önemlileri arasında özellikle Çevre Bakanlığı, Kalkınma Planlama ve İstatistik Bakanlığı ve Katar Çevre ve Enerji Araştırma Enstitüsü bulunmaktadır.

- Çevre Bakanlığı

Bakanlık, çevrenin korunması, kaynakların geliştirilmesi, kalitenin, sağlığın ve çevrenin sağlanmasında hayati bir rol oynamaktadır. 2004 tarihli 16 sayılı Emirlik Kararnamesinin 17. maddesine göre, Çevre Bakanlığının ana görevleri şunlardır: Çevreyi korumak, yaban hayatını geliştirmek ve doğal yaşam alanlarının korunması için genel politikaları önermek ve uygulamak, bu konularla ilgili faaliyetleri denetlemek, kalkınma projeleri için ruhsat verirken gerekli çevresel etki değerlendirme çalışmalarını yürütmek, kimyasal ve radyoaktif maddelerin dolaşımını izlemek ve radyoaktif atıkları yönetmek, nükleer enerjinin barışçıl kullanımlarını izlemek, tarım, su, hayvancılık ve balıkçılık kaynaklarını korumak, geliştirmek ve yönetmek, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaya ek olarak meraları yönetmek ve tarım, balıkçılık ve mera arazilerini düzenlemek ve denetlemek.

Ayrıca, 2010 yılına ait 26 sayılı Emirlik Kararnamesi ile Çevre Bakanlığına standartlar, ölçüler ve kalite konularında yetki verilmiştir. Bakanlık ilgili taraflarla koordinasyon içinde, özellikle mallar, malzemeler, hizmetler, ürünler, makineler ve aletlerde bulunması gereken teknik yönetmelikleri ve Katar standartlarını hazırlamak ve yayınlamakla görevlidir. Ayrıca, kalite markası ve uygunluk sertifikası verme ve laboratuvarları ve hükümet dışı hizmet kuruluşlarını akredite etme ile ilgili yönetmelikleri ve sistemleri hazırlar ve yayınlar. Çevre

Bakanlığı ayrıca, muayene sertifikaları, uygunluk sertifikaları veya kalite markası lisansı kullanımı için ödenecek ücretleri belirler ve teknik yönetmeliklerin, standart şartnamelerin ve ilgili bülten ve yayınların satış fiyatlarını belirler.

Çevre Bakanlığı, bu görevleri en iyi şekilde yerine getirebilmek için alanlarında uzman teknik departmanlara sahiptir. Bunlar, Çevresel Değerlendirme, Çevre İzleme, Radyasyondan Korunma, Kimyasal Maddelerden Korunma, Çevreyi Koruma, Koruma Alanları, Yaban Hayatını Koruma, Endüstriyel Denetim, Kirlilikle Mücadele ve İklim Değişikliği daireleridir. Ayrıca, 2014 tarihli 44 sayılı Emirlik Kararnamesi ile Katar Standartları ve Ölçüleri Enstitüsü kurulmuştur. Bu enstitü, Çevre Bakanlığı'na bağlı bir kurum olup, 2010 tarihli 26 sayılı Emirlik Kararnamesi kapsamında Bakanlığa verilen görevleri yerine getirmektedir.

- Kalkınma Planlama ve İstatistik Bakanlığı

Bakanlığın sürdürülebilir kalkınma ile ilgili en önemli görevleri, Katar Devletinin kapsamlı vizyonunu oluşturmak ve geliştirmek, ulusal kalkınma stratejileri hazırlamak ve bunların uygulanmasını takip etmek, devlet kurumlarındaki planlama süreçlerini desteklemek, kalkınma öncelikleri ile devlet genel bütçesini eşleştirmek ve uygulanma planlarındaki ilerlemeyi takip etmektir.

- Katar Çevre ve Enerji Araştırmaları Enstitüsü

Enstitünün temel görevi, çevre ve enerji alanında, sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmeye, doğal kaynakların verimli kullanımına ve gelecek nesillere kaliteli bir yaşam bırakmaya yardımcı olacak bilimsel uzmanlık araştırmaları yapmaktır.

- Ulusal İklim Değişikliği Komitesi

2011 tarihli 15 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında, İklim Değişikliği ve Temiz Kalkınma Komitesi kurulmuş ve yetkileri belirlenmiştir. Daha sonra, 2014 tarihli 37 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 15 sayılı Karar'ın bazı hükümleri değiştirilmiştir. Komite özellikle, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü'nün taraflarının toplantılarını takip etmek, bu toplantılardan çıkan önerileri değerlendirmek, ülkedeki sera gazı emisyonlarını azaltmaya yönelik ulusal politikaları ve gerekli eylem planlarını önermek, temiz kalkınma projeleri ve hedefleri hakkında bilinçlendirme ve eğitim çalışmaları yapmakla görevlidir.

- Çevre Savcılığı

Çevre Savcılığı, yargı sisteminin bir parçası kabul edilir ve çevrenin korunması ile ilgili çeşitli kanunları ihlal eden eylemlerle ilgili ihbarları araştırma ve işlem yapma yetkisine sahiptir. Böylece, söz konusu kanunların herhangi biri tarafından ihlal edilmesi durumunda yasaların etkinliğini sağlamaktadır.

b) Sürdürülebilir Kalkınma Politikalarının Hedefleri

Katar'daki kalkınma vizyonunun, mevcut nesil ile gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dengeleme üzerine kurulu olduğunu belirtmek önemlidir. Bu nedenle, çevresel kalkınma, Katar Ulusal Vizyonu 2030'un önemli sacayaklarından biri olmuş ve ana hedefini, acil ihtiyaçları karşılama ile çevreyi koruma gereklilikleri arasında denge kurmak olarak belirlemiştir. Bu doğrultuda, Katar'da çevre politikasının hedefleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- Tüm bileşenleriyle birlikte aşağıdaki yollardan biriyle çevreyi korumak ve sürdürmek için:

- Tüm vatandaşlarda çevresel mirası korumanın önemi konusunda farkındalık oluşturmak.
- Çevreyi korumayı ve gelişmelere yanıt vermeyi garanti eden kapsamlı ve esnek bir hukuki sistem oluşturmak.
- Etkin ve gelişmiş çevre kurumları oluşturmak.
- Çevreyi korumak için planlar hazırlamak, farkındalık programları düzenlemek ve bunun için gerekli araştırmaları yapmak.
- Çevreyi koruma gerekliliklerini göz önünde bulunduran ulusal bir kentsel genişleme ve nüfus dağılımı planı hazırlamak.
- Çevresel riskleri azaltmak için bölgesel ve uluslararası işbirliğini desteklemek.

Diğer yandan, Katar Ulusal Kalkınma Stratejisi (2011-2016), Katar Ulusal Vizyonu 2030'un uzun vadeli stratejik hedefleri ışığında, sürdürülebilir kalkınmanın orta vadeli stratejik hedeflerini belirlemektedir. Kalkınma stratejisi, Katar'daki sürdürülebilir kalkınma zorluklarını belirgin bir şekilde tanımlar. Bunlar, yüksek ekonomik büyüme hızından kaynaklanan bazı stres belirtileri ile temelde bağlantılı zorluklardır. Tarımda kullanılan yeraltı su kaynaklarının tuzluluk oranının artması, kimyasal kirleticilerden kaynaklanan hava kalitesinin düşmesi, karbondioksit salınımlarından kaynaklanan iklim değişikliği ve biyolojik çeşitlilik tehditleri bunlara örnektir.

Ulusal Kalkınma Stratejisi, çeşitli ekonomik sektörlerde ve tüm doğal kaynaklarda çevre yönetimini güçlendirmeye ve vatandaşlarda çevre sorumluluğu bilincini artıracak farkındalık programları yapmaya odaklanmıştır. Bu çerçevede, gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakılmasını güvence altına almak için; su kalitesinin korunması ve bozulmasının önlenmesi, katı atık yönetiminin iyileştirilmesi, doğal

mirasın korunması ve kentsel alanlardaki yeşil alanların artırılması için 11 proje uygulanacaktır.

Ulusal Kalkınma Stratejisi, bu alanda önemli yedi temel hedefi gerçekleştirmeyi içermektedir.

Söz konusu hedefler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Temiz su sağlamak ve sürdürülebilir şekilde kullanımına çalışmak.
- Temiz hava ve iklim değişikliğine etkili uyum sağlamak.
- Atıkları azaltılmak, geri dönüşümü ve daha verimli kullanımı artırmak.
- Doğayı ve doğal mirası sürdürülebilir bir şekilde korumak.
- Daha sürdürülebilir kentleşmeyi ve sağlıklı çevreyi sağlamak.
- Vatandaşlarda çevresel farkındalığı artırmak.
- Çevre yönetimini iyileştirmek ve bölgesel ve uluslararası işbirliğini desteklemek.

c) Sürdürülebilir Kalkınma Politikalarının Sonuçları

Katar, Alman iklim riskleri izleme kuruluşu tarafından hazırlanan 2013 Küresel İklim Riski Endeksinde iyi bir konumdadır.⁽¹⁾ Endeks, 1992-2011 yılları arasındaki uzun vadeli iklim riski gelişimine dair bir fikir vermektedir. Katar, bu dönemde iklim risklerine en az maruz kalan ülke olarak en iyi sıralamayı elde etmiştir.

Katar'ın 2013 Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri, atık geri dönüşüm göstergesi gibi bazı göstergelerde iyileşme olduğunu göstermektedir. Bu, metal, kâğıt ve plastik atıklardan geri dönüştürülen

(1) Sven, Harmeling, and Eckstein, Advind, "Global Climate Risk Index 2013", (Germanwatch, Bonn, Kasım 2012).

malzemelerin toplam atık miktarına oranıdır. Atık geri dönüşüm miktarı, 2006 yılında 23.685 ton iken 2008 yılında 26.319,6 tona yükselmiş, yani %11’lik bir artış meydana gelmiştir. Bu, atık yönetimi ve genel olarak çevre yönetiminde etkinliğin arttığını göstermektedir.⁽¹⁾

Öte yandan, Katar’daki tarım alanı başına düşen tarım ilacı kullanımı göstergesi de iyileşmiştir. Bu gösterge, tarımsal faaliyetlerin ekosistemler üzerindeki etkisini ve kullanılan tarım ilaçlarının toprak ve yeraltı suları üzerindeki etkisini ölçmektedir. Tarım ilaçlarının kullanım oranı, 2006 yılında hektar başına 4 kg iken 2010 yılında hektar başına 2.5 kg’a gerilemiştir, ki bu düşüş, 2009 yılında önemli ölçüde yükselerek hektar başına 5,7 kg’a çıktıktan sonra gerçekleşmiştir.⁽²⁾

Aynı şekilde, korunan alanların oranı belirgin bir şekilde artmıştır, bu da kentleşme ve ticari ve endüstriyel faaliyetler nedeniyle tehdit altında olan çeşitli ekosistemleri korumak için gösterilen çabalarını yansıtır. Katar’da korunan arazilerin oranı 2006 yılında ülkenin toplam alanının %12.93 iken, 2012 yılında bu oran toplam alanın %23.5’ine yükselmiştir; bu önemli bir gelişme olup, yıllık yaklaşık %9’luk bir artışı gösteriyor.⁽³⁾

Öte yandan, atık üretme (üretim) endeksi 2006-2008 yılları arasında gayri safi yurt içi hasıla birim başına 0,0212 tondan 0,0319 tona çıkarak, sınırlı bir artış göstermiştir. Ancak endeks 2009’dan itibaren düşme eğilimine girerek, 2010 yılında ton başına 0,0197’ye gerilemiştir. Bu, tehlikeli atık üreten çeşitli endüstriyel veya diğer faaliyetlerden kaynaklanan tehlikeli atık miktarının kontrol altına alınmasına yönelik gösterilen çabaların yansımasıdır.

(1) Kalkınma Planlama ve İstatistik Bakanlığı ve Diplomatik Enstitüsü, **Katar Devleti’nde Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri 2013**, (Doha, Aralık 2013), s. 47.

(2) Adı geçen eser, s. 56.

(3) Adı geçen eser, s. 58.

Ayrıca belirtmekte fayda var ki, kentsel bölgelerdeki hava kirliliği konsantrasyonlarına dair bir gösterge olan azot oksit endeksi de son birkaç yılda iyileşme göstermiştir. Endekste 2008 ve 2012 yılları arasında yıllık ortalama %6,7 oranında azalma kaydedilmiştir.⁽¹⁾

Ayrıca, ekilebilir tarım alanlarının son dönemde istikrara kavuştuğu ve son yıllarda gerçekleşen şehirleşmedeki büyük artışın bu alanlarda daralmaya yol açmadığı görülmektedir. Bu alanların gelişmemiş olması doğru olsa da onları korumak, iklim koşullarının zorluğu göz önüne alındığında Katar için başlı başına bir meydan okuma ve başarı olarak kabul edilebilir.

4) KATAR’DA YOLSUZLUKLA MÜCADELE VE ŞEFFAFLIĞI DESTEKLEME

İdari ve mali yolsuzluk, iyi yönetişimin yokluğunun en büyük göstergelerinden biri olarak kabul edilir ve büyük ölçüde otokratik rejimlerle bağlantılıdır. Çünkü otokrasi, ya çeşitli hükümet işlerinin yürütülmesinde idari ve mali yolsuzluk yoluyla elde ettiği maddi çıkarlarını korumak için otokratik yönetim tarzını kurumsallaştırmaya çalışan yönetici sınıfın yolsuzluğunun temel nedenidir ya da kamu işlerinin yönetimini denetleyen yetkililerin hesap verme sorumluluğunun bulunmamasının kaçınılmaz bir sonucudur.

İdari ve mali yolsuzluğun, demokratik ülkeler dahil olmak üzere tüm ülkelerde var olabileceğine şüphe yoktur, ancak yolsuzluğun yaygınlığı otokratik rejimlerde daha fazladır. Çünkü cezalandırma, hesap verebilirlik ve şeffaflıktan yoksun olmanın yanı sıra basın özgürlüğünün bastırılması gibi uygun koşullar sağlandığı için yolsuzluk

(1) Adı geçen eser, s. 52.

otokratik rejimlerde daha fazla görülür. Hesap verebilirlik, şeffaflık ve basın özgürlüğü ise, demokratik sistemde yolsuzluğun önlenmesine ve etkin bir şekilde mücadele edilmesine imkân tanırken, otokratik rejim yolsuzluğun devamını, yeniden üretimini ve yaygınlaşmasını teşvik eder.

Birçok toplum, yolsuzluğun toplum, devlet ve ekonomik yaşam üzerindeki yıkıcı etkilerinden acı çekti ve acı çekmeye devam ediyor. Yolsuzluğun bedeli her zaman pahalı olmuştur ve halkın adil kalkınmayı gerçekleştirme ve onurlu bir yaşam sürme hakkından ödenmiştir. Yolsuzluğun yayılması ve artması genellikle birçok ülkede ve Arap Baharı ülkeleri de dahil olmak üzere, toplumsal ve siyasal karışıklıklara yol açmıştır. Nitekim Arap Baharı ülkelerinde yolsuzluk 2011 yılında ortaya çıkmış ve halen son bulmamış büyük devrimlerin tetikleyici başlıca sebeplerinden biridir.

Ülkelerin istikrarı üzerinde yolsuzluğun bu kadar ağır etkileri olduğu göz önünde bulundurulduğunda, idari ve mali yolsuzluğun çeşitli biçimleriyle mücadele hususu, devlet kurumlarının tüm işleyiş alanlarında şeffaflık ilkesini esas almayı gerektiren iyi yönetişimi destekleyen politikalar çerçevesinde çoğu hükümetin ilgi odağı haline gelmiştir.

Bu kapsamda, Katar uygun hukuki ve kurumsal çerçeveyi sağlamak ve genel politika çerçevesinde şeffaflığı oluşturmak ve iyi yönetişim temellerini güçlendirmek için çalışmıştır. Bu da uluslararası uzman kuruluşların bu alandaki raporlarına göre şeffaflık göstergeleri açısından önemli sonuçlar elde edilmesini sağlamıştır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü, 2014 yılı raporunda Katar'ı küresel ölçekte şeffaflık göstergeleri ve yolsuzluk algısı açısından 26. sıraya yerleştirmiştir. Böylece katar, Arap dünyasında ikinci sırada yer almış ve İspanya, Portekiz, Güney Kore ve Tayvan gibi pek çok gelişmekte olan ülkeyi

de geride bırakmıştır. Katar’da şeffaflığı destekleme ve yolsuzlukla mücadele mekanizmaları güçlenmiş, bunlar hukuki ve kurumsal mekanizmalar olarak ikiye ayrılmıştır.

a- Yolsuzlukla Mücadele İçin Hukuki Mekanizmalar

2004 tarihli 11 numaralı Ceza Kanunu, idari ve mali yolsuzlukla mücadelede en önemli hukuki araçlardan biri olarak kabul edilebilir. Bu kanun, devlet memurlarından herhangi birinin yapabileceği yolsuzluk eylemlerini caydırmayı amaçlayan bir dizi caydırıcı hüküm içerir. Bu bağlamda, Ceza Kanunu’nun 140 ve 141. maddeleri, rüşvet suçuna karşı sert bir ceza öngörmüş ve rüşvet veren, rüşvet alan ve rüşvet işleminde aracı olan kişiye 10 yıla kadar hapis cezası getirmiştir.

Öte yandan, Ceza Kanunu’nun 148. maddesi ve onu takip eden maddeler, kamu mallarını yönetmekle görevlendirilen kamu görevlisinin bu malları zimmetine geçirmesi ve kasıtlı veya kasıtsız olarak kamu malına zarar vermesi suçlarına da benzer bir ceza öngörmüştür. Aynı kanunun 152. maddesi de devletle veya kamu kurumları ve kuruluşlarıyla ilgili ihalelerin ve açık artırmaların özgürlüğünü ve güvenliğini hile veya başka herhangi bir yasa dışı yöntemle ihlal eden kamu görevlisi için on yıla kadar hapis cezası öngörmektedir. Bu cezai hükümler, kamu sektöründe şeffaflığı güvence altına almak ve yetkililerin, kamu mallarını korumalarını, bu malları iyi kullanmalarını ve kendilerine verilen yetkileri yasa dışı yollarla kendilerine çıkar sağlamakta kullanmaktan kaçınmalarını sağlamak için önemli bir araçtır.

Aynı kanunun 160. maddesi, bir kamu görevlisinin görev yetkisini kullanarak kendisi veya başkası için kanun dışı bir çıkar sağlaması durumunda (üç yıla kadar) hapis ve (10 bin riyale kadar) para cezası veya bu iki cezadan birisinin verilmesini öngörmektedir.

Ayrıca Katar, 2007 yılında 17 numaralı kararname ile Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi'ni onaylamıştır. Böylece Katar, yolsuzluğun tüm politik, ekonomik ve sosyal alanlarda yol açtığı olumsuz etkiler nedeniyle uluslararası toplumun uzun yıllardır üzerinde çalıştığı hedeflerden biri haline gelen uluslararası yolsuzlukla mücadele çabalarına katılmış oldu. Bu çabalar, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin önsözünde açıkça ifade edilmiştir.

Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi, idari ve mali yolsuzluk olgusuna karşı uluslararası çabaları koordine etmek ve güçlendirmek için en önemli uluslararası hukuki mekanizmalardan biri olarak kabul edilmektedir. Sözleşme özellikle, yolsuzluğu önlemeye ve etkili ve etkin bir şekilde mücadele etmeye yönelik önlemleri güçlendirmeyi ve yolsuzlukla mücadele alanında uluslararası işbirliğini desteklemeyi amaçlamaktadır.

b) Şeffaflığı Destekleme ve Yolsuzlukla Mücadele Kurumları

Savcılığın ve mahkemelerin mali ve idari yolsuzluk suçlarına karşı caydırıcı rolüne ek olarak, İdari Denetim ve Şeffaflık Kurumu, özellikle kamu sektöründe şeffaflığı destekleme ve yolsuzlukla mücadele konusunda çalışan en önemli kurumlardan biri olarak kabul edilebilir. Kurum, 2011 tarihli 75 sayılı Emirlik Kararnamesi ile kurulmuştur.

2012 yılında Katar Hükümeti, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne, İdari Denetim ve Şeffaflık Kurumu'nun, Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi'nin 6. maddesinin gerekliliklerine uygun olarak Katar'da yolsuzluğu önleyici bir kurum olduğunu resmi olarak bildirdi. Bu madde, sözleşmeye taraf her devletin, yolsuzluğu önlemekle görevli ve yolsuzluğu önleme ve korunma misyonunu en iyi şekilde yerine getirebilmek için bağımsız, hukuki araçlara, yeterli insani ve

maddi kaynaklara sahip bir kamu kurumunun varlığını sağlamasını gerektiriyor.

İdari Denetim ve Şeffaflık Kurumu, 12 Mart 2015 tarihinde yayımlanan ve 2011 tarihli 75 sayılı Emirlik Kararnamesi'ni değiştiren 2015 tarihli 7 sayılı Emirlik Kararnamesi ile gözden geçirilmiştir.

İdari Denetim ve Şeffaflık Kurumu'nun görevi, kamu hizmetlerinde en yüksek düzeyde dürüstlük ve şeffaflık göstergelerini gerçekleştirmeye katkıda bulunmak ve tüm biçimleri ve şekilleri ile yolsuzluğa karşı mücadele etmektir. Kurum özellikle aşağıdaki yetki ve görevleri üstlenir:

- Devletin Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi'ne taraf olmasından kaynaklanan yükümlölüklerini Sözleşme'nin (6/1) maddesinde belirtilen araçlarla yerine getirmek.
- Sözleşme'nin 36, 46/13 ve 58 sayılı maddelerinde belirtilen görevleri yerine getirmek ve bu kapsamda yerel ve uluslararası taraflarla koordinasyon sağlamak.
- Dürüstlük ve şeffaflığı güçlendirmeye yönelik ulusal bir strateji belirlemek ve devletin ilgili kurumlarıyla koordinasyon içinde bunu uygulamak.
- İdari Denetim ve Şeffaflık Kurumunun denetimine tabi olan kuruluşlarda normal iş akışını engelleyen idari, teknik ve mali sistemlerdeki aksaklıkların nedenlerini araştırmak, incelemek ve bunları önlemeye yönelik çözümler önermek.
- Devlet mallarının yönetiminde dürüstlük ve şeffaflığı güçlendirecek araçlar ve prosedürler önermek, ihale ve açık artırma süreçlerinde şeffaflık için net standartlar belirlemek ve kamu çalışanları, yükleniciler ve tedarikçiler için bir dürüstlük şartnamesi hazırlamak.

- Dürüstlük ve şeffaflığın pekiştirilmesiyle ilgili bilgilerin yaygınlaşmasını sağlamak ve bireylerin bu bilgilere erişimini kolaylaştırmak, yolsuzluk olgusunu, etkilerini ve yayılma risklerini tanıtmaya yardımcı olacak prosedürler önermek.
- Halkla doğrudan iletişim kanalları sağlamak, onların, yolsuzluk ve dürüstlük ihlalleri konusundaki öneri ve şikâyetlerini almak ve devletin ilgili kurumlarıyla koordinasyon içinde bu şikâyetleri inceleyerek gerekli pratik adımları atmak.
- Devlet çalışanlarını ve özellikle finans kurumlarının çalışanlarını bilinçlendirmek için eğitim ve öğretim programları düzenlemek, yolsuzluğu tespit etmek için gelişmiş yöntemlerin kullanımı konusunda onları eğitmek ve bu alanda Kurum’la işbirliği yapmaya hazırlamak.
- Yolsuzlukla mücadele konusunda ilgili bölgesel ve uluslararası kuruluşlar, organizasyonlar ve derneklerle işbirliği yapmak, bilgi alışverişinde bulunmak ve bu konuda düzenlenen toplantılara, konferanslara ve buluşmalara katılma.
- Basının ve diğer medya organlarının ihmal, kusur, kötü yönetim veya istismar konularında yayınladığı veya maruz kaldığı şikâyetleri veya soruşturmaları araştırmak ve incelemek.
- İdari denetim ve şeffaflık alanındaki çeşitli gelişmeleri takip etmek ve uygulanan en son denetim yöntemlerini ve tekniklerini uygulamak.
- Yolsuzluğu önlemek ve mücadele etmek için gerekli kanunları önermek, Sözleşmede belirtilen standartları ve gereklilikleri göz önünde bulundurmak ve bu kanunları geliştirmek amacıyla düzenli incelemeler yapmak.
- Kurum’un hedefleri ve faaliyetleri ile ilgili araştırmalar ve çalışmalar yapmak.

İdari Denetim ve Şeffaflık Kurumu'nun rolüne ek olarak, aynı hedeflerin gerçekleştirilmesine katkıda bulunan diğer bazı kurumlara da değinilmelidir. Bunlar arasında özellikle, 2005 tarihli 26 sayılı Kanun ile kurulan Merkezi İhale Komisyonu, kamu sektörünün çeşitli ihalelerinin düzenlenmesinde ve genellikle yüksek mali değere sahip olan genel sözleşmelerin verilme sürecinde şeffaflığı sağlamada önemli bir rol oynamaktadır.

SONUÇ

İyi yönetim, her hükümetin güvenilirliğini ve vatandaşların onurlu yaşam koşullarını sürdürülebilir kalkınma politikaları, hukukun üstünlüğü ve şeffaflık ilkesini benimseyerek gerçekleştirme kapasitesini sorgulayan önemli bir mesele haline gelmiştir. Bir devlet tüm bu hedeflere birden ulaşamaz, bunun yerine ülkeyi sürekli bir reform süreci içerisinde adım adım iyi yönetim sistemine doğru taşır. Önemli olan, reform sürecinin sürekli ve kesintisiz bir şekilde devam etmesidir. Çünkü iyi yönetim, belirli bir hedef gerçekleştirildiğinde, çabaların daha yüksek hedeflere yönlendirilmesi gereken sürekli bir süreçtir. Böylece, hukukun üstünlüğü, adalet ve dürüstlük temelinde en yüksek ilerleme ve adil ve sürdürülebilir kalkınma seviyelerine ulaşılabilir. Tüm bunlarda asıl önemli olan, etkin ve verimli bir şekilde iyi yönetim kurumlarını inşa etmeye yönelik sürecin başlamasıdır.

Katar, yıllar önce şu anki vatandaşları ve gelecek nesiller için sürdürülebilir ve adil kalkınmayı gerçekleştirmek için iyi yönetim politikalarını benimsedi. Bu politikalar, insani kalkınma, sürdürülebilir kalkınma, şeffaflığı destekleme ve yolsuzlukla mücadele alanlarında prestijli ve öne çıkan sonuçlara ulaşmayı sağladı. İyi yönetim politikaları uzun vadeli bir vizyona dayandığından, mevcut politikaların sonuçları da kesinlikle uzun vadede aynı derecede başarılı olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İYİ YÖNETİŞİMİ KURUMSALLAŞTIRMAK İÇİN ANAYASA VE MEVZUATIN GELİŞTİRİLMESİ

Hasan es-Seyyid

Katar Üniversitesi Hukuk Fakültesinde
Anayasa Hukuku Profesörü

GİRİŞ

Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin dönemi (1995-2013), devletin anayasal, yasama ve kurumsal yapılarının geliştirilmesinde birçok önemli ve temel adımların atıldığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde, halkın referandum yoluyla onayladığı Katar'ın ilk anayasası kabul edilmiştir. Bu anayasa, bakanlıkların Danışma Meclisi önünde sorumlu olmasını hükme bağlamış ve Danışma Meclisinin rolünü, yürütme organına bağlı, bağlayıcı olmayan görüş ve öneriler sunan bir organ olmaktan çıkarıp genel bir otorite haline getirmiştir. Ayrıca bu dönemde, yargı organının bağımsızlığı yolunda önemli adımlar atılmış ve denetimi Adalet Bakanlığından, Yargıtay olarak adlandırılan bağımsız bir kuruma aktarılmıştır. Ayrıca, şer'i ve adli yargı kurumları birleştirilmiş, idari yargı kurulmuş, anayasa mahkemesi kurulmuştur. Ceza davalarını başlatma yetkisi İçişleri Bakanlığından, Savcılık olarak adlandırılan bağımsız bir makama devredilmiştir. Tüm bu gelişmeler, hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi ve kamu hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması üzerinde olumlu etki yapmış ve iyi yönetişimin pekiştirilmesine katkı sağlamıştır.

Katar'ın anayasal, yasama ve kurumsal yapılarının gelişimini ve bunun hukukun üstünlüğü, şeffaflık ve hesap verebilirlik standartları dahilinde sürdürülebilir kalkınma amacıyla devlet sisteminin kurumsallaştırılmasında ve tüm insan, doğal ve ekonomik kaynakların idaresinde iyi yönetim ilkeleri ile ilişkisini göstermek amacıyla bu bölümü üç alt başlığa ayıracağız. İlk alt başlık, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin döneminde anayasa ve yasamanın gelişimini ele alacaktır. İkinci alt başlık, bu dönemde devlet sisteminin kurumsallaştırılması ve kurumsal devletin güçlendirilmesini tartışacaktır. Üçüncü alt başlık ise, hukukun üstünlüğü ve kamu hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması konuları işlenecektir.

1. ANAYASA VE MEVZUAT GELİŞİMİ

1) Anayasa

Katar Devleti, 1970 yılların başına kadar yazılı bir anayasa belgesine sahip değildi. Bu tarihten önce, hükümetin miras olarak devir teslimine,⁽¹⁾ iktidarın kullanımı, yargı sisteminin düzenlenmesi, hükümetin üst yönetiminin oluşturulması,⁽²⁾ mevzuatın çıkarılması prosedürleri ve sosyal güvenlik sistemi⁽³⁾ gibi konularda bazı anayasal kurallar vardı. Dolayısıyla, anayasal kuralların var olduğunu, ancak kanunlaştırılmış nitelikte olmadığını söyleyebiliriz.

Katar'ın ilk kanunlaştırılmış anayasası 1970 yılında yürürlüğe girmiştir.⁽⁴⁾ Bu anayasa belgesi, hükümet sistemi ile ilgili maddeler içermekte, devletin temel ilkelerini belirtmekte, bazı hakları güvence altına almakta ve devlet yöneticisinin ve yardımcısının yetkilerini belirlemekteydi. Ayrıca, yürütme yetkisini ve Danışma Meclisinin düzenleyici hükümlerini ve yargının bağımsızlığını düzenleyen hükümler de içermekteydi. Ancak bu tüzüğün hükümlerinden sadece, devletin ilk bakanlar kurulunun oluşturulması ve hükümetin kurulmasıyla ilgili bazı maddeleri uygulanmıştır.

(1) es-Seyyid, Hasan, **el-Medhal li-dirâseti'l-kânûni'd-düstûrî el-Katarî** (Doha: Hukuk Fakültesi, 2017), s. 42.

(2) Devlet kurumlarının üst yönetimini düzenleyen 1962 tarihli 1 sayılı Kanun, (Resmi Gazete, Sayı: 1, 1962).

(3) Devlet kurumlarının üst düzey yönetimini düzenleyen 1962 tarihli 1 sayılı Kanundaki mevzuatın düzenlenmesine ilişkin maddeler. Ayrıca bakınız: Sosyal güvenliği düzenleyen 1963 tarihli 9 sayılı Kanun, (Resmi Gazete, Sayı: 3, 1963).

(4) Kanunlaştırılmış anayasa, anayasa kurallarının çoğunu içeren tek bir yasama belgesidir ve devletin kurucu otoritesi tarafından yayımlanır. Kurucu otorite, bazı ülkelerde tek başına yönetici tarafından, bazı ülkelerde ise anayasayı hazırlamakla görevli seçilmiş bir kurucu meclis veya anayasa taslağını hazırlayan ve halkın görüşünü almak için taslağı halka sunan seçilmiş bir kurucu meclis tarafından temsil edilebilir.

Katar Devletinin 3 Eylül 1971’de bağımsızlığını ilan etmesinin ardından, Geçici Anayasanın yeni şartlara uygun hale getirilmesi gerekliliği ortaya çıktı. Bu durumun ana nedenleri şunlardı: Birincisi, devletin bağımsızlığını kazanması ve 1916’da Britanya ile yapılan anlaşmanın sona ermesi; ikincisi, Şeyh Halife’nin ülkenin yönetimini devralması. Bu nedenlerle, Şeyh Halife bin Hamed Âl Sâni, 19 Nisan 1972’de, Değiştirilmiş Geçici Anayasayı (1972 Anayasası) yayımladı.⁽¹⁾ Bu anayasanın, bağımsızlık deneyiminin ardından bazı anayasa ilkelerinin yerleşmesi için geçici olması uygun görüldü.

Geçici Anayasa, Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni’nin iktidarı devralmasına kadar yürürlükte kaldı. Emir’in öncelikleri arasında, ülke için kalıcı bir anayasa oluşturulması bulunmaktaydı. 16 Kasım 1998’de, Danışma Meclisinin 27. döneminin açılışında yaptığı konuşmada, devletin çeşitli alanlarda gördüğü gelişmelere uygun olarak anayasa düzeninin geliştirilmesinin zamanının geldiğini ifade etti.⁽²⁾

Başka bir konuşmasında,⁽³⁾ Emir Şeyh Hamed, Katar’ın 21. yüzyılın eşiğinde olduğu bir dönemde anayasanın halkın beklenti ve umutlarını karşılamasını ve geniş bir halk katılımını temin edecek, seçilmiş bir parlamentonun kurulmasını temenni etmiştir. Bu amaçla, ülkenin Kalıcı anayasasını hazırlamak için bir komisyon kurulmasına yönelik özel Emirlik Kararnamesi yayımladı.⁽⁴⁾

(1) es-Seyyid, Hasan, **Mecmûatü’l-vesâiki’d-düstûriyye li-devleti Katar** (Dâru’n-Nahdati’l-Arabiyye, 2010), s. 155.

(2) Adı geçen eser, s. 17.

(3) Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni’nin Kalıcı Anayasa Hazırlık Komisyonu’nun ilk toplantısında yaptığı konuşma, 13 Temmuz 1999. Bakınız: **Mecmûatü’l-vesâiki’d-düstûriyye li-devleti Katar**, adı geçen eser, s.29-30.

(4) Kalıcı Anayasa Hazırlık Komisyonu oluşturulması ve yetkilerinin belirlenmesine dair 1999 tarihli 11 sayılı Emirlik Kararnamesi (Resmi Gazete, Sayı: 8, 1999).

a) Katar Halkının Anayasanın Onaylanmasına Katılımı

Geçici Anayasa (1970) ve Değiştirilmiş Geçici Anayasa'dan (1972) farklı olarak, Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni, anayasanın kalıcı olarak kabul edilmesinde halkın onayının referandum yoluyla alınması gerektiğine karar verdi. Bu amaçla, 12 Temmuz 1999'da Şeyh Hamed, kalıcı anayasanın hazırlığını üstlenecek ve görevlerini belirleyecek Kalıcı Anayasa Hazırlık Komisyonu'nun oluşturulması ve yetkilerinin belirlenmesi için 1999 tarihli 11 sayılı Emirlik Kararnamesini yayımladı. Bu komisyon, o zamanlar Katar Üniversitesi Rektörü olan Dr. Abdullah bin Sâlih Âl Halife'nin başkanlık ettiği, 32 üyeden oluşan bir komisyondur.⁽¹⁾ Komisyonun kurulmasına ilişkin Kararın 3. maddesi, anayasa taslağının üç yıl içinde hazırlanmasını talep etti. Ayrıca karar, komisyona, uygun gördüğü bilirkişi ve uzmanları toplantılarına davet etme ve yine bunlardan oluşan alt komisyonlar kurma yetkisi verdi. Komisyon, üç yıl içinde anayasa taslağını hazırlayarak görevini tamamladı.⁽²⁾ 2 Temmuz 2002 tarihinde, Emir Şeyh Hamed, Anayasa Hazırlık Komisyonu üyelerini kabul ettiğinde Kalıcı Anayasa Taslağı ve açıklayıcı notlarından oluşan belgeyi teslim aldı.

15 Nisan 2003 tarihinde Şeyh Hamed, vatandaşları anayasa taslağına referandum yapmaya çağıran 2003 tarihli 38 sayılı bir kararname

(1) Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin 16 Kasım 1998 tarihinde Danışma Meclisi önünde yaptığı konuşmanın bir bölümünde şunlar yer alıyor: "Bunu gerçekleştirmek için, Allah'ın yardımıyla, ülke için kalıcı bir anayasa oluşturmak üzere yetenekli ve uzman kişilerden oluşan bir meclis kurmaya karar verdik. Anayasanın temel maddeleri, halk oylamasıyla seçilen bir parlamentonun oluşturulmasını sağlayacak. Böylece, halkın katılımını yönetimin temeli olarak pekiştirmek için ortaya koyduğumuz çabalarımızı taçlandıracağız. Bu Meclis, geleceğimize yönelik umutlarımızı ve beklentilerimizi bağladığımız yüce hedefi gerçekleştirmemize hizmet edecektir."

(2) Bakınız: Kalıcı Anayasayı hazırlamak ve yetki alanlarını belirlemek için bir komisyonun kurulması hakkında 1999 tarihli 11 sayılı Emirlik Kararnamesi.

yayınlandı.⁽¹⁾ Bu kararnamenin girişinde şu ifadeler yer alıyordu: “Yüce Allah’ın ‘İşlerinde onlara danış’ emrine uygun olarak ve ülkenin anayasasının kabulünde halkın katılımının önemine olan inancımızla, ülkeyi kalkındırma, onu yüceltme ve şimdiki ve gelecek nesillere daha iyi bir gelecek bırakma arayışımız doğrultusunda, bu kararnameyi vatandaşları anayasa taslağı üzerinde referanduma çağırarak için hazırladık.” Kararname, “Anayasa taslağı, referandumda geçerli oyların çoğu tarafından onaylanırsa kabul edilmiş sayılır...”⁽²⁾ hükmünü içeriyordu.

Belirlenen günde referandum yapılmış ve oy kullanma hakkı olanların %96.6’sının onayıyla anayasa taslağı kabul edilmiştir.⁽³⁾ 8 Haziran 2004 tarihinde Emir, Kalıcı Anayasayı yayınlamış ve 8 Haziran 2005 tarihli Resmi Gazetede yer almıştır. Resmi Gazetede yayınlanmasıyla birlikte anayasa yürürlüğe girmiş ve hükümleri uygulanmaya başlanmıştır.⁽⁴⁾ Dolayısıyla, bu anayasa, Emir Baba Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni’nin döneminde hazırlanan ve Katar halkının referandum yoluyla onayına sunulduğu Katar’ın ilk anayasasıdır.

Bu adım, vatandaşlara ülkenin anayasal sisteminin inşasında katılım hakkı vererek, devletin yetkilerinin, yetki alanlarının ve ilişkilerinin dağılımını gösteren en önemli referans belgesinin onaylanmasında

(1) Vatandaşların anayasa taslağına referandum için çağırılması hakkında 2003 tarihli 38 sayılı Kararname, (Resmi Gazete, Sayı 7, 2003). Ayrıca bakınız: **Teşriât 2003** (Katar Adalet Bakanlığı: Dâru’l-Fetvâ ve l-Ukûd Yayını), s. 427.

(2) Vatandaşların anayasa taslağına referandum için çağırılması hakkında 2003 tarihli 11 sayılı Kararname.

(3) Bakınız: İçişleri Bakanı, Referandum Genel Komisyonu Başkanı, kalıcı anayasa referandumunun sonuçlarına ilişkin açıklaması. es-Seyyid, **Mecmûatü’l-vesâiki’d-düstûriyye li-devleti Katar**, adı geçen eser, s. 59.

(4) Seçilmiş Danışma Meclisi’nin maddeleri uygulanmadı. Danışma Meclisi şu anda Kalıcı Anayasanın 150. Maddesi uyarınca Değiştirilmiş Geçici Tüzüğe tabidir.

paylaşımıcı bir boyutu temsil eder. Ayrıca, bu yetkilerin vatandaşla olan ilişkilerini de gösterir. Siyasi liderlik, toplumun gelişme ihtiyaçlarına yanıt verme ve politik yaşamı ve ekonomik, sosyal, dini ve kültürel alanları düzenleyebilecek bir sistem uyumu oluşturma önemini anladığı için anayasanın onaylanmasında bu paylaşımıcı boyuta önem vermiştir. Bu, anayasanın devletin ve kurumlarının inşasında temel bir dayanak olmasını sağlar.

Bu adım, ülkenin anayasal sisteminin oluşturulmasında iyi yönetişimin paylaşımıcı boyutunu temsil etmektedir. Vatandaşlara, devlet yetkilerinin dağıtımını, yetki alanlarını, yetkilerini ve devletle olan ilişkilerini belirleyen önemli bir referans belgesini onaylama hakkı vererek katılım imkânı sunmaktadır. Toplumun gelişme ihtiyaçlarına cevap vermenin ve politik, ekonomik, sosyal, dini ve kültürel alanlarda uyumlu bir sistem oluşturma önemini fark ettiği için anayasanın onaylanmasında bu paylaşımıcı boyuta önem vermiştir. Bu da anayasayı, devletin ve kurumlarının inşasında temel bir dayanak noktası haline getirmektedir.

b) Kalıcı Anayasa ve Demokratik Sistem

Katar'ın Kalıcı Anayasası, ilk maddesinde “devletin sistemi demokratiktir” diye belirtmiştir. Bu sistem tanımı, anayasadaki diğer metinlerle birlikte okunmalıdır. Bunu gerçekleştirmek için en önemli şey, herkesin kanuna tabi olması,⁽¹⁾ halkın üçte ikisini seçtiği bir komisyonun, kanunu önerme, tartışma ve onaylama sürecine katılması,⁽²⁾ bakanların, görevlerinin icrasından sadece Emir'e karşı değil, aynı zamanda seçilmiş bu komisyona karşı da sorumlu olmalarıdır. Bakanlara sorular yöneltilip, haklarında gensoru önergesi verilebilir.⁽³⁾ Danışma

(1) Katar Devleti'nin Kalıcı Anayasasının 57. maddesi.

(2) Kalıcı Anayasanın 77, 105 ve 106. maddeleri.

(3) Kalıcı Anayasanın 109, 110 ve 111. maddeleri.

Meclisi tarafından çıkarılan kanunlar ve Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan yönetmelikler, yargı denetimine tabi tutulabilir ve bunlara Anayasaya aykırılık iddiasıyla dava konusu yapılabilir.⁽¹⁾ Vatandaşlar, kamu hak ve özgürlüklerinde eşittirler.⁽²⁾ Aynı şekilde, Kalıcı Anayasa idari ve anayasal yargıya vurgu yaparak, yargı organının yetkilerini güçlendirmiş, yürütme ve yasama organları karşısında konumunu pekiştirmiştir. Böylece halk, yürütmenin aldığı kararları, meşru olmamaları durumunda yargı yoluyla iptal ettirebilmekte, yasamanın çıkardığı kanunlarla yürütmenin çıkardığı yönetmeliklerin halkın oy verip kabul ettiği anayasaya uygunluğunu denetleyebilmektedir. Bu da hukuk ve kurumlar devletin kurulmasına doğru bir atılmış adımdır.

2) Mevzuat Gelişimi

Emir Baba, Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin dönemi, bu konuyu takip edenler için açık bir “yasama devrimi”ne tanıklık etti. Bu sadece devletin Kalıcı Anayasasının yayınlanmasıyla sınırlı kalmadı, aynı zamanda daha önce çıkarılan tüm temel büyük kanunların gözden geçirilmesi de beraberinde geldi. Bazıları 35 yıldan fazla süredir yürürlükte olan Medeni Kanun, Ticaret Kanunu, Katar Ceza Kanunu, Ceza Muhakemeleri Kanunu, Kamu Görevleri Kanunu, İş Kanunu, Vatandaşlık Kanunu, Ticaret Şirketleri Kanunu ve Derneklerin Kuruluşu Kanunu gibi temel kanunlar revize edildi. Bu alanları düzenleyen yeni yasalar çıkarıldı. İş Kanunu gibi bazı kanunların gelişmeler ve alanı düzenleyen uluslararası sözleşmemelere uyum yönünden güncellenmeye ihtiyacı vardı.⁽³⁾ Bazılarının ilişkileri ve ticari işlemleri düzenlemede açık eksiklikleri bulunuyordu; örneğin 1971 yılında yayınlanan Medeni

(1) Kalıcı Anayasasının 140. maddesi.

(2) Kalıcı Anayasasının 34. maddesi.

(3) 2004 tarihli 14 sayılı Kanun (Resmi Gazete, Sayı: 7, 2004).

Kanun ve Ticaret Kanunu sadece 475 madde içeriyordu ve sivil ve ticari konuları tek bir mevzuat altında düzenliyordu.⁽¹⁾ Bu yasa gözden geçirildi ve birbirinden bağımsız iki büyük yasada düzenlendi. İlki 2004 yılında yayınlanan Medeni Kanun'du ve 1186 maddeden oluşuyordu.⁽²⁾ İkincisi ise 2006 yılında yayınlanan Ticaret Kanunu olup, 845 maddeden oluşuyordu.⁽³⁾

Diğer taraftan, daha önce düzenlenmemiş konuları ve alanları düzenleyen birçok yasa ve kanun çıkarıldı. Bunlar arasında Devlet Yönetimi ve Tahtın Mirası Kanunu (2006) yer almaktadır.⁽⁴⁾ Bu yasa, veliaht prensin sahip olması gereken koşulları, seçim sürecini ve veliahdın, emir olarak göreve başlama prosedürlerini belirtmiştir. Ayrıca Bakanlar Kanunu (2004) da bakanların sahip olması gereken koşulları, görevlerini ve yapmaları yasaklanmış faaliyetleri ile cezai sorumluluklarını düzenlemiştir.⁽⁵⁾ Ayrıca Savcılık Kanunu, bağımsız bir kurum olan Savcılığı kurmuş ve bu yasa, Savcılığa mahkemelerde ceza davalarının başlatılması ve kovuşturulması yetkisini vermiştir.⁽⁶⁾ İdari Uyuşmazlıkların Çözümü Kanunu, nihai idari kararların temyiz edilmesi hakkını tanımıştır.⁽⁷⁾ Anayasa Mahkemesi Kanunu, anayasaya aykırı olan yasalar ve yönetmeliklere karşı temyiz hakkı sağlamıştır.⁽⁸⁾ Bunların yanı sıra, Zorunlu Eğitim Kanunu ortaokul sonuna kadar tüm çocuklar için eğitimi ücretsiz hale getirmiş ve kabul edilebilir bir

(1) 1971 tarihli 16 sayılı Medeni ve Ticari Konular Kanunu (Resmi Gazete, Sayı: 7, 1971).

(2) 2004 tarihli 22 sayılı Medeni Kanun (Resmi Gazete, Sayı: 11, 2004).

(3) 2006 tarihli 27 sayılı Ticaret Kanunu (Resmi Gazete, Sayı: 10, 2006).

(4) 2006 tarihli 15 sayılı Devlet Yönetimi ve Tahtın Mirası Kanunu (Resmi Gazete, Sayı: 8, 2006).

(5) 2004 tarihli 21 sayılı Bakanlar Kanunu (Resmi Gazete, Sayı: 10, 2004).

(6) 2002 tarihli 10 sayılı Savcılık Kanunu (Resmi Gazete, Sayı: 9, 2002).

(7) 2007 tarihli 7 sayılı İdari Uyuşmazlıkların Çözümü Kanunu (Resmi Gazete, Sayı: 4, 2007).

(8) Yüksek Anayasa Mahkemesi'ni kuran 2008 tarihli 12 sayılı Kanun (Resmi Gazete, Sayı: 8, 2008).

bahane olmaksızın zorunlu eğitime devam etmeyen çocuktan sorumlu kişiye ceza verilmesini öngörmüştür.⁽¹⁾ Ayrıca Çevre Koruma Kanunu, Patent Kanunu, Telif Hakları ve İlgili Hakları Koruma Kanunu, Tüketici Koruma Kanunu gibi birçok kanun çıkarılmıştır.

Burada Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni döneminde çıkarılan önemli kanunlardan birine; yani Aile Kanununa (2006) değinmek önemlidir.⁽²⁾ Bu kanun çıkmadan önce aileyle ilgili anlaşmazlıklar, özellikle mehir anlaşmazlıkları, eşlerin hakları, nafaka, çocuğun nesebinin belirlenmesi ve boşanma, kadının isteği üzerine erkeğin onu boşaması, mahkeme kararıyla boşanma gibi yollarla evli çiftlerin birbirinden ayrılması, boşanmanın sonuçları, çocukların velayeti gibi konular açık bir kanunda düzenlenmemişti. Aksine hakimler bu anlaşmazlıkların çözümünde fakihlerin, özellikle de Hanbeli mezhebine mensup fakihlerin kitaplarında dağınık halde bulunan görüşlere başvuruyorlardı. Aile hukukuna ilişkin düzenleyici hükümlerin açık bir yasada bulunmaması, hakları konusunda davalıların endişelenmesine yol açıyordu. Aynı davada farklı içtihatların bulunması da çelişkili kararların çıkmasına sebep olabiliyordu. Bu nedenle, bu hükümlerin herkesin ulaşabileceği tek bir kanunda düzenlenmiş olması, o dönem için övgüye değer bir gelişme olmuştur.

Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni döneminde oluşturulan bu yasal sistem, iyi yönetişimin gerektirdiği hukuki mekanizmaların bir güncellemesidir. Bu, devletin yönetim organları ve kurumlarının faaliyetlerinde meşruiyet koşullarını sağlamak ve aynı zamanda Şeyh Hamed döneminde Katar toplumunun yaşadığı dönüşümlere ayak uydurmak için iyi yönetişimin hukuki mekanizmalarına yönelik bir güncelleme teşkil ediyor.

(1) 2001 tarihli 25 sayılı Zorunlu Eğitim Kanunu (Resmi Gazete, Sayı: 13, 2001).

(2) 2006 tarihli 8 sayılı Aile Kanunu (Resmi Gazete, Sayı: 8, 2006).

2) DEVLET SİSTEMİNİN KURUMSALLAŞTIRILMASI VE KURUMSAL DEVLETİN GÜÇLENDİRİLMESİ

1) Devlet Sisteminin Kurumsallaştırılması

Katar'ı takip eden kimse, Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin, iktidara gelir gelmez devlet sistemini kurumsallaştırmaya yönelik adımlar attığını fark eder. Nitekim Şeyh Hamed, devlet sistemini kurumsallaştırmak için 1995 tarihli 4 sayılı kararnameyi yayınlayarak devlet yönetimi ve tahtın mirasına ilişkin kanunları çıkardı. Buna göre, iktidar babadan oğula geçecektir.⁽¹⁾

Şeyh Hamed'in 1995 yılında koyduğu bu kurallar, Kalıcı anayasada da yer almıştır. 2006 tarihli 15 sayılı Tahtın Mirası Kanunu, anayasada yer alan hükümleri tamamlayıcı niteliktedir. Bu kanunda veliaht seçimi ve iktidar devrinin prosedürleri ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Buna göre, veliahdın, erkek ve Katarlı Müslüman bir anneden olması gibi belirli şartları taşıması gerekmektedir. Devlet Yönetimi ve Tahtın Mirası Kanunu, emirin bir oğlu olmadığı durumda sıralamayı da belirlemiştir. Buna göre öncelikle emirin oğulları, sonra torunları, ardından kardeşleri ve en son kardeşlerinin oğulları tahtın varisi olacaktır.⁽²⁾ Emir, veliahdı belirledikten sonra iktidar aileyle ve ülkenin ileri gelenleriyle istişare ederek atamayı gerçekleştirir. Emir önceki adımları tamamlayıp veliahdını belirlediğinde, bir emirlik kararnamesi ile atanmasını gerçekleştirir ve veliahdı bazı görevler verir ki, bu da onun bu dönemde hazırlanması için bir fırsattır. Emirlik makamının boş kalması durumunda, veliaht Anayasa'nın 15. maddesinde belirtilen prosedürlere göre tahta çıkar. Bu süreç şöyle işler:

(1) Yönetimin mirasına ilişkin hükümlere dair 1995 tarihli 4 sayılı Karar (Resmi Gazete, Sayı: 12, 1995).

(2) 2006 tarihli 15 sayılı Devlet Yönetimi ve Tahtın Mirası Kanununun 1. maddesi (Resmi Gazete, Sayı: 8, 2006).

- a) İktidar Aile Meclisi, emirin ölümü veya tamamıyla iş göremezlik durumu sebebiyle makamın boş kaldığına dair bir kararname çıkarır. Burada bahsedilen İktidar Aile Meclisi, bir emirlik kararnamesiyle kurulur ve üyeleri arasında emir başkan, tahtın varisi ve hükümet ailesinin birkaç üyesi bulunur.⁽¹⁾
- b) Daha sonra Bakanlar Kurulu ve Danışma Meclisinin gizli ortak oturumuyla, veliaht, ülkenin yeni emiri olarak ilan edilir.

2) Kurumsal Devletin Güçlendirilmesi

Geçici Anayasa (1970) ve Değiştirilmiş Geçici Anayasa (1972), Katar'ın "Yürütme Emirliği" şeklindeki siyasi sistem gerçekliğini vurgulamaktadır. Kalıcı Anayasa ile Katar'ın siyasi sistemi, Emir'in temel yetkilerini elinde tuttuğu sınırlı bir emirliğe dönüştü. Halk tarafından seçilen Danışma Meclisi kanun teklifleri sunmaya, taslakları tartışmaya ve onaylamaya, hükümeti denetlemeye ve genel bütçeyi onaylamaya başladı.

Bu bilgiler ışığında, Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni döneminde Katar Devletinin üç organında görülen en önemli gelişmeleri vurgulayacağız:

a) Yürütme Organı

1970 tarihli Geçici Anayasadan önce, Katar'da bir bakanlar kurulu yoktu; sadece hükümetin bir genel müdürlüğü vardı ve Mali İşler Müdürlüğü, İdari İşler Müdürlüğü ve Petrol İşleri Müdürlüğü ve bu müdürlüklerin performansını denetleyen ve emirin yardımcısına (veliaht prence) karşı sorumlu olan bir hükümet genel müdürü

(1) 2006 tarihli 15 sayılı Devlet Yönetimi ve Tahtın Mirası Kanunu'nun 9. Maddesi hükmünce, "Aile Meclisi kararları mevcut üyelerin oylarının mutlak çoğunluğu ile alınabilir. Oylar eşit olduğunda, Emir'in taraf olduğu grup galip gelir. Kararlar -Emir'in pozisyonunun boşaltılması kararı dışında- ancak, mevcut üyelerin oy birliği ile alınır."

bulunuyordu.⁽¹⁾ 1970’te Geçici Anayasa yürürlüğe girdiğinde, bakanlık oluşturulmasıyla ilgili maddeleri yürürlüğe kondu ve ilk bakanlar kurulu kuruldu. Veliaht Emir Halife bin Hamed Âl Sâînî, başbakan olarak atandı. 1972’de Şeyh Halife, emirliği üstlenince, bakanlar kurulu başkanlığı görevini de sürdürdü, böylece emir aynı anda emirlik ve başbakanlık görevlerini şahsında birleştirmiş oldu. Meclis, hükümet sisteminin mali ve idari işleyişine üst düzey denetim yapmak, hükümet organlarını ve kurumlarını oluşturmak ve düzenlemek, yasa tasarılarını ve kararnameleri önermek ve bakanlıkların hazırladığı yönetmelikleri ve kararları onaylamak ve iç güvenliği sağlamak ve ülkenin her yerinde düzeni korumak için genel kuralları belirlemekle görevliydi.⁽²⁾ Bunlar, Kalıcı Anayasa tarafından kabul edilenlere benzer yetkililerdir.⁽³⁾ Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâînî iktidara geldiğinde, her iki görevin emirin şahsında birleşmesini uygun görmedi. Bu nedenle, 1996 tarihli 3 sayılı Emirlik Kararnamesini çıkardıktan ve Değiştirilmiş Geçici Anayasa üzerinde gerekli değişikliği yaptıktan sonra Şeyh Abdullah bin Halife Âl Sâînî’yi başbakan olarak atadı.

Emirlik ve Başbakanlık görevlerinin farklı kişiler tarafından yürütülmesi, Katar’ın Kalıcı Anayasasında başbakanın sorumlu tutulmasını mümkün kılmak için benimsenen bir gerekliliktir. Böylece başbakan, emire karşı sorumlu hale geldi. Aynı zamanda Danışma Meclisi üyelerinden her biri, kendi yetki alanına giren konularda başbakandan açıklama istemek için sorular yöneltebilmektedir.⁽⁴⁾

(1) Devlet kurumunun üst yönetimini düzenleyen 1962 tarihli 1 sayılı Kanun (Resmi Gazete, Sayı: 1, 1962).

(2) Değiştirilmiş Geçici Tüzük, 34. Madde.

(3) Katar Devleti Kalıcı Anayasası, 121. Madde.

(4) Katar Devleti Kalıcı Anayasası, 109. Madde.

b) Yasama Organı

Katar, ilk Danışma Meclisini 1964 yılında kurdu. Meclis, Emir tarafından yönetiliyordu ve başkan yardımcısı Meclis başkanının yardımcısıydı. Ayrıca, tüm üyeleri iktidar ailesinden seçilen diğer üyelerden oluşuyordu. Ancak bu meclis uzun süre devam etmedi; kurulduğu yıl içinde faaliyetlerine son verdi. Katar 1972 yılında yeni bir Danışma Meclisi kurdu ve bu meclis hâlâ devam etmektedir. Meclisin tüm üyeleri Emir tarafından atanmakta ve Meclis, hükümet tarafından sunulan yasa taslaklarını tartışma gibi bazı yasama yetkilerini kullanmaktadır. Rolü, kararları Emir için bağlayıcı olmadan sadece tavsiyelerde bulunmakla sınırlıdır. Değiştirilmiş Geçici Anayasa (1972) uyarınca Danışma Meclisi, bir parlamento veya hükümetin, faaliyetlerinden kendisine karşı sorumlu olduğu denetleyici bir kurum olarak görev yapmak yahut yasama yetkisini temsil etmek için kurulmamıştır. Değiştirilmiş Geçici Anayasanın 40. maddesi, Danışma Meclisinin niteliğini ve Emir ve yürütme organı ile ilişkisini açıkça belirlemiştir. Buna göre, “Danışma Meclisi, Emir ve bakanlar kurulunun görevlerini yaparken görüşüne başvurulmak için oluşturulmuştur. Bu meclis “Danışma Meclisi” olarak adlandırılır. Danışma Meclisi, görüşlerini tavsiye şeklinde ifade eder.”

Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni göreve başladığında, Katar Devleti Kalıcı Anayasa Hazırlık Komisyonu önünde yaptığı konuşmada, Anayasanın, halk katılımını, seçimle gelen bir meclisin kurulması yoluyla genişletmesi gerektiğini vurguladı. Bunun üzerine Kalıcı Anayasa, Danışma Meclisi üyelerinin üçte ikisinin doğrudan gizli oyla seçilmesini hükme bağladı.⁽¹⁾ Ayrıca, Meclisin yasama dönemini dört yıl olarak belirledi ve yasama döneminin sona ermesinden önceki 90

(1) Katar Devleti Kalıcı Anayasası, 77. Madde.

gün içinde yeni meclis seçimlerinin yapılmasını öngördü. Böylece seçimlerin düzenli olarak yapılması ve halkın temsilcilerini seçmesi güvence altına alındı.⁽¹⁾ Diğer yandan, Danışma Meclisi üyelerinin görevlerini özgürce yerine getirebilmelerini sağlamak için Anayasa onlara parlamento dokunulmazlığı tanıdı. Buna göre, Meclisin yetki alanına giren konularda ifade ettikleri görüş ve sözlerinden dolayı soruşturma geçirmeleri, tutuklanmaları, sorgulanmaları ya da arama yoluyla kovuşturulmaları ancak Meclisin izniyle mümkün olabilecektir.⁽²⁾

Öte yandan, Kalıcı Anayasa, Danışma Meclisine, Değiştirilmiş Geçici Anayasada öngörülme-yen yetkiler de verdi. Buna göre, her meclis üyesine kanun teklifinde bulunma hakkı verildi.⁽³⁾ Ayrıca Emir'in bir kanun tasarısını onaylamayı reddetmesi durumunda, Meclisin üye tam sayısının üçte iki çoğunluğuyla tasarıyı ikinci kez onaylaması halinde kanunun yürürlüğe girmesi öngörüldü.

Kalıcı Anayasa, Danışma Meclisi'ne genel bütçe tasarısını görüşme yetkisi verdi. Buna göre, Meclis, kamu gelirlerinin ve giderlerinin tüm kalemlerini inceleyebilecek ve maddelerini tartışabilecektir. Ayrıca bütçe tasarısının değiştirilmesini talep edebilecek, ancak hükümetin bu değişikliği kabul etmesi gerekecektir.⁽⁴⁾ Siyasi açıdan ise Kalıcı Anayasa, Danışma Meclisi'ne Başbakan ve bakanlara yetki alanlarına giren konularda soru yöneltme hakkı verdi. Meclis üyeleri Başbakan hariç bakanları gensoruyla sorgulayabilecek; gensorunun görüşülmesinin

(1) Katar Devleti Kalıcı Anayasası, 81. Madde. Ancak Kalıcı Anayasa, herhangi bir nedenle seçimlerin yapılmaması durumunda Meclisin devam etmesine ve ayrıca periyodiklik ve halka dönüş ilkesini etkilemesinden dolayı yasama döneminin başka bir yasama dönemine kadar uzatılmasına izin vermesi nedeniyle eleştirilmektedir.

(2) Katar Devleti Kalıcı Anayasası, 112 ve 113. Maddeler.

(3) Katar Devleti Kalıcı Anayasası, 105. Madde.

(4) Katar Devleti Kalıcı Anayasası, 107. Madde.

ardından Meclis üyelerinin üçte ikisinin güvensizlik oyu vermesiyle bakanın düşürülmesini sağlayabilecektir.⁽¹⁾

Bu mekanizma, iyi yönetişimin en önemli ilkesi olan, Meclisin bakanları denetleme ilkesini hayata geçirmek için Anayasanın verdiği güvenceleri pekiştirmektedir. Hem kamu hem de özel sektörün çalışmalarının denetlenmesinde temel bir unsur olan yargı organının rolüne ek olarak, yasama organı (Danışma Meclisi) hükümetin faaliyetlerini ve politikalarını izlemede önemli bir rol oynamaktadır.

Geçen bilgilerden sonuç olarak, Kalıcı Anayasanın, Danışma Meclisini, yürütme organının çalışmalarını denetleyen, Değiştirilmiş Geçici Anayasa kapsamında Meclise verilmemiş bazı yetkileri kullanan bağımsız bir organ olarak öne çıkardığını söyleyebiliriz.

c) Yargı Organı

Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni döneminde, yargı organı, bağımsızlığını güçlendirmek ve bağımsız bir organ olarak öne çıkmak için birkaç önemli adım attı. Bu adımların en önemlisi, biri Şeriat mahkemeleri aracılığıyla uygulanan İslam hukukunu ve diğeri adli mahkemeler aracılığıyla uygulanan sivil hukuk okulunu temsil eden, birbirinden bağımsız iki biçimde işleyen yargı iki ayrı sistemini birleştirmektir. İki sistem arasında bazı yetki alanları belirsizdi.

Diğer yandan, Katar'daki adli mahkemeler hem idari hem de mali açıdan Adalet Bakanına bağlıydı. Bakan, mahkemeler ve hakimler hakkında Mahkeme Başkanının önerilerini değerlendirme yetkisine sahipti.⁽²⁾ Ancak 2003 tarihli 10 sayılı Yargı Kanununun çıkarılmasıyla,⁽³⁾

(1) Katar Devleti Kalıcı Anayasası, 109, 110 ve 111. Maddeler.

(2) Adalet Bakanlığı'nın düzenlenmesi ve yetkilerinin atanması hakkında 1991 tarihli 14 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 3. Maddesi (Resmi Gazete, Sayı: 14, 1991).

(3) 2003 tarihli 9 sayılı Resmi Gazete'de yayımlandı.

mahkemelerin denetimi, Yüksek Yargı Kurulu olarak adlandırılan bağımsız bir konseyin yetkisine geçti. Bu konsey, Kanunun belirttiği şekilde, Yargıtay Başkanı, Yargıtay en kıdemli Başkan Yardımcısı, Yargıtaydaki en kıdemli hakimler; İstinaf Mahkemesi Başkanı, İstinaf Mahkemesi en kıdemli Başkan Yardımcısı, İstinaf Mahkemesi'ndeki en kıdemli hakimler ve Birinci Derece Mahkemeleri Başkanı'ndan oluşmaktadır. Yargı Kanununun 22. maddesine göre Kurulun görevleri şöyledir: Yargının bağımsızlığını sağlamak, yargı ile ilgili konularda görüş bildirmek, kanuna uygun şekilde hakimleri atamak, terfi ettirmek, nakletmek, görevlendirmek, emekliye ayırmak ve yargı sistemini geliştirmeye yönelik kanunları incelemek ve önermek.

Birinci bölümde de belirtildiği gibi, kalıcı anayasa yargı organının yürütme ve yasama organları karşısındaki rolünü idari yargı ve anayasa yargısı vurgusuyla güçlendirmiştir. Böylece halka, yürütme organlarının kararlarını temyiz etme imkânı tanınmış ve ayrıca yasama organının çıkardığı kanunlar ile yürütme organının çıkardığı yönetmeliklerin anayasaya uygunluğunun yargı tarafından denetlenmesi sağlanmıştır. Bu durum, devlette hukukun üstünlüğünü güçlendirmiştir.

Yargının bağımsızlığını daha da güçlendirmek için bir başka adım olarak, bağımsız bir kurum olarak Başsavcılık kurulmuştur. Daha önce İçişleri Bakanlığına bağlı bulunan ve tüm ceza kovuşturması işlemlerini yürüten genel savcılık makamı, 2002 tarihli 10 sayılı Savcılık Kanunu ile lağvedilmiş ve tüm yetkileri yeni kurulan Başsavcılık Kurumuna devredilmiştir.⁽¹⁾

(1) Bakınız: Savcılık Kanunu, 49. Madde.

3) HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ VE KAMU HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİNİN GÜVENCE ALTINA ALINMASI

Hukukun üstünlüğü, temel hak ve özgürlüklerin güvencesi olarak kabul edilir ve hukuk, bireylerin hak ve özgürlüklerine saygı gösterdiğinde ve hükümlerini adalet ve ayrımcılık yapmama üzerine kurduğunda gerçekleşir. Ayrıca, hukukun üstünlüğü, devlet hukuka tabi olduğunda ve toplumun tüm üyeleri ve devlet yetkilileri eylemlerinin meşruiyetini sağlamak için hukuka uydukları ve hükümlerine saygı duyduklarında gerçekleşir.⁽¹⁾ Bunlar da ancak, kamu hak ve özgürlüklerini güvence altına alan bir anayasa; toplum vicdanını yansıtan kanunlar çıkaran, halk tarafından seçilmiş bir meclis ve yasama organının çıkardığı kanunlar ile yürütme organının çıkardığı yönetmeliklerin halkın kabul ettiği anayasaya uygunluğunu kontrol eden ve hükümetin çıkardığı idari kararların kanunlara uygunluğunu denetleyen bağımsız bir yargı organı bulunduğu sağlanabilir.

Katar Devletinin Kalıcı Anayasası, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni döneminde, bu anlatılanların ışığında yayınlandı. Bu anayasa, Danışma Meclisini, üyelerinin üçte ikisinin halk tarafından seçildiği ve yasama yetkisi kullanan bir yasama organı olarak öne çıkardı.⁽²⁾ Ayrıca, idari uyuşmazlıkları çözme yetkisine sahip olan yetkili mercii⁽³⁾ ve kanunlar ile yönetmeliklerin anayasaya uygunluğuyla ilgili uyuşmazlıkları çözme yetkisine sahip olan yargı mercii⁽⁴⁾ belirlemiştir.⁽⁵⁾

(1) Fethî Sürûr, Ahmed, *el-Himâyetü'd-düstûriyyetü li'l-hukûk ve'l-hürriyyât* (Kahire: Dâru's-Şurûk, 2000), s. 21-23.

(2) Katar Devleti Kalıcı Anayasası, 76. Madde.

(3) Katar Devleti Kalıcı Anayasası, 138. Madde.

(4) Katar Devleti Kalıcı Anayasası, 140. Madde.

(5) Yukarıda anlatılanlarda şu noktalar eleştirilmektedir: Halk tarafından seçilmiş Meclisin hâlâ faaliyete geçirilmemiş olması, hakları ve özgürlükleri düzenleyen kanunların, halk tarafından seçilmemiş, atanmış Danışma Meclisi gölgesinde çıkarılmış olması ve kanunu çıkarılmasına rağmen Anayasa Mahkemesi'nin hâlâ faaliyete geçirilmemiş olması.

Hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması söz konusu olduğunda, Değiştirilmiş Geçici Anayasa (1972) sadece bazılarını güvence altına alıyordu. Gizlilik hakkı, basın ve yayın özgürlüğü, suç ve cezanın meşruiyet ilkesi ve bir kişinin suçlu olduğunun kanıtlanana kadar masum olması gibi temel hak ve özgürlükler buna örnek olarak verilebilir. Temel Haklar ve Görevler başlıklı üçüncü bölüm sadece sekiz maddeden oluşuyordu. Ancak Kalıcı Anayasa geldiğinde, güvence altına alınan özgürlüklerin kapsamını genişletti; seçme ve seçilme hakkı, toplanma hakkı, dernek kurma özgürlüğü, dava açma hakkı, ibadet özgürlüğü, eğitim hakkı, ekonomik faaliyet özgürlüğü, bilimsel araştırma özgürlüğü, devlet yetkililerine başvurma özgürlüğü, işkence yasağı ve vatandaşın vatanından sürülmesinin yasaklanması gibi hak ve özgürlükleri de güvence altına aldı. Ayrıca Anayasanın 146. maddesi, temel hak ve özgürlüklere ilişkin hükümlerin, sadece vatandaş lehine daha fazla hak ve güvence sağlamak amacıyla değiştirilmesinin talep edilebileceğini hükme bağladı.

Dikkat edilmesi gereken bir husus, Anayasanın, bu temel hak ve özgürlüklerin birçoğunu güvence altına alırken, bu konulardaki düzenlemeyi yasaya bırakmasıdır. Dernekler ve Kamu Kurumları Kanunu, Ceza Muhakemeleri Kanunu, Basın ve Medya Kanunu ve diğer başka kanunların fikir özgürlüğü, basın özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü gibi bazı özgürlükleri düzenlemesi sakıncalı değildir; yeter ki, anayasanın bu özgürlükleri güvence altına alırken gözettiği amaçtan sapılmasın. Ancak, normal kanun koyucunun bunları düzenlerken, anayasa tarafından sağlanan bu güvenceleri yıkmaması ve vatandaşın bunları kullanmasını engellememesi gerekmektedir. İşte bu noktada Anayasa Mahkemesinin rolü devreye girer ki bu da Anayasanın 140. maddesinde hükme bağlanmıştır.

Öte yandan, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâî döneminde, 2002 yılında ilk Ulusal İnsan Hakları Komisyonu kuruldu. Komisyon, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı gibi bazı resmi kurumların yanı sıra, insan haklarına ilgi duyan sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinden oluşuyordu. İnsan Hakları Ulusal Komisyonunun kuruluş kanunu, Komisyonun tüzel kişilik ve bağımsız bir bütçeye sahip olduğunu ifade edildi.⁽¹⁾ Kanunda, komisyonun en önemli hedeflerinden birinin, insan hakları ve özgürlüklerine yönelik ihlalleri incelemek ve bunları çözmek ve önlemek için uygun çözümler önermek olduğu belirtildi. Ayrıca, Komisyonun hedeflerinden bir diğeri de devlette insan hakları alanında uluslararası ve hükümet dışı kuruluşların dile getirdiği gözlemlerini izlemek ve devletin taraf olduğu insan haklarına ilişkin uluslararası anlaşma ve sözleşmelerde belirtilen hedefleri gerçekleştirmek için çalışmaktı.⁽²⁾

Komisyon, kuruluşundan bu yana, Katar'da insan hakları konularına ilişkin kanunları ve uygulamaları izleyen cesur raporlar yayınlamaya devam etmektedir. Örneğin, işe alım, maaş, primler ve işle ilgili avantajlar konusunda erkekler ve kadınlar arasındaki cinsiyet ayrımcılığı meselesi ele aldığı konulardan biriydi.⁽³⁾

SONUÇ

Bu bölümde, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâî dönemindeki anayasal, hukuki ve kurumsal yapıyı ele aldık. Bu dönemi olağanüstü

(1) Ulusal İnsan Hakları Komisyonu'nun kurulmasına ilişkin 2002 tarihli 38 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 1. maddesi (Resmi Gazete, Sayı: 2, 2003).

(2) Ulusal İnsan Hakları Komisyonu'nun kurulmasına ilişkin 2002 tarihli 38 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 2. Maddesi (Resmi Gazete, Sayı: 2, 2003).

(3) Örneğin, bakınız: İnsan Hakları Ulusal Komisyonu'nun 2005, 2006, 2007, 2008 yıllarında insan haklarının durumu, Komisyonun faaliyetleri ve çalışma sonuçları hakkındaki raporları. Komisyonun yayınları, Komisyonun web sayfasında da bulunmaktadır: www.nhrc.org.qa

kılan birçok yön var; çünkü bu dönemde halkın referandum yoluyla onayladığı devletin ilk anayasası kabul edildi. Ayrıca “devrim” niteliğinde bir yasama hareketi gerçekleşti; daha önce çıkarılmış, örneğin, Medeni Kanun, Ticaret Kanunu, Katar Ceza Kanunu, Ceza Muhakemeleri Kanunu, Kamu Görevlileri Kanunu gibi bazılarının çıkışının üzerinden yaklaşık otuz beş yıl geçmiş olan geçmiş tüm temel kanunlar gözden geçirildi ve bu alanları düzenleyen yeni kanunlar yayımlandı. Ayrıca daha önce kanunlarla düzenlenmeyen birçok alan Aile Kanunu, Zorunlu Eğitim Kanunu, Çevre Koruma Kanunu, İdari Uyuşmazlıkların Çözümü Kanunu gibi kanunlarla düzenlendi. Diğer yandan, yürütme organının yapısında dikkate değer bir gelişme meydana geldi; Emirlik makamı ile Başbakanlık makamının birbirinden ayrılması sağlandı; bu da Başbakanın Emire karşı hesap verebilmesini ve Danışma Meclisi tarafından yetki alanına giren konularda kendisine sorular yöneltilmesini sağladı. Yasama organı açısından ise, bu dönemde çıkan Kalıcı Anayasa, Danışma Meclisini yürütme organına bağlı bir kurum olmaktan çıkarıp, genel bir yetkiye sahip olan bir kuruma dönüştürdü. Danışma Meclisinin üyelerinin üçte ikisinin doğrudan gizli oylama ile seçileceğini ve Meclisin kanun teklifi yapma ve teklifi kabul etme, genel bütçeyi onaylama ve bakanlara kendi yetki alanlarında sorular yönlendirmeleri hükme bağladı. Hukuki hesap verebilirliğin, iyi yönetişimin özünü ve yürütme organının politikalarını ve çıktılarını denetlemek için anayasal güvenceyi oluşturduğu kabul edildi.

Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni döneminde yargının bağımsızlığını güçlendirmeye yönelik önemli bir adım atıldı; mahkemelerin denetimi Adalet Bakanlığından alınıp Yüksek Yargı Kurulu olarak adlandırılan bağımsız bir kurula aktarıldı. Ayrıca, Şer’i Yargı ve Adli Yargı organları birleştirildi, İdari Yargı Kuruldu ve

Anayasa Yargısı kabul edildi. Ceza davalarını başlatma yetkisi İçişleri Bakanlığı'ndan, alınarak Savcılık olarak adlandırılan bağımsız bir yetkili organa aktarıldı. Tüm bu adımların şüphesiz hukukun üstünlüğünün ve yargının bağımsızlığının güçlendirilmesi, kamu hak ve özgürlüklerinin sağlanmasında ve Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni ile başlayan kümülatif bir siyasi süreç olarak iyi yönetişimin temelleri ve ilkelerinin pekiştirilmesinde olumlu bir etkisi vardır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BELEDİYE SEÇİMLERİNİN İYİ YÖNETİŞİMİN KURULMASINDAKİ ROLÜ

“Belediye seçimleri, bağımsız kamu idari merkezleri oluşturmayı veya yerel birimleri yönetmek için en iyi yöntemleri seçmeyi amaçlamaz; bunun yerine, vatandaşların daha demokratik katılımını hedefler.”
Maurice Houriou (uyarlama)

Şakir el-Hûkî

Tunus Hukuk, Ekonomi ve Siyaset Bilimleri
Fakültesinde Kamu Hukuku Profesörü

GİRİŞ

Belediye seçimleri genellikle, yerel hizmetlerin sağlanması ve devletin vatandaşla yakınlaşması temelinde, seçim adayları ile seçmenleri arasında doğrudan bir buluşma olarak demokratik ülkelerin sistemlerinde önemli bir kilometre taşı temsil eder.⁽¹⁾ Katar’da da belediye seçimlerinin büyük önem taşıdığı açıktır. Bunun nedeni sadece şu ana kadar denenmiş tek deneyim olması değil, aynı zamanda siyasi hayatın gelişme ihtiyacının boyutunu ve devlet ile vatandaş arasındaki etkileşim düzeyini yansıtmasıdır. Önceki dönemlerde görülen yüksek katılım bunu somutlaştırmıştır.

Görünüşe göre, önemi bununla da sınırlı değildir; çünkü Anayasada ya da kanunlarda bir dayanağını bulamadığımız yerinden yönetimin bir biçimini oluşturmuştur. Bu sadece Katar deneyiminde görebileceğimiz kritik özelliklere sahip bir örgütlenmedir. Bunu coğrafya ve nüfus yapısının kendine özgü koşulları dayatmıştır.

Aslında, belediye seçimleri genellikle bir ülkeden diğerine ve bir siyasi sistemden diğerine değişir, ancak bazı unsurlar aralarında ortak noktalar oluşturur. Burada, vatandaşların yerel düzeyde kamu sorumluluklarını üstlenmeye katılmalarını ve yerleşik demokratik ilkeler temelinde seçilen yerel meclislerdeki temsilcileri aracılığıyla kendilerini yönetmelerini kastediyoruz.

Belediye seçimleri, aynı devletin sınırları içinde de dönemden döneme, bir seçim döneminden diğerine farklılık gösterebilir. Bu bağlamda Katar beş yerel seçim deneyimi yaşamış ve önemli gelişmeler kaydetmiştir. 1963 tarihli 4 sayılı Kararname ile yerel meclis üyelerinin seçim ve atanmasına ilişkin ilk düzenleme yapılmıştır. Bu kararnamenin

(1) Enes Kâsım, Ca’fer, *Ususu’t-tanzîmî’l-idârî ve’l-idâre ve’l-mahalliyye*, (Cezâir: Dîvânu’l-Matbûâtî’l-Cami’iyye, 1978), s. 23.

çıkmasının ardından “Katar”ın ilk belediye meclisi 1950’lerin başında kurulmuş, sonra Şubat 1956’da yeniden yapılandırılmıştır.”⁽¹⁾ 1968 tarihli 13 sayılı Kanun ile değiştirilen 1963 tarihli 11 sayılı Katar Belediyesi Yapılandırma Kanunu ile Belediye Meclisi üyelerinin Belediye İşleri Bakanı’nın önerisi üzerine kararname ile atanması öngörülmüştür. 1983 yılında belediye meclislerinin ilk ortak toplantısı yapılmış, bu toplantı ile Merkezi Belediye Meclisi oluşturulmuş ve çoklu meclis sistemi tamamen terk edilmiştir. 1990 tarihli 1 sayılı Merkezi Belediye Meclisinin Kuruluşuna Dair Kanun bu durumu resmen hükme bağlamış; ancak Kanun kısa süre sonra yürürlükten kaldırılmıştır.⁽²⁾

Belediye Meclisi üyelerinin seçimle belirlenmesi fikri 1998 tarihli 12 sayılı Merkezi Belediye Meclisinin Yapılandırılmasına Dair Kanun ile Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni döneminde ortaya çıkmıştır. Merkezi Belediye Meclisinin Yapılandırılmasına Dair Kanunun 3. maddesi, Meclisin şehirleri, köyleri ve farklı bölgeleri temsil edecek şekilde 29 üyeden oluşmasını ve bir kararname ile çıkarılacak bir sistem uyarınca doğrudan seçilmesini hükme bağlamıştır. Merkezi Belediye Meclisi üyelerinin seçim sistemini düzenleyen 1998 tarihli 17 sayılı Kararname ile de adaylık ve seçim koşulları belirlenmiştir.

İdari düzenlemenin gereklilikleri ve şartlarından bağımsız olarak, Katar’daki belediye seçimleri iki temel amacı başarıyla gerçekleştirdi: Birincisi, vatandaşın işlerini yönetmek üzere demokratik temellere dayanan seçilmiş bir organın oluşturulmasıdır; burada belediye meclisi üyeleri, temsil ettikleri kişilerin yararına gerekli belediye hizmetlerini sağlama ve geliştirme görevini üstlenmektedirler. İkincisi de toplumu

(1) Şerîf eş-Şeybânî, Muhammed, **İmâretü Katar beyne’l-mâzî ve’l-hâzır**, (Beyrut: Müessesetü’l-Ecyâl, 1962), c. 1.

(2) Merkezi Belediye Meclisi Kurulması Hakkında 1990 tarihli 1 sayılı Kanun (1990/1/).

modernleştirilmesine, geleneksel yapıların aşılmasına ve ülkenin vatandaş devletine dönüştürülmesine katkıda bulunmasıdır.

Bu bakış açısından, Katar deneyimi bizi genel çerçevesinde ve gelecek perspektiflerini belirleme çabası içinde kendisini detaylı bir şekilde incelemeye davet ediyor; bunu aşağıdaki sorularla yapabiliriz:

Katar'ın tanık olduğu siyasi süreç, reform ve iyi yönetişime açılma sürecini ne ölçüde ilerletti? Belediye Meclisinin, özellikle bu alandaki yetkileri göz önünde bulundurulduğunda, Katar'ın yaşadığı niteliksel kentsel dönüşümü açıklamada bir rolü var mı? Belediye Meclisinin, özellikle genç bir siyasi liderliğin yükselişi ve ülkedeki yönetim sahnesindeki değişiklikler ışığında, daha geniş reformların ilk çekirdeği olma potansiyeli var mı? Bu ve benzeri sorular, şu problematikte ifade edilebilir: Katar'daki belediye seçimlerinin Katar Devleti üzerindeki yansımaları nelerdir? Bu seçimler, iyi yönetişimi pekiştirmeye ne kadar katkı sağlamaktadır?

Katar'daki belediye seçimlerine dair detaylı bir okuma, devletin çakışmayan iki paralel yol üzerinde ilerlediğini bize kesin olarak gösteriyor: Belediye seçimleri, bir yandan ülkede iyi yönetişimi pekiştirmeye katkıda bulunurken, diğer yandan toplumu modernleştirmeye çalışıyor.

1. BELEDİYE SEÇİMLERİ: İYİ YÖNETİŞİMİN PEKİŞTİRİLMESİNE DOĞRU ÖNEMLİ BİR ADIM

Demokrasinin karmaşık bir kavram olduğu ve seçim meselesinin, iyi yönetişimle ilişkisi bağlamında ele alınması gerektiği göz önüne alındığında, iyi yönetişimin prosedürel düzeyi ve işlevsel düzeyleri arasında ayrım yapmak gereklidir.

1.1. Prosedürel Düzeyde

Demokrasinin pekiştirilmesine yönelik çabaların, Merkezi Belediye Meclisi seçimleri düzeyinde somutlaştığı bir dizi adım aracılığıyla gerçekleştirildiği söylenebilir. Bunlar arasında: seçme ve seçilme hakkının tanınması, seçimlerin dürüstlüğü ve şeffaflığı ile ilgili temel koşulların sağlanması ve adayların seçim propagandası yapmasına izin verilmesi yer alır.

a) Seçme ve Seçilme Hakkının Tanınması

Vatandaşın seçme ve seçilme hakkının tanınması, Katar Anayasası'nın 42. maddesinde açıkça belirtilmiştir: “Devlet, vatandaşın seçme ve seçilme hakkını yasaya uygun olarak güvence altına alır.” Bu hüküm, bir dizi yasal metin⁽¹⁾ aracılığıyla fiilen uygulamaya konulmuştur. Bunların en önemlisi, 2011 tarihli 1 sayılı Kanun ile değiştirilen 1998 tarihli 12 sayılı kanundur. Bu kanun, Merkezi Belediye Meclisinin düzenlenmesi olup, seçme ve seçilme ile ilgili koşulları belirler. Ayrıca Merkezi Belediye Meclisi üyelerinin seçim sistemini düzenleyen 1998 tarihli 17 sayılı kararname de oylamanın doğrudan ve gizli olmasını hükme bağlamıştır.⁽²⁾ Katar yasama organı tarafından belirlenen adaylık veya seçim şartları, genellikle demokratikleşmek isteyen ülkelerde uygulanan genel şartlardan farklı değildir. Yasama organı, bu hakları,

(1) Merkezi Belediye Meclisi üyelerinin seçim sistemine ilişkin 1998 tarihli 17 sayılı Kararname, Merkezi Belediye Meclisi teşkilatına ilişkin 1998 tarihli 12 sayılı Kanun ve 1998 tarihli 12 sayılı Kanunun Belediye Meclisi teşkilatına ilişkin bazı hükümlerinde değişiklik yapılmasına ilişkin 2011 tarihli 1 sayılı Kanun, İçişleri Bakanının Merkezi Belediye Meclisi seçimine ilişkin seçim propagandasını düzenleyen kurallara ilişkin 1998 tarihli 7 sayılı Kararı ve İçişleri Bakanının Belediye Meclisi seçim bölgelerinin tanımlanmasına ilişkin, her ilçenin alanı ve her birinden seçilecek üye sayısının belirtilmesine ilişkin 2014 tarihli 51 sayılı Karar.

(2) Merkezi Belediye Meclisi üyelerinin seçim sistemine ilişkin 1998 tarihli 17 sayılı Kararnamenin (21) numaralı maddesi ve 2011 tarihli 1 sayılı Kanun uyarınca değiştirilen Merkez Belediye Meclisinin örgütlenmesine ilişkin 1998 tarihli 12 sayılı Kanun'un (3) numaralı maddesi.

dürüstlüğünü ve şeffaflığını garanti altına almak için bir dizi prosedür ve kurumla çevrelemiştir.⁽¹⁾

b) Adil ve Şeffaf Seçimlerin Güvence Altına Alınması

Adil ve şeffaf olması hedeflenen seçimlerin, bu nitelikler garanti altına alınmadan yapılmasının bir anlamı yoktur. Bu garantiler sadece seçim süreci boyunca yasalar tarafından sağlanan prosedür ve mekanizmalarla sınırlı değildir; aynı zamanda bunların denetlenmesi için gerekli kurum ve organların oluşturulmasını da gerektirir.

1) Seçimlerin Dürüstlüğünü ve Şeffaflığını Denetleyen Kurumlar

Temel olarak, Seçim Yönetimi ve Seçim Denetimi komisyonlarının yanı sıra Ulusal İnsan Hakları Komisyonu'ndan oluşur.

- Seçim Yönetimi Komisyonu

Seçim Yönetimi Komisyonu, Devlet İçişleri Bakanı'nın 3 Şubat 2003 tarihli 1 sayılı kararı ile İçişleri Bakanlığında kurulmuştur. Seçimlerin idari ve organizasyon işlerini üstlenmek, ilgili birimler ve komisyonlarla koordinasyon içinde prosedürlerin uygulanmasını takip etmek ve seçim sürecinin organizasyon prosedürlerini ve araçlarını geliştirmekle görevlidir.

- Seçim Denetimi Komisyonu

Bu komisyon, geçici komisyon diye tanımlanabilir. Her seçim sürecinden hemen önce İçişleri Bakanının kararıyla geçici olarak oluşturulan bir komisyondur; karar, ayrıca komisyonun oluşumunu

(1) Muhammed Avvâza, Hasan, *el-İdâretü'l-mahalliyye ve tatbîkâtuhâ fi'd-düveli'l-'Arabiyye: Dirâse mukârene*, (Beyrut: el-Müessesetü'l-Câmi'iyye li'd-dirâsât ve'n-neşr ve't-tevzi' 1983), 1. Bs., s. 180.

ve görevlerini de belirler.⁽¹⁾ Bu komisyon, altında oluşan yürütme komisyonlarının işlerini denetlemek ve karşılaştıkları zorlukları aşmalarına yardımcı olmakla görevlidir. Bu alt komisyonlar arasında Güvenlik Komisyonu, Teknik Komisyon, Medya Komisyonu, Tedarik ve Ekipman Komisyonu ve Hukuk Komisyonu bulunur.

- Ulusal İnsan Hakları Komisyonu

Seçimlerin dürüstlüğünün ve şeffaflığının denetlenmesinin yalnızca resmi makamların katılımıyla sınırlı olmadığını belirtmek gerekir; aynı zamanda Ulusal İnsan Hakları Komisyonunun da bu konuda önemli bir rol oynamıştır. Komisyon, seçimleri gözlemlemek için katılmış; bu da en yüksek düzeyde şeffaflığı garanti etmiştir. Bu Komisyon, Katar'ın gerçekleştirdiği reform adımları kapsamında ortaya çıkmıştır. Bu adımlar, devletin yasal ve kurumsal yapısının güncellenmesiyle pratikte (veliaht prensin atanması, ülkenin emirlik ile başbakanlık makamlarının birbirinden ayrılması, Savunma Konseyi'nin oluşturulması) ve Al Jazeera uydu kanalı, Demokrasi ve Serbest Ticaret Forumu ve İslam - Hristiyanlık Diyalogu Konferansı gibi açık diyalog platformlarının kurulması yoluyla hayata geçirilmiştir. Komisyon, 1978 Cenevre Konferansı İlkelerine ve 1991 Paris İlkelerine tabi olan ulusal insan hakları kurumları arasında yer almakta olup,⁽²⁾ 2010 tarihli 17 sayılı Kararname ile yeniden yapılandırılmış ve bağımsızlığı pekiştirilmiştir. Amaçları esas olarak şunlardır:⁽³⁾

(1) İçişleri Bakanlığının 2010 tarihli 37 sayılı ve 2014 tarihli 102 sayılı kararları.

(2) Belirtmek gerekir ki, Ulusal İnsan Hakları Komitesi, Uluslararası Koordinasyon Komitesi (ICC) tarafından uluslararası olarak kabul edilen sınıflandırmada “A” derecesini aldı. ICC, dünya genelindeki Ulusal İnsan Hakları Komitelerinin çatısıdır ve özellikle uluslararası sınıflandırmalarıyla bilinir. “A” derecesini almak, Komitenin Ulusal Komitelerin çalışmalarını düzenleyen Paris İlkelerine olan bağlılığının bir göstergesi olarak kabul edilir. Katar Ulusal İnsan Hakları Komitesi'nin, ICC'nin alt komitesinin üyeliğine katıldığı ve Mart 2012'den itibaren üç yıl boyunca Asya kıtasındaki Ulusal İnsan Hakları Komitelerini temsil etme hakkını kazandığı belirtilmelidir.

(3) Ulusal İnsan Hakları Komitesinin teşkilatlanmasına dair 2010 tarihli 17 sayılı Kararname.

- İnsan haklarını teşvik etmek ve korumak, bireyleri uluslararası insan hakları sözleşmeleri ve ulusal yasalarla kendilerine tanınmış olan temel haklar hakkında bilinçlendirmek.
- İnsan hakları ihlallerini izlemek ve belgelemek.
- İnsan hakları ihlallerinin kurbanlarına çeşitli bilgiler sunmak ve hukuki ve sosyal destek hizmetleri ve sağlamak.
- İnsan hakları kültürünü yaymak, geliştirmek ve bu hakları savunmak.
- İlgili kurumlara insan hakları ile ilgili konularda danışmanlık yapmak ve tavsiyelerde bulunmak.
- Yürürlükteki mevzuatı ve kanun taslaklarını, devletin taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmelerinin hükümlerine uygunluğu açısından değerlendirip, ilgili kurumlara gerekli önerilerde bulunmak.

Ulusal İnsan Hakları Komisyonu, seçimleri izlemede etkin bir katkı sağlamıştır. Ayrıca seçim kanununun kesin bir değerlendirmesini sunmuş; kamuoyunu aydınlatmada ve araştırmacılar ve öğrenciler için önemli bir materyal sağlamada rol oynamıştır.

2) Belediye seçimleri aracılığıyla iyi yönetişimin pekiştirilmesi çalışmalarında, seçim kampanyalarının yürütülmesi önemli bir adım olarak ortaya çıkmaktadır.

Seçim kampanyası, adaylar için teminat altına alınmış bir haktır ve 1998 tarihli 17 sayılı Merkezi Belediye Meclisi Üyelerinin Seçimine İlişkin Kararnamenin 29. maddesine göre, İçişleri Bakanlığının 7 sayılı Kararında belirtilen kurallar çerçevesinde yürütülür.

Tüm demokratik ülkelerde olduğu gibi Katar’da da seçim kampanyası bir dizi ilkeler çerçevesinde yürütülür. Bu ilkeler aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Katar toplumunun dini ve sosyal değerlerine aykırı olan veya herhangi bir kabile veya mezhep eğilimine çağrıda bulunan sloganların, ifadelerin ve resimlerin kullanımının yasaklanması.
- Devletin resmi ambleminin seçim toplantılarında, reklamlarında, broşürlerinde ve seçim kampanyasında kullanılan afişlerde kullanımının yasaklanması; ayrıca rakip adaylara zararlı davranışlarda bulunmanın veya liyakatlerine dil uzatmanın yasaklanması.⁽¹⁾

1.1. İşlevsel Düzeyde

Siyasi olarak kanıtlanmıştır ki, belediye seçimleri, halkın demokrasiyi uygulamasının en iyi ifadesidir. Bu, karar alma süreçlerine ve yerel işlerin yönetimine katılım temelinde gerçekleşir. Örgütsel açıdan sabit olan ise, belediye seçimlerinin, idari adem-i merkeziyetçiliğin gerçek bir uygulamasını temsil ettiğidir. İdari adem-i merkeziyetçilik, yasanın izin verdiği ölçüde ve merkezi hükümetin, denetim yetkisini veya devletin, birliğini ve uyumunu kaybetmeden, bazı yetkilerin bağımsız organlara devredilerek, onlar tarafından asaleten uygulanması esasına dayanır.

Fransız hukukçu Maurice Houriou, belediye seçimlerinin amacının bağımsız genel idari merkezler oluşturmak veya yerel birimleri yönetmek için en iyi yöntemleri seçmek olmadığını; bunun yerine vatandaşların daha demokratik bir katılımını gerçekleştirmek olduğunu savunmuştur.⁽²⁾ Ancak, seçim ilkesini kabul etmek her durumda, Belediye Meclisi yararına bir dizi özellik ve yetkinin kabul edilmesini gerektirir; bunlar arasında danışma yetkileri, yarı anlaşmazlık yetkileri, denetleme yetkileri ve raporlama yetkileri bulunur.⁽³⁾

(1) İçişleri Bakanlığının Merkezi Belediye Meclisi seçimine ilişkin seçim propagandasını düzenleyen kurallara ilişkin 1998 tarihli kararının 2, 3, 6 ve 7 sayılı maddeleri.

(2) Houriou, M. *Précis de droit administratif*, (Paris, 1973), s. 49.

(3) Waline, J. *Droit administratif*, (Paris, 1968), s. 217.

2. BELEDİYE SEÇİMLERİ: TOPLUMUN MODERNLEŞTİRİLMESİNE DOĞRU CESUR BİR ADIM

Modernleştirme terimi karmaşık ve bileşik görünüyor ve burada onun sırlarını çözmek ve gizemlerini incelemek için alan yok. Ancak, ana hatlarıyla, eski durumdan yeni duruma yaratıcı bir şekilde geçiş yapmayı sağlayan süreç olarak tanımlanabilir.⁽¹⁾ Modernleştirmeden amaç, yerel yönetim deneyimleri ve seçimler de dahil olmak üzere siyasi kurumların ve aynı zamanda sosyal kurumların geliştirilmesidir. Bu anlamda, toplumun modernleştirilmesinin birçok farklı formu hakkında konuşulabilir. Bu formlar, iç içe geçmiş olsalar da temelde iki ana bölüme ayrılabilir: Siyasi açıdan modernleştirme ve sosyal açıdan modernleştirme.

1.2. Toplumu Siyasi Açıdan Modernleştirme

Siyasi açıdan, belediye seçimleri Katar toplumunun modernleşmesinin başlangıcı olmuştur. Bu, vatandaşın konumunun güçlendirilmesi ve kadının katılımının desteklenmesi yoluyla gerçekleştirilmiştir.

a) Vatandaşın Statüsünün Güçlendirilmesi

Fransızlar 23 Nisan 1848’de Kurucu Meclis seçimlerine katılmak üzereyken, Fransız şair Alphonse de Lamartine onlara şöyle seslendi: “Demokrasi reşit olmuş her Fransız kişiye şöyle dedi: Hak için, toplumsal hakkın uygulanması için, payına düşeni yap. Bunu sana özgü değerinden dolayı değil, fakat varoluşundan ötürü yap. Senden herhangi bir maddi ödeme, herhangi bir vergi istemiyorum, seni bir vatandaş ve bir seçmen yapıyorum; çünkü Allah seni insan yarattı. Genel oy hakkı bu nedenle demokrasinin kendisidir...”⁽²⁾

(1) Bernstein, Henry. “Modernization theory and sociological study of development”, *Journal of Development Studies*, (23 Kasım 2007), s. 141-160.

(2) Bello, Robert, **el-Muvâtîn ve’ d-devle**, tercüme: Nihâd Rızâ, (Beyrut: Menşûrâtü Uveydât 1961), s. 23-24.

Bu haykırış Fransa sınırlarını aştı, her yerde yankılandı ve yankılanmaya devam ediyor. Vatandaşların kendi işlerini belirleme, karar alma süreçlerine katılma ve seçme haklarını kullanma rollerini iptal etmek bugün artık mümkün değildir.⁽¹⁾ Vatandaşlık, modern devletin temelidir.⁽²⁾ Oy kullanma, vatandaşların görüşlerini ifade etmelerini, kamusal yaşamda etkili olmalarını ve özgürlüklerine saygı duyulmasını sağlayan en iyi araçtır. Bu modern vizyon, Katar vatandaşının kimliğinin belirleyici özellikleri arasında güçlü bir şekilde yer almıştır; bu birden fazla boyut üzerine kurulu bir kimliktir:

Birincisi: Ülkenin kapsamlı kalkınması çerçevesinde, vatandaşın özgürlüğüne saygı ve yerel yönetime katılma arzusu temelinde vatandaş ile devlet arasındaki güvenin güçlendirilmesi ve ayrıca seçim kültürünün toplumda yayılması anlamına gelen tüm bu araçlarla seçim seçeneğinin benimsenmesidir. Bunun, siyasi seferberlik, siyasi eğitim veya zafer yahut mağlubiyet şeklindeki seçim sonuçlarının hoşgörü ruhuyla kabul edilmesi yönlerinden olması arasında fark yoktur. Maurice Houriou bu bağlamda “Vatandaşın siyasi kültürü ancak yerel seçimler aracılığıyla tamamlanır” demedi mi?⁽³⁾

İkincisi: Vatandaşın kendi rolünün önemine dair farkındalığının artmasıdır. Bu, politik ve sosyal taleplerinin seviyesinin yükseltilmesi ve bunların bir kısmının dayatılması -burada etkin ve pozitif bir vatandaştan bahsetmek yerinde olur- üzerinden gerçekleşir ve bu durum birçok

(1) Encyclopedia Britannica, Inc., the New Encyclopedia, c. 3, 15. ed. (Chicago, IL: the Encyclopedia, 1992), c. 20, Knowledge in Depth, s. 332).

(2) Halife el-Kuvârî, Ali, *el-Halîcû'l-Arabî ve'd-dîmukratiyye, nahve ru'yetin mustakbeliyye li-ta'zîzi'l-mesâ'i'd-dîmukratiyye*, (Beyrut: Merkezu Dirâsâtî'l-Vahdeti'l-Arabiyye, 2002), s. 130. Ayrıca bk.: *Mefhûmu'l-muvâtane fi'd-düveli'd-dîmukrâtiyye, el-muvâtane ve'd-dîmukrâtiyye fi'l-buldâni'l-Arabiyye*, (Beyrut: Merkezu Dirâsâtî'l-Vahdeti'l-Arabiyye, 2001), 1. Bs., s. 13-40; “Müstakbelü'd-dîmukrâtiyye fi aktâri'l-Halîc”, *el-Müstakbelü'l-Arabî*, (sayı: 267, 2002), s. 7-33.

(3) Houriou, M. *Précis de droit administratif*, s. 49.

alandaki kendini gösterir: Seçimlere adaylık için sadece okuma yazma bilmesiyle yetinilmeyip, üniversite mezunu olunmasını talep etmek, altyapı projelerini denetlemek ve takip etmek için Bayındırlık İdaresi, Belediye Bakanlığı ve Belediye Meclisini bir araya getiren ortak bir komisyonun kurulması çağrısının aciliyeti yoluyla Belediye Meclisinin yetkilerinin güçlendirilmesini talep etmek. Ayrıca, milletvekillerinden görev süreleri boyunca her yıl mal varlıklarını açıklamalarının talep etmek, seçim bölgelerinin bölünmesinin gözden geçirilmesini talep etmek, siyasi katılımı kadının rolünün güçlendirilmesi için belediye meclisi koltuklarının bir kısmının kadınlara ayrılmasının talep etmek.⁽¹⁾ Bunlardan başka son zamanlarda ortaya çıkmış ve Katar toplumunun olgunluğunu ve gelişimini temsil eden, tüketiciyi korumak ve çevreyi korumak gibi başka konulardaki talepler de bulunuyor.

Üçüncüsü: Bir dizi hukuki tedbirler alınarak geleneksel yapıların aşılmasıdır. Seçim kampanyasının kurallarının düzenlenerek, rekabetçi ve adil seçimlerin yapılmasını engelleyen her şeyin ortadan kaldırılmasıyla toplumun modernleştirilmesi yönündeki arzu belirginleşiyor. Bu da örneğin, ibadethanelerde propaganda yasağını açıklamaktadır.⁽²⁾

Toplumu modernleştirme ve vatandaşın statüsünü artırma girişimi, Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı veya başka bir askeri kuruluştaki çalışanların aday olmasını veya seçilmesini engellemek için bir başlangıç noktası olmuştur (Madde 5, Fıkra 7). Ayrıca Belediye Meclisi üyeliğinin diğer hükümet organları ve kamu kurumları ve kuruluşları ile birleştirilmesini de önledi. Bu, çıkar çatışmasını önlemek, nüfuzun kötüye kullanılmasının ve arabuluculuğun önüne geçmek ve yerel

(1) Mûzâ el-Mâlikî, er-Râye gazetesine verdiği özel röportajda: “Kota Olmadan Kadınlar Belediye Seçimlerini Kazanamayacaklar”, **er-Râye**, 8 Şubat 2011.

(2) Bu yasa, İçişleri Bakanlığının seçim propagandasını düzenleyen kurallara ilişkin 1998 tarihli 7 sayılı kararının (5) numaralı maddesi uyarıncadır.

makam ile merkezi makamların birbirinden ayrılmasını sağlamak için atılmış cesur bir adımdır. Bu grupların meclise giriş hakkını tanımak, Belediye Meclisinin geri kalan üyeleri pahasına onların nüfuzlarından yararlanmalarını ve işlerini meşru olmayan yollarla halletmek için onların ilişki ağlarını kullanmalarını sağlar.

Dördüncüsü: Vatandaşın karar verme sürecindeki rolünü güçlendirmektir. Bu, siyasal modernleştirmenin en önemli talebini gerçekleştirir; yerel seçim programlarının temel gereksinimi olarak vatandaşlara hizmet sunma ihtiyacı, milletvekillerinden tüm çabalarını temel hizmetleri sağlamaya adanmasını bekleyerek vatandaşın, dikkatini esas olarak günlük gerçekliğine odaklamasına neden olur.

Bu bağlamda, vatandaş, günlük yaşamını etkileyen karar alma sürecinin bir parçası haline gelir; merkezi hükümete taleplerini iletmek yerine, ihtiyaçlarını ve bunların gerçekleşme olasılığını en iyi bilen kişiler olmaları hasebiyle Belediye Meclisi üyelerine başvurur. Vatandaş, Belediye Meclisi üyelerinin kaderini belirleme konusundaki farkındalığı sayesinde karar alma sürecinin bir parçası haline gelir. Birini meclis üyeliğine getirdiği gibi, bir sonraki dönemde onu adaylık listesinden çıkarabilir veya onu desteklemeye devam edebilir.

Her durumda, seçimlerin rolü birçok düzeyde açıktır: Vatandaşa, en iyi adayları tanıma, programlarını inceleme, siyasi katılım değerlerini özümseyerek ve siyasi tercihlerini yapmalarını sağlayarak iyi yönetim konusunda eğitim alma fırsatı sunar. Seçimleri kazananlara, sivil alanda derin bir deneyim, idari yönetime ustalık kazanma ve gücünü kendisinden aldığı halk iradesinin etkin bir tercümanı olma fırsatı verir. Bu bağlamda, seçim deneyimlerinin karşılaştırılması, birçok milletvekili ve hükümet üyesinin bu aşamadan geçmiş olduklarını göstermiştir.⁽¹⁾

(1) Bello, Robert, *el-Muvâtîn ve'd-devle*, s. 92; Muhammed Avvâza, *el-İdâretü'l-mahalliyye ve tatbîkâtuhâ fi'd-düvelî'l-'Arabiyye*, s. 7.

Genel olarak, şunu söyleyebiliriz: Katar, geleneksel mirastan çıkmak ve gelişmiş ülkelerle aynı seviyeye gelmek için kararlı bir şekilde yolunu açıyor.

b) Kadının Katılımını Güçlendirme

Katar toplumunun modernleşmesi sadece vatandaşın konumunun güçlendirilmesi yoluyla değil, özellikle kadının katılımı yoluyla somutlaştı. Seçimler, aday olma veya seçilme yoluyla katılan Katarlı kadınlarından büyük bir ilgi gördü. Siyasi arenaya ilk çıkışında niteliksel bir kazanımı temsil etti.

Katar kadını birçok alanda başarılı oldu. **Birincisi:** Seçme ve seçilme hakkını kazandığında ve bu öncü deneyimi yaşadığında, siyasi katılım hakkına kavuştu. **İkincisi:** Kadının katılımı meselesi, ulusal öncelikler sıralamasında birinci sırayı aldı, hatta seçimlerin kendisinden daha önemli hale geldi. **Üçüncüsü:** Seçim mücadelesini sonuna kadar sürdürmeleri ve erkek rakipleri karşısında az bir oy farkıyla kaybetmeleri de onlar için bir başarıydı.⁽¹⁾

Burada kadın meselesini abartmaya ve sıklıkla olduğu gibi katılımını istismar etmeye çalışmak söz konusu değildir. Kadının katılımı, toplumların modernleşme düzeyini, cinsiyet eşitliğini, fırsat eşitliğini, adil ve hakkaniyetli bir şekilde karar alma konumlarında temsil edildikleri gerçeğini gösterir. Eğitim ve kültür düzeylerini, kamusal alandaki varlıklarını ve toplumdaki rollerini yansıtır. Siyasi çalışmaları sadece seçimlere katılmaları ve yerel meclislere girmeleriyle sınırlı değildir; aynı zamanda ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel, siyasi boyutlarıyla kalkınma sürecine aktif katılımlarını ve hayatın her alanıyla ilgili kararları alma yeteneklerini de içermektedir.

(1) es-Seyyid Abdülvehhâh, Eymen, “el-İntihâbât el-Katariyye hutvetün alâ tarîki’ d-dîmukrâtiyye”, **Mecelletü’s-siyâseti’ d-düveliyye**, (sayı: 136, Nisan 1999), s. 174.

Belirtmek gerekir ki, kadınların aday ve seçmen olarak erkeklerle yan yana katıldığı ilk seçim uygulaması, 1999 yılında Merkezi Belediye Meclisi seçimlerinde gerçekleşmiştir ve bu seçim deneyimi, katılım ve etkileşim açısından örnek teşkil etmiştir. Ardından dönemler birbiri ardına gelmiş ve her dönemin kendine özgü özellikleri olmuştur.⁽¹⁾ İlk seçim dönemi olan 1999 yılında, 227 aday başvurmuştu ve aralarında 6 kadın bulunuyordu. Toplam seçmen sayısı, seçmen listelerine kayıtlı seçmenlerin genel sayısı olan 21.995'in %79,7'sine denk gelen 17.532 seçmen oy kullanmıştır. Bunların içinde 7.485 kadın seçmen vardı ve kadınların seçmen listelerindeki oranı, toplam seçmen sayısının yaklaşık %45'ini oluşturmaktaydı.

İkinci seçim dönemi olan 2003 yılında, 84 aday arasında sadece bir kadın bulunuyordu. Şeyha Yusuf Hasan el-Cefîrî adındaki bu kadın, Belediye Meclisine giren ilk kadın olmuştu. Bu seçimde toplam 7.897 seçmen oy kullanmıştı ve bunların 3.063'ü kadındı.

Üçüncü seçim dönemi olan 2007 yılında, 116 aday arasında 3 kadın aday yer almıştır. Daha önce kazanmış olan, Belediye Meclisi üyesi ve aday Bayan Şeyha el- Cefîrî, bu dönemde de rakipleriyle yarışarak kendi seçim bölgesinin %96'sının oyunu kazanmıştır. Kadınlar olarak seçmen katılım oranı %46,6 olarak kaydedilmiştir. Bu dönemde toplam seçmen katılım oranı kadınlarda %51,8'e, erkeklerde %47,5'e yükselmiştir.

2011 yılında gerçekleşen dördüncü dönemde ise, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin, seçmen listelerinde kayıtlı Katar vatandaşı seçmen sayısı 32.662 olup, bunların 16.221'i kadındır. Merkezi Belediye Meclisi üyeliği için toplam 101 aday başvurmuştu ve bunların arasında 4 kadın vardı. Aynı kadın önceki dönemlerde olduğu gibi yine kazanmıştır. Bu dönemdeki seçmen katılım oranı %43,3 olarak belirlenmiştir.

(1) Katar Devleti Ulusal Raporu, (Pekin +15) Aile İşleri Yüksek Meclisi, Nisan 2009.

Gerçek şu ki, Katar Devleti, kadının liderlik pozisyonlarına ulaşmasını sürekli olarak desteklemektedir.⁽¹⁾ Şeyha Mûzâ binti Nâsır el-Misned -Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin eşi, Katarlı kadınlara ilk seçilmiş Merkezi Belediye Meclisi üyeliğinde “seçme ve seçilme” hakkını veren Emirlik Kararnamesinin hemen ardından- Nisan 1998’de Şeyha Aişe binti Halife bin Hamed Âl Sâni'nin başkanlığında ve çeşitli sektörlerden on dört kadın üyenin katılımıyla bir kadın hazırlık komisyonu kurdu. Bu komisyonun en önemli hedefleri arasında, kadınların Merkezi Belediye Meclisi seçimlerine katılımının önemine dair farkındalık oluşturmak bulunuyordu. Bu da seçmen kadınlara yönelik yoğun bir seçmen bilinçlendirme kampanyası yürütmek, oy kullanmanın önemini, ülkeye karşı sorumluluklarını kavramalarını sağlamak, onlara seçim çalışmaları becerilerini kazandırmak ve aday olmaya ve sorumlulukları üstlenmeye teşvik etmek yoluyla yapılacaktır.⁽²⁾

Kapsamlı kalkınma vizyonu “Katar Vizyonu 2030” çerçevesinde ise, kadının yeteneklerinin geliştirilmesi ve ekonomik ve siyasi katılımının, özellikle de karar alma süreçlerine katılımının güçlendirilmesi gerekliliğine dair birden fazla atıfta bulunulmuştur. “Güçlendirme” kavramının, insani kalkınma kavramının temel bir parçasını oluşturan kritik bir kavram olduğunu ve genel anlamda özgüven ve çeşitli alanlarda karar verme yeteneği anlamına geldiğini belirtmek gerekir. Özellikle siyasi alanda söz konusu olduğunda, bu durum, kadının karar alma

(1) Yüksek Aile Meclisi'nin Katar Üniversitesi işbirliğiyle yaptığı bir araştırma, yöneticilik pozisyonlarında 456 kadının bulunduğunu ortaya çıkarmıştır.

(2) Ali es-Süveydî ve Duhâ, **el-Mer'etü'l-Katariyye ve't-tecribetü'd-dîmukrâtiyye – dirâsetü hâletin**, Kadın, Siyaset ve Kalkınmadaki Rolü Sempozyumu metni (Aile İşleri Yüksek Meclisi, Doha – Katar, 21-23 Nisan 2002).

merkezlerindeki konumunu desteklemek ve farklı liderlik alanlarında aktif rol almasını sağlamak anlamına gelir.⁽¹⁾

Bu seçeneği pekiştirmek amacıyla 2003 yılında Aile İşleri Yüksek Meclisi Daimi Seçim Kurulunu kurdu. Bu, Katar toplumunda siyasi katılımı etkinleştirmeyi ve Katarlı kadınların seçimlere katılmasını sağlamayı amaçlayan bir kuruldur. Bu kurul, siyasi katılımın vatandaşlar açısından önemi konusunda toplumsal farkındalığı artırmak, kadınların siyasi haklarını teyit etmek ve onları aday olmaya ve seçmeye teşvik etmek amacıyla bir dizi seminer ve çalıştayın düzenlenmesine birçok kez katkıda bulunmuştur. Aile İşleri Yüksek Meclisi de kadınların seçimlere katılımının teşvik edilmesine katkıda bulunmuştur. Bu katkıyı da Katarlı vatandaşların, siyasi haklarına ilişkin farkındalıklarını artırmak için bir dizi seminer, halka açık toplantılar, çalıştaylar ve eğitim kursları düzenlemek suretiyle farklı seçim etkinliklerinde uygulanacak bir eylem planı geliştirerek sağlamıştır.⁽²⁾

Bu eylem planı, vatandaşları siyasi katılıma teşvik etme, seçim hakları ve yükümlülükleri konusunda bilinçlendirme ve Belediye Meclisinin rolünü etkinleştirmede Aile İşleri Yüksek Meclisinin rolünü güçlendirmek için geliştirilmiştir. Plan aynı zamanda vatandaşları seçim sürecinin temelleri ve mekanizmaları hakkında bilgilendirmeyi amaçlıyor. Plan ayrıca, tecrübeler kadının kalkınmadaki rolünün artan önemini kanıtladıktan sonra ve özellikle seçim bölgelerindeki sorunların çoğu, kadının işleri ve aile yaşamıyla yakından bağlantılı olduğundan

(1) Sultan Seyfû'l-İsa, Cüheyne, **et-Tenmiyetü'l-insâniyye ve temkînü'l-mer'e: et-Tahaddiyât ve'r-ru'â'l-müstakbeliyye**, Toplumsal Dönüşümler ve Kültür ve Değerlerin Diyalektiği Sempozyumu metni, (Ulusal Kültür, Sanat ve Miras Meclisi, Ocak 2008, Doha), s. 168-169.

(2) “el-Imâdî: Katar vatandaşlara fırsat eşitliğini garanti ediyor”, er-Râye, 30 Ekim 2013, (erişim: 25 Kasım 2015): <https://bit.ly/2NoXwt2>

dolayı bir seçmen veya aday olup olmadığına bakılmaksızın Katarlı kadına hak ettiği ilgiyi vermeyi amaçlamaktadır.

Şüphesiz ki, Aile İşleri Yüksek Meclisinin kadının siyasi katılımını harekete geçirmeye verdiği önem, Katar toplumunun ulaştığı bilinç düzeyini ve vatandaşların ihtiyaçlarıyla ve gündelik sorunlarının çözümüyle ilgilenen yerel bir meclis olarak Belediye Meclisinin hayati rolünün doğasını yansıtmaktadır. Gerçek şu ki, Katar'daki belediye seçimlerinin etkileri, yalnızca vatandaşın ve kadının statüsünü güçlendirerek, toplumu modernleştirmekle sınırlı kalmamış, aynı zamanda başka sosyal boyutları da kapsamıştır.

2.2. Toplumu Sosyal Açıdan Modernleştirme

Sosyal modernleşmenin boyutları ve şekilleri çoktur ve çeşitlidir, fakat Katar deneyimine bakıldığında, bunları iki temel düzeyde gözlemlemek mümkündür: Kentsel ve iletişimsel düzeylerde modernleşme.

a) Kentsel Düzeyde Modernleştirme

Katar toplumunun kentsel olarak modernleşmesi birçok alanda gerçekleşmiştir. Her halükarda seçim meselesi kentsel modernleşme ile yakından ilişkili görünüyor. Burada “modernleşme (modernization)” kavramı, birden fazla düzeyi kapsayan ve Amerikan tarihçi Diana Kendall tarafından ele alınan kapsamlı anlamda kentsel meselelerin gelişimiyle ilişkilendirilerek anlaşılmalıdır.⁽¹⁾

Kentsel modernleşme, Belediye Meclisi'nin altyapının güçlendirilmesi, mahallelerin hazırlanması, şehrin planlanması, yolların hazırlanması, parkların yapılması, geçitlerin döşenmesi, şehirlerin temizlenmesi,

(1) Kendall, D., *Sociology in Our Times*, (Cengage Learning, 2007), s. 11.

aydınlatmanın sağlanması, yeni okullar inşa edilmesi, kanalizasyon bakımına özen gösterilmesi, şehir girişlerinin güzelleştirilmesi ve harcamaların rasyonelleştirilmesindeki katkıları sayesinde gerçekleşmiştir. Bu bizi doğrudan Batı toplumlarını karakterize eden mimari modernitenin kalbine götüren bir modernleşmedir ve Doha şehri tüm çekici özellikleriyle buna tanıklık ediyor.⁽¹⁾

Belediye Meclisi'nin bu konuda yüzlerce tavsiye yayınladığı* ve bunların 1999 yılında ilk belediye meclisinin çalışmalarına başlamasıyla eş zamanlı olarak Katar'da kentsel rönesans üzerinde büyük etkisi olduğu bilinmektedir. Ayrıca Merkezi Belediye Meclisi Teşkilatı Kanununda (Madde 11) belirtilen ve meclis temsilcileri ile hükümet temsilcilerinin yer aldığı Koordinasyon ve İzleme Komitesi de örgütlenme, koordinasyon ve izleme görevlerini yerine getirmeyi hedeflemiştir.⁽²⁾

(1) Batı toplumlarını karakterize eden mimari modernite hakkında bakınız: Şakrûn, Nizâr, **el-Hadâsetü'l-mî' mârîyye, min et-tırâz ilâ et-ta' bîrî'l-hur**, (Safakis: Dâru Muhammed Ali el-Hâmî, 2013), s. 78-79.

* Meclis, Dördüncü Döneminde 180'den fazla tavsiye yayınlamıştır.

(2) Bakanlar Kurulu kararlarına dönüldüğünde, bu komitenin geçici bir yapıya sahip olduğu, kalıcı olmadığı ve Koordinasyon ve İzleme Komitesi'nin oluşturulmasına ilişkin 2001 tarihli 34 sayılı Kararın birkaç kez değiştirildiği görülmektedir. Komite genel olarak, Belediye Meclisi Başkanı, yardımcısı, Komite Raportörü olarak Genel Sekreter dahil olmak üzere Merkez Belediye Meclisinin beş temsilcisinin yanı sıra projelerin tamamlanmasıyla ilgili en önemli organların bir grup üye ve temsilcilerinden oluşur: Bayındırlık İşleri İdaresi, Kentsel Planlama ve Kalkınma Genel İdaresi, Katar Elektrik ve Su Genel Kurumu, Belediye ve Şehircilik Bakanlığı temsilcileri, Sağlık Yüksek Meclisi temsilcisi, Çevre Bakanlığı temsilcisi, İçişleri Bakanlığı temsilcisi ve her birimin bir temsilcisi. Bakınız: “Merkezi Belediye Meclisi Teşkilatına ilişkin kanunda öngörülen Koordinasyon ve İzleme Komitesi'nin Oluşturulması Hakkında 2001 tarihli 34 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı”, Yüksek Yargı Konseyi, tarihsiz, (erişim: 25 Kasım 2015): http://www.sjc.gov.qa/lawlib/court_admin_discip/court_admin/rules/34-2001/1.htm

b) Dijital Teknoloji Açısından Modernleştirme

Şüphesiz Katar Devleti, seçim süreçlerinde teknolojiyi kullanabilme kapasitesine uygun modern teknik donanımlara sahiptir. Nitekim dünyada bu teknolojiyi en çok kullanan ülkelerden biri olup ve 2014 yılında Dünya Ekonomik Forumu ve INSEAD Üniversitesi işbirliğiyle yayınlanan Dünya Bilişim Teknolojileri raporunda dünya genelinde yirmi üçüncü ve Arap dünyasında ise birinci sırada yer almıştır.⁽¹⁾

Katar'da seçim süreçlerinde kâğıt sistemine başvurmadan dijital sistemlerin başarıyla uygulanabilmesini sağlayan faktör, Katar'ın dijital manzarasına ilişkin raporun, internete bağlı hane sayısının %84'e, geniş bant internete bağlı hanelerin sayısının da %70'lik bir oranla arttığı sonucuna varmasıdır. Ayrıca ülkedeki devlet kurumlarında, okullarda, üniversitelerde ve turistik tesislerde Bilgisayarlar, mobil telefonlar ve internet, geniş bant internetin yaygınlığı yüksek oranlarda kaydedilmiştir.⁽²⁾

Gerçek şu ki, seçim işlemlerinin geleneksel biçimden elektronik biçime dönüşümü, modern çağın tanık olduğu en önemli teknolojik dönüşümlerden biri olarak kabul edilmektedir. Hayatın çeşitli alanlarında oylama sürecinde modern teknolojileri kullanabilen birçok ülke vardır.

Katar Devleti'ndeki mevcut dijital sistem, seçmen kaydı, itirazları, şikâyetleri, adayların kaydı ve seçim komisyonlarında görev yapan personele raporlar, istatistikler ve sorgulamalar sağlamakta kullanılmaktadır. Ayrıca vatandaşlar adres bilgilerini girerek, elektronik olarak seçim bölgesini öğrenebilirler.

(1) Bilbao-Osorio; Beñat, Dutta, Soumitra and Lanvin, Bruno, "The Global Information Technology Report 2014", *weforum.org*, (erişim: on 25 Kasım 2015):

http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalInformationTechnology_Report_2014.pdf

(2) http://campuses.insead.edu/abu_dhabi/press-releases/documents/GITR2014-Qatar-INSEAD_AR.pdf

SONUÇ

Hiç şüphe yok ki, Katar, mevcut zorluklara rağmen, vatandaşlarına onurlu bir yaşam sağlayan güçlü kurumları olan modern bir devlet kurma yolunda büyük bir mesafe kat etmiştir. Katar'daki iyi yönetim deneyiminin geleceğinin, gerçek demokratik gelişme için iyi yönetişimi güçlendirilmesine katkıda bulunan gerçek demokratik kalkınmanın bir başlangıcı olarak, belediye seçimleriyle umut verici olmaya devam ettiği açıktır. Belediye seçimleri, sosyal modernleşmeye ve temellerini pekiştirmeye yönelik önemli bir adım olarak kabul edilir. Bu, belediye seçimlerinin özellikle 1999'da yapılan belediye seçimlerinden itibaren periyodik ve düzenli bir şekilde gerçekleştirilmesi yahut kadının seçmen ve aday olarak siyasi katılım hakkının tanınması yoluyla değil, aynı zamanda Belediye Meclisi seçimlerini düzenleyen seçim kanununun, kanuni prosedürleri kurumsallaştıran ve adil, şeffaf seçimleri güvence altına alan birkaç değişiklik getirilerek daha da sıkılaştırılması yoluyla gerçekleşmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

KATAR'IN KALKINMA PROJESİ BAĞLAMINDA SOSYOPOLİTİK GELİŞME

Mâcid el-Ensârî

Katar Üniversitesinde Siyaset Sosyolojisi Profesörü

GİRİŞ

Sosyal dönüşümler konusunu ele alan birçok çalışma ve araştırma bulunmaktadır; çünkü bu, kendi teorik çerçevesi ve özel kavramları olan, bilimsel ve pratik öneme sahip bir konu haline gelmiştir. Bununla birlikte, Katar Devleti bağlamında bu dönüşümler hakkında yapılan çalışmalarda bir kıtlık vardır. Bu çalışmalar, eğitim, kadın, sivil toplum gibi dönüşümleri incelemek için temel değişkenleri ele alır ve bunları, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin yönetim döneminde devlet politikasıyla ilişkilendirir. Bu dönemde Katar toplumu, bu alanlarda büyük dönüşümler yaşamıştır ve bu dönüşümler, toplumun sosyal ve demografik yapısı üzerinde, ayrıca ekonomik yapı, kültürel ve değerler dokusu üzerinde etkili olmuştur. Bu dönüşümler, toplumun karşı karşıya kaldığı iç ve dış etkiler arasındaki etkileşimin sonucunda gerçekleşmiştir.

Bilindiği gibi, Katar toplumunda yaşanan büyük dönüşümler, başlangıçta ekonomisinin en önemli kaynakları olan petrol ve doğal gazın keşfiyle birlikte meydana geldi. Bu zenginliklerin keşfi, radikal bir dönüşüm yaratmış ve örneğin: balıkçılık, inci avcılığı ve “doğal durum”⁽¹⁾ çerçevesinde sınırlı ticaret gibi geleneksel gelir kaynaklarına ve mesleklere dayanmaktan, küresel pazara ve her yöndeki hareketine bağlı yeni bir sosyoekonomik organizasyonun ortaya çıkmasına yol açan köklü bir dönüşüm yarattı.

(1) Haldun en-Nakîb, bu terimi, Basra Körfezi'ndeki şehirler arasındaki ticari ilişkinin doğası ve yapısına ilişkin analizi bağlamında kullanmıştır. Bu terimle, sosyal ve ekonomik yapıların, siyasi güçlerin dinamik sonucunu ve belirli bir zaman diliminde (altıncı yüzyılın başında) Körfez ve Yarımada toplumunda hüküm süren toplumsal ilişkilerin ayırt edici özelliklerini kastetmiştir. Bu, sayesinde, toplumsal ilişkilerin düzenlendiği ve işbölümünün, üretim güçlerinin gelişme veya gerileme seviyesine uygun olarak yapıldığı bir yöntemdir. Bu konuda daha fazla bilgi için bakınız: Hasan en-Nakîb, Haldun, **el-Müctema'u ve'd-devletü fi'l-Halîci ve'l-Cezîreti'l-Arabiyye - min manzûrin muhtelif**, (Beyrut: Merkezü Dirâsâtî'l-Vahdeti'l-Arabiyye, 1989).

Petrolün keşfi aşaması, Katar’da idari, kültürel, ekonomik ve kentsel alanlarda büyük dönüşümlerle karakterize oldu; ancak bu, toplumun sosyoekonomik yapısını etkiledi.⁽¹⁾ Bu bölümde, eğitim alanına, Katarlı kadının durumuna ve sivil toplumun gerçekliğine odaklanıyoruz; amacımız Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni’nin yönetim döneminde genel politikaların etkisini ve insani ve sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirme rolünü ele almaktır. Bu kalkınma, vatandaşların kalkınma ve siyaset sürecine katılımını artıran ve yüksek bir yaşam seviyesine ve insana yakışır bir yaşam standardına ulaşmak için seçeneklerini ve olanaklarını çoğaltan ve aynı zamanda iyi yönetişimin pekiştirilmesine ve rasyonel toplumun oluşturulmasına katkıda bulunan adil bir sosyal sistemin kurulmasını güvence altına alır.

Katar Devleti, Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni’nin 1995 yılında yönetimi devralmasından bu yana sosyal, kültürel, ekonomik ve politik alanları kapsayan gerçek bir uyanış yaşadı. Yönetim dönemi, başlangıçta politik reforma odaklanma ile karakterize oldu; çünkü ona göre, bu, vatandaşların politik katılımını sağlayan, genel özgürlükleri ve hakları uygulayan, ifade özgürlüğü dahil, toplumun hareketliliğini gerçekleştirmek için kaçınılmaz bir giriş noktasıydı. Bu, ülkenin demokratik dönüşümünü gerçekleştirmek için bir mekanizma olarak hizmet eder⁽²⁾ ve uluslararası toplumun gelişmeleriyle uyumludur.

Baba Emir Şeyh Hamed’in konuşmalarında, ulusal liderliğin, gelecekte her düzeyde karşılaşılabilecek zorlukların büyüklüğünün farkında olduğu yeni aşamayla tutarlı bir ufukla, geleceğe bakan bir topluma katılan

(1) Muhammed Allâm, İtimâd ve diğerleri, **et-Tahavvulâtü’l-ictimâiyye ve kıyemü’l-ameli fi’l-müctemai’l-Katarî**, (Katar-Doha: Merkezü’l-Vesâiki ve’l-Dirâsâtü’l-İnsâniyyeti bi-Camiati Katar, 1995), s. 9.

(2) Muhammed Ubeydân, Yusuf – Hüseyin Ebussûd, Ümeyye, **et-Tecribetü’l-dîmukrâtiyye fi devleti Katar beyne’l-vâkı ve’l-me’mûl**, (Doha: Kültür, Sanat ve Kültürel Miras Bakanlığı, 2010), s. 8.

pozitif vatandaşlardan oluşan bir nesil üretmeye odaklanıldığı açıkça görülmektedir. Bu kuşkusuz, gelecek vaat eden potansiyele sahip etkili kurumların çatısı altında entegre kalkınmayı gerçekleştirmek için insan kaynaklarına yatırım yapılmasını gerektiriyordu.

1) Katar’da Eğitimde Yeniden Doğuş

Eğitim, herhangi bir ülkenin yeniden doğuşunun dayandığı en önemli sektörlerden biri olarak kabul edilir. Aynı zamanda toplumu inşa etmede temel bir dayanağı temsil eder. Eğitimle ilgili alınan kararlar siyasi, sosyal ve ekonomik vizyonla bağlantılıdır; bu nedenle eğitim sektörü aynı zamanda bireyler ve gruplar düzeyinde sosyal değişimle ilişkilidir. Katar Devleti’nde eğitim, ilk geleneksel formu olan ve Arapça okuma yazma öğretme ve Kur’an-ı Kerimi ezberletme ile sınırlı bir öğretme modeli olan “küttâb” olarak bilinen telkin modelinden başlayarak birçok tarihi gelişmeye tanık oldu. Bu, 1948-1949 yılına kadar Katar’da var olan tek eğitim modeliydi.⁽¹⁾ Bu tarihte Doha’da erkek çocuklar için ilk modern okulun kurulmasıyla birlikte okul sayısı hızla artmaya başlamış ve 1954 yılında dörde yükselmiştir. Bu okullarda kayıtlı 560 öğrenci, İslami araştırmalar ve tarih eğitiminin yanı sıra İngilizce, Arapça, matematik ve coğrafya eğitimi aldılar.

Katar’daki merkezi otorite eski kökenli olmasına rağmen o dönemde esas olarak “küttâb”lara dayanan geleneksel eğitim öğretim bağımsız kaldı, devletin doğrudan yönetimine tabi olmadı. Örneğin, 1965 yılına kadar Katar özgü bir birleşik eğitim öğretim müfredatı ve okul ders kitapları yoktu; bunlar ancak 1965 yılında yani 1957 yılında Eğitim Bakanlığı’nın kurulmasından sonra ortaya çıktı. O dönemde Eğitim Bakanlığı, Arap bölgesinde ve dünyada eğitimden sorumlu bir dizi organizasyonda (UNESCO, ALESCO) aktif bir üye olarak yer aldı ve

(1) Lolwah R.M. Alkhater, “Qatar’s Borrowed K-12 Education Reform in Context”, In *Policy-Making in a Transformative State: The case of Qatar*, (London: Pgrave Macmillan, 2016), s. 98.

diğer ülkelerin deneyimlerinden ve insan kaynaklarından yararlanmak için anlaşmalar imzalamıştır.

Bu dönemden itibaren Katar'ın eğitime yönelik yaptığı yatırımlar, kurumsal sistemde de etkisini gösterdi. Katar Üniversitesinin yanı sıra sanayi ve ticaret okulları ile dinî enstitüler de kuruldu. 1984 yılında Bakanlık, eğitim müfredatının geliştirilmesine paralel olarak özel ihtiyaçları olan kızlar ve erkekler için okullar açtı.⁽¹⁾ Doksanlı yıllar, Katar'da gerçekleşen eğitim reformları serisinde temel bir dönüm noktası olarak kabul edilir. 1990-1999 yılları arasındaki dönemde birçok konferans, seminer ve tartışma oturumu düzenlendi ve eğitimi geliştirmek için çeşitli planlar ortaya çıktı. Milli Eğitim Eski Bakanı Dr. Muhammed Abdürrahim Kâfûd ve Katar Üniversitesi Eski Rektörü Dr. Abdullah Cuma el-Kubeysî gibi Katarlı akademisyen ve eğitim insanlarının özel katkıları oldu. el-Kubeysî o dönemde Katar eğitim sistemi üzerine çalışma ve analiz yapan nadir akademisyenlerden biriydi. O dönemde Veliaht Prens olan Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni, Katar'da eğitimi geliştirmek için bir plan hazırlamak üzere uzmanları bir araya getirdi. Bu planlar, Şeyh Hamed'in yönetimi devralmasından sonra, 1996'dan itibaren sırayla uygulamaya konulmuştur.

Yirmi birinci yüzyılın başı, “Katar Devleti 2000-2010 Eğitim Stratejisi Projesi” adında büyük vaatler sunan bir projeye tanıklık etmiştir, ne var ki bu proje tüm hedeflerine ulaşamamıştır. Bu süreçte, uluslararası deneyimlerden yararlanan ve yirmi birinci yüzyılın ilk on yılında devlet okulları arasında iyi bir üne kavuşan “Ömer bin el-Hattâb” erkek okulu ve “el-Beyân” kız okulu gibi model okul deneyimleri de ortaya çıkmıştır.

2003 yılında, eğitimle ilgili endişeleri ile bilinen Şeyha el-Mahmûd'un Katar ve genel olarak Körfez tarihinin ilk kadın bakanı olarak atandığı

(1) Adı geçen eser, s. 90.

süreçte “Yeni Bir Aşama İçin Eğitim” adlı büyük bir reform projesi başlatılmıştır. Bu reformun üzerine inşa edildiği dört ana prensip şunlardır: Özerklik, hesap verebilirlik, çeşitlilik ve tercih hakkı.

Katar liderliği, Uluslararası deneyimlerden yararlanarak, Eğitim Bakanlığına paralel olarak, Bağımsız Okullar modeline dayanan merkezi olmayan ve 2002 tarihli 37 sayılı kanunla kurulan Yüksek Öğretim Kurumu adında yeni bir düzenleyici organ olan tarafından yönetilen bir eğitim sistemi kurmayı seçti. Bu Kurum, eğitimi geliştirmek için en yetkili otorite olarak, devletin genel siyasetine bağlı olarak tüm yetkileri kullanma, eğitim politikasını uygulama ve bu politikayı eğitim programlarının vizyonları ve hedefleriyle ilişkilendirme görevini üstlendi.⁽¹⁾ Bu dönemde, devlet, doğal gaz ve türevlerinin ihracatından elde edilen gelirlerin bolluğundan yararlandı ve Katar’daki eğitimin geliştirilmesi için gerekli mali kaynakları ve destekleyici politik iradeyi sağladı. Kurum, o zamanlar tahtın varisi olan Şeyh Temim bin Hamed Âl Sâni ve Şeyha Mûzâ binti Nâsır el-Misned’in liderliği ve yerel ve uluslararası düzeyde deneyimli bir dizi üyenin katkısıyla kuruldu.

2004 yılından itibaren Katar’daki devlet okulları, 2011 yılına kadar kademeli olarak bağımsız okul modeline geçmeye başladı. 2011 yılında Katar’daki tüm okullar bu adlandırmaya tabi oldu. Bu sistem altında, bağımsız okullar, ulusal müfredat standartlarına bağlı kalırken, müfredatlarını ve öğretim yöntemlerini seçmede büyük ölçüde serbesttiler. Devlet, bu okullara ek olarak, özel uluslararası okullar, özel Arap okulları ve Katar’daki farklı ülkelerin büyükelçilikleri tarafından yönetilen ve bu ülkelerin tercihlerine özel olarak hizmet veren yabancı topluluklar okulları gibi başka seçenekler de sunmaya

(1) Milli Eğitim ve Yüksek Öğretim Bakanlığı, *Tatvîru’t-ta’lîm, et-Takrîru’l-vatanî li-devleti Katar*, (Doha, Eylül 2008), s. 19.

gayret etti. Bu da Katarlılara çeşitli eğitim seçenekleri sundu. 2008 yılında gerçekleştirilen en önemli başarılarından biri de Katar Ulusal Vizyonu 2030'a dahil edilen uzun vadeli ulusal hedeflerin ve değerlerin oluşturulmasıydı.⁽¹⁾ Bu hedefler ve değerler, gençleri yenilik yapmaya ve yeteneklerini geliştirmeye teşvik eder, onlara aidiyet ve vatandaşlık ruhunu aşılar, aynı zamanda onlara uluslararası eğitim sistemlerini simüle eden yüksek kaliteli eğitim sağlamayı amaçlıyordu. Bunları, aynı hedeflere yönelik diğer stratejiler yani Katar Devleti Ulusal Kalkınma Stratejisi 2011-2016 ve Katar Eğitim Öğretim Sektörü Stratejisi 2011-2016 izledi.

Şeyha Mûzâ binti Nâsır el-Misned, Katar Devleti'nin ulusal vizyonunda önemli roller üstlendi; bu vizyonu destekledi ve onun aracılığıyla 2030 yılına kadar Katar toplumunu bilgi ve bilime dayalı müreffeh bir topluma dönüştürmeyi hedefledi. Bu bağlamda şunu söyledi: "Ortak sorumluluğumuz sadece eğitim alma hakkıyla sınırlı değildir, aksine eğitimin kaliteli, bugünün gereksinimlere yanıt verebilen ve gelecekteki zorluklarla başa çıkabilen nitelikte olmasını da gerektiriyor." Ayrıca başka bir bağlamda şunları dile getirdi: "Özgün Katar karakterini taşıyan, inançlarımıza ve kültürel mirasımıza saygı duyan, eğitim sistemimizde köklü ve sürekli bir değişim yapmayı sabırsızlıkla bekliyoruz. İşbirliği, karşılıklı saygı, takım çalışması ve katılımcılık gibi yüksek toplumsal değerleri ruhlara benimsetecek bir model eğitim arzuluyoruz. Biz, umutlarımızı gerçekleştirecek ve zorluklara yanıt verecek seçkin bir eğitim istiyoruz."⁽²⁾

(1) Katar Ulusal Vizyonu 2030.

(2) Milli Eğitim ve Yüksek Öğretim Bakanlığı, *Tatvîru't-ta'îm, et-Takrîru'l-vatanî li-devleti Katar*, s. 19.

Katar vizyonunun formülasyonu, başlı başına bir hedefi temsil etmekten ziyade, geleceğe bakan bir toplum ve devletin hırslarının bir sonucudur. 1995'ten bu yana, Şeyha Mûzâ yöneticisi olduğu Katar Eğitim, Bilim ve Toplum Kalkındırma Kurumu aracılığıyla eğitim sistemini geliştirmek için bir dizi yenilikçi kalkınma girişiminde bulundu. Katar Kurumu'na bağlı Eğitim Şehri, Hamed bin Halife Ulusal Üniversitesinin yanı sıra dünyanın en önde gelen üniversitelerinin şubelerini barındıran, devletin en önemli tesisi olarak kabul edilir.

Şeyha Mûzâ binti Nâsır el-Misned, eğitimin önemine ve kalkınmanın gerçekleştirilmesi ve toplumların geliştirilmesindeki rolüne inandı ve bu esas üzerine, dünya genelinde kaliteli eğitime erişim fırsatları sağlayan ve bunu güvence altına alan bir dizi uluslararası program başlattı.⁽¹⁾ Buna dünya genelinde çeşitli bölgelerde yaklaşık 59 milyon çocuğu eğitim hakkıyla güçlendirmeyi ve barış kültürünü pekiştirmeyi hedefleyen “Herkes İçin Eğitim” kurumu da dahildir. “Herkes İçin Eğitim” kurumu, UNICEF ve diğer seksen küresel ortakla birlikte, dünyanın 50’den fazla ülkesinde, krizler ve savaşların yaşandığı bölgeler dahil olmak üzere, okuldan mahrum kalmış on milyon çocuğa eğitim sağlamıştır.⁽²⁾

Herkes İçin Eğitim Ulusal Değerlendirme Raporu 2000-2015’in⁽³⁾ yayınlanmasıyla birlikte, Katar Devleti fiilen gençler, çocuklar, yaşlılar ve kadınlar için önemli başarılar gerçekleştirdi. Bu başarılar, bu kişilerin okullara kayıt oranlarını yükseltmeyi, her iki cinsiyet

(1) Abdüllatif el-Mühendî, Nevf, “eş-Şeyha Mûzâ binti Nâsır ve et-târîhu'l-Katarî”, eş-Şark, 21 Aralık 2013, (erişim: 1 Haziran 2018):

<https://www.al-sharq.com/opinion/21/12/2013/الشيخة موزا بنت ناصر والتاريخ القطري/>

(2) “Herkes İçin Eğitim, Dünya Çapında 10 Milyon Çocuğa Eğitim Verme Hedefine Ulaşıyor” el-Arabî el-Cedîd, 29 Nisan 2018, (erişim: 1 Haziran 2018):

<https://alaraby.co.uk/society/2018/ملايين طفل هدف تحقيق التعليم فوق الجميع تحقق هدف تعليم 10 ملايين طفل/29/4/>

(3) Yüksek Öğretim Kurulu, **Katar Devleti Herkes İçin Eğitim Değerlendirme Ulusal Raporu 2000-2015**, Doha, Temmuz 2014.

için eğitimde fırsat eşitliğini sağlamayı, öğretmenlerin yetkinliklerini artırmayı, eğitim müfredatını ve okul altyapısını geliştirmeyi, güvenli ve öğrenmeyi teşvik edici bir ortam oluşturmayı ve gerekli eğitim ve sağlık hizmetlerini ve olanakları sağlamayı içeriyordu. Bu, Katar'daki ilk ve orta öğretimin, geçmiş neslin aksine, bugün küresel bir eğitim olarak kabul edildiğini bildiren araştırmalara yansıyan kayda değer ilerlemeye ulaşmasında önemli bir etkiye sahiptir.⁽¹⁾ Bu ayrıca, Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) gibi uluslararası değerlendirmelerin sonuçlarında da görülüyor. Eğitim alanında çeşitli biçimlerdeki büyük yatırımların akışının devamlılığı, elbette bunun gerektirdiği desteğin yanında, öğretmenlerin ve yöneticilerin performanslarının geliştirilmesine bağlıdır.

Katar Üniversitesi, geçen on yıl boyunca Katar toplumunun tanık olduğu eğitimde yeniden doğuş hareketinde önemli rol oynadı. Bu, Katar Üniversitesini eğitim alanında lider bir kurum haline getirmeyi amaçlayan kapsamlı bir reform projesini benimsemesi ve müfredatta ve teşkilat yapısında gerçekleştirdiği diğer reformlar aracılığıyla oldu. Katar Üniversitesi, reform çerçevesinde, binalarında büyük bir genişleme yaşadı, akademik programlarında gelişme gösterdi, e-öğretimi başlattı ve altı özel araştırma merkezi kurdu. Bütün bunlar, insan kaynaklarının yetiştirilmesini ve bunların ülkenin geleceğinin inşasına katılımını hedefleyen insani kalkınmanın anahtarı ve sürdürülebilir kalkınmanın kaldıracı olduğu için eğitim sektörünü ilerletmek ve performansını geliştirmek için Prens Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin liderliğinde gerçekleştirilen kamu reformu politikası çerçevesinde gerçekleşti.

(1) "Dirâsetü't-talîm fî Katar 2012, Takrîru'l-menâhici'd-dirâsiyye", **Ma'hedü'l-Buhûsi'l-İctimâiyye ve'l-İktisâdiyye el-Meshiyye**, (Mayıs 2014), s. 22

Genel olarak, petrolün keşfinden sonra büyük finansal likiditenin sağlanması, Katar da dahil olmak üzere Körfez ülkelerinin devletin sosyal refahtaki rollerini genişletmesine ve birçok sektöre geliştirmek amacıyla daha fazla kaynak harcamasına olanak sağladı.⁽¹⁾ Gerçekten de Katar'daki karar vericiler, anaokulundan on ikinci sınıfa kadar eğitim sektörüne büyük yatırımlar yaptılar; çünkü bu sektörü ülkenin ekonomik ve sosyal ilerlemesinin anahtarı olarak gördüler.⁽²⁾ Bu, Katar'daki eğitim sektörünün tarihsel gelişimine dair araştırmaların açıkça ortaya koyduğu bir gerçektir. Bu araştırmalar, okulların sayısı, türü ve olanakları (bilim laboratuvarları, kütüphane, spor tesisleri...) ve öğrenci ve eğitim kadrosu sayısı gibi alanlarda büyük bir niceliksel birikimi göstermektedir.

Katar Devleti'nde eğitim alanındaki bu iddialı politikalar, toplumun geniş kesimlerinin eğitim almasıyla sonuçlandı. Böylece birçok genç bireye, Katar toplumunun ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına uygun çeşitli disiplinlerde lisans ve lisansüstü düzeylerde eğitim alma imkânı sağladı. Bu politikaların sonuçlarından biri de fonların desteğiyle araştırmacılara ve öğrencilere akademik seçkinlik için fırsatlar oluşturmaktı. Bu fırsatlar, ülkenin hedeflerine ve beklentilerine hizmet eden bilimsel araştırmaları desteklemek için önemli bir bütçe ayrılan fonlarla sağlandı. Bu politikalar, ambargo devletleri* tarafından dayatılan suni kriz sırasında etkinliğini kanıtladı. Bu kriz, ülkenin mümkün olan en kısa sürede, en zor koşullarda ve gerekli verimlilikle,

(1) Muhammed el-Cenâhî, Besniye, **Teşkilu'l heviyyeti'l-vataniyye fî Katari'l-hadîse: manzarun cedîd**, (Doha: Dâru Rûzâ, 2018), s. 14.

(2) "Dirâsetü't-talîm fî Katar", **Ma'hedü'l-Buhûsi'l-İctimâiyye ve'l-İktisâdiyye el-Meshiyye bi-Câmiati Katar**, (Doha), s. 9.

* Körfez krizi, 5 Haziran 2017'de Katar Haber Ajansı'nın web sitesinin hacklenmesi ve Şeyh Temim bin Hamed Al Halife'nin adıyla uydurma açıklamaların yayınlanmasının ardından patlak verdi. Bunun üzerine Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn ve Mısır süratle Katar ile diplomatik ilişkilerini kesti ve ona karşı kara, hava ve deniz ablukası uyguladı.

çeşitli ekonomik ve sosyal alternatifleri hayata geçirme yeteneğini açıkça göstermekten başka bir işe yaramadı.

Katar'ın eğitime, öğretim reformu ve sonuçlarına ilişkin çalışmalarındaki araştırma başarıları, bir sonraki aşamanın zorluklarının büyüklüğü nedeniyle, gerçekleştirilen her şeye rağmen, yetersizdir. Sonraki aşamanın büyük zorlukları, kaçınılmaz olarak sadece eğitim politikalarını değerlendirme mekanizmalarının ve etkinliklerinin gözden geçirilmesini değil, aynı zamanda eğitimin sanayi, tarım ve hizmet sektörlerinin çeşitli dallarındaki yeterlilik ihtiyaçlarına daha uygun hale getirilmesini de gerektirecektir. Bu maksatla, önceki dönemlerden beri konunun önemini vurgulayan özel çalışmalar yapılmıştır.⁽¹⁾ Bugün herkes şu gerçeğin farkındadır: Satın alma ve lojistik imkânları ne kadar bollarsa bollasın ve dünya ülkelerinden gelen teklifler ne kadar artarsa artsın, ekonomik kalkınmanın ve eğitim sisteminin geliştirilmesi, Katar Devletinde mutlaka tamamlanması gereken ulusal bağımsızlığın temel öğelerinden biri olmaya devam edecektir. Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin yönetimi, bu sistemin temel yapı taşlarının döşenmesine ve rasyonel bir toplum inşa etmenin ve herhangi bir kalkınmayı veya kültürel rönesansı gerçekleştirmenin ana dayanağı olarak insan sermayesine yatırım yapan sütunlarının ve temellerinin güçlendirilmesine katkı sağladı.

2. Katarlı Kadın ve Toplumsal Kalkınma

Hiç şüphe yok ki, herhangi bir toplumun gelişimi, kadının toplumdaki statüsü ve kültürel, sosyal ve ekonomik gelişim seviyesi ile toplum için medeniyet inşasındaki etkinliğinin boyutuna bağlıdır. Kadının toplum kurumlarına katılımı, bir dizi uluslararası anlaşmanın belirttiği bir gerekliliktir. Katar'ın bu çerçeveye katılımı, kadınların toplumdaki

(1) İbrahim Süleyman, İsa, “et-Talîm ve't-tenmiyeti'z-zirâiyye fî Katar”, *Mecelletü't-Terbiye*, (Katar, 1983), s. 80.

rollerinin gelişimi ile ilişkili bölgesel ve uluslararası gelişmelere yanıt olarak gerçekleşti. Özellikle petrol gelirlerinin ülkeye akışı döneminde Katar toplumunun tanık olduğu sonraki ekonomik ve sosyal dönüşümler çerçevesinde meydana geldi. Petrol gelirlerinin akışı, toplumun geleneksel bir biçimden modern bir sivil devlete istikrarlı geçiş sürecinde Katar toplumunun ve ailesinin refahına katkıda bulunduğu kadar, kadının sosyal rollerini ve bir toplum yapısı içinde üstlendiği görevleri etkileyen niteliksel merkezi geçişlerle ilgili önemli bir meydan okumanın oluşmasına da aynı ölçüde katkıda bulundu.

Sosyal açıdan, bir yandan kadının eğitim düzeyindeki gelişimi izlemek, diğer yandan ekonomik ve sosyal kalkınmayı gerçekleştirmek önemlidir. Çünkü kadın eğitimindeki gelişme, yeni deneyimlere katılma istekliliği ve yeteneği ve değişime yönelik de bir eğilim yaratır. Bu bağlamda “küttâb” aşaması, eğitimin kadının Kur’an’ı ezberlemesinden ibaret bir faaliyet olduğu o dönemde Katar’da ilk eğitim kurumunu oluşturdu. Bu durum yani kadının bu küttâblarda kadınların varlığı, Katar liderliğinde kız eğitiminin tarihsel olarak mevcut olduğunu göstermektedir.

Katarlı kadının niteliksel dönüşümü, o zamandan beri toplumunun gelişimine tam katılımını sağlamayı hedefledi. Bu nedenle, kadını kalkınmaya entegre etme süreci, özellikle toplumun, sosyoekonomik kalkınmayı geliştirme ve sağlama kapasitesini sınırlayan bir dizi zorlukla karşı karşıya olduğu göz önüne alındığında, devlet politikasında her zaman merkezi bir yer tutmuştur.⁽¹⁾ Petrolün ortaya çıkmasıyla aynı zamana denk gelen geçiş döneminde Katarlı kadının durumunu düşünen herkes, sosyoekonomik rollerinde meydana gelen büyük dönüşüm ve değişimin bir sonucu olarak kadının, toplumunun gelişimine katkısında meydana gelen büyük dönüşüm ve değişimi fark edecektir. Eğitim, bu

(1) Ali el-Gânim, Külsüm, “el-Mer’etü ve’t-tenmiyetü fi’l-müctemai’l-Katarî dirâsetün tahlîliyye li-furasi’t-tenmiyeti’l-beşerîyyeti’l-mutahati li’l-mer’eti’l-Katariyye”, **Mecelletü Dirâsâti’l-Halfi vel’-Cezîreti’l-Arabiyye**, (Sayı: 95, Kuveyt, 1999), s. 125-126.

konuda kilit rol oynayarak; kadınlar için öncelik haline gelen eğitimle meşgul olmaları ve her düzeyde ve sektörde iş piyasasında daha fazla yer almaları sayesinde kadının evlilik yaşının ertelenmesine katkıda bulunmuştur.

Kadının eğitime katılım oranındaki artışla birlikte ortaya çıkan niceliksel dönüşümler, sosyal sektörlerdeki iş piyasasında, örneğin sosyal, kültürel ve idari işlerde, kadınların artık güçlü bir şekilde rekabet ettiği bir etki yarattı. Birlikte ele alındığında bu dönüşümlerin tamamı, değerler sistemi, cinsiyetler arasındaki ilişkilerin doğası, rollerin dağılımı, üreme davranışı, evlilik yaşı ve ayrıca kadının sosyal ve ekonomik kararları bağımsız bir şekilde alabilme yeteneği üzerinde değişiklikler yapılmasına katkıda bulundu. Bu değişiklikler, yerleşik dini, kültürel ve tarihi değerlere uygunluğu sebebiyle, Katar toplumunun geneli ve çeşitli kurumlarıyla devlet tarafından olumlu karşılandı.

Katarlı kadınlar, iş dünyasında yer alan Katarlı kadınların oranının %36'nın üzerine çıktığı ve 2014 yılında eğitim ve sosyal bilimler sektöründe çalışan Katarlı kadınların oranının %21'e ulaştığı iş piyasasında başardıklarına ek olarak uluslararası liderlik pozisyonlarında bulundular. Dünya Bankası göstergelerine göre, Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerinde kadınların iş piyasasına katılım oranı sürekli artıyor ve kadınlar bu oranın %52,1'ini oluşturuyor. Kuveyt'te bu oran %43,3 iken, Katarlı kadınların hükümet sektöründeki temsili %84, uzmanlık işlerinde %51 ve denetleyici liderlik pozisyonlarında %13 oldu. Üst düzey karar alma pozisyonlarında kadının temsil oranı 2007 yılında yaklaşık %7'ye ulaştı.⁽¹⁾ Katar Ulusal Vizyonu, bu oranı %30'a çıkarmayı ve özellikle devletin Katarlı kadınları iş alanında destekleyen

(1) el-Miftâh, Hind, "Mesîretü'l-mer'eti'l-Katariyye", **el-Arab**, 9 Mart 2015, (erişim: 1 Haziran 2018): <https://bit.ly/2DtP9eR>

ve yetiştiren birçok kurum kurmuş olması nedeniyle, Katarlı kadınların hükümette ve özel sektörde temsilini artırmayı hedefliyor.

Katar Devleti, kadının tüm haklarını elde etmesine özen göstermiştir ve bu çerçevede, kadına karşı tüm ayrımcılık biçimlerini ortadan kaldırmaya yönelik CEDAW⁽¹⁾ sözleşmesine katılmıştır. Ayrıca Şeyha Mûzâ binti Nâsır el-Misned, Katarlı kadının statüsünü öne çıkarmayı, onun sosyal hayattaki rolünü geliştirmeyi ve erkek ile arasındaki adaleti gerçekleştirmeyi hedefleyen tüm hususlarla ilgilenmiştir.

İstatistikler, Katar Devletinde eğitime yapılan yatırımın olumlu sonuçlarını yansıtmaktadır. Zira bu yatırımlar, geçen yirmi yılda, cinsiyetler arasındaki eşitsizlik uçurumunu azaltmayı mümkün kılmıştır. Arap dünyasındaki kızların eğitim oranları hakkında yapılan çalışmalar, Körfez İşbirliği Konseyi öğrencilerinin %60'ının kadın olduğunu ve Katar'ın, iş piyasasına katılan kadınların %51'lik oranına sahip olduğunu belirtmektedir. 2014 yılında istatistikler, Katarlı kadının, toplam ekonomik olarak aktif Katarlı nüfusun %25'ini, Katar'daki toplam üniversite öğrencilerinin %65'ini, Katar'daki toplam üniversite mezunlarının %60'ını ve 2014 yılında toplam yurtdışı burs mezunlarının %44'ünü temsil ettiğini göstermiştir.⁽²⁾

Aynı çerçevede, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), kadının ekonomik katılımı açısından olumlu sonuçlara işaret etmiştir. Şöyle ki, kadınların eğitim oranı 2000 yılında %61'den 2011 yılında %70'e yükselmiştir, ayrıca kadınların liderlik pozisyonlarına, kamusal

(1) Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1979 yılında kabul edilen uluslararası bir anlaşmadır. Kadın hakları tarihinde bir dönüm noktası ve kadın hakları için hukuki standartları içeren uluslararası bir yasadır. Anlaşmanın cinsler arası haklar, özgürlükler ve eşitlik hükümlerine rağmen, Katar bazı maddeleri üzerinde çekinceye gitmiştir. Bu konuda daha fazla bilgi için bakınız: Mustafa el-Cenâhî, Abdülaziz, "Takyîmu tahaffuzâtı Devleti Katar alâ bünûdi ittifakiyyeti'l-kadâ alâ cemûi eşkâlî't-temyîzi zıdda'l-mer'e", Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi ve İslam Şeriati Semineri, Doha, 2012.

(2) "Nisâu Katar Tefevvukun ilmî ve amelî ve kıyâdâtün mahalliye ve âlemiyye", adı geçen eser.

ve siyasi hayata katılım oranı 2000 yılında %3,8'den 2013 yılında %12,8'e yükselmiştir.⁽¹⁾

Bunun yanı sıra, Katar Kalkınma Planlama ve İstatistik Bakanlığı'nın 2014 yılına ait yıllık istatistikler, devlet ve özel üniversite toplam öğrencilerinin içindeki kız öğrenci oranının %64, yurt içi ve yurt dışı toplamı üniversite ve fakülte öğrencilerinin içindeki kız öğrenci oranının ise %52'ye ulaştığını bildiriyor. Kadın faktörü, toplamı 3 bin olan idari ve akademik kadroda önemli bir oranı temsil eder ve bu alanda da kadınların oranı %42'ye ulaşmıştır. Diğer bir ifadeyle, Katar Üniversitesinde, çalışan veya akademisyen olarak görev yapan kadınların oranı, üniversitedeki toplam çalışanların %50'sini oluşturmaktadır.⁽²⁾

Kadının liderlik rollerine gösterilen bu tarihi ilginin bir tezahürü, Katar Akademisi Mütevelli Heyeti Başkanlığı görevinin 1996 yılında Dr. Şeyha binti Abdullah el-Misned'e verilmesi ve daha sonra 2003 yılında, bu görevi üstlenen ilk kadın olarak, Katar Üniversitesi Rektörü olarak atanmasıdır. Katarlı kadının iş hayatında eğitimin önemli bir yer tutması nedeniyle, Şeyha Ahmed el-Mahmûd 2003 yılında Eğitim Bakanı olarak atandı. O bu bakanlık görevine getirilen ilk Katarlı ve Körfezli kadın oldu.

Katarlı kadınlar 1970'lerden itibaren öncelikli olarak genel eğitim veya üniversite eğitimi sektörlerinde ve sağlık gibi hizmet alanlarında çalışmaya ilgi duydular. 1980'lerde büyük ölçüde Hamed Hastanesinde tıp, eczacılık ve teşhis işlerine yerleştiler ve laboratuvarlarda ve analizlerde çalıştılar.⁽³⁾ Ayrıca, Katarlı genç kızlar daha sonra, genç erkekler için ayrılmış olan uzmanlık alanlarına katıldılar ve Katar

(1) Adı geçen eser.

(2) "Nisâu Katar Tefevvukun ilmî ve amelî ve kıyâdâtün mahalliye ve âlemiyye", adı geçen eser.

(3) Muhammed Hafız, "el-Mer'etü'l-Katariyyetü'l-muâsıra beyne et-talîmi'l-âm ve et-talîmi'l-câmiî: Dirasetün tettebbuiyyetün li-evdâi'l-mer'etil-Katariyye fi'n-neseki't-terbevi", **Mecelletü't-Terbiye**, (Katar, 1991), s. 137-139.

Havacılık Bilimleri ve Hava Trafik Kontrolü Fakültesi'ne girdiler. Bu gelişme, Katar'daki devlet politikasının etkinliğini ve liderliğin, özellikle toplumdaki tüm aktif güçlerin topluma dahil edilmesini gerektiren bir demografik dokuda, kadını toplumsal faaliyetlerini gerçekleştirmeye olumlu bir şekilde zorlama yönündeki eğilimini yansıtmaktadır.

Katarlı kadınlar, iş piyasasına katılımları sayesinde maddi bağımsızlıklarını elde etmeyi başardılar; böylece sabit bir gelire sahip oldular ve bu, satın alma güçlerini artırmalarına yardımcı oldu. Hatta bazıları, kişisel tasarrufları sayesinde yatırım yapmayı ve ticaret sektörüne girmeyi başardı. Katarlı kadının yatırım ve finans alanındaki rolü öne çıktı; 1998 yılında, bir grup Katarlı kadına ait olan ve yönetim kurulu Başkanlığını Şeyha Hanâdî binti Nâsır Âl Sâînî'nin yürüttüğü Katar Kadın Yatırım Şirketi (eş-Şeriketü'l-Katariyyetü'l-İstismâriyyetü li's-Seyyidât, şimdiki adıyla, Emvâl) kuruldu.⁽¹⁾ Katarlı kadının sosyal ve ekonomik yaşama katkıları sadece bu düzeyde kalmadı, bilakis mahalli ve ailevi hayır kurumları (Katar Hayır Derneği, Aile Kalkındırma Evi...), Katar Kızılayı, özel ihtiyaç sahiplerinin barındığı merkezler ve ayrıca gönüllü çalışma ve ihtiyaç sahiplerine yardım etme ile ilgili her şey sayesinde, gönüllü çalışma alanına da yayıldı.

Katarlı kadının rolü turizm alanına kadar uzandı ve Katar Üniversitesinin Tarih, Arkeoloji ve Yönetim bölümlerinden mezun olan kadınlar, turistik ve kültürel rehberlikte önemli ve temel roller üstlendiler. Milli Eğitim Bakanlığı'nda çalışan kadınların oranı %50'yi aştı. İletişim ve Bilgi Teknolojileri alanında ise Dr. Hassa el-Câbir, 2013 yılı kabine oluşumunda ilk İletişim ve Bilgi Teknolojileri Bakanı olarak atandı ve böylece Katar Devletinde bakanlık görevine getirilen

(1) Mücahid, Hüdâ ve diğerleri, "Medînetü'l-Hûr - dirâsetün meshiyyetün ictimâiyye", (Katar Üniversitesi, Merkezü'l-Vesâiki ve'd-Dirâsâtî'l-İnsaniyye, 1995).

üçüncü kadın bakan oldu. Katarlı kadınlar, sağlık alanında üst düzey görevlerde bulundukları sağlık alanında da mükemmellik ve başarı yolculuğuna devam ettiler. 2008 yılında Şeyha Gâliye binti Muhammed bin Hamed Âl Sâni, Sağlık Bakanı olarak atandı ve ayrıca Hamed Tıp Kurumunun Müdürü oldu. Dr. Hannân el-Kuvârî de yıllarca Hamed Tıp Kurumu’nun başkanlığını yaptıktan ve bu süre zarfında Hamed Hastanesini Uluslararası Hastaneler Sıralaması Ağı 2015 yılı verilerine göre Körfez’deki en iyi hastane yapan başarıya imza attıktan sonra şimdi Halk Sağlığı Bakanı olarak görev yapıyor.⁽¹⁾

Kadının topluma entegrasyonu ve güçlendirilmesi, daha önce belirtildiği gibi, kadının katılımını ve sosyal ve ekonomik çevresinin geliştirilmesi sürecine entegrasyonunu sağlayan bir dizi sosyal hizmete dayanmaktadır. Bu durum, kadının mesleki, ekonomik ve sosyal beceri ve yeteneklerinin son zamanlarda önemli ölçüde benimsenmesine ve kadının Katar toplumu içinde kapsamlı kalkınmanın önceliklerinden biri olarak görülmesine yol açmıştır.⁽²⁾ Bu, Katarlı kadının, insan hakları alanında önemli başarılar elde etmesini sağlamıştır. 2001 yılında Şeyha Gâliye binti Muhammed bin Hamed Âl Sâni, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi’ne üye oldu ve Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni imzalayan 21 ülke arasında New York’taki Birleşmiş Milletler seçimlerini kazandı.⁽³⁾

(1) “Nisâu Katar Tefevvukun ilmî ve amelî ve kıyâdâtün mahalliye ve âlemiyye”, adı geçen eser.

(2) Ali el-Gânim, “el-Mer’etü ve’t-tenmiyetü fi’l-müctemai’l-Katarî dirasetün tahliliyye li-furasi’t-tenmiyeti’l-beşeriyeti’l-mutahati li’l-mer’eti’l-Katariyye”, adı geçen eser, s. 127.

(3) Katarlı kadınının rolü ayrıca diplomatik çalışmayı ve Adalet Bakanlığı’ndaki pozisyonlarda görev almayı da içerir. Örneğin, Meryem Abdullah el-Câbir Hanımefendi, Körfez bölgesindeki ilk savcı yardımcısıdır. Katarlı kadınının çalışma alanları ve başarıları hakkında daha fazla bilgi ve ayrıntı için bakınız: “Nisâu Katar Tefevvukun ilmî ve amelî ve kıyâdâtün mahalliye ve âlemiyye”, adı geçen eser.

Katarlı kadın ne iş yaparsa yapsın, bunun, toplumsal etkinliği güçlendirmenin ve toplumu geliştirmenin yanı sıra, ülkesine olumsuz bir tüketici olmaktan daha çok olumlu bir aktör olarak hizmet etme sorumluluğunu almasını sağlayan büyük bir sosyal getirisi vardır. Katar Devleti Ulusal Kalkınma Stratejisinin (2011-2016) kadının güçlendirilmesini ana kalkınma hedefi olarak belirlemiş olması, insan hakları ve cinsiyet eşitliği alanında ileri görüşlü ve umut verici bir devlet vizyonunu temsil etmektedir. Katar kamuoyunun eğilimleri de kadın ve erkeğin rollerine yönelik genel olarak daha olumlu ve son yıllarda daha eşitlikçi yaklaşım sergileyerek ve ayrıca kadının eğitiminin işgücü piyasası için evlilik ve aile sorumluluklarından daha değerli olduğunu vurgulayarak bu durumu desteklemektedir.⁽¹⁾

Belki de bu, Katar politika yapıcılarının ve liderlerinin beklentileri ile toplumsal aktörlerin, kişisel konumları açısından, eğilimleri arasındaki uyumu ve tutarlılığı büyük ölçüde yansıtmaktadır.

Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin liderliğinde kadınları ilgilendiren politikaların, sürekli ve çeşitli teşvikler ve Katarlı kadının faydalandığı ilerlemiş eğitim sayesinde, nispeten kısa bir süre içinde, niteliksel bir sıçrama gerçekleştirdiği açıktır. Katarlı kadın, toplumda liderlik pozisyonlarına bölgedeki kadın komşularından daha önce ulaştı. Bu konumu onun çeşitli siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda güçlenerek, bu dönemde Katar'ın tanık olduğu kalkınmada aktif bir öge ve önemli bir ortak olmasını sağladı. Devletin bu sürece, Katar toplumundaki yeni düşünce, ilişki ve değerler sistemine uygun aile ve sosyal politikalarla eşlik etmesi doğaldı.

(1) “el-Meshu’s-senevî eş-şâmil: meshun ani’l-hayâti fî Devleti Katar 2014”, **Ma’hedü’l-Buhûsi’l-İctimâiyye ve’l-İktisâdiyye el-Meshiyye**, (Katar, Aralık 2015), s. 23-25.

3. Katar’da Sivil Toplum

Sivil toplum kavramı, 20. yüzyılın son on yılı ile 21. yüzyılın başında Arap bölgesinde yaşanan siyasi, ekonomik ve sosyal dönüşümler sonucunda, çağdaş yazılarda çokça yer alan popüler sosyopolitik kavramlardan biri olarak kabul edilir. Bu dönüşümler, insanların hükümetlerden ve devletin doğrudan gözetiminden uzakta aktif olduğu yeni alanlar oluşturmuştur. Sivil toplum, bu nispeten yeni kamusal alanı temsil eder. Sivil toplum, kamu sektörü ve özel sektör arasında ana ortak / ana aracı olarak ve özellikle son on yıllarda gelişmekte olan birçok ülkede kalkınma ve demokrasi politikalarının acizliği ve başarısızlığından sonra sosyal ve ekonomik sahneyi şekillendirme, formüle etme ve kontrol etmede etkili bir aktör olarak ortaya çıkmıştır.

Sivil toplum, birey ile devlet arasındaki ilişkiye aracılık eden ve gerek bu ikisi arasındaki ve gerekse bir bütün olarak toplum içindeki uyumu geliştirip güçlendirmeye çalışan organizasyonlar olarak tanımlanabilir. Bu organizasyonlar, bu misyonlarını, kamu erkleri arasında güç dengesini sağlama; sosyal ve politik uyuşmazlıkları ve sorunları çözüme kavuşturma; dayanışma faaliyeti, yardımlar ve hizmetler şeklinde bir boşluğu doldurma veya toplumdaki belirli grupların çıkarlarını sağlama, yani onlarsız toplumun ayakta duramayacağı sosyal, kültürel, iletişimsel, ekonomik ve politik görevler icra etme hedefiyle yerine getirirler.⁽¹⁾

Bu temel üzerinde, sivil toplum kuruluşları, etkili rolleri nedeniyle toplumda etkili bir ekonomik, sosyal ve politik güç teşkil ederler. Sivil toplum kuruluşları, siyasi alanda, uluslararası anlaşmaların ve sözleşmelerin kabul edilmesine, insan haklarına önem verilmesine

(1) Ebû Zehra, Nâdiye, “Fî hıvarin mea’l-müfekkîr Burhân Galyûn: el-Müctemau’l-medenî mahlûkun târîhiyyun yazharu ve yetatavveru ve yağtenî bi’l-meânî ve’l-madâmîn ve yetehavvelu ve yemût”, **el-Hivâru’l-mütemeddin**, sayı: 2090, Kasım 2007, (erişim: 1 Haziran 2018): <http://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=114222>

ve demokrasi ilkelerinin yayılmasına katkıda bulunur. Ekonomik ve sosyal alanda, sivil toplumun sivil toplum kuruluşları tarafından temsil edildiğini, insani, tıbbi ve eğitim hizmetleri sağladığını, ayrıca, gelişmekte olan toplumlarda mahrum grupların gelir ve iş kaynaklarına yönelik birçok küçük ve orta ölçekli projeyi desteklemek için finansman katkısı sağladığını görüyoruz.

Katar Devleti'nde sivil toplum kuruluşlarının harekete geçirilmesi, özellikle kanunların belirlediği şartlara uygun kurum kurma hakkını garanti altına alan devletin kendisi için seçtiği katılımcı yaklaşımla örtüşmektedir. Başlangıçta, camiler ve aşiret, sivil toplumun geleneksel kuruluşlarını oluşturdu ve bu iki kurum, bağımsızlık anına kadar bu rolü oynamaya devam etti. Petrol öncesi dönemde gelenekçilik ile karakterize edilen Katar toplumunun doğası, sivil toplumun kapasite ve yeteneklerinin sınırlı ve basit olmasına yol açtı. Bu dönemde sivil toplum etkili değildi ve Katar vatandaşının günlük endişelerinin tartışıldığı özel meclislerden ibaretti. Camiler, en canlı ve etkili kurumdu; çünkü rolleri sadece dini yönle sınırlı değildi, aynı zamanda özel sivil hayır çalışmalarının da temelini oluşturdu. Camilerin durumu, kendi iç işlerini devletten bağımsız olarak yürüten en önemli kurumlardan biri olan aşiretin durumu ile aynıydı.⁽¹⁾

Genel olarak Körfez'deki ve özel olarak da Katar'daki sivil toplum, yirminci yüzyılın 1970'li yıllarında gelişmiş olmakla birlikte, sivil toplum kuruluşları, üçüncü bin yılda niteliksel bir sıçramaya tanık oldu. Bu sıçramanın gerçekleşmesinde özellikle bölgedeki değişiklikler ve dünyaya açılım, demokrasinin güçlendirilmesi ve kamu, sivil ve özel sektörler arasında entegrasyon ve işbirliği fikrinin benimsenmesi etkili olmuştur.

(1) Planlama Komisyonu, *Müessesâtü'l-müctemai'l-medenî fi Devleti Katar* (el-Emânetü'l-Âmmetü Devletü Katar, Kasım 2004), s. 26.

Doksanlı yıllarda ve sonrasında, Katar'daki sivil toplum kuruluşları, ülkenin geçirdiği sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel dönüşümlerle bağlantılı olarak önemli bir gelişme gösterdi. Bu gelişme, sivil toplum kuruluşlarının programlarından yararlanan halk tabanını genişletti. Zamanla Katar'daki bu kuruluşlar, devletin doğrudan yönlendirmesinden bağımsız bir sivil toplum oluşturma'nın koşullarından biri olan örgütsel ve idari bağımsızlıklarını elde etmeye ve finansman kaynaklarını çeşitlendirmeye çalıştılar. Katar'da sivil toplum kuruluşlarına olan ilginin sebepleri şu şekilde özetlenebilir:⁽¹⁾

- Sivil toplum kuruluşları, belirli bir grup veya kesimin sosyal kalkınma ihtiyacını yansıtır; bu kuruluşlar bu ihtiyacı karşılamak için etkili bir araç olur.
- Bu kuruluşlar oldukça esnek ve özgür olmalarıyla bilinirler.
- Sivil toplum kuruluşları, resmi olmayan gönüllü kuruluşlar olarak göründüklerinden, hedeflenen gruplara ulaşma ve onlarla iletişim kurma beceresine sahiptir.
- Bu, sivil toplum kuruluşlarını toplum bireyleri (özellikle hedeflenen gruplar) tarafından kabul edilebilir ve güvenilir hale getirir ve böylece olumlu ve işbirlikçi bir şekilde etkileşim kurmasını sağlar.

Katar Devletinin sivil toplum kuruluşlarına olan ilgisi, Sivil Derneklerin Kurulmasına İlişkin 1998 tarihli 8 sayılı Kanun ve Özel Kuruluşların ve Derneklerin Kurulmasına İlişkin 2004 tarihli 12 sayılı Kanun gibi düzenleyici bir dizi mevzuat ve yasanın çıkarılması suretinde somut biçimde kendini göstermiştir. Devlet ayrıca bu ilgisini, ülkenin arzu edilen kalkınma dönüşümünü gerçekleştirmek için bu

(1) Muhammed Ubeydân - Hüseyin Ebussuûd, *et-Tecribetü'd-dîmukrâtiyye fî Devleti Katar beyne'l-vâkı ve'l-me'mûl*, adı geçen eser, s. 231-232.

kuruluşların çalışmalarını destekleyici mahiyette onlara kurumsal bir çerçeve kazandırarak göstermiştir. Bu kapsamda, İnsan Hakları Ulusal Komisyonu kurulmuştur. Yine bu çerçevede, 2006 yılında, Şeyha Mûzâ binti Nâsır el-Misned'in kararı üzerine, sivil toplum kuruluşlarının çeşitli sektörlerdeki çalışmalarını desteklemek için mesleki, hayırseverlik ve insani alanlardaki kuruluşlar ile kamu yararı kuruluşları arasında koordinasyon komiteleri kurulmuştur.⁽¹⁾

Katar'daki sivil toplum kuruluşları, siyasi ve sosyal dönüşüm sürecine katkıda bulundukları için devlet tarafından büyük ilgi görmüştür. Devlet, bu kuruluşların çalışmalarını düzenleyen mevzuat geliştirmiştir; Katar Anayasasının 45. maddesi, kanunda belirtilen şartlara uygun olarak derneklerin kurulmasını garanti etmektedir. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının kalkınmadaki rollerini harekete geçirmeye yönelik birçok uluslararası ve bölgesel etkinlik düzenlenmiştir. Özellikle bunlar arasında, 2002 yılında düzenlenen Sürdürülebilir Kalkınmada Sivil, Resmi ve Uluslararası Kuruluşların Bütünleştirici Rolü Konferansı ve ayrıca 2006 yılında düzenlenen Üçüncü Arap Ülkeleri Sivil Toplum Kuruluşları ve Kalkınmadaki Roller Forumu öne çıkmaktadır.⁽²⁾

Katar Devletinin sivil toplum kuruluşlarını kurmaya ve geliştirmeye olan ilgisi, bu kuruluşların hacminin artmasına yol açmıştır. Bu kuruluşların sayısı 2004 yılında 70'i aşmıştır ve faaliyetleri özel ihtiyaç sahipleri, yaşlılar, düşük gelirli aileler, dul kadınlar ve çocuklar gibi toplumun ihtiyaç sahibi geniş kesimlerini hedef almıştır. Bunların

(1) Planlama Meclisi Genel Sekreteri Şeyh Hamed bin Câsim bin Câbir Âl Sâni'nin 22-24 Mayıs 2006 tarihlerinde Doha'da düzenlenen Üçüncü Sivil Toplum Kuruluşları ve Kalkınmadaki Roller Forumu'nun açılışında yaptığı konuşmadan bir bölüm. Bakınız. **er-Râye**, 23 Mayıs 2006.

(2) Abdurrahman el-Heytî, Nevzâd, "ed-Devru't-tenmevî li-müessesâtî'l-müctemai'l-medenî fî Katar: Dâru'l-inmâ el-ictimâî nemûzecen", **Ârâun havle'l-Halîc**, tarihsiz, (erişim: 1 Haziran 2018): http://araa.sa/index.php?view=article&id=1099:2014-07-03-02-51-48&Itemid=172&option=com_content

kalkınmadaki katkıları da çoğalmıştı; sosyal bakım ve yoksullukla mücadele, sosyal entegrasyonu sağlama ve her türlü sosyal ve eğitimsel bakım sağlamayı içeriyordu. Planlama Meclisi tarafından Katar'daki sivil toplum kuruluşları hakkında yapılan çalışmaya göre, bu kuruluşlar, amaçları, faaliyetleri ve bileşenlerine göre dört ana kategoride sınıflandırılabilir.⁽¹⁾

- **Hayır Kurumları:** Bu kurumlar devlet desteğinden faydalanır. İnsani hedefleri gerçekleştirmeye çalışır, ayrıca cami ve İslami tesisler inşa etmek, dini bilinçlendirme ile ilgilenen bilimsel araştırma merkezleri kurmak, okullar, üniversiteler, hastaneler, yetimhaneler inşa etmek ve felaket bölgelerine yardım etmek gibi hayır işlerinde bulunur. Bu kurumlara örnek olarak Katar Hayır Derneği'ni ve Katar Kızılay Derneği'ni gösterebiliriz. 1996 yılında Şeyha Mûzâ binti Nâsır el-Misned'in himayesinde kurulan Sosyal Kalkınma Evi, etkili rol oynayan bu kuruluşların en önemlilerinden biridir. Bu kuruluş; yapısı, örgütsel hedefleri ve topluma sunduğu nitelikli programlar sayesinde kısa bir süre içinde (12 yıl) devletin sosyoekonomik kalkınma sürecinin desteklenmesine katkıda bulunmayı başarmıştır.⁽²⁾

- **Kültürel Kuruluşlar:** Bu kuruluşlar, kültürel faaliyetlere katkıda bulunarak ve toplumdaki çeşitli yaş gruplarının kültürel aktivitesini sağlayarak kültürel hedeflere ulaşmayı amaçlar. Bu tür kuruluşlara Katar Çocuk Kültürü Merkezi, Katar Güzel Sanatlar Derneği ve Cisre Kültür Kulübü'nü örnek verebiliriz.

(1) Planlama Komisyonu, **Müessesâtü'l-müctemai'l-medenî fi Devleti Katar**, adı geçen eser, s. 33.

(2) Kurum, özellikle, aile kurumuna odaklanmak, ailenin sosyal ve ekonomik istikrarını sağlamak toplum içindeki rolünü güçlendirmek ve düşük gelirli gruplar için iş fırsatları sağlayacak kalkınma projeleri oluşturmak gibi bir dizi hedefi gerçekleştirmek için çalışıyor. Ayrıca toplumsal olguları izlemeyi ve bunlar hakkında bilimsel çalışmalar yapmayı, bireyleri küreselleşmenin getirdiği değişikliklere ayak uydurabilecek şekilde hazırlamayı ve bunların dışında başka birtakım hedefleri ve müdahale programlarını gerçekleştirmeyi hedefliyor. Daha fazla bilgi için bakınız: el-Heytî, "ed-Devru't-tenmevî li-müessesâti'l-müctemai'l-medenî fi Katar: Dâru'l-inmâ el-ictimâî nemûzecen", adı geçen eser.

- **Belirli Gruplara Odaklanan Kuruluşlar:** Çocuklar, dul kadınlar, yaşlılar ve özel ihtiyaç sahipleri gibi belirli grupların çıkarlarına hizmet ederler. Bu tür kuruluşların amacı, bu grupları rehabilite etmek ve topluma entegre etmektir. Şeflah Özel Gereksinimli Çocuklar Merkezi, Nur Enstitüsü, Katar Kanseri Mücadele Derneği ve Katar Diyabet Derneği bu tür kuruluşlara örnektir.
- **Diğer Kuruluşlar:** Bu kuruluşlar, boş zamanın faydalı bir şekilde değerlendirilmesini hedefler. Örneğin, Çevre Dostları Merkezi, Katar Fotoğrafçılık Derneği, Katar Pul Hobisi Kulübü, Katar Amatör Telsizciler Derneği ve Körfez İşbirliği Konseyi Ülkeleri Elektrik Sistemleri Bölgesel Komitesi bu kuruluşlardandır.

Katar Devleti'ndeki sivil toplum kuruluşlarının, işin farklı doğası nedeniyle, hedef ve yönelimlerindeki farklılıklara rağmen ulaşmaya çalıştıkları ortak ve genel hedefler vardır. Bunların en önemlisi gerek yurt içinde gerek yurt dışında olsun, mahrum grupların insani acılarını azaltmak ve insani ve kültürel hizmetleri maddi kazanç değil, yardım amacıyla ihtiyaç sahipleri için erişilebilir hale getirmektir. Bu durum vatandaşlar arasında bu kuruluşların faaliyetlerinin ve ayrıca ülkeyi sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yönden kalkındırmanın önemine dair bir farkındalık ve kültür oluşturur.⁽¹⁾

Genel olarak, Katar Devleti'ndeki sivil toplum kuruluşlarının, modern anlamda, ortaya çıkmalarının üzerinden çok zaman geçmemiş yani sadece yirminci yüzyılın son yirmi yılında gelişmişlerdir. Buna rağmen, bu durum, bu kuruluşların sosyal, kültürel ve ekonomik düzeyde çok önemli bir kalkınma rolü oynamalarını engellemediği, hatta ülkede sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek için hükümetin ve özel sektörün yaptıklarının tamamlayıcısı haline geldikleri söylenebilir.⁽²⁾

(1) Planlama Komisyonu, *Müessesâtü'l-müctemai'l-medenî fi Devleti Katar*, adı geçen eser, s. 31.

(2) Muhammed Ubeydân - Hüseyin Ebussuûd, *et-Tecribetü'd-dîmukrâtiyye fi devleti Katar beyne'l-vâkıi ve'l-me'mûl*, adı geçen eser, s. 235.

SONUÇ

Bu bölümde odaklanılan üç alan, yani Katar Devleti'nde eğitim, kadın ve sivil toplum konuları boyunca, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin 1995 yılından itibaren başlayan yirmi yıllık refah ve çarpıcı sosyal ve siyasi dönüşümlerden sonra iktidarı varisi Veliaht Şeyh Temîm'e bıraktığı 2013'e kadar geçen yönetimi döneminde gerçekleşen başarıların boyutu açıkça ortaya çıktı. Bu dönem boyunca, bir taraftan, bu üç alanın rollerine ve büyük önemlerine ve diğer taraftan da bu üç alanın ulusal ve uluslararası düzeyde ortaya koydukları meydan okumalara dair tarihsel bir farkındalığın oluştuğu da açıktır. Bu bölümün içeriğinin açıkça ortaya koyduğu gibi, tüm bu alanlarda söz, Katar vatandaşı üzerinde döndü. Bu da onun, uluslararası deneyimlerden yararlanan ve toplumun ihtiyaçlarına kültürel, sosyal ve ekonomik olarak hizmet edecek ve bu milli serveti, vatandaşların yaşamını iyileştirmek için nitel göstergeler aracılığıyla sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunacak bir duruma getirecek bilimsel ve pratik yapıyı mümkün kılan tecrübelerden faydalanan en yüksek kalite standartlarında eğitime ihtiyaç duyan üretken kişi olduğu içindi. Bu ayrıca, kadının temsil ettiği toplumun ikinci yarısının erkekle birlikte sosyal olarak yükselmesine, liderlik pozisyonlarında bulunmasına ve toplumunun inşasına olumlu katkı sağlamasına olanak tanıyan haklarda ve özgürlüklerde eşitlik prensibi ışığında, bütün düzeylerde faal modern sivil toplumun sağladığı daha geniş bir alan çerçevesinde pozitif girişimcilik ruhunu güçlendirme ile de tutarlıdır. Siyasi liderliğin, bireylerin ve grupların haklarını koruyan, hukukun üstünlüğünü, eşitliği, fırsat eşitliğini, hesap verebilirliği, siyasi istikrarı ve hükümetin etkinliğini garanti eden iyi yönetişimi gerçekleştirmesinden hareketle, toplumun gelecekteki ihtiyaçlarına dair keskin vizyonu ile desteklemeye ve güçlendirmeye çalıştığı şey budur.

ALTINCI BÖLÜM

KAPSAMLI KALKINMAYA KATILIMI İÇİN KADINI VE KURUMSAL YAPIYI GÜÇLENDİRME POLİTİKALARI

el-Anûd Ahmed Âl Sâni

el-Cezire Araştırma Merkezi Yayıncılık ve
Araştırma Hizmetleri Departmanı Müdürü

GİRİŞ

Katar, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin yönetimi boyunca (1995-2013) gelişme ve kalkınma yönünde yönetim pratiğinde ve devlet işlerinin yönetiminde dikkate değer bir dönüşüm yaşadı. Bu, Katar vatandaşının refahını artıran ve koruyan, toplumun, şimdiki ve gelecek nesillerin siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel alanlarda bütün ihtiyaçlarını karşılayan bir dönüşümdü. Katar toplumunda hayatın çeşitli alanlarını etkileyen büyük bir büyüme ve refah dönemi idi.

Sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen bu siyasi dinamizm, Katar kadınının durumunu olumlu bir şekilde etkiledi. Devlet, toplumda kadını güçlendirmek, statüsünü geliştirmek, haklarını desteklemek ve çeşitli sektörlerde rollerini ilerletmek için tüm yasal, hukuki ve kurumsal araçları ve mekanizmaları oluşturmaya çalıştı. Bu vizyon, siyasi liderliğimizin ana önceliğini oluşturan kadının güçlendirilmesi meselesinin önemini açıklıyor. Bu mesele, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin, 27 Haziran 1995'te yönetimi devraldığından itibaren, 25 Haziran 2013'te tahtı varisi Veliaht Şeyh Temim bin Hamed Âl Sâni'ye bıraktığına ana kadar yürüttüğü reform sürecinin merkezinde yer almıştır. Ayrıca, bu mesele, onun yönetimi döneminde Katar'ın yaşadığı ekonomik yapılanmanın da odağında olmuştur. Baba Emir Şeyh Hamed, ülkenin gelişmesinde ve refahında baş ortak ve baş aktör olması için açtığı kalkınma atölyesine erkeğin yanında kadının da katkıda bulunmasını çok arzu ediyordu.

Öyleyse, bu devasa gelişim ve yapılanma dinamizmi içinde, Katarlı kadının durumu büyük bir ilerleme kaydetti. Bu da Katarlı kadının toplumda ve kamusal alanda güçlendirilmesini destekleyen bir dizi politikanın kabul edilmesi, statüsünün geliştirilmesi ve haklarının korunmasıyla ilgilenen bir dizi kurum ve kuruluşun kurulması ve

Katarlı kadını kamusal alana girmeye ve toplumsal meselelere etkili bir şekilde katkıda bulunmaya teşvik eden bir dizi proje ve girişimin başlatılması yoluyla oldu.

Bu vizyon ve çabalar, anlık bir siyasi tepkiyi veya gösterinin sona ermesi ve zamanın geçmesiyle etkisini kaybeden bir tiyatral tepkiyi ifade etmiyordu. Bunlar ancak, siyasi liderliğimizin kararlılığının ve kendisini Katar’da iktidara getiren ve iyi yönetişime giden yolda özlemlerini gerçekleştirmeye başlatan tarihî anın kritik önemi konusundaki farkındalığının bir ifadesiydi. Katarlı kadının güçlendirilmesi politikaları, insan haklarına saygılı, toplumun bütün bireylerinin devletin yapılanmasına ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesine aktif katılımını sağlayan sağlam temellere dayanan iyi yönetişimi gerçekleştirme ve rasyonel bir toplum oluşturma yolundaki bu yolculuğun boyutlarından birini temsil ediyordu. Bu sağlam esaslar, ayrıca, kadının toplumun yarısını temsil ettiğini ve istenilen hedeflere ulaşmak için en iyi şekilde yatırıma dönüştürülebilecek büyük liyakatlere ve yeteneklere sahip olduğunu dikkate alarak kadının statüsünü ve bu yapılanmadaki katkısını da güçlendiriyordu.

Bu bölümde, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni’nin 1995-2013 yılları arasındaki yönetimi döneminde Katarlı kadının gerçekliğini incelemeye çalışacak, toplumdaki koşullarının ve statülerinin geçirdiği büyük dönüşümleri ve kamusal alandaki varlıklarının ve katılımlarının boyutlarını izleyeceğiz. Ayrıca, kadını güçlendirmeyi amaçlayan kamu politikalarını, bunların kadının ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel durumlarını değiştirmedeki katkılarının boyutunu ve bunların yanı sıra, sivil toplumun bu alandaki rolünü ve kadını güçlendirmeyi ve toplumdaki statülerini iyileştirmeyi amaçlayan özel girişimleri ele alacağız.

1) KATARLI KADININ GÜÇLENDİRİLMESİ VE KAMUSAL ALANA KATILIMI GERÇEKLİĞİ

Katarlı kadının güçlendirilmesi gerçekliğini ve güçlendirme projelerini girdiler, kaynaklar, faktörler, eylemler ve başarılar açısından incelemeye başlamadan önce, güçlendirme terimine ve kavramına kısaca değinmek önemli görünüyor. Bu kavram genellikle, “Kadının toplumda neyi başarmak istediğini seçip buna karar verebilmesine ve kendisini engelleyen sosyal ve ekonomik engeller olmadan bunu başarmak için çalışabilmesine imkân veren süreç” olarak tanımlanır.⁽¹⁾ Bu, güçlendirme sürecinin, “kadına, kaderini belirlemesine ve çıkarlarına ulaşmasına olanak sağlayan mevcut kaynakları kullanma ve hayatını etkileyecek stratejik kararları alma becerisi kazandırmayı” amaçladığı anlamına gelir.⁽²⁾

Herhangi bir toplumda kadının güçlendirilmesi gerçekliği; eğitim sürecine katılım, işgücü piyasasına ekonomik katılım, karar alma sürecine siyasi katılım ve sivil topluma sosyal katılım olmak üzere birkaç temel gösterge ile ölçülür.

Katarlı kadını güçlendirmenin kaynaklarını ve girdilerini incelemek ve bu güçlendirmenin çıktılarını ve ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel başarılarını araştırmak için öncelikle kadının kamusal hayata katılımının bütün düzeylerine bakılmalı ve bu katılımın gelişimi analiz edilmelidir. Bu katılımı pekiştiren ve kadını güçlendirmeyi hedefleyen kamu politikalarından önce, özellikle kadını işgücü piyasasına ve hayatın bütün yönlerine dahil olmaya uygun hale getiren eğitim öğretim sürecine katılımı meselesi analiz edilmelidir.

(1) Kabeer, Naila, “Gender Equality and Women’s Empowerment: A critical analysis of the third millennium development goal 1”, cilt: 13, Sayı: 1, *Millennium Development Goals*, (Mart 2005), s. 13-24.

(2) Kidder, Thalia ve diğerleri, “Women’s Economic Empowerment Conceptual Framework”, *Oxfam*, (23 Mayıs 2017), s. 4.

a) Katarlı Kadının Eğitime Katılımının Gelişimi

Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin, yönetimi devraldıktan sonra yarattığı siyasi dinamizme bakarsak, bu dinamizmin temellerinin iyi yönetim felsefesi ve rasyonel toplumu inşa etme üzerine kurulu olduğunu görürüz. Bu rasyonel toplumun inşası da esas olarak, geleneksel anlamın ve ekonomik etkilerinin ötesine geçip, insani ve sürdürülebilir kalkınmayı içeren geniş anlamıyla kalkınmaya odaklanan yeni bir kalkınma yaklaşımı benimsenerek gerçekleştirilecektir.

Odak, sosyal sermayenin artırılması ve insan unsurunun toplumun ihtiyaçlarına uygun olarak doğru bir şekilde hazırlanması üzerine odaklandı. İnsanın bilgi düzeyinin yükseltilmesi ve yeteneklerinin geliştirilmesi, doğal kaynakların kullanımına ve geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Baba Emir Şeyh Hamed'in vizyonu, devletin kaynak ve imkânlarının yönetimini, ülkenin gerçek zenginliği olarak gördüğü insani kalkınmanın önemi ile ilişkilendirdi. Bu nedenle, cinsiyet ayrımı yapmadan eğitim alanının çeşitli aşamaları ve disiplinlerinde insan sermayesine yatırım yapmaya öncelik verdi.

Kız çocuklarının eğitimi alanında meydana gelen devasa gelişmenin boyutunu anlamak için, ülkemizde eğitim sürecinin tarihine ve kat ettiği aşamalara geri dönmemiz gerekir.⁽¹⁾ Katar'daki ilk kız okulu, ilk erkek okulunun açılışından üç yıl sonra 1955'te açıldı ve içinde yaklaşık 50 kız çocuğu barındırıyordu. Bundan önce, Katar'da kız çocuklarına sağlanan eğitim, geleneksel din eğitiminden ibaretti. Ancak zamanla Katarlıların çocuklarının eğitime olan ilgisi arttıkça Katar'da ilköğretime kayıtlı öğrenci sayısı da belirgin bir şekilde arttı. 1995'te ilköğretime kayıtlı çocukların sayısı ilkokul çağındaki çocukların yaklaşık %92'sine ulaştı,

(1) Kızların eğitiminin gelişim aşamaları ve kız çocuklarının eğitime ilişkin hükümet politikası hakkında daha fazla bilgi için bakınız: Ahmed Âl Sâni, el-Anûd, **es-Sevâbitu ve't-tahavvülât fi mesârâti tetavvuri'l-mer'eti'l-Katariyye 1995-2013**, (Beyrut: Merkezî'l-Cezîre li'd-Dîrâsât; ed-Dâru'l-Arabiyye li'l-Ulûm Naşîrûn, 2017), s.37-38.

1998'den 2013'e kadar geçen dönemde %100 bariyerini aştı.⁽¹⁾ Bu, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin döneminde eğitimin yaygınlaştırılması ve zorunlu hale getirilmesi politikasının başarısını doğruluyor.

Kız çocuklarına gelince, 1970'lerden itibaren ilköğretime kayıtlı kız öğrencilerin sayısı da belirgin şekilde arttı. Bu oran 1995'te toplam kız öğrenci sayısının %91,4'üne ulaştı, 1997'den itibaren %100 bariyerini aştı ve 2013'e kadar bu sınırlarda kaldı. Bu oran da yaklaşık %100,4'tü (%0,4 oranı, kız çocukları için ayrılan kontenjan fazlasını temsil ediyor).

Bu da demektir ki, Katar, 1990'ların ortalarından itibaren kadınlar arasında okuryazar olmama olgusunu tamamen ortadan kaldırmayı başarmıştır. Kız çocuklarının ilköğretime kayıt oranı 1997'den bu güne kadar geçen dönem içinde hiçbir zaman %100'ün altına düşmediği için bu başarıyı şu ana kadar sürdürmüştür.

Ortaöğretim açısından, Katar, ortaöğretime erişim konusunda cinsiyet eşitliği endeksinde önemli bir oran elde edebilmiştir. Ortaöğretimde kayıtlı toplam öğrenci sayısının neredeyse yarısı kızdır ve bu oran, 1995 - 2013 arasındaki dönem boyunca anılmaya değer önemli bir değişiklik göstermemiştir. Cinsiyetler arasındaki küçük fark (yaklaşık %1) temel olarak demografik ve nüfus değişkenlerinden kaynaklanmaktadır.⁽²⁾

Ortaöğretim çağındaki kızların toplam sayısına kıyasla ortaöğretime devam eden kızların oranına gelince; bu oran, 1995 - 2013 arasındaki

(1) "Katar Devleti'nde İlköğretime Kayıtlı Çocuk Sayısındaki Gelişme", **Dünya Bankası Veri Tabanı**, (erişim: 22 Haziran 2018):

<https://data.worldbank.org/indicator/SE.PRM.ENRL?end=2013&locations=QA&start=1995&view=chart>

(2) "Katar Devleti'nde Ortaöğretim Okullarındaki Kızların Oranı", **Dünya Bankası Veri Tabanı**, (erişim: 22 Haziran 2018):

<https://data.worldbank.org/indicator/SE.SEC.ENRL.FE.ZS?view=chart>

dönemde dikkate değer bir gelişme göstermiş, 2010 yılında %80 oranını aşarak %92'nin üzerine çıkmıştır. Bu, Katar Devleti eğitim tarihinde kaydedilen en yüksek orandır.⁽¹⁾

Bu oran, dünyanın geri kalan ülkelerine ve ortaöğretime devam eden ortalama kız öğrenci sayısına kıyasla hala çok yüksektir. 1995 - 2013 arasındaki dönemde dünya ölçeğinde bu oran %50 - %64 arasında değişmiştir. Bu, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni liderliğinde devletin, Katarlı kızın ihtiyaçlarına cevap veren eğitim fırsatları oluşturmak için bu sektörü destekleme ve farklı alanlarına yatırım yapma konusunda ortaya koyduğu büyük çabayı göstermektedir.

1973 yılında Katar'da ilk üniversite kurumu olan Katar Üniversitesi açıldı. Bir emirlik kararnamesi ile Katar Üniversitesi bünyesinde bir Eğitim Fakültesi kuruldu ve daha sonra çeşitli fakülteleri kapsayacak şekilde genişledi. O yıl kayıtlı öğrencilerin yaklaşık üçte ikisini kızların oluşturması dikkat çekiciydi.⁽²⁾ Bu, üniversitenin kuruluşunun en başından itibaren Katarlı kadının, yükseköğretime erişmeye ve bilimsel eğitim ve uygun mesleki eğitim almaya açık olduğunu göstermektedir.

1995 - 2013 yılları arasındaki dönemde kadınların yükseköğretime erişim oranı, yükseköğretim çağındaki Katarlı kadınların toplam sayısının %25 - %50'si arasında değişmiştir.⁽³⁾ Bu oran, dünyanın geri kalan ülkeleri ve kadınların yükseköğrenime erişimindeki dünya

(1) "Kadının Ortaöğretime Erişim Endeksi", **Dünya Bankası Veri Tabanı**, (erişim: 22 Haziran 2018): <https://data.worldbank.org/indicator/SE.SEC.NENR.FE?end=2013&locations=QA&start=1995&view=chart>

(2) Katar Üniversitesi resmi web sayfası, (erişim: 22 Haziran 2018): <http://www.qu.edu.qa/ar/about>

(3) "Katar Devletinde Yükseköğretime Erişim Endeksi", **Dünya Bankası Veri Tabanı**, (erişim: 22 Haziran 2018): <https://data.worldbank.org/indicator/SE.TER.ENRR.FE?end=2013&locations=QA&start=1995&view=chart>

ortalaması ile karşılaştırıldığında ileri düzeydedir. Çok sayıda kurum, Katar'daki eğitim öğretim sürecinin ve üniversite eğitiminin gücünü ve çıktılarının önemini vurgulamaktadır. Katarlı kadın, Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinin en eğitilmiş kadınlarından kabul edilir. Katar, üniversite eğitimine kayıtlı kadınların oranı açısından dünya genelinde ilk sıraya yerleşmiştir; Dünya Ekonomik Forumu verilerine göre, Katarlı kadınların %70'inden fazlasının lisans derecesi bulunmaktadır.⁽¹⁾

Genel olarak, 1995 - 2013 yılları arasındaki dönem boyunca üniversite eğitimindeki öğrencilerin üçte ikisini kız öğrenciler oluşturmuştur ve bu oran sonraki dönemde de devam etmiştir. Bu durum, Katarlı kadının, topluma ekonomik, politik, sosyal ve kültürel olarak katılımda kendisine önemli olanaklar sağladığı için üniversite eğitimi ve öğrenimiyle daha fazla ilgilendiğini göstermektedir.

Bu bağlamda belirtmek gerekir ki, Katarlı kadının rolü, yükseköğrenime sadece bir öğrenci olarak katılmakla sınırlı kalmamış, bilakis bu durumu aşarak, bir çalışma yeri olarak üniversite yaşamına dahil olma seviyesine varmıştır. Katar'da üniversite kurumlarında çalışan kadınların oranı, bu kurumlardaki toplam çalışan sayısının yaklaşık %50'sini oluşturmaktadır.

Bu gelişme, Katar'ın, çocuklar arasında eğitimi yaygınlaştırma ve 2000 yılında onayladığı İkinci Binyıl Hedeflerinin (Millennium Goals) en önemlilerinden birini, yani okuryazar olmama olgusunu ortadan kaldırma ve çocukların okula erişimini yaygınlaştırma konusundaki başarısını -ki bu oran, 2012 yılında %99'ı aşmıştır (erkekler %99 ve kızlar %100)- teyit etmektedir.⁽²⁾ Bu sonuç, özellikle siyasi liderliğimizin

(1) bakınız: el-Anûd, **es-Sevâbitu ve't-tahavvülât fî mesârâti tetavvuri'l-mer'eti'l-Katariyye 1995-2013**, adı geçen eser, s. 40.

(2) Katar Devleti Planlama ve İstatistik Bakanlığı, **el-Ehdâfû'l-inmâiyye li'l-elfiyyeti li-Devleti Katar**, (Doha, 2016), s. 21.

1995 - 2013 yılları arasında eğitime büyük bir cömertlikle yatırım yaptığını bildiğimizde bugün doğal bir sonuç olarak görünmektedir. Eğitim sektörü, Baba Emir Şeyh Hamed ve Şeyha Mûzâ binti Nâsır el-Misned'in özen ve dikkat gösterdikleri, onun için ülkenin imkân ve kaynaklarını seferber ettikleri bir sektördür. Devletin vizyonu, eğitim alanı modernleştirilmedikçe ve Katar vatandaşının eğitimin bütün aşamalarına erişimi sağlanmadıkça, Katar'ın karşı karşıya olduğu zorlukların üstesinden gelinemeyeceği yönündeydi. Dahası bu vizyon, İkinci Binyıl Kalkınma Hedefleri onaylanmadan önce bile vardı.

Dolayısıyla, Katarlı kadının eğitime katılımındaki bu büyük gelişme, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin, yönetimi boyunca izlediği iyi yönetim siyasetinin bir parçasıydı. Bu siyaset, genel olarak üretim ve kalkınma sürecinin temeli insan olduğundan, sürdürülebilir kalkınmanın temel girdisi olarak öncelikle insan kaynaklarının geliştirilmesini hedefliyordu. Bu da eğitim, öğretim geliştirme programlarının aracılığıyla ve maddi ve manevi destek, yükselme ve ilerleme fırsatlarının sağlanması yollarıyla insanın yeteneklerinin, becerilerinin ve üretkenliğinin geliştirilmesini gerektiriyordu.

Eğitim ve kadının güçlendirilmesi arasındaki ilişki, bireylerin gelişim sürecine katılma yetenek ve yeterliliklerinin, üretkenliklerini, yaptıkları işin kalitesini artırmak ve performanslarını iyileştirmek için gerekli eğitim ve deneyimi edinmesini gerektirdiği gerçeğine dayanmaktadır. Bu, onların daha yüksek pozisyonlara gelmelerini ve yeterliliklerini sürekli artırmalarını sağlar. Dolayısıyla, kadının eğitimine, rehabilitasyonuna ve kapasitesinin geliştirilmesine yapılan büyük yatırım, onu güçlendirmenin ve liderlik pozisyonlarına erişimini ve kamuya aktif katılımını desteklemenin temel anahtarıdır. Bu da nihayetinde, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasına yol açar.

Şöyle diyebiliriz: Bu dönemde kadının eğitime katılımında yaşanan ilerleme, kadını güçlendirme ve destekleme alanında stratejik boyutlara sahip bir vizyonu ortaya çıkarır. Başlangıçta, Katarlı kadını toplumda güçlendirmenin temeli olarak, yaşamın çeşitli yönlerine aktif bir şekilde katılmaya hazır hale gelinceye kadar onu eğitmek suretiyle insan sermayesine gerekli yatırım yapıldı.

b) Ekonomik Katılım

Kadının ekonomik olarak güçlendirilmesinin amacı, onun karar alma süreçlerinde etkin bir şekilde yer almasıdır. Bu da kendisine sunulan fırsat, seçenek ve alternatiflerin kapsamı genişletilerek, kendi geçim koşullarında sürdürülebilir bir büyüme ve gelişmeyi sağlaması için yaratıcı ve üretken güçleri açığa çıkarılarak ve toplumunda değişiklik yapmasına imkân verecek güç unsurlarına sahip olması sağlanarak gerçekleşecektir.⁽¹⁾ Bu, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin liderliğinde devletin, kalkınmaya yönelik stratejik vizyonu doğrultusunda net bir gerçekliğe dönüştürmeye çalıştığı hedeftir. Bu yüzden 1995 - 2013 yılları arasındaki dönemde Katarlı kadının ekonomiye katılımı büyük bir gelişme gösterdi. Eğitim öğretim oranlarının yükselmesi ve kendisini ülkenin aktif işgücüne daha fazla dahil olması ve iş piyasasında yöneticilik pozisyonlarını ve önemli pozisyonları üstlenmesi için hazırlayan üniversitelerden ve meslek yüksek okullarından mezun kadın sayısının artmasıyla birlikte Katarlı kadının işgücü piyasasına katılım oranı arttı.

Bu dönemde Katarlı kadınların işgücüne piyasasına katılım oranı, 1999 yılında Katar işgücünün yaklaşık dörtte birinden %25 artarak 2013

(1) Akvar, İmân, “et-Temkînu'l-iktisâdî li'l-mer'eti... el-Vâkiu ve'l-âfâk: Vezâretü'l-ameli'l-Ürdüniyye nemûzecen”, **Munazzametü'l-Ameli'l-Arabiyyetü**, tarihsiz, (erişim: 13 Temmuz 2018): http://alolabor.org/wp-content/uploads/2016/01/Tanmya_N_Jordon_20_22_12_15_W_P_Iman_Akwar.pdf

yılında üçte birinin %34,7 üzerine çıktı.⁽¹⁾ Bu, Katarlı kadının ekonomik katılımındaki ve devletin ekonomik ve kalkınma sürecine katkısındaki büyük bir gelişmeye işaret eder.

Birleşmiş Milletler'in, 15 yaşını en düşük çalışma yaşı olarak belirlediği ve bu yaştan altındakilerin tüm dünya ülkelerinde çalıştırılmasının yasaklandığı çocuk kategorisinde kabul ettiği göz önüne alındığında, çalışma çağındaki toplam Katarlı kadın sayısı içinde işgücü piyasasına katılan Katarlı kadınların oranına ilişkin veriler, işgücü piyasasına katılan Katarlı kadınların oranında önemli bir artış olduğunu göstermektedir. Bu oran, 1995 yılında, 15 yaşın üzerindeki toplam Katarlı kadınların yaklaşık %14,7'sine ulaşmış, 2013 yılında da 15 yaşın üzerindeki toplam Katarlı kadınların %55,6'sının üzerine çıkmıştır.⁽²⁾

Katarlı kadınlar arasındaki işsizlik oranına gelince, bunda büyük bir azalma kaydedilmiştir. Bu oran, 2001 yılında, çalışma çağındaki Katarlı kadınlar arasındaki işsizlik oranı yaklaşık %12,8'i aşmış olarak en yüksek seviyede kaydedildikten sonra, bu kadınların sadece %1,49'unu oluşturacak şekilde büyük ölçüde azaldı.⁽³⁾ Bu, devletin genel olarak işsizlik oranını ve özel olarak da kadın işsizlik oranını azaltmak için gösterdiği büyük çabaları gösteren yüksek bir düşüş oranıdır.

(1) "İşgücü Araştırması", **Katar Devleti Kalkınma Planlama ve İstatistik Bakanlığı**, 2013, (erişim: 22 Haziran 2018):

<https://www.mdps.gov.qa/ar/statistics1/pages/topicslisting.aspx?parent=social&child=laborforce>

(2) "15 Yaş Üstü Katarlı Kadınların İşgücü Piyasasına Katılım Endeksi", **Dünya Bankası Veri Tabanı**, (erişim: 22 Haziran 2018):

<https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.FE.ZS?end=2013&locations=QA&start=1995>

(3) "Kadınlar Arasında İşsizlik Endeksi", **Dünya Bankası Veri Tabanı**, (erişim: 22 Haziran 2018):

<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.FE.NE.ZS?end=2016&locations=QA&start=1997&type=points&view=chart>

Tüm veriler ve göstergeler, Katarlı kadının ekonomiye katılımında, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni döneminde, rekor bir süre içinde çok büyük bir gelişme olduğunu göstermektedir. Katarlı kadınların iş piyasasına katılım oranı, yirmi yıldan kısa bir süre içinde yaklaşık dört katına (%14,7'den %55,6'ya) çıktı. Ayrıca, kadınlar iş sektöründe geniş adımlar atıldılar; örneğin 2011 yılında, Katarlı iş kadınları, Doha Menkul Kıymetler Borsası'ndaki tüm Katarlı hisse senedi yatırımcıları ve işlemcilerin %50'sinden fazlasını oluşturdu ve bu yıl içinde iş kadınlarına ait, sanayi yatırımları, bankacılık, turizm ve ticaret gibi çeşitli alanlarda faaliyet gösteren şirket sayısı 1500'e ulaştı.⁽¹⁾ Bu istatistikler, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin liderliğindeki devletin, Katarlı kadını iş ve yatırım piyasalarına girmeye teşvik etme ve cesaretlendirme yönünde hiçbir çabayı esirgemediğinden dolayı Katarlı kadınların finans ve iş dünyasında güçlü bir şekilde varlık gösterdiklerini teyit etmektedir. Katar Ticaret ve Sanayi Odası, Katarlı İş Kadınları Forumu için kalıcı bir merkez sağladı. Bu forum, 2000 yılında, Katarlı kadının ekonomik faaliyetlerdeki rolünü güçlendirmek, kadınları çeşitli yatırım projelerine etkin bir şekilde katılmaya teşvik etmek ve forum üyelerine ticari danışmanlık ve araştırma hizmetleri sunmak amacıyla kurulmuştur.⁽²⁾

Kadına daha fazla fırsatın sunulması ve iş piyasasına girişinin sağlanması, ayrıca piyasaların, siyaset düzleminde başarılı olabileceği bir yer haline getirilmesi ve stratejik tercihleri, kararları ve kaynakları belirleme yeteneği bakımından piyasalarda güçlü bir şekilde rekabet etmesinin sağlanması sayesinde kadının ekonomik hayata katkısında

(1) "Katar'da İş Kadınlarına Ait 1500 Şirket", **el-Bevvâbe**, 27 Kasım 2011, (erişim: 13 Temmuz 2018): <https://www.albawaba.com/ar-1500402855-شركاتتملكها-سيدات-أعمال-في-قطر>

(2) Daha fazla bilgi için bakınız: el-Anûd, **es-Sevâbitu ve't-tahavvûlât fî mesârâti tetavvuri'l-mer'eti'l-Katariyye 1995-2013**, adı geçen eser, s. 44.

görülen bu büyük gelişme, asıl olarak, planlama politikasının, işgücü piyasasında cinsiyet eşitliğini gerçekleştirme ve kadına ekonomik hayata girmesi ve sürdürülebilir kalkınmaya aktif bir şekilde katkıda bulunması için gerekli olan tüm eğitim, öğretim, yetiştirme ve mesleki eğitim kanallarını sağlamadaki başarısından kaynaklanmaktadır.

Ayrıca bu bağlamda, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin yönetimi döneminde Katarlı kadının ekonomiye katılımında meydana gelen gelişmenin, kadının ekonomik olarak güçlenmesinin önünü açan ve kararları etkileme ve ekonomik politikaları kendi lehine oluşturmaya imkân tanıyan katılımının etkinliğini sağlayan iyi yönetim politikasının benimsenmesiyle ilişkilendirilebilir. Bu, kadına iş piyasasında belirgin bir yer verilmesine ve daha önce bahsettiğimiz, Katarlı İş Kadınları Forumu gibi kadının ekonomiye katılımıyla ilgili kurumların kurulmasına katkıda bulundu. Kadının toplumun yarısını oluşturduğu göz önüne alındığında, onun ekonomik hayata katılımının büyük önem taşıdığı bir sır değildir. Bu, kadının ekonomiye katılımındaki zayıflığın, ekonomik büyüme oranlarını olumsuz etkileyeceği ve toplumun arzu edilen kalkınmayı gerçekleştirmek için sahip olduğu fırsatların ve insan kaynaklarının büyük ölçüde israfına yol açacağı anlamına geliyor.

Ekonomik alandaki iyi yönetim politikaları, kaynakları rasyonelleştirmeyi, yetenekleri geliştirmeyi ve verimlilik ve performansı artırmayı hedefler. Bu ise, kadının ekonomik sürece etkin bir şekilde katılmadığı ve insan kaynaklarının önemli bir bölümünün kalkınma hedeflerine hizmet etmekten uzak tutulduğu bir durumda gerçekleşmez. Bu nedenle, -ekonomik güçlendirme de dahil olmak üzere- kadını güçlendirme politikaları gerek devletler gerek uluslararası kuruluşlar ve gerek ekonomik aktörler için olsun, sürdürülebilir kalkınma programlarının temelini oluşturur. Çünkü bu, ekonomik büyümeyi güçlendirir ve mevcut fırsatlara yatırım yapmaya, kaynakları rasyonelleştirmeye ve verimliliği artırmaya olanak sağlar.

c) Siyasi Katılım

Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin yönetimi döneminde kadın önceki dönemin aksine devletin genel politikalarını belirlemede belirgin bir rol üstlendi. En üst düzey idari, bilimsel ve diplomatik pozisyonlarda erkeklerle rekabet etmeye başladı. Onun yönetimi boyunca Katar, kadının, devletin siyaseti ve idaresinde güçlü bir konuma getirilmesi konusunda Körfez bölgesinde öncü olmaya devam etti. Bir grup Katarlı kadın, o zamana kadar yalnızca Katar'da değil, Körfez bölgesinde de sadece erkeklere ayrılmış olan devlette üst düzey pozisyonları üstlendiler.

Böylece, Bayan Şeyha Ahmed el-Mahmûd, 2003 yılında Katar tarihinde ilk kez Eğitim Bakanı görevini üstlendi ve bu önemli siyasi pozisyonu üstlenen ilk Katarlı ve Körfezli kadın oldu. Kendisi bundan önce 1996 yılında da Eğitim ve Öğretim Bakanlığı Müsteşarı olarak atanmıştı. Ayrıca Dr. Şeyha binti Abdullah el-Misned, 2003 yılında Katar Üniversitesi Rektörü olarak atandı ve Dr. Ayşe Yusuf el-Mennâi de aynı yıl İslam Hukuku ve İslam Araştırmaları Fakültesi Dekanı olarak atandı. Ardından Şeyha Gâliye binti Muhammed bin Hamed Âl Sâni, 2008 yılında Sağlık Bakanı olarak atandı; kendisi daha önce de Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesine üye olarak seçilmiş ve 2001 yılında New York'taki Birleşmiş Milletler binasında düzenlenen genel seçimleri kazanmıştı.

Bu, Katarlı kadının hükümette üst düzey siyasi pozisyonlar üstlenmesinin başlangıcıydı. Bunu Bayan Hissa el-Câbir'in 2013 yılında İletişim ve Teknoloji Bakanı olarak atanması izledi. Böylece o hükümette bakanlık pozisyonuna atanan üçüncü Katarlı kadın oldu. Ataması, 26 Haziran 2013'te Emir Şeyh Temim bin Hamed Âl Sâni'nin ülkenin yönetimini devralıp, yeni hükümetini atamasının hemen ardından gerçekleştirildi. Ayrıca Bayan Hannân Muhammed el-Kuvârî

de önceki Sağlık Bakanının yerini alarak, Katar tarihindeki dördüncü kadın bakan oldu.

Kadının üst düzey pozisyonlarda görev alması sadece bakanlıklarla sınırlı kalmadı, devletteki diğer önemli pozisyonlar için de geçerliydi. Böylece 2005 yılında Meryem Abdullah el-Câbir Hanımefendi Katar Devleti'nde ilk kadın Başsavcı Yardımcısı olarak atandı; bu atama da bölge ülkeleri düzeyinde türünün ilk örneği olarak kabul edildi. Bu dönemde, Katarlı kadın -ilk kez- yargı alanına girdi ve 2010 yılında iki Katarlı kadın “hakim” görevini üstlendi.⁽¹⁾ Ayrıca avukatlık yapan Katarlı kadınların sayısında da önemli bir artış kaydedildi; 2012 yılında kadın avukatların oranı, toplam Katarlı avukatların yaklaşık %14,6'sına ulaştı.⁽²⁾

Katarlı kadının rolü, üst düzey pozisyonlarda üstlendiği diplomatik çalışmayı da kapsar. Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin yönetimi döneminde kadının Katar politikasının bu hayati alanındaki varlığı dikkat çekici bir şekilde gelişti. Şeyha Alyâ Ahmed bin Seyf Âl Sâni, Cenevre'deki Birleşmiş Milletler Avrupa Karargâhında Katar Devleti'nin Daimi Temsilcisi olarak görev yapacak ilk büyükelçi olarak atandı. Şeyha Alyâ daha sonra 2011 yılında Katar Devleti'nin Birleşmiş Milletler Genel Kurulundaki Daimi Temsilcisi oldu. Şeyha Hissa binti Halife bin Ahmed Âl Sâni, 2003 yılında Birleşmiş Milletler Sosyal Kalkınma Komitesinde Engellilik İşleri Özel Raportörü olarak atanan ilk Katarlı ve Körfezli kadın oldu.

Bu dönemde, ilk Katarlı kadın Belediye Meclisi'ne girdi. Katarlı kadınlar, 1999 yılında başlayan belediye seçimlerine %47 oranında

(1) Katar İstatistik Kurumu, “İtticâhât İctimâiyye 1998-2010”, (Doha, 2011), s. 28.

(2) Kalkınma Planlama ve İstatistik Bakanlığı, “el-Mecmûatü'l-ihsaiyye es-seneviyye li-hidemâti'l-emni ve'l-kadâ”, Katar, 2014, (erişim: 22 Haziran 2018):
https://www.mdps.gov.qa/en/statistics/Statistical%20Releases/General/StatisticalAbstract/2014/population-chapters/7_Security2014.pdf

katılım gösterdiler. Bu, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin 1997 yılında Danışma Meclisinin olağan oturumunda yaptığı konuşmada Katarlı kadına seçme ve seçilme hakkının onaylanmasından gerçekleşti. Katarlı kadın, 2003 yılındaki belediye seçimlerinde bir sandalye kazandı; daha sonra bu sandalyeyi 2011 yılındaki belediye seçimlerinde Bayan Şeyha el-Cüfeyrî devraldı.⁽¹⁾

Bu, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin siyasi reform iradesini somutlaştıran ilk aşamaydı. Onun hikmeti, kurumsal çalışma kurallarını yerleştirerek ve iyi yönetim mekanizmalarını oluşturarak ülkenin modernleşme yolunu gelişmeye zorladı. Burada, Katar toplumunun, devam eden siyasi dönüşümlere verdiği önem ve kadının siyasi haklarına olan desteği dikkat çekicidir. Katar Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü tarafından yapılan bir anket çalışmasında, anketi yanıtlayanların çoğunluğu; erkeklerin %58'i ve kadınların %68'i "erkeklerin ve kadınların toplumda eşit statüye sahip olmaları gerektiği" görüşüne "katılıyor" veya "kesinlikle katılıyor" şeklinde cevap vermiştir. Dikkat çeken bir diğer husus, kadınların siyasi haklarına erkekler tarafından daha fazla destek verilmiş olmasıdır. Kadınlar ise, kadının liderlik pozisyonlarında yetkinliğini kanıtlamak durumunda kalması meselesi üzerinde odaklanmışlar ve bu durumun, toplum tarafından, eğitim ve yükseköğretim alanlarında zaten kanıtladıkları yetkinlikleri ve yeteneklerini siyasi alanda da kanıtlamalarının talep edildiği hissine kapılmalarına yol açtığını ifade etmişlerdir. Bu da kadının çalışma, katılım ve liderlik haklarını kanıtlamak için toplumsal baskılara maruz kaldığını gösteriyor.⁽²⁾

(1) "İlânu netâici'l-intihâbatî'l-belediyye bi-Katar", **el-Cezîre Net**, 11 Mayıs 2011, (erişim: 22 Haziran 2018): <https://bit.ly/2zpgPiY>

(2) "el-Meshu's-senevî eş-şâmil el-hayâte fî Katar", **Mahedü'-Buhûs el-İctimâiyye ve'l-İktisâdiyye el-Meshiyye**, (Doha, 2012), s. 18.

Katarlı kadının siyasi olarak güçlendirilmesinin, iyi yönetim bileşenleri ve prensiplerini güçlendirmekte büyük bir öneme sahip olduğunu rahatlıkla gözlemleyebiliriz. Bu, Katarlı kadının belediye meclisinde temsil edilmesine olanak sağlayarak, kamu politikalarının belirlenmesine katkıda bulunarak, siyasi kararların alınmasını sağlayarak ve vatandaşlığı (haklar ve görevler boyutuyla) güçlendirerek gerçekleşir. Bu, ulusal aidiyet duygusunu, milli kimliği ve kamu menfaatine yönelik önyargıyı güçlendirir. Ayrıca, kurumların, devletin ve politik sistemin temsili meşruiyet tabanını genişletir. Kapsamlı ve sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmeye geniş çapta katkıda bulunur. Bu kalkınma ise, kadının karar alma, onu şekillendirme ve uygulama süreçlerine çeşitli seviyelerde etkin bir şekilde katılımı olmadan gerçekleşmez.

d) Toplumsal Katılım

Katarlı kadının, özgüven, ekonomik ve siyasi olarak kendini güçlendirmesini sağlayan referanslar ve kaynakların kendisine sağlanmasından sonra eğitim, ekonomi ve siyaset sektörleri ve kurumlarına erişimiyle birlikte, sosyal hizmet alanında da aktif hale gelmiştir. Bunu da sivil toplum kuruluşlarına ve kadını sosyal kalkınmanın temel bir aktörü haline getiren diğer faaliyetlere katılım yoluyla gerçekleştirmiştir. Bu katılımı, sosyal yönden güçlenmesinde ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine hizmet eden roller üstlenmesinde yardımcı oldu.

Katarlı kadın, toplum içinde ve dışında her türlü yardım ve desteğin sağlanmasında merkezi rol oynadı. Ayrıca, aileler hakkında saha araştırmaları yapma, hayır kermesleri kurma ve felaket bölgeleri için bağış kampanyaları düzenleme gibi çeşitli faaliyetler de bulundu. Katar Kızılay Derneği, 1982 yılında kadın şubesini açan ilk dernek oldu. Ardından diğer dernekler bu yaklaşımı benimsedi. Böylece Katarlı kadın, bu derneklerde ücretli veya gönüllü olarak çalışmaya başlamıştır.

1996 yılında, “Sosyal Kalkınma Evi” adında kazanç amacı gütmeyen bir sosyal kalkınma organizasyonu kuruldu. Bu organizasyon, aileye ve eğitim, yetiştirme, bakım ve bilinçlendirme yoluyla insan kaynaklarını kalkındırmaya odaklanarak, toplumun kalkınmasına katkıda bulunmayı hedefledi. Bu nedenle Sosyal Kalkınma Evi, 2003 yılında, bireysel girişimleri özellikle de kadınların bireysel girişimlerini desteklemek ve girişimlerini üretken projelere dönüştürmeleri yönünde girişim sahiplerini teşvik etmek için önemli bir mekanizma olarak “Resâmîl” adıyla bir fon kurdu. Nihayetinde organizasyon Katar Sosyal Hizmet Vakfı bünyesine dahil oldu. Bu, sivil toplum kuruluşlarının, sürdürülebilir kalkınmaya katılımın ve kalkınma girişimlerini teşvik etmenin önemine dair sosyal farkındalık oluşturma konusunda yeteneklere ve uzmanlıklara sahip olduğu göz önüne alındığında, sivil toplumun iyi yönetişimin toplumsal alanda somutlaştırılmasına etkili bir şekilde katkıda bulunabileceğini teyit etmektedir. Dahası bu sayede sivil toplum, devlet kurumlarını ve resmi organları projelerini uygularlarken izleyebilme imkânına sahip olmaktadır. Bu durum, sivil toplumu, toplumun yükseltilmesi ve geliştirilmesine katkıda bulunan bir kalkınma aktörü haline getirir. Ayrıca, bileşenleri karşılıklı olarak birbirini destekleyen ve devlet kurumları ile sivil toplum kuruluşların çabalarının uyum için çalıştığı bir topluluk projesi olarak iyi yönetim yapısını güçlendirir.

Katarlı kadının bilim, kültür ve sanat hayatına katılımına gelince, bu, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni’nin yönetiminin bu aşamasında bütün alanlarda kilit rol oynadı. Bu, kültür, sanat ve diğer alanlarda bir dizi önde gelen kurum, girişim ve etkinlik aracılığıyla gerçekleşti. Şeyha Mûzâ binti Nâsır el-Misned’in kişiliği, Katar toplumunun geneli üzerinde ve Katarlı kadınının, toplumun meseleleri ve özelemlerine daha fazla katılma ve dahil olma yönündeki yürüyüşü üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuştur.

Şeyha Mûzâ, çalışmaları ve toplumdaki aktif varlığı sayesinde, Katarlı kadının çeşitli siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel sektörlerde ve alanlarda güçlendirilmesine büyük bir ivme kazandırmıştır. Bu, özellikle eğitim, sağlık ve kültür dosyaları olmak üzere, kendisinin yönettiği ve yürüttüğü dosyalar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. O, riskleri kazanabilecek ve çağının zorluklarıyla başa çıkabilecek modern bir devlet kurmanın, toplumun yarısını oluşturan kadın faktörüne dayanmadan başarılamayacağına inanıyordu.

Şeyha Mûzâ, kurulduğu 1995 yılında itibaren Katar Eğitim, Bilim ve Toplum Kalkındırma Vakfı'nın başkanlığını yürütmektedir. Bu vakıf, bilimsel araştırma ve ekonomik ve sosyal kalkınma projeleri alanında çalışan birçok prestijli uluslararası üniversite ve kurumun şubelerini barındıran önde gelen projesi “Eğitim Şehri” ile tanınmaktadır. Ayrıca, Şeyha Mûzâ, 2009'dan 2014'e kadar Sağlık Yüksek Konseyi Başkan Yardımcısı ve 2006'dan 2012'ye kadar Öğretim Yüksek Konseyi Başkan Yardımcısı olarak görev yaptı. Bu rolleri sayesinde, Katar'ın sağlık sistemi, Katar devlet okulları ve kadının sosyal yaşamın çeşitli yönlerinde güçlendirilmesi ile ilgili bir dizi önemli reformun gerçekleşmesine katkıda bulundu. Ayrıca, Şeyha Mûzâ, çocuk ve kadın sağlığı bakımı ve tıp alanında önde gelen bir tıbbi eğitim merkezi olan Sidre Tıp ve Araştırmalar Merkezi'ne de başkanlık yaptı.

Kadının güçlendirilmesi alanında çalışan hiçbir bir araştırmacı, Şeyha Mûzâ'nın Katar Eğitim, Bilim ve Toplum Kalkındırma Vakfı'nı yöneterek kadının eğitim, öğretim, formasyon ve öncü girişimleri destekleme yoluyla sosyal olarak güçlenmesinde oynadığı aktif rolü görmezden gelemeyiz. Bu vakıf, misyonunu, eğitim, bilim ve araştırma ve toplum kalkındırma dahil olmak üzere üç ana alanda gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Katar'ın gelecekteki liderlerini yetiştirmek için titizlikle çalışmaktadır; önlerine öncü modeller koymakta ve çocukların

potansiyellerinin geliştirilmesinde ve onların tüm yerel, bölgesel ve uluslararası düzeylerde yükseltilmelerinde kendisinden beklenen rolü oynamak için uzmanlıklarını onlardan esirgememektedir.

Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin kızı Şeyha Meyâse de Katar Katarlı kadının topluma katılımını teşvik etmede çok önemli bir rol oynamıştır. O bu rolünü, Katar'daki müzeler, kültür kurumları ve miras alanları arasında bağlantı görevi gören ve onların gelişip büyümesi için gerekli koşulları sağlayan Katar Müzeleri Kurumu Müteveli Heyetine başkanlık ederek yerine getirmiştir. Katar Müzeleri Kurumu ayrıca, Katar'da sürdürülebilir güçlü bir kültürel altyapı oluşturmayı, yaratıcılık için uygun ortamları oluşturmayı, yeni yetenekleri ve becerileri keşfedip, geliştirmeyi ve gelecek nesil kültür üreticilerine ve yaratıcılarına ilham vermeyi hedefleyen uzun vadeli bir hedefle müzelerin ve kültürel projelerin geliştirilmesi sürecini organize eder. Kurum, Katar'ın Orta Doğu'da ve dünyada sanat, kültür ve eğitim alanında canlı bir merkez olması için ortaya konan çabaları birleştirir.⁽¹⁾ Şeyha Meyâse ayrıca Doha Film Kurumuna da başkanlık ediyor. Bu kurum, uluslararası bir organizasyon olup, filmlerin, prodüksiyonun ve eğitimin finanse edilmesi alanında çalışıyor. Ayrıca dünyanın en ünlü yönetmen ve sanatçılarından bazılarını Katar'a çeken ve kültür, toplum, eğitim ve eğlence kavramlarını yaymaya odaklanan yıllık Doha Tribeca Film Festivali'ni (2009'da kuruldu) organize ediyor.⁽²⁾ Şeyha Meyâse, dünyanın en etkili sanat figürleri arasında defalarca seçildi ve Katar toplumunda kültür, sanat ve yaratıcılığın yayılmasına büyük katkıda bulundu.

(1) Katar Müzeleri Kurumu resmi web sayfası, (erişim: 22 Haziran 2018):

<http://www.qm.org.qa/ar/%D987%D8%AF%D981%D986%D8%A7>

(2) Bakınız: Doha Film Kurumu resmi web sayfası, (erişim: 22 Haziran 2018):

Burada, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin, kadının toplum hayatına katılımını ve toplumun meseleleri ve geleceğe dönük hedeflerinde aktif rol almasını teşvik etmede oynadığı belirgin rol ortaya çıkmaktadır. Bu rol, Şeyha Mûzâ binti Nasır el-Misned ve Şeyha Meyâse'nin bu alanda ve onun yönetimi döneminde desteği ve teşvikiyle kurulan birçok kuruluştaki ortaya koydukları çabalara verdiği destek sayesinde açıkça görülmektedir.

2) KADININ GÜÇLENDİRİLMESİ POLİTİKALARININ GENEL ÇERÇEVESİ

Katarlı kadının statüsüne ve çeşitli siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda güçlendirilmesine yani kişisel, siyasi, ekonomik ve sosyal olarak güçlendirilmesine ilişkin bu ilerleme ve gelişmeyi hiçbir zaman başaramazdık. Bu ancak, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin, Katarlı kadının toplumdaki rolünü ve toplumun kalkınmasındaki aktif katkılarını artırmayı ve kadını gerek çeşitli girişimlerde ve kurumlarda somutlaşan vakıa düzeyinde ve gerek anayasal belgede, ulusal mevzuatta ve yönetimi döneminde onaylanan uluslararası sözleşmelerde somutlaşan yasal/hukuki düzeyde güçlendirmeyi hedefleyen aydınlanmış vizyonu sayesinde mümkün olmuştur. Katarlı kadını sosyal olarak güçlendirmeyi amaçlayan bu kamu politikaları, sayesinde sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirebileceği yasal ve hukuki çerçeve olmaksızın asla harekete geçemezdi.

a) Kadın Haklarının Anayasal Çerçevesi

Anayasa, devletteki en üst ve en saygın hukuki referansı oluşturur. Siyasal sistemin ve kurumlarının biçimine ilişkin temel kuralları tanımlar. Bir yandan yapılanma, yetki ve otoriteler arasındaki ilişkiler ve her otoritenin sınırları açısından kamu kurumlarını düzenlerken, diğer

yandan bireyler ve toplulukların temel görevleri ve haklarını düzenler ve otorite karşısında ve kurumlarla ilişki karşısında onlara güvenceler sağlar.

Katar Anayasası, Katarlı vatandaşlar arasında ayrım yapılmamasını teyit eder. 34. madde, “Vatandaşlar kamu hakları ve görevleri bakımından eşittirler” diyerek kamu hakları ve görevleri açısından erkek ve kadın vatandaşlar arasında ayrım yapılmamasını öngörür. 35. madde, “İnsanlar kanun önünde eşittir; cinsiyet, köken, dil veya din açısından aralarında hiçbir ayrım yoktur” buyurur.

19. madde, “Devlet toplumun temel direklerini korur; vatandaşlar arasında güvenlik, istikrar ve fırsat eşitliğini güvence altına alır” buyurarak, vatandaşlar arasında fırsat eşitliği ilkesini kabul eder. 42. Madde de “Devlet, vatandaşın, kanuna uygun olarak, seçme ve seçilme hakkını güvence altına alır” der.⁽¹⁾

Bu anayasa maddeleri, vatandaşlık hakları, erkek ve kadın vatandaşlar arasında ayrımcılık yapmama ve onlar arasında fırsat eşitliği için genel hukuki çerçeveyi oluşturur. Hukukun üstünlüğü, adalet, faaliyet, toplumun ihtiyaçlarına iyi cevap verme ve şeffaflığı güvence altına alır. Ayrıca, kamu kurumlarının düzgün işleyişini sağlamak ve sorumluluğu hesap verebilirlikle ilişkilendirmek için çalışır. Bunlar da hiç şüphesiz iyi yönetişimin prensiplerini pekiştirmeye ve rasyonel toplumu oluşturmaya yardımcı olur.

b) Yasal ve Hukuki Çerçeve

Yasalar ve kanunlar, Anayasanın genel hükümlerinin pratiğe indirgenmesi olarak kabul edilir. Bu hükümler, vatandaşların ekonomik, politik, sosyal, çevresel, dini ve kültürel yaşamlarıyla ilgili çeşitli ayrıntıları ele alır. Kadını, sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmede

(1) Katar Devleti Kalıcı Anayasası, (Resmi Gazete, sayı: 6, 8 Haziran 2005).

aktif ve önemli bir ortak olarak kabul eden Katar yasama organı, kadının statüsünü desteklemeye ve bütün alanlara katılımını artırmaya ve kamusal ve özel haklarını korumaya özen göstermiştir.

Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin yönetimi döneminde, Katarlı kadını siyasi, ekonomik ve sosyal olarak güçlendirmeyi amaçlayan bir dizi önemli yasa ve kanun çıkarıldı. Böylece kadın haklarını korumayı amaçlayan bir dizi yasa ve değiştirilmiş yasa çıkarıldı; örneğin:

- Tecavüz, namusa dil uzatma, taciz, ahlaksızlığa tahrik, sefahat ve fuhuş suçlarını cezalandıran 2004 tarihli 11 sayılı Ceza Kanunu.
- Önceki kanunda yer almayan, Katarlı kadın lehine yeni bir hüküm içeren, 2004 tarihli 24 sayılı Emeklilik ve Emekli Maaşları Kanunu ve değişiklikleri.
- Tam rıza ile evlenme hakkı, her türlü zarardan dolayı ayrılma yoluyla evlilik sözleşmesini feshetme hakkı ve hul hakkı da dahil olmak üzere kadının tüm meşru haklarını güvence altına alan 2006 tarihli 22 sayılı Aile Kanunu. Kanun ayrıca, hul hakkının, çocukların velayetinden veya haklarından herhangi birinden feragat etme ile ilişkilendirilemeyeceğini öngörmektedir.
- Askerlik hizmetinde atama, maaş ve görevde yükselme açısından erkek ve kadını eşitleyen 2006 tarihli 31 sayılı Kanun. Kanun ayrıca kadına yurtdışında tedavi olma, eğitim veya öğrenim görme için bir erkek mahreme eşlik etmesine izin verme gibi bazı özel durumları dikkate almıştır.
- Katar vatandaşlığına sahip olanların, kadın ve erkek arasında ayrımcılık yapılmaksızın, konut sisteminden yararlanma hakkı sağlayan 2007 tarihli 7 sayılı Konut Sistemi Kanunu.

- Hanımın pasaport alabilmesi için kocanın onayının gerekliliğini kaldıran ve bu onayın gerekliliğini sadece, reşit olmayan ve hukuki ehliyetleri bulunmayan veya bunu kullanamayan çocukların pasaport alabilmeleri ile sınırlayan 2007 tarihli 5 sayılı Kanun.
- Yanlışlıkla öldürülen kişinin kan parasını belirleyen 2008 tarihli 19 sayılı Kanun. Bu kanun, ayırım gözetmeksizin erkek ve kadın için kan parası değerini eşitlemiştir.
- Katarlı kadına iş, maaş ve izinlerde bir dizi ayrıcalık tanıyan 2009 tarihli 8 sayılı İnsan Kaynakları Kanunu.

Anayasal Çerçeve de olduğu gibi, yasalar ve kanunlar da iyi yönetiminde çok önemli bir rol oynar. Bu yasalar ve kanunlar, Anayasanın, kamu kurumlarının işleyişi, rolleri, yetkileri, birbirleriyle ve vatandaşlarla ilişkileri ve hukukun üstünlüğüne saygı, eşitlik ve fırsat eşitliği ile ilgili genel gerekliliklerinin uygulanmasını detaylandırılmasını sağlamaktadır.

Bu dönemde yürürlüğe giren bu yasalar ve kanunlar, Katarlı kadının siyasi olarak güçlendirilmesinde ve ekonomik ve sosyal statüsünün iyileştirilmesinde, özellikle iş, çalışma koşulları, konut, kişisel statü alanında ve toplumdaki statüsünü ve gelecekteki rolünü geliştirmek için üzerindeki kısıtlamaların kaldırılmasında önemli rol oynamıştır.

c) Uluslararası Anlaşmalar ve Sözleşmeler

Katar'ın, kadını güçlendirmeye yönelik uluslararası anlaşma ve sözleşmeleri onaylaması; iyi yönetişimin temel ilkeleri olan insan haklarına saygı, fırsat eşitliği ve hukuk önünde eşitliği sağlama konusunda kararlı olan Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin siyasetinin reformist yönünü teyit etmiştir. Bu dönemde, kadını güçlendirmeye yönelik bir dizi uluslararası sözleşme imzalanmıştır. Bunların en önemlileri şunlardır:

- Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW)

Bu sözleşme 6 bölümden oluşur ve 30 madde içerir. Sözleşme, üye ülkeleri ulusal yasalarını ve mevzuatlarını aşağıdakilere uyacak şekilde değiştirmeye çağırır: Cinsiyet ayrımcılığı yapmama, insan kaçakçılığı yapmama, genel olarak toplumda kadın haklarının korunması, siyasi temsil hakkı, vatandaşlık kazanma hakkı, kadının ekonomik ve sosyal hakları, özellikle eğitim, iş ve sağlık, köylü kadının korunması, hakları ve karşılaştığı sorunlarla özel olarak ilgilenme, kadının evlilik ve aile yaşamında eşitlik hakkının güvence altına alınması, yargı önünde eşitlik hakkının sağlanması ve kadına karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için komitenin kurulması.⁽¹⁾

Katar, 2009 yılında Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'ne (CEDAW) katıldı. Fakat Katar anayasasının hükümlerine veya aile, miras ve tanıklık konularında İslam hukukunun hükümlerine aykırı olduğu için sözleşmenin bazı maddelerine çekinceler koydu.⁽²⁾

- Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri

Bu, 2000 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi'nin sekiz bölümünden ortaya çıkan uluslararası bir sözleşmedir. Sekiz hedef, 21 amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesinde kaydedilen ilerlemeyi ölçmek için 60 endeks içerir. Binyıl Kalkınma Hedeflerinden biri “cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve kadını güçlendirmektir.”

Bu bağlamda öncelikli hedef, en geç 2015 yılına kadar ilköğretim ve ortaöğretimde ve eğitimin bütün kademelerinde cinsiyetler

(1) “Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi metni”, **Birleşmiş Milletler**, (erişim: 23 Haziran 2018):

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/0360793A.pdf>

(2) İnsan Hakları Ulusal Komitesi, **Katar Devleti İnsan Hakları Yıllık Raporu**, (Doha, (2016).

arasındaki farkı ortadan kaldırmaktı. Bu amaçla, ölçüm için üç temel endeks geliştirildi: İlköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde kız çocuklarının erkek çocuklarına oranı; tarım dışı sektörde kadınların ücretli istihdamdaki payı ve kadınların ulusal parlamentolarda sahip oldukları sandalyelerin oranı.

Katar, Binyıl Kalkınma Hedeflerini gerçekleştirmeyi taahhüt eden ilk ülkelerden biri oldu. Toplumda kadın eğitimi oranları hedefini, planlanan tarihten yıllar önce ve dünya ortalamalarından daha yüksek oranlarda gerçekleştirmeyi başardı. Ayrıca kadının ekonomiye ve siyasete katılımında büyük adımlar attı.

3) KADINI GÜÇLENDİRME POLİTİKALARI VE PROGRAMLARI

Kadına mevcut kaynakları kullanabilme ve yaşamını ve çıkarlarına ulaşmasını etkileyecek stratejik kararları alabilme imkânı sağlayan kadınları güçlendirme hedeflerine, meseleyi sahada çeşitli düzeylerde ele alan bir dizi detaylı politika, program ve plana dönüştürmeden ulaşılamaz. Bu da etkin performansı sağlamak, çeşitli sektörlerdeki sorumlulukları tanımlamak ve bu hedeflere ulaşmak için gerekli kaynak ve araçları tahsis etmek için yapılacaktır.

- İşgücü Politikaları

Katar Devleti'ndeki kamu politikaları gerek kamu sektöründe gerek özel sektörde olsun iş piyasası ve istihdam koşulları ve hükümleri ile ilgili olarak kadına karşı her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmıştır. Katar İş Kanunu, kadına, aynı işi yaptığında erkeğe eşit ücret verir ve ona eşit eğitim ve terfi alma fırsatları sunar. Ayrıca, Sivil İnsan Kaynakları Kanunu, bütün kamu görevlerine atanma, terfi alma ve sorumluluk ve liderlik pozisyonlarını üstlenme konusunda erkeklere ve kadınlara eşit haklar tanır.

Bu politikalar, Katarlı çalışan kadının iş-aile dengesini kurabilmesi için uygun koşulları oluşturmuş ve aile görevlerinin tüm aile üyeleri arasında paylaşılmasını teşvik etmiştir. Bu da yüksek kaliteli erken çocukluk bakım hizmetleri, esnek çalışma saatleri, ücretli doğum izni ve emzirme saatleri sağlanması ve özel ihtiyaçları olan çocuklara veya hastalara bakan kadının çalışmasında insani yönlerin dikkate alınması yoluyla gerçekleştirilmiştir.

- Barınma Politikaları ve Kadının Desteklenmesi

Devletin, kadını her alanda güçlendirme stratejisi bağlamında 2008 yılında kadın odaklı özel bir nüfus politikası projesi hazırlandı. Bu nedenle proje, iki ana hedefi gerçekleştirmeye odaklandı: Birinci olarak, barınma hakkı da dahil olmak üzere kadın haklarını ve eğitim uzmanlıklarının seçiminde, istihdamda ve diğer alanlarda cinsiyetler arasında fırsat eşitliğini vurgulayan anayasal ilkeleri ve hükümleri yaşama geçirmeyi amaçladı. Ayrıca Katar toplumunda hayatın her alanına kadının aktif katılımını sağlamayı ve aile içindeki ilişkileri, tüm üyeler arasında adalet ve karşılıklı saygı temelinde geliştirmeyi hedefledi.⁽¹⁾

Nüfus politikası, Katarlı erkek ve kadın vatandaşlara, ayırım gözetmeksizin barınma hakkı verilmesini hükme bağladı. Ayrıca Katarlı kadına toplumdaki statüsünü ve rolünü güçlendirmek amacıyla bir dizi konut ayrıcalığı verdi. Yeni kanuna göre, Katarlı kadın bağımsız bir konut birimi veya kira yardımı alma ve vatandaşa ücretsiz arazi ve inşaat için sübvansiyonlu krediler sağlayan konut sisteminden faydalanma hakkına sahip oldu; oysa kadın daha önce bu sistemden faydalanamıyordu.

(1) Katar Devleti Daimi Konut Komitesi, “Nüfus Politikası” (Doha, 2009), s.35.

Devlet, özel ihtiyaçları olan kişiler için düzenlenen konut sisteminden yararlanma koşullarını sağlayan ihtiyaç sahibi vatandaş kategorilerine ücretsiz konut sağlamaktadır. Bu da önceki konut sistemlerinde yürürlükte olan yardımdan faydalanma kapsamını genişletmiştir. Kanun, zel ihtiyaçları olan kadınlar, dul kadınlar, boşanmış kadınlar, yaşlı kadınlar ve Katarlı olmayan erkeklerle evli kadınlardan oluşan bütün kadın vatandaş gruplarını kapsamına almıştır.

- Kadına Yönelik şiddetle Mücadele Politikaları

Katar, kadının haklarını korumak ve statüsüne yönelik herhangi bir saldırıyı önlemek maksadıyla bir sosyal güvenlik ağı oluşurmaya yönelik pratik politikalar benimsemiştir. Bu politikalar, 2002 yılında kurulan Katar ocuk ve Kadın Koruma Kurumu ve “Katar İnsan Ticareti ile Mücadele Kurumu” olmak üzere uzmanlaşmış bağımsız kurumların kurulması yoluyla, kadına yönelik şiddet sorununa karşı verdiği mücadelede özellikle görünmektedir.

şiddete maruz kalan kadınlar için barınma evleri de kurulmuştur. Mağdurları barındırmak, korumak ve bakım sağlamak için 13 Nisan 2003 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı (16/2003) ile (Katar İnsan Ticareti ile Mücadele Kurumuna bağlı olarak) kurulan “Katar Barınma ve İnsani Bakım Evi”; şiddete maruz kalan kadınları ve çocukları barındırmak için 2007 yılında (Katar ocuk ve Kadın Koruma Kurumuna bağlı olarak) kurulan “Güven Evi” bunlara örnektir. 2007 yılında Hamed Kamu Hastanesi Acil ve Kaza bölümünde Katar ocuk ve Kadın Koruma Kurumunun bir ofisi açıldı. Mart 2009’da İçişleri Bakanlığı, aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddet vakalarıyla ilgilenmek için özel bir ofis açtı. Bu ofis, bu tür durumlarla başa çıkmak ve mağdurlara sosyal, eğitimsel ve psikolojik destek sağlamak için geleneksel güvenlik ervelerinin ötesinde hizmet sunmaktadır.

Bu alanda gösterilen çabaların bir parçası olarak Katar Devleti, 2008 yılında, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin kadına yönelik şiddet veri tabanına entegre bilgiler sağladı. 2000 tarihli Sınırötesi Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne katılımı onaylayan ve Sözleşmeye 2009 yılında eklenen, İnsan Ticaretini, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretini Önleme, Bastırma ve Cezalandırma Protokolü'ne katılımı onaylayan 2009 tarihli 10 sayılı kararname yayınlandı.

- Katar Vizyonu 2030

Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin döneminde, 2008 tarihli 44 sayılı Emirlik Kararnamesi ile, kapsamlı kalkınma vizyonu olan “Katar Ulusal Vizyonu 2030” oluşturuldu. Bu vizyon, 2030 yılına kadar Katar'ı sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirebilen ve nesiller boyunca halkına insan onuruna yakışır bir yaşam sağlayabilen gelişmiş bir ülkeye dönüştürmeyi hedeflemektedir. Vizyon, ulusal stratejiler ve uygulama planları geliştirmek için bir çerçeve sunmaktadır. İnsani kalkınma, sosyal kalkınma, ekonomik kalkınma ve çevresel kalkınma olmak üzere dört sütun üzerinde yükselen bu vizyonu gerçekleştirmek maksadıyla, Katar Devleti için ulusal bir strateji geliştirmek için çalışmalar başlatıldı. Vizyon, kadının toplumdaki aktif rolünü, özellikle ekonomik ve politik karar alma süreçlerine katılımını vurguladı.

Vizyon; adalet, hayırseverlik ve eşitliğe dayalı bir toplum kurarak kadının kapasitesini geliştirmek, tam olarak katılımını sağlamak ve hayatın her alanında, özellikle de ekonomik ve politik karar alma süreçlerinde etkili roller üstlenmesini sağlamakla ilgili bir dizi noktayı içermektedir. Vizyon ayrıca, kamusal ve kişisel özgürlükleri koruyan ve güvenliği, istikrarı ve fırsat eşitliğini sağlayan Kalıcı Anayasa ilkelerini de somutlaştırmaktadır.⁽¹⁾ Bu hedefleri gerçekleştirmek için

(1) Kalkınma Planlama Genel Sekreterliği, “Katar Ulusal Vizyonu 2030”, Temmuz 2008, (erişim: 14 Temmuz 2018), s. 7-16.

<https://www.diwan.gov.qa/about-qatar/qatar-national-vision-2030>

Katar Devleti, Ulusal Kalkınma Stratejisi (2011-2016) ve ardından Ulusal Kalkınma Stratejisi (2022-2017) stratejilerini başlatmıştır. Bu stratejiler, kadının kapasitelerinin geliştirilmesi ve karşılaştığı çeşitli kısıtlamaların kaldırılması yoluyla kadının güçlendirilmesini sağlayan öncelikli ulusal programları ve hedefleri içeriyordu.

4) KADININ KOŞULLARINI İYİLEŞTİRMEKLE İLGİLİ KURUMLAR

Katar Devleti, Katarlı kadını kişisel, siyasi, ekonomik ve sosyal olarak güçlendirmeye yardımcı olan kamu politikaları, planlar ve programlar geliştirdi. Ayrıca bunlara paralel olarak, kadının haklarını geliştirmek ve statüsünü ilerletmek için kurumsal sistemi rehabilite etmeye ve kurumsal rasyonel hükümet ilkelerini benimsemeye ve kurumlar ve hukuk devletinin temellerini sağlamlaştırmak için sürdürülebilir mekanizmalar sağlamaya önem verdi. Kadını güçlendirmeye çalışan en önemli organlar ve kurumlardan bazıları şunlardır:

- Aile İşleri Yüksek Meclisi

Aile İşleri Yüksek Meclisi, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin döneminde, 1998 tarihli 53 sayılı Emirlik Kararnamesi ile, ailenin toplumdaki rolünü güçlendirmekle ilgili ve stratejiler, politikalar ve planlar geliştirmekten ve bunların uygulanmasını izlemekten sorumlu bağımsız bir üst organ olarak kuruldu. Aile İşleri Yüksek Meclisi doğrudan Emire bağlıdır. Meclis, ulusal düzeyde kadın sorunlarıyla ilgilenen bir mekanizma ve kurumdur. Katar Devleti, tüm aile üyelerini geliştirme yoluyla kadının statüsünü iyileştirmek için kapsamlı bir yaklaşım benimsemiştir. Meclise, kuruluşundan itibaren Mart 2009 tarihine kadar Şeyha Mûzâ binti Nasır el-Misned başkanlık etti.

Meclis, “Katar Ulusal Vizyonu 2030”u gerçekleştirmek için rolünü güçlendirmek ve ailenin ve bireylerinin statüsünü geliştirmesini sağlamak amacıyla 2009 tarihli 15 sayılı Emirlik Kararnamesi ile yeniden düzenlendi. Kararda, Meclis’in, aile işleriyle ilgili tüm konularda yetkili en st organ olduğu hükme bağlandı ve Meclise aşağıdaki görevler verildi:

- Katar Ulusal Vizyonu 2030 ışığında aileyi korumak ve varlığını güçlendirmek için ulusal bir strateji geliştirmek.
- Ailenin ve bireylerinin yaşam kalitelerini yükseltmeye ve sosyal güvenlik ve istikrarlarını sağlamaya katkıda bulunacak stratejiler, politikalar ve programlar geliştirmek.
- Aile işleri ile ilgili uluslararası sözleşmelerde öngörülen hedefleri gerçekleştirmek için çalışmak.
- Aileyle ve bireyleriyle ilgili kalkınma stratejilerinin hedeflerini gerçekleştirme yönündeki ilerlemeyi izlemek.
- Devletin taraf olduğu aile işlerine, ocuk, kadın ve engelli kişi haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerin uygulanmasına yönelik tüm çabaları izlemek.
- Kadının kapasitelerini geliştirmek, özellikle karar alma süreçlerine ilişkin olanlar olmak üzere ekonomik ve politik olarak katılımını sağlamak, kadın için istihdam olanaklarını artırmak ve profesyonel anlamda desteklemek için çalışmak.
- Aile işleri ve bireylerle ilgili uluslararası ve bölgesel kurumlar ve organizasyonlarla işbirliği yapmak ve aile, ocuk, kadın ve engelli kişilerle ilgili bölgesel ve uluslararası konferanslarda ve komitelerde devleti temsil etmek.

Ayrıca, Şeyha Hissa binti Hamed bin Halife Âl Sâni başkanlığında Aile İşleri Yüksek Meclisi Yönetim Kurulunun oluşturulmasına ilişkin. 28 Nisan 2009 tarihli 23 sayılı Emirlik Kararnamesi yayımlandı.

Kurulduğu günden bu yana, Meclis, özellikle kadınların durumunu iyileştirmek için mevzuat alanında büyük başarılar elde etmiştir. Birtakım mevzuatı çıkarmak ve diğer birtakım mevzuatı da değiştirmek için çalışmıştır. Meclis, devletin, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesi başta olmak üzere birçok sözleşmeye katılmasını da başarmıştır. Meclis, ayrıca, çok sayıda çalışma ve araştırmayı tamamlamıştır. Meclisin kadına olan ilgisini ayrıcalıklı yapan şey; onun, ilgisini belirli bir grup ile sınırlı tutmayıp, özel ihtiyaçları olan kadınlar ve yaşlı kadınlar dahil olmak üzere tüm kadın gruplarıyla ilgilenmesidir.

- Sosyal İşler Bakanlığı

Bu bakanlık, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin döneminde 2008 yılında kurulmuştur. Aile İşleri Yüksek Meclisi tarafından onaylanan aile bakımı politikalarının uygulanmasından sorumludur. Ayrıca, vatandaşlara sosyal bakım sağlamak, gönüllü sosyal çalışmayı organize etmek, sivil katılımı etkinleştirmek, sosyal kalkınma programları oluşturmak, bunları geliştirmek ve uygulamalarını izlemek, hak sahibi kişilere sosyal güvenlik hizmetleri sunmak, özel ihtiyaçları olan kişilere yönelik programlar ve hizmetler sağlamak ve onların rehabilitasyonu ve topluma entegrasyonu çalışmalarını yürütmek gibi görevlerle yükümlüdür. Bu, vatandaşlar ve özellikle de kadınlar için sosyal güvenlik ağı oluşturmaya katkıda bulunmaktadır.

- Katar Çocuk ve Kadın Koruma Kurumu

Bu kurum, Aile İşleri Yüksek Meclisi Başkanı sıfatıyla Şeyha Mûzâ binti Nasır el-Misned tarafından 31 Kasım 2002 tarihinde 1998 tarihli

8 sayılı Özel Dernekler Kanunu hükümlerine göre kurulmuş özel bir kurumdur. Aile İşleri Yüksek Meclisi Başkanının 2007 tarihli 4 sayılı kararı ile kamu yararına çalışan bir kuruma dönüştürülmüştür. Kurumun genel amacı, hedef kitleleri (çocuk ve kadın) aile içindeki ve toplumdaki şiddetten korumak ve bu uygulamalardan kaynaklanan sorunları çözmektir.

SONUÇ

Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin Katarlı kadının koşullarını iyileştirme ve toplumdaki statüsünü güçlendirme konusundaki aydınlanmış vizyonu ve bu alanda elde edilen başarılar, onun yönetiminin, Katarlı kadını kişisel, siyasi, ekonomik ve sosyal olarak güçlendirmek için ilk ve temel başlangıç noktası olduğunu göstermektedir. Bu güçlendirme, Katarlı kadının önemli siyasi pozisyonları üstlenmesi, siyasi karar alma süreçlerine katkıda bulunması ve ekonomik, akademik, kültürel ve sosyal alanlara etkin bir şekilde katılması yoluyla gerçekleştirilmiştir. İnsani ve sürdürülebilir kalkınmanın önemini kavramış bu aydınlanmış vizyon, temel ilkelerinde, iyi yönetim ve rasyonel toplumu inşa etme felsefesine dayanıyordu.

Bu nedenle, onun döneminde kız çocuklarının eğitim oranı, siyasi liderliğimizin insan sermayesinin önemine olan inancı ve herhangi bir toplumsal ve medeniyet kalkınmasının ana giriş noktası olarak insan sermayesine yatırım yapma konusundaki kararlılığı sayesinde büyük ölçüde artmıştır. Katar, cahilliği ortadan kaldırmayı ve ilköğretimden yükseköğretime kadar farklı seviyelerde eğitime erişim oranlarını dünyanın en yüksek oranları haline getirmeyi başarmıştır. Bu başarılar, çeşitli alanlardaki etkili hükümet politikalarının ve çabalarının sonucudur. Bu dönemde, kadını güçlendirmeyi ve toplumdaki statüsünü

yükseltmeyi amaçlayan önemli sayıda kanun ve mevzuat çıkarılmıştır. Bunların yanı sıra kadının sosyal güvenlik ağlarını ve haklarının korunmasını temsil eden bir dizi organ ve kurum kurulmuştur.

Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin, kendi yönetimi döneminde benimsediği bu politikalar, Emir Şeyh Temim bin Hamed Âl Sâni'nin yönetimi devralmasıyla başlayan dönem için temel bir zemin ve yapı kuralları mesabesindeydi. Bu politikalar, bu yeni dönemde ilerleme, refah ve sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmede önemli bir kaldıraç görevi görmesi için kadının koşullarını iyileştirme ve ekonomik alandaki, çeşitli karar alma organlarındaki ve sosyal ve kültürel kurumlardaki statüsünü ve mevkiini yükseltme hedefleri doğrultusunda elde edilen başarıların sürdürülmesine olanak tanımıştır.

YEDİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK SEÇENEKLER VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA STRATEJİLERİNİN YOL HARİTALARI

Seyf Saîd es-Süveydî

Katar Üniversitesinde Ekonomi Profesörü

GİRİŞ

Hiç şüphe yok ki, geçen yüzyılın seksenli yıllarında gerçekleşen Irak-İran savaşı, Irak'ın Kuveyt'e saldırısı ve ardından Basra Körfezi'nin, dünyanın pek çok ülkesinin, askeri, ekonomik, medyaya dayalı ya da bu ilgi alanlarının bir karışımı olarak geniş çapta dikkatini çekmesi; bölgenin topun ağzına düşmekten veya kurşunların uğultusunda inlemekten uzak tutulmasının önemini bir kez daha ortaya çıkardı. Savaş olayları etkisini gösterdi; bölge ekonomisi bu olayların pençesine düştü. Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi ve buna eşlik eden diğer olaylar sırasında petrol varil fiyatı yaklaşık on dolar yükseldi ve bölgenin petrol sahalarından dış dünyaya yapılan petrol akışı birçok riske maruz kaldı ki, ihracat bunların en önemlisiydi. İşte bu nedenle, o dönemde 465 milyar varil olarak tahmin edilen ve dünya petrol rezervlerinin yaklaşık %46'sını oluşturan rezervlere sahip bir bölgenin istikrarını korumanın, dünya için son derece önemli olduğu ve küresel ilgiyi üzerine çektiği ortaya çıktı.

Bu güvenlik sorunlarından kaynaklanan büyük finansal diğer harcama kalemleri üzerinde olumsuz bir etki yaratarak, Basra Körfezi ülkelerini ekonomik seçeneklerini değerlendirmeye itti. Finansal kaynaklar daraldıkça, bu senaryo uygulanmaya başladı. Bazıları egemen rezervlerini kullanırken, bazıları petrol ihracatını arttırdı, bazıları kamu harcamalarını kısıtı, bazıları uluslararası finansman arayışına çıktı ve birçoğu bu seçeneklerin bir kombinasyonunu tercih etti. Amaç, her ülkenin kendi milli ekonomisine finansal kaynak sağlamaktır. Acil ekonomi politikası yapımcıları için finansal ekonomik seçenekler bir sığınak görevi görürken, ekonomistler de uzun vadede ekonomiyi çeşitlendirme arayışına girmişlerdir ve bu arayışı -hâlâ- sürdürüyorlar. Böylece, farklı rezerv ve üretim kapasitelerine sahip olmakla beraber ekonomilerinde hâlâ büyük petrol rezervine dayanan bölge ülkelerinin petrol sektörüne olan bağımlılığını azaltmayı hedefliyorlar.

Geçen yüzyılın 1980’li yıllarının sonları ve 1990’lı yıllarının başlarında doğru Körfez bölgesinin geçirdiği değişiklikler, bölge ülkelerine birkaç önemli konuyu gözler önüne serdi:

- (a) Sovyetler Birliği’nin çöküşüyle şekillenen yeni dünya düzeninde etkili olan ülkelerle ilişkilerin güçlendirilmesi;
- (b) ABD’nin dünyadaki etkin siyasi liderlik sisteminde tek başına hâkim duruma gelmesi ve Amerikan rolünün dünyadaki tek kutup haline gelmesi;
- (c) Bilgi teknolojilerini ve interneti içeren yeni teknoloji dünyasında Amerikan şirketlerinin lider konuma yükselmesi;
- (d) Petrol ve gaz sektöründe, üretim, taşıma ve pazarlama da dahil olmak üzere, uzmanlaşmış Amerikan şirketlerinin rolünün artması;
- (e) Basra Körfezi ülkelerinin, ortak çıkarlar temelinde, ABD ile siyasi, askeri ve ekonomik işbirliğini güçlendirmeye ihtiyaç duyması.

Bölge hızla değişen koşullar ve yeni gelişmelerle etkileşim içindeyken, zamanlama, karar alma ve kesin eyleme geçmenin, ülkelerin yeni gerçeklikten faydalanmasında büyük etkisi oldu. 27 Haziran 1995’te Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni’nin iktidara gelmesiyle birlikte Katar için fırsat ele geçti. O dönemin olaylarından ve değişimlerinden doğan ve Allah’ın, petrol ve doğal gaz gibi, iyi kullanılması gereken tükenebilir iki kaynakla donattığı bölgenin gelecekteki ufuklarında beliren fırsatları yakaladı.

Baba Emir Şeyh Hamed’in o dönemde attığı adımlara bakan biri, bunları o zamanın koşullarıyla, beklentileriyle ve gelecek perspektifiyle bağdaştıramadan edemez. Tarihsel bir perspektiften baktığında, bu adımlarda siyasi, ekonomik, sosyal ve eğitim alanlarındaki kararları şekillendiren kabullerden sıyrılma, iddialı bir vizyon ve cesaretin

harmanlandığını görür. Diyebiliriz ki, Katar'ın daha sonra yaşadığı ekonomik sıçrama, Emir Şeyh Hamed'in o dönemde, vaktinin geldiğine kanaat getirdiği bir ekonomik gerçeklikten ve siyasi iradedden kaynaklandı. Eğer o zaman bu adımı atmasaydı, fırsatlar kaçabilir, kararlarda tereddüt, bikkınlık ve gevşeklik baskın gelebilir ve liderlik bu fırsatı kaçırdığı için gelecekte pişmanlık duyabilirdi.

Katar Emiri Şeyh Temim bin Hamed Âl Sâni'nin 2013 yılında Danışma Meclisi'nin 42. oturumunun açılış konuşmasında; Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin vizyonuna atıfta bulunarak şöyle demiştir: “Allah bize doğal bir zenginlik bahşetmiştir. Eğer Baba Emir Şeyh Hamed'in bu zenginliği uzun vadeli yatırıma dönüştürme konusundaki vizyonu ve cesareti olmasaydı, bu gelirleri elde edemezdik.”

Baba Emir Şeyh Hamed bu fırsatı değerlendirmekte birçok fayda görmüştür. Bunlar bir vizyon ve eylem planını temsil eden temel öğelerdir. Bunların en önemli bazıları şunlardır:

-Bölgedeki Amerikan varlığının ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bölge ülkelerinin o dönemde maruz kaldığı tehditlere karşı oynadığı olumlu rolün toplumsal ve siyasi kabulünü besleyen zamanlamadan ve olaylardan yararlanmak.

-Katar'ın küresel ekonomi içindeki yerini güçlendirmek için:

- Keşfinin üzerinden yaklaşık 20 yıl geçmiş olmasına rağmen devletin henüz çıkarmaya ve kullanmaya başlamadığı muazzam doğalgaz rezervlerinden faydalanmak.
- Doğalgaz tüketim pazarlarına erken giriş yapmak.
- Yabancı yatırımcılarla ve özellikle büyük şirketlerle uyumlu olacak şekilde devletin üretim tabanını entegre bir şekilde genişletmek ve çeşitlendirmek.

- Ülke ekonomisinin en önemli itici gücü olarak kamu harcamalarına bağımlı olan bir ekonomi ve toplumda kamu harcamalarına daha fazla finansal kaynak sağlamak.
- Ticaret, eğitim, sağlık, sanayi, finans gibi birçok farklı sektörde dünya standartlarında kurumlar oluşturmak ve bilgi edinme, performans gelişimi ve sonuçları iyileştirme amacıyla bunları dünyaya daha fazla görünür hale getirmek.
- Katar'ın dışa açılım ve başka hükümet, organ, kurum, kişilik ve kültürlerle etkileşimiyle genişleyen ufuklarıyla uyumlu hale gelecek şekilde, özellikle gençler olmak üzere Katarlı bireyin kişilik bileşenlerini derinleştirmek ve zenginleştirmek.
- Ekonomik başarıları, Katar'ın dünyadaki siyasal ekonomideki konumunu şekillendirmede kullanmak.

Çalışma; Baba Emir Şeyh Hamed'in vizyonunu hayata geçirmek için alınan kararları ve atılan adımları, bunların Katar'ı bugünkü haline getiren unsurları nasıl oluşturduğunu ele almaktadır. Vizyon ve eylem programları iç içe geçtiğinden, bunları tamamen birbirinden ayırmak, planlama ve uygulama arasındaki bağı koparır ve vizyonun, çerçeve ve rotasını kaybetmesine yol açar. Konuya adil yaklaşmak için, Baba Emir Şeyh Hamed döneminin, tek bir vizyon ışığında araçları çeşitli ancak hedefleri aynı olan bir ekonomik bakış açısıyla ele alınması gerekir.

ZAMANLAMA VE OLAYLARDAN YARARLANMA

1970'lerin başında keşfedilen Kuzey Sahası doğalgazının 1990'ların ortasına kadar işletilmemesi konusuna değinen İbrahim İbrahim ve Frank Harrigan şunları söylemiştir: “Katar'ın hidrokarbon kaynakları sektörünü geliştirmedeki başarısı; net bir vizyon, ulusal liderliğin kararlılığı, küresel ortaklarla verimli bir işbirliği ve uygulamadaki atılganlığına dayanmaktaydı.” Buna, ek olarak, Basra Körfezi'ndeki

siyasi koşullar ve dünyanın dört bir yanındaki enerji talebindeki büyüme de katkıda bulunmuştur.”⁽¹⁾

Siyasi meselelerle ilgilenenlere göre, geçtiğimiz yüzyılın 1990’larının ortalarından bu yana Katar’ın başardıklarına, ülkenin o zamanki liderinin; Emir Şeyh Hamed’in iktidara geldiğinde ortaya koyduğu bir eylem planının ürünü olarak bakılabilir. O, devletini, sadece siyaset veya ekonomi standartları açısından değil, devletin ve toplumun daha önce hiç tecrübe etmediği hedefler ve hız açısından da yepyeni bir konuma ulaştırmayı hedefleyen bir vizyona sahipti. Bunu gerçekleştirmede ana araç, ekonomi siyasetinin temelleri üzerine kurulu bir düşünceydi. Gerçek hayatta siyasetçiler ekonomiyle bir araç ve amaç olarak ilgilenirler. Bir yandan, ekonomik faaliyet finansal kaynakları bir araç olarak sağlarken, diğer yandan, bu kaynakları artırmak için ekonomik büyüme, siyasi liderin ulaşmayı amaçladığı bir amaç halini alır. Siyasi lider, bu amacı ve benimsediği herhangi bir programı, şayet programının başarı için gerekli bileşenlere sahip olmasını ve siyasi söylemi ve vizyonuyla ilgilenen insanların yaşantısı üzerinde kesinlikle ekonomik ve sosyal etki yaratmak istiyorsa, bu iki unsuru birbirinden ayıramaz.

Diğer taraftan, Katar’ın şu anki ve muhtemelen uzun süre devam edecek konumuna gelmesinde, ekonomik desteğin, en önemli araçlarından biri olduğu siyasi söylemin gerekli olup olmadığı konusunda görüş ayrılıkları olabilir. Ancak 1995 yılında Emir Şeyh Hamed’in çizdiği haritadaki başarı noktalarının, bunlar hakkında şu anki ve gelecekteki tartışmalara bakılmaksızın, konulan hedeflere ulaştığını gerçeğini kabul etmek de önemlidir. Bir liderin, uyguladığı her şeyde başarılı olması gerekmez, her ne kadar bu onun en büyük arzusu olsa da. Ancak bir liderin sahip olması gereken önceliklerden

(1) Ibrahim, I. and Harrigan, F. Qatar’s economy: Past, present, and future. (Doha: QScience Connect, 2012).

biri, gerçekleştirmeyi amaçladığı bir vizyona sahip olması ve bunu hayata geçirmek için zihnini ve çabasını seferber etmesidir. Geçmişte veya gelecekte, kim olursa olsun, hiç kimse her koşulda ve zamanda hedeflediklerinin tamamına ulaşamaz. Hedeflerine ulaşmaları herkesin arzu ettiği bir şey olsa da liderler için de aynı durum geçerlidir.

Katar Devletinin 1994/1995 temel ekonomik verilerine bakıldığında, Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın (GSYİH) 30 milyar riyalı geçmediği, petrol sektörünün Gayri Safi Yurt İçi Hasıla içindeki payının yaklaşık %40, hizmetler sektörünün payının yaklaşık %45,8 ve inşaat sektörünün payının ise %6,6 olduğu görülmektedir.

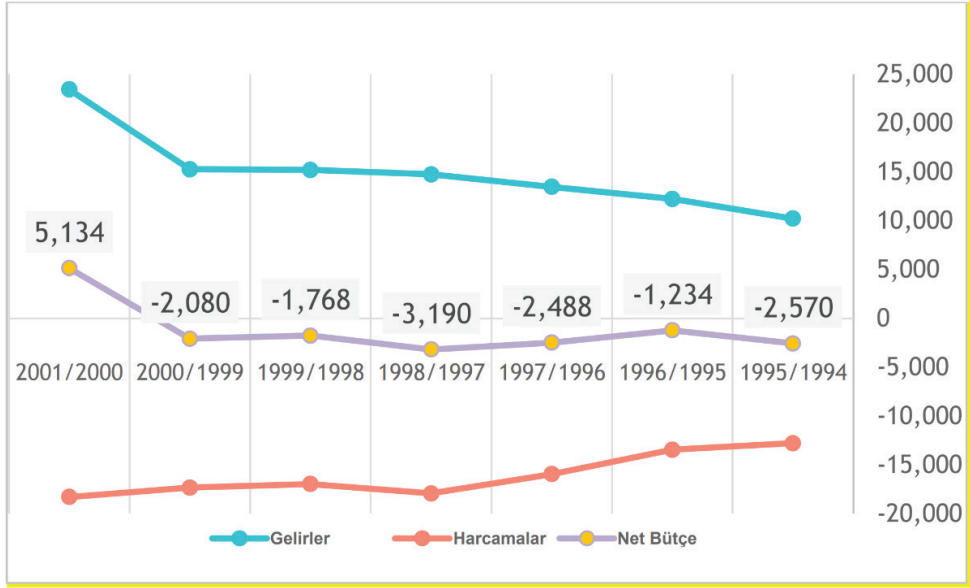
Tablo (1): 19941995/ Katar Ekonomisinin Temel Göstergeleri (Milyon Riyal)	
Petrol Sektörünün Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya Katkısı	10,933
Petrol Dışı Sektörün Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya Katkısı	18,689
Petrol Dışı Sektör İçinde İnşaat	1,963
Petrol Dışı Sektör İçinde Hizmetler	13,568
Diğer	3,158
Toplam Gayrisafi Yurt İçi Hasıla	29,622
Enflasyon Oranı	%1,30
Kamu Gelirleri	10,210
Kamu Harcamaları	12,789
Ticaret Dengesi	4,729

Kaynak: Çeyrek Dönem İstatistik Bülteni, Katar Merkez Bankası

Petrol fiyatlarındaki düşüşün yol açtığı hızlı zorluklarla karşı karşıya kalan Katar ekonomisi bu fiyatlara bağlı kalmıştır. 1991'den 2000 yılına kadar petrol varili ortalama fiyatı 16,75 dolar olurken, 1995 yılı ortalaması 15,66 dolardı. Aslında petrol fiyatları 2000 yılına

kadar 21 doların altında kaldı. Kuşkusuz, bu fiyat seviyelerinde, kamu harcamaları da dahil olmak üzere ülkenin çeşitli sektörleri zorlanmış ve bu olumsuz etkilerle mücadele etmek için hükümetin seçenekleri kısıtlı hale gelmiştir.

Şekil (1): Katar'da Kamu Bütçesinin Durumu, milyon riyal

Kaynak: Çeyrek Dönem İstatistik Bülteni, Katar Merkez Bankası

Petrol fiyatlarındaki ardı ardına düşüşler ve bunların Katar'ın ekonomik kalkınma yönelimleri ile Emir Şeyh Hamed'in, vizyonu çerçevesinde sahip olmayı hedeflediği siyasi konum üzerindeki etkileri sık sık hissedilmiştir. Katar ve ABD arasında imzalanan anlaşmalar, ABD'nin Katar topraklarındaki Udeyd ve Seyliye üslerinde konuşlanmasına olanak tanımıştır. Bu, bölgenin Irak'ın Kuveyt'i işgali sonrası uyanışa geçtiği ve Basra Körfezi'nin iki yakasında stratejik boyutların hâlâ endişeler yarattığı bir dönemde çok hızlı bir şekilde yeni Katar liderliğine dış emellere karşı bir güvenlik tamponu sağlamıştır.

Aynı zamanda, Katarın kalkınma planları için hayati öneme sahip finansal kaynakların askeri harcamalara yönlendirilmesini engelleyerek, büyük askeri harcama planlarının ertelenmesine katkıda bulunmuştur.

Stratejik bir vizyona sahip olan, devlet ve piyasa alanındaki insan etkinliklerini düzenlemede farklı araçların karşılıklı etkileşiminin farkında olan bir düşünceden hareket eden ve ekonomi politiği vizyonundan ilham alan Emir Şeyh Hamed, politikalarını ekonomik ve siyasi vizyonunu gerçekleştirebileceği alana doğru yönlendirmiştir.

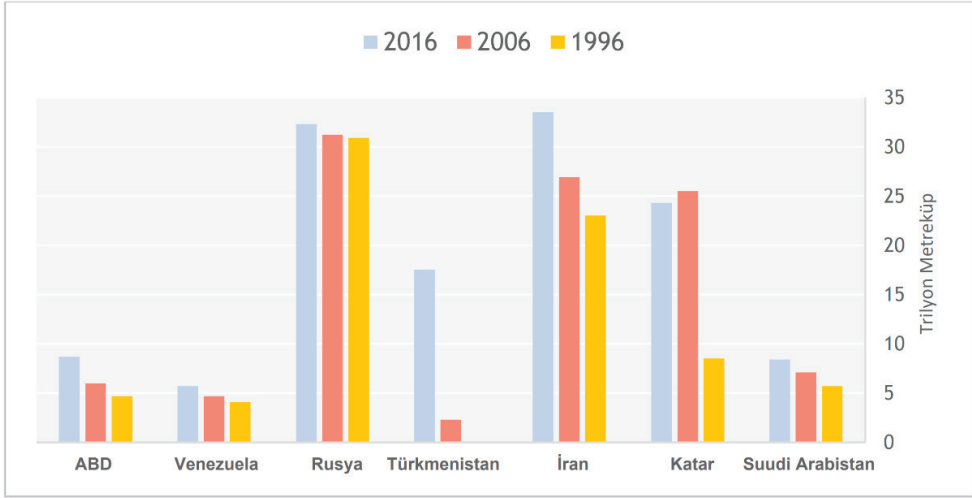
KATAR’IN KÜRESEL EKONOMİDEKİ KONUMUNUN GÜÇLENDİRİLMESİ

Katar’ın öncelikleri, küresel ortaklıklar yoluyla Kuzey Sahası doğalgaz projesinin hızlandırılmasına odaklanmıştır. Bu ortaklıklar sadece üretim, pazarlama ve teknolojiyi değil, aynı zamanda, hatta bunlardan daha önemli olarak, bu ortaklıklar yoluyla güçlü küresel devletlerle, özellikle siyasi alanda bağlantı kurmayı da içermiştir. Böylelikle, Körfez’deki dalgalanmalara karşı çıkarlarının korunması yönünde ortak paydalara sahip olmuşlardır. 1996’da yaklaşık 8,5 trilyon metreküp olarak tahmin edilen Kuzey Sahası doğalgazının işletilmesine Emir Şeyh Hamed iktidara gelmeden önce başlanmış olduğu doğrudur. Veliaht Prens iken doğal gaz dosyasının sorumluluğunu üstlenmiş olsa da etkili bir stratejik plan ve cesur bir uygulama planı ancak Emir Şeyh Hamed devletin başına geçtikten kısa bir süre sonra hayata geçmiştir. Kuzey Sahası çalışmaları ilerledikçe, doğalgaz rezervleri hızla artarak, 2006’da tahmini olarak 25,5 trilyon metreküpe yükselmiş yani Katar’a toplam dünya rezervlerinin yaklaşık %13’ünü sağlamıştır.

1971 yılında Shell şirketinin Katar Devletinin kuzey deniz sınırında doğalgaz keşfetmesine rağmen, çeşitli nedenlerle geliştirme çalışmaları yavaş ilerlemiştir. Baba Emir Şeyh Hamed’in teşhis ettiği üzere, küresel şirketlerin ve küresel bankacılık sektörünün bu çalışmaları finanse etme

konusundaki isteksizliğin temelinde, Katar'ın doğalgaz sektörünü geliştirme ve daha önemlisi, küresel şirketlerle kuracağı ortaklıklara olan bağlılığı konusunda tam olarak ikna olmamaları yatmaktaydı. Çünkü bu şirketler için Katar'daki yatırımları büyük ve uzun vadeli olacaktı ve Katar Devleti tarafından atılacak kısa vadeli taktik adımlarla zayıf getirili bir yatırıma girmek istemiyorlardı.

Şekil (2): Kesin Doğal Gaz Rezervi

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, 66th & 67th editions. June 2017

Bu hesaplamaları tersine çevirmek için Emir Şeyh Hamed, petrol, doğalgaz, maliye, ekonomi ve diğer destekleyici sektörlerdeki liderlere, geri adım atılmayacak net bir stratejiyle çalışma çerçevesini değiştirmeleri talimatını vermiştir. İş akışları ve uygulama sonuçları değerlendirmelerine göre stratejide ayarlamalar yapılabilirdi. Aynı zamanda, yatırımcıların ve küresel finans kuruluşları ile uluslararası kurumların Katar'ın etkin ortaklıklar kurma yönündeki kararlılığına olan güvenini artıracak yasal değişiklikler yapılmasını istemiştir.

Petrol ve doğalgaz sektörünün hızlı gelişiminin itici güçlerinin analizinde, çeşitli araştırmalar ve çalışmalar Emir Şeyh Hamed'in vizyonunun ülkenin geldiği nokta üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir:

“Şeyh Hamed'in iktidara gelmesinden bu yana, ülke iş ve yatırım için yeni alanların açılması, petrol ve doğalgaz sektörünün geliştirilmesi için kaynakların sağlanması ve uluslararası ilişkilerin genişletilmesi konularında büyük atılımlar yapmıştır. Başarılanlar, ülkenin Emirinin etkisine ve en üst düzeylerden gelen politikaların uygulanmasına atfedilebilir.”⁽¹⁾

Örneğin, Şahin Petrol Sahasının geliştirilmesi Danimarkalı Maersk şirketiyle, Doğu Ad Petrol Sahası ve Rayan Petrol Sahası Amerikalı Occidental şirketiyle, Körfez Petrol Sahası ise Total şirketiyle ortaklık kurularak başlatılmıştır. Bu ortaklıklarda Üretim Paylaşımı Anlaşmaları (Production Sharing Agreements) yöntemi ön planda olmuştur. Aynı şekilde doğalgaz keşfi, çıkarımı ve gaz endüstrisi için önemli ortaklıklar kurulmuş ve bu ortaklıklar 1996'dan itibaren büyük bir ivme kazanmıştır. Katar Petrol Şirketinin Katar Gaz, Ra's Gaz ve Oryx gibi bazı iştirakleri ile Exxon Mobile, Conoco Phillips, Total, Mitsui, Marubeni, Shell, Coras, LNG Japan, Itochu, Chevron Phillips gibi yabancı şirketler arasında ortaklar yapılmıştır. Ayrıca doğal gazın sıvılaştırılmış doğalgaza dönüştürülmesi konusunda da Sasol şirketiyle ortaklık kurulmuştur. Yine bunların yanı sıra bazı şirketlerle de inşaat işleri ve tesisler kurulması konusunda ortaklıklar kurulmuştur. Kuşkusuz bu şirketlerin arkasında hükümetler ve ekonomik siyasi çıkarlar yer almaktadır ve bu işbirlikleri Katar ile bu hükümetler arasındaki ilişkileri derinleştirmiştir. Bu durum, Emir Şeyh Hamed döneminde Katar

(1) *Qatar Country Study Guide Volume 1 Strategic Information and Developments*, (Washington: International Business Publications, 2015).

stratejisinin en önemli temel taşlarından biri olan siyaset ve ekonomi arasındaki karşılıklı ilişkiyi teyit etmektedir.

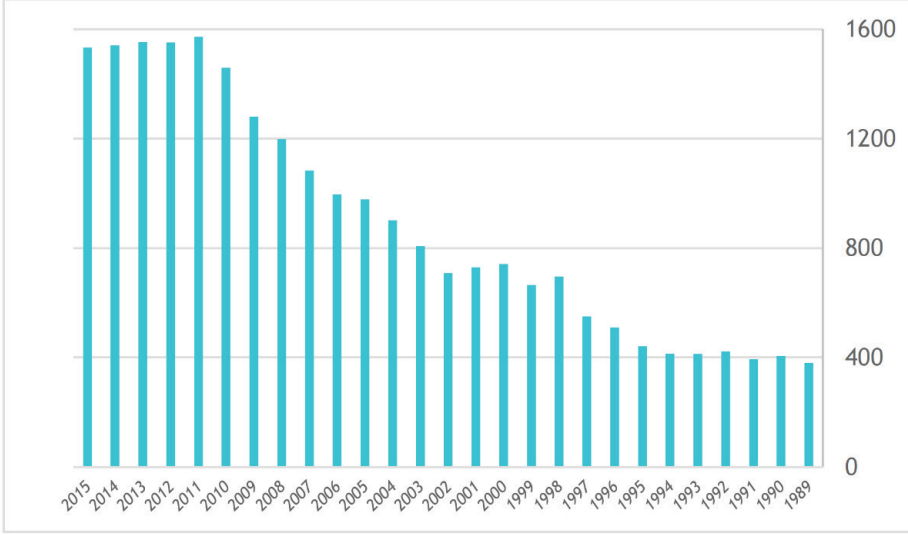
1996-2013 yılları arasında, büyük değişiklikler ve ilerlemeler, sadece ortaklık sayısı ve büyüklüğünde, Kuzey Sahası doğal gazının verimli ve etkin bir şekilde değerlendirilmesi için uzman şirketler tarafından kullanılan teknolojilerde ve petrol sahalarının geliştirilmesinde ve yeni sahaların keşfinde kaydedilmedi. Bunun yanı sıra talep tarafının etkinleştirildiği alıcı ve tüketici piyasasının güvence altına alınması için yapılan uzun vadeli anlaşmalar dahilinde dünyanın birçok ülkesine doğalgaz ihracatında liderlik edilmesi gibi başarılar da elde edilmiştir. Hatta ihracat ve pazarlamada bile siyasi ve ekonomik açıdan etkin ülkelerle ilişkilerin güçlendirilmesine verilen önem, liderliğin vizyonunun bir parçası olmuştur. Bu vizyon, Katar Devletinin dünya haritasında ortak siyasi ve ekonomik varlığına dayanmaktaydı.

Katar'ın bölgesel olarak elde ettiği başarılarından biri de Mart 1999'da Dolphin Enerji Limited Şirketi bünyesinde kurulan Dolphin Doğalgaz Projesi olmuştur. Projenin uygulanması için 6,2 milyar dolar yatırım ayrılmıştır. Proje, bir yandan bölgenin kalkınma vizyonu ve doğal kaynakları ile diğer yandan sınır ötesi sermaye ve uzmanlığın bir araya getirerek, enerji alanında uluslararası işbirliği için itici bir güç oluşturmaktadır. Muhtemelen projenin en önemli yönü, Katar'dan Dolphin Enerji'nin ithal edeceği doğalgazın, 25 yıl boyunca bölge genelinde kalkınma planları, altyapı sektörü ve sanayileri desteklemeye devam edecek ve gelecek nesiller için zenginlik, büyüme ve Körfez vatandaşlarına iş olanakları yaratmaya katkıda bulunacak olmasıdır.⁽¹⁾

(1) Dolphinenergy'nin web sayfası, (erişim: 25 Eylül 2018):

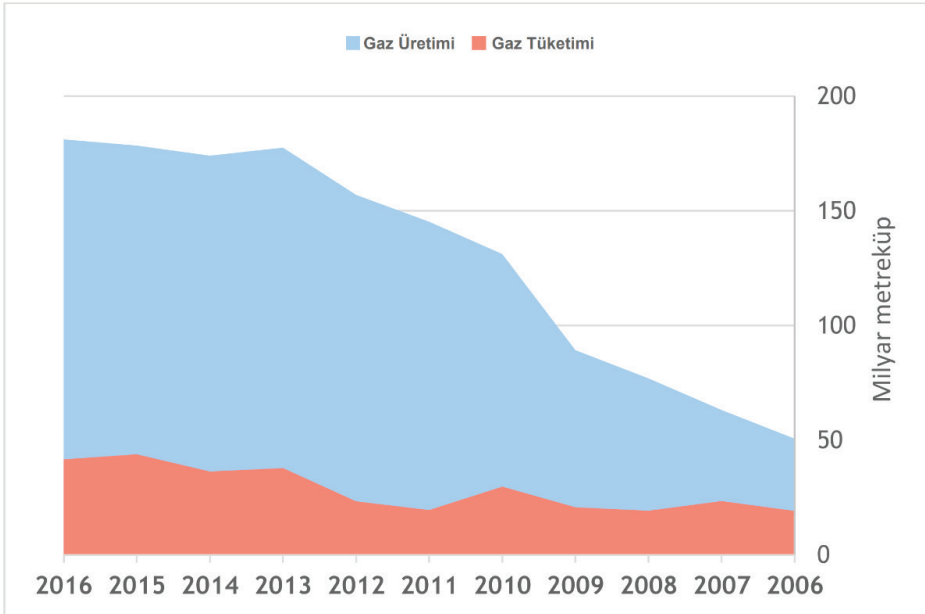
<http://www.dolphinenergy.com/ar/about>

Şekil (3): Katar'da Petrol Üretimi -Günlük Milyon Varil-

Kaynak: US Energy Information Administration

Şekil (4): Katar'da Doğal Gaz Üretimi ve Tüketimi

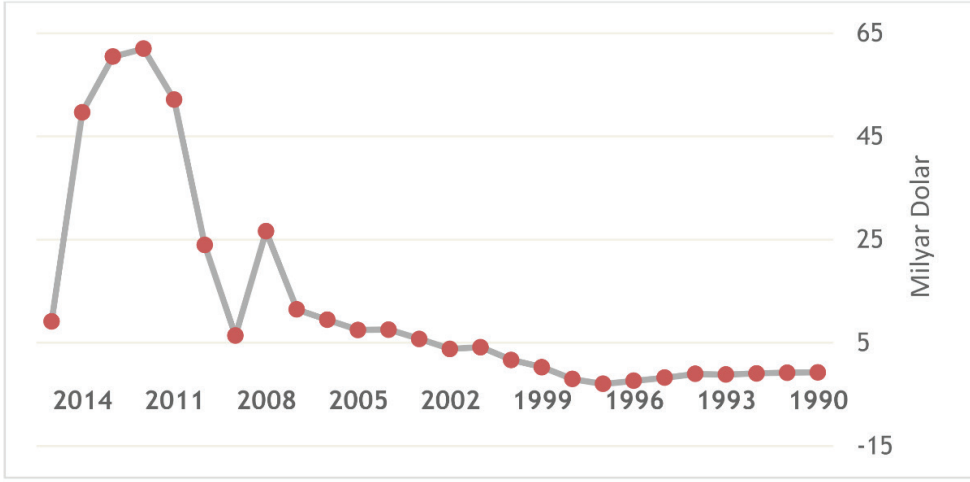
Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, 66th & 67th editions. June 2017

Doğalgaz üretimi ve ihracatıyla ilgili ortaklıklar bunlarla sınırlı kalmamış, Baba Emir Şeyh Hamed'in vizyonu ve genel hedefleri arasında ekonomik tabanın çeşitlendirilmesi de yer almıştır. Bu da en önemli girdilerinden birinin doğalgaz olduğu sanayilere öncelik verilmesini sağlamıştır. Bu nedenle, Katar'daki işgücü, Kuzey sahasındaki gazın kullanımının genişlemesinin petrokimya sanayinin ana girdisini sağlamasıyla kârlı hale gelen petrokimya sanayisine yönelmiştir.

Örneğin, Katar Gübre Şirketi'nin (QAFCO) üretim kapasitesi birkaç kere artırılmış ve tesisleri birkaç aşamada genişletilmiştir. Böylece 2009'da Ortadoğu'nun en büyük kimyasal gübre üreticisi haline gelmiştir. 2010 yılına gelindiğinde ise, dünyanın en büyük üre ve amonyak üretim tesisi olmuştur.⁽¹⁾ Benzer şekilde, -Katar Petrol Şirketi'nin %80 ve Total'in %20 hissesine sahip olduğu- Katar Petrokimya Şirketi (QAPCO) de alçak yoğunluklu polietilen üretim tesislerini özellikle 1996-2008 yılları arasında birkaç kere genişletmiştir. Emir Şeyh Hamed'in yönlendirmeleri ile başlayan stratejik ortaklıklar birbiri ardınca kurulmaya devam etti. 1998 yılında Katar Petrol Şirketi ile Chevron Phillips Şirketi arasındaki ortaklıkla Q-Chem Qatar şirketi kuruldu. Takip eden yıllarda bu şirketin faaliyetleri Museyîd'de 2 milyar dolarlık bir yatırımla genişletildi ve 2010 yılında şirket ikinci aşama üretime geçti. 2010 yılında ayrıca Norveçli Hydro şirketiyle ortaklık kuran Katar Alüminyum Şirketi üretime başladı.

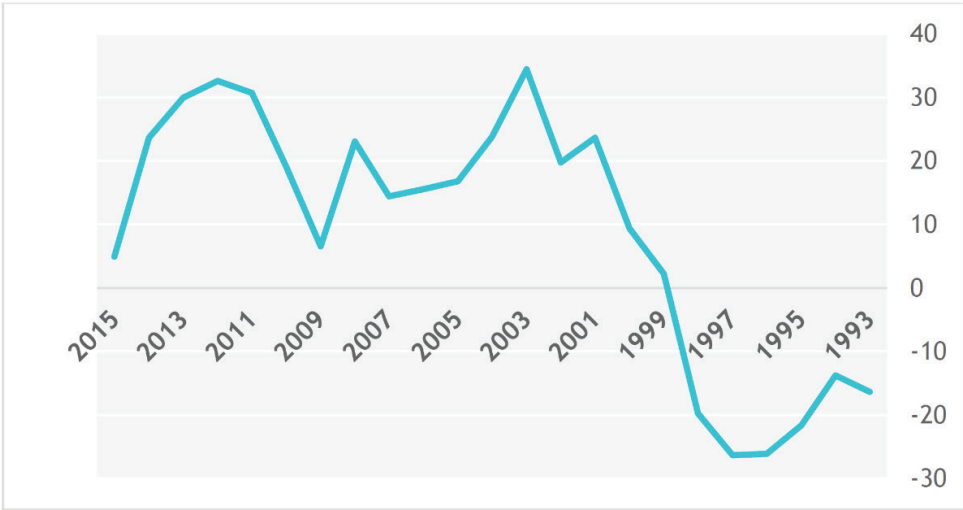
(1) Gray, M. Qatar: Politics and the Challenges of Development, (Lynne Rienner Publishers, Inc, 2013).

Şekil (5): Net Ticaret Dengesi

Kaynak: Uluslararası Para Fonu

Şekil (6): Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın Oranı Olarak Cari İşlemler Hesabı (%)

Kaynak: IMF Statistics

Emir Şeyh Hamed'in yönetimi devralmasının ardından geçen beş yıllık dönem kararlılık, sabır ve hızlı planlama ve uygulama temelinde çalışmayı gerektirmiştir. O dönemin en önemli sonuçlarından biri, devletin yaptığı yatırımların verimliliğini ortaya çıkaracak şekilde, doğal gaz ve petrol stratejik projelerinin temel altyapısının tamamlanmasıydı. Ayrıca bu süreç, planlama ve uygulamaya olan güveni artırdı, sektörün modernizasyonu, geliştirilmesi ve rasyonelleştirilmesine katkıda bulundu ve hükümete toplumdaki kalkınma projelerini sürdürebilmek için yeterli finansman sağladı. Bunlar, Baba Emir Şeyh Hamed'in kapsamlı kalkınmayı gerçekleştirmek için benimsediği iyi yönetim yaklaşımı çerçevesinde oldu.

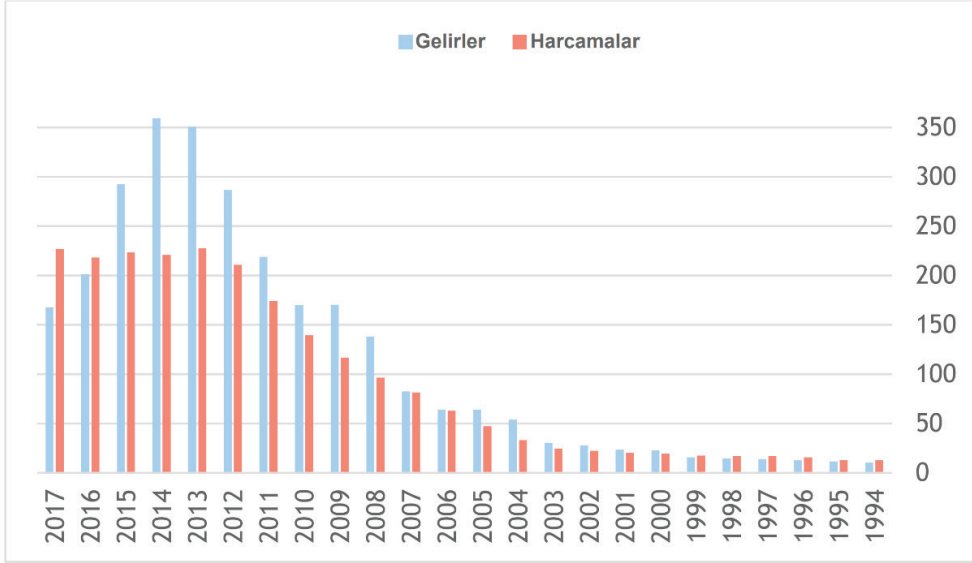
Hükümet Harcamalarının Kaynaklarla Desteklenmesi

Katar ekonomisi, ekonomik faaliyetin temel itici gücü kabul edilen petrol ve gaz sektörüyle yakından bağlantılıdır. Bu sektöre yapılan yatırımlardaki ve onlardan elde edilen gelirlerdeki değişiklikler milli ekonomi üzerinde geniş olumlu yansımalar ve etkiler bırakır. 2004'ten 2011'e kadar olan dönemde, ortalama %16'lık bir büyüme oranına ulaşan gayri safi yurt içi hasılaya ilişkin verilerde belirtildiği üzere, çeşitli ekonomik sektörlerdeki büyümenin yanı sıra, ticaret dengesinde de büyük artışlar görülmüştür (Şekil 5). Ayrıca doğal gaz ve petrol ihracatı, ihracat listesine yükselmiştir.

Kamu gelirlerindeki artışlar kamu harcamalarına doğrudan yansımıştır. 2000'den 2013'e kadar geçen dönemde kamu harcamalarının Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya oranı yaklaşık %30 civarında sabit kaldı. Bu, önceki on yılda neredeyse %43 seviyesine ulaşan orandan daha düşüktür. Bu durum, kamu harcamalarının yanı sıra diğer bileşenlerindeki büyük artışlardan etkilenen gayri safi yurt içi hasılanın büyük büyümesinden kaynaklanıyor. Bu da ekonomik faaliyetlerde diğer bileşenlerin rolünün arttığını göstermektedir. Bu durum ayrıca, kamu harcamalarındaki

artışların eşlik ettiği ivmeden faydalanıldığı bir zamanda ekonominin daha fazla çeşitlendirilmesi yönündeki liderliğin vizyonunu da desteklemektedir.

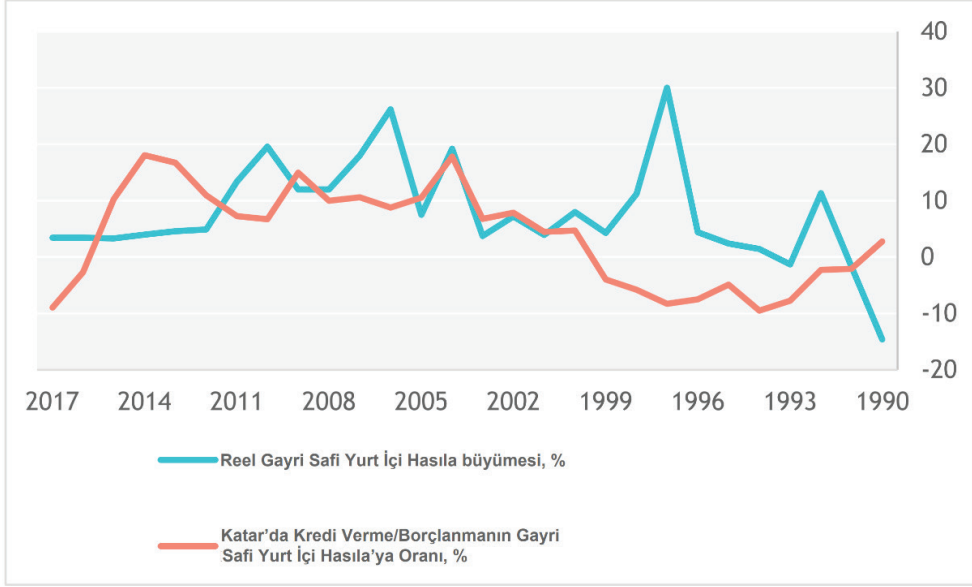
Şekil (7): Kamu Gelirleri ve Harcamaları, Milyar Riyal

Kaynak: Economy Watch. www.economywatch.com

2004-2011 döneminde Gerçek Gayri Safi Yurt İçi Hasıla reel olarak ortalama %16 büyüdü ki bu tüm standartlara göre çok yüksek bir orandır. Hükümet büyük mali fazlalar elde etti ki bu da Gerçek Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya oranla net devlet kredilerine olumlu yansıdı. 2000-2016 yılları arasındaki dönemde hükümet, bankacılık sektörüne Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın %14'üne eşdeğer mali fazlalar sağladı.

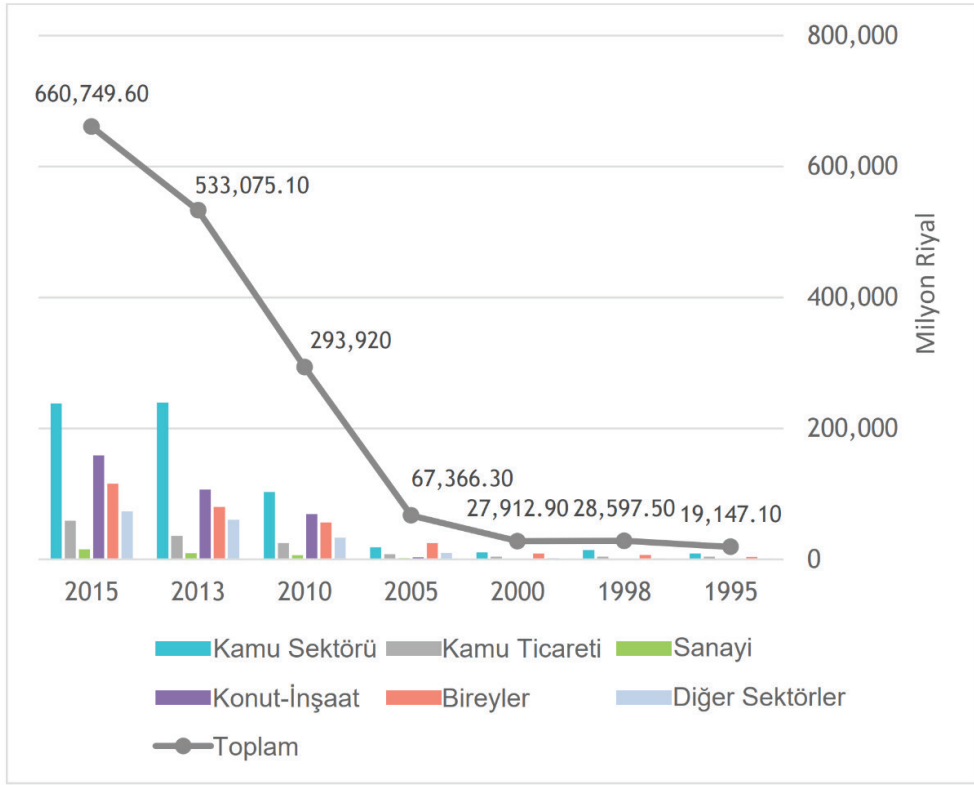
Şekil (8): Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Büyümesi ve Net Kamu Kredisi/Borçlanması Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya Oranı

Kaynak: Economy Watch. www.economywatch.com

Yerel kredi imkânları 2000'den 2013'e kadar geçen süre içinde yaklaşık 19 kat arttı. Artış tüm sektörlerde görüldü ancak oranlar farklıydı. Konut, inşaat ve kamu sektörleri hem değer hem toplam içindeki payları açısından büyük sıçramalar yaşadı.

Şekil (9): Yerel Kredi İmkânları

Kaynak: Çeyrek Dönem İstatistik Bülteni, Katar Merkez Bankası

Kamu harcamalarının ekonominin bütünü üzerindeki etkilerine ek olarak, hükümet insan sermayesine yatırımı geliştirmeyi hedefleyen bir sektöre büyük kaynaklar aktardı. Eğitim ve sağlık sektörlerinin bütçeleri, modern bilgi ve becerilerin talep edilir olmaya başladığı bir toplumda Katarlıların önemli işlerde istihdam edilmelerine yardımcı olmak için devletin daha iyi bir bilimsel hazırlık sağlama yönündeki ilgisine ayak uyduracak şekilde büyüdü. Kalkınma rotaları kuşkusuz, önce Emir Şeyh Hamed'in vizyonundan ve daha sonra "Katar Ulusal Vizyonu 2030", Ulusal Kalkınma Stratejisi ve 2004'te halk oylamasıyla kabul edilen Katar Devleti Kalıcı Anayasası hükümleri tarafından oluşturulan vizyondan ortaya çıktı.

1995'te Katar Eğitim, Bilim ve Toplum Kalkındırma Vakfı kuruldu. Sonra 1998'de Eğitim Kenti kurularak, dünyanın önde gelen üniversitelerinden bazıları Katar'da bilimsel programlar sunmaya başladı. Virginia Commonwealth Üniversitesindeki güzel sanatlar, Cornell Tıp Fakültesi'nde tıp ve Carnegie Mellon Mühendislik Fakültesi'nde bilgisayar mühendisliği programları ilk programlardandı. Katar Vakfı'na Katar Akademisi ve Katar Liderlik Merkezi gibi bazı eğitim öğretim ve pedagoji kurumları da bağlıdır. 2010 yılında Vakıf, Hamed bin Halife Üniversitesini kurdu. Bu üniversite, Eğitim Şehri'ndeki yabancı üniversitelerle olan ilişkilerini, milli kimliği ve Katar toplumu hakkındaki bilgisiyle harmanlama yeteneğinden faydalanarak eğitim programları sunmaktadır. Katar Vakfı ayrıca kısaca (WISE) adıyla bilinen "Eğitimde İnovasyon Forumu"nu da başlatmış olup, bu forum da "Dünya Eğitimde İnovasyon Zirvesi Konferansı" olarak adlandırılan uluslararası bir konferans organize etmeye başlamıştır. WISE Zirvesi, bu alandaki en önemli küresel forumlardan biri olarak kabul ediliyor ve uluslararası çevrelerden büyük ilgi görüyor.

Katarlı insan sermayesinin mükemmelliğini desteklemek ve yeni bir rekabet dönemine hazırlanmaları için eğitim kazanımlarını artırmaya teşvik etmek daha fazla çaba gerektirdiğinden devlet "Emirlik Üniversiteler Listesi'ni" kabul etti. Bu liste, Katarlıları seçkin kişiler olmaya teşvik etmek amacıyla, dünyanın önde gelen üniversitelerinden birkaçına kayıt yaptıran seçkin Katarlı öğrencilere, çeşitli ayrıcalıklar sağlıyor. 2003 ile 2007 yılları arasındaki dönemde, Ülkenin Emirinin yönergeleri doğrultusunda Katar Üniversitesi yeniden yapılandırıldı. Üniversite, programlarını yeniden düzenleme, mezunların verimliliğini artırma ve onları işgücü piyasasına daha iyi hazırlama konusunda destek aldı.

Kamu ve özel eğitim sektörleri çeşitli seviyelerde genişledi. Örneğin, Katar Ulusal Vizyonunun belirlediği eğitim hedeflerini gerçekleştirmeye katkıda bulunmak için 2010 yılında Katar Toplum Koleji açıldı. 2002’de Kanada Kuzey Atlantik Koleji açıldı ve ülkede Katarlıları istihdam etmeye çalışan kurum ve şirketlerin faydalanabileceği pratik teknik eğitim vermeye başladı. Aynı zamanda bu kolejde öğrenciler Kanada müfredatına göre ders görüyor ve farklı bir kültürle etkileşim becerilerini geliştiriyorlar. Kuşkusuz, Katar Devletinde saygın üniversitelerin varlığı, yerel kurumların onlardan faydalanma olanağını genişletti ve birçok kız-erkek genç için de onların programlarına katılma fırsatı yarattı.

Tablo (2): Katar’da Kamu Eğitim Harcamalarının Oranı %

	Yıl				
	2000	2005	2010	2011	2012
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Oranı	3	3,4	3,3	2,4	3
Kamu Harcamaları Oranı	9	13	11,2	8,9	10,2

Kaynak: Kalkınma Planlama ve İstatistik Bakanlığı

Tablo (3): Katar’da Sağlık Harcamaları

	Yıl				
	2000	2005	2010	2011	2012
Gayri safi Yurtiçi Hasıla Oranı %	1,39	2,36	2,10	1,90	2,20
Kişi Başına Sağlık Harcaması, Riyal	2686	5960	5435	6975	8260
1000 Canlı Doğum Başına Bebek Ölüm Oranı	11,70	8,20	6,80	7,60	6,20
1000 Canlı Doğumda 5 Yaş Altı Çocuk Ölüm Oranı	13,10	10,40	8,50	9,00	7,90

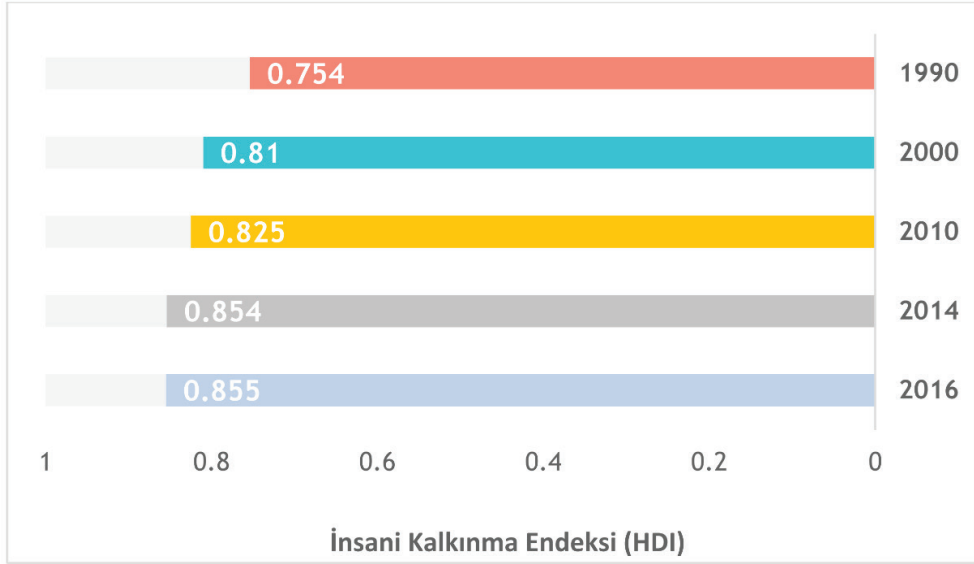
Kaynak: Kalkınma Planlama ve İstatistik Bakanlığı

2000 yılında eğitim sektörüne yapılan harcama 1,6 milyar riyal iken, Katar Ulusal Vizyonu 2030’u gerçekleştirmek için devletin attığı adımlar sayesinde 2014 yılında 26 milyar riyale yükseldiğini belirtmek gerekir.⁽¹⁾

Sağlık sektörü de tesis ve hizmetler açısından gelişme gösterdi. Vekra Hastanesi, Hûr Hastanesi, Sidre Hastanesi gibi Doha dışındaki bölgelerde hastaneler açıldı. Birincil sağlık hizmetleri sektörü genişledi ve yapılaşma ve nüfustaki artışa paralel olarak bir dizi sağlık merkezi inşa edildi.

Gelir seviyesinde, sağlık ve eğitim hizmetlerindeki gelişme İnsani Kalkınma Endeksi’ne (HDI) olumlu yansıdı; Katar dünya ülkeleri sıralamasında yükseldi ve dünyadaki en iyi ülkeler listesine girdi.

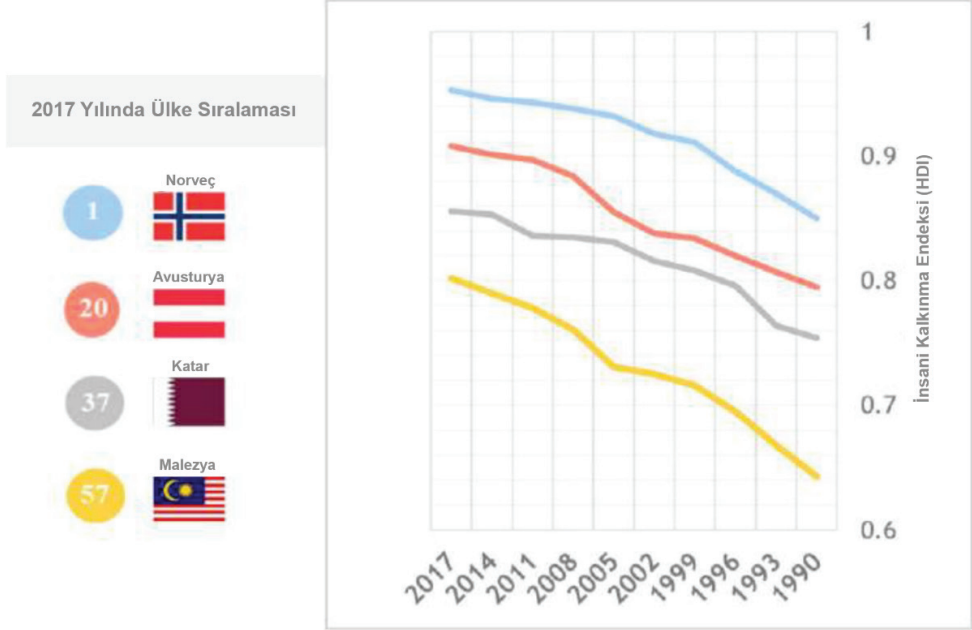
Şekil (10): Katar’ın İnsani Kalkınma Endeksi Performansı

Kaynak: UNDP: Human Development Reports

(1) Katar Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Enstitüsü, Katar, *li't-Tenmiyeti kıssa*, (Doha, 2015).

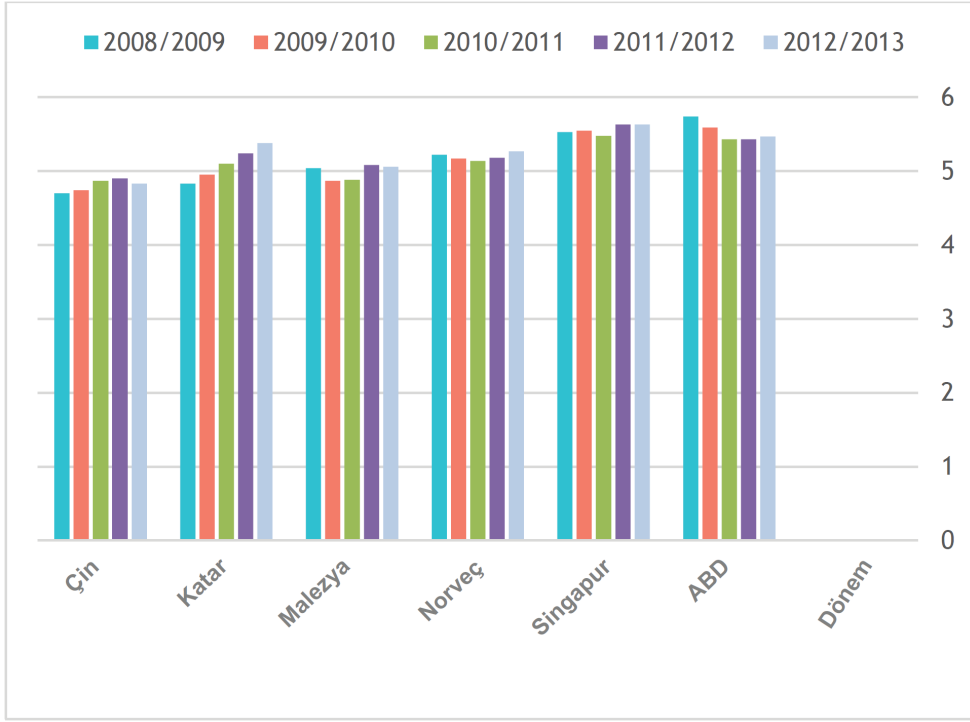
Şekil (11): İnsani Kalkınma Endeksi, Seçilmiş Ülkeler ve Yıllar

Kaynak: UNDP: Human Development Reports

Vizyonun netliği, iradenin gücü ve uygulama sürecini izleme, Katar'daki yaşamın çeşitli yönlerinde verimlilik ve etkinliği artırmaya katkıda bulunmuştur. On iki on iki temel -ki bunlar arasında sağlık, eğitim, kurumsallaşma, verimlilik, finansal piyasa gelişimi de yer alıyor- üzerine kurulu Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi ölçeğine göre Katar bu alan ve sektörlerde kayda değer ilerleme kaydetti, hatta gelişmiş ülkelerle yarıştı. Bu başarılar, Baba Emir Şeyh Hamed'in yaptığı tercihler olmadan asla gün ışığını göremezdi. Emir Şeyh Hamed, tercihlerini; devlet yönetimini ve kamu idaresini rasyonelleştirmek, kamu kurumlarını modernleştirmek ve bunların kapasitelerini, kamu işleri yönetiminde performans ve ahlâkî değerlere ve hukuka bağlılık açısından verimlilik ve uygulamaya sadakat temelinde geliştirmekten yana yapmıştır.

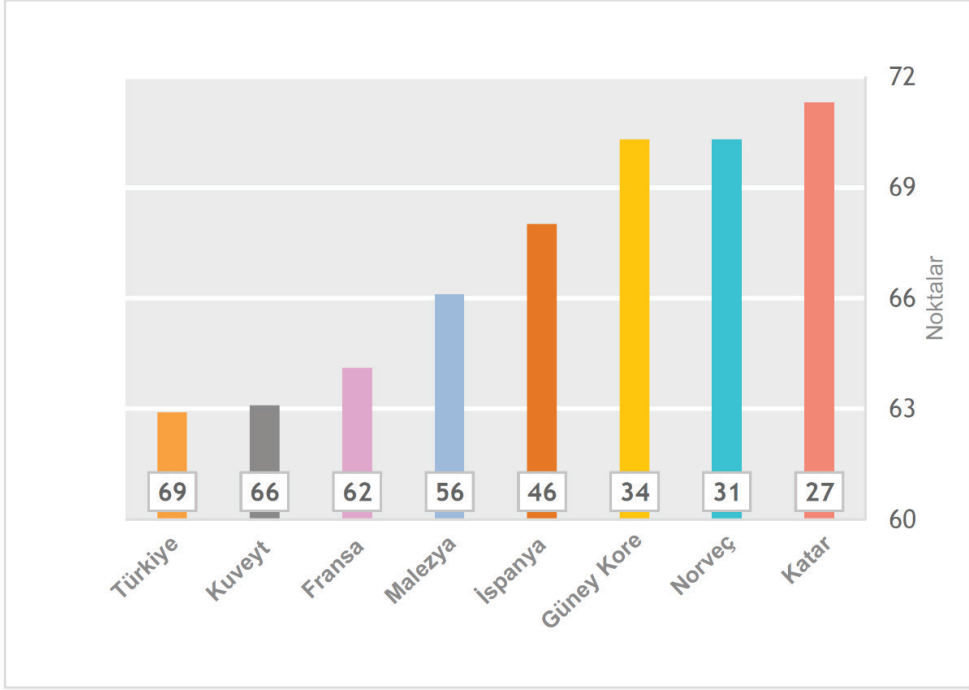
Şekil (12): Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi

Kaynak: Global Competitiveness Reports

Katar, Ekonomik Özgürlük Endeksi listesinde Orta Doğu'da lider konuma yükselmiş ve dünya çapında da yirmi yedinci sırada yer almıştır (bak: Şekil 13). Ekonomik Özgürlük Endeksi genellikle bir ülkenin fırsatlar, rekabet edebilirlik ve ekonomik faaliyet çeşitliliğini teşvik etmeye ne ölçüde ilgi duyduğunu belirlemek için kullanılır.

Şekil (13): Ekonomik Özgürlük Endeksi, 2013

Kaynak: Miller et al. (2013). 2013 Index of Economic Freedom. Washington DC: Heritage Foundation

Bundan, 1990'ların ikinci yarısındaki petrol ve doğal gaz sektörüne yapılan yatırımlar sonucunda Katar'a dönen kazançlı finansal kaynakların; Katar toplumunda ekonomik ve sosyal faaliyet, eğitim, sağlık, spor ve medya olmak üzere çeşitli sektörlerdeki ve hayatın çeşitli alanlarındaki kalkınma planlarını finanse etmek için gerekli itici gücü sağladığı sonucunu çıkartılabiliriz. Bir yandan kaynaklar ve imkânlar bollaşırken, diğer yandan yetkililerden, dünya çapında benzer kurumlar ile, ittifak edilmiş ölçek ve referans çerçevesi haline gelmiş küresel standartlar ve esaslar açısından rekabet edebilirlik güçlerinin artırılması talep edilmeye başlandı. Bu durum, yatırımları ülkeye çekmeye, şirket performansını iyileştirmeye ve yatırımcılar ve kredi verenlerle şeffaf bir şekilde etkileşime geçerek bankacılık krizlerinin önlenmesine ve halkın yatırım yapma konusundaki güveninin artırılmasına yardımcı oldu.

Burada ekonomik kalkınma, Katarlılara daha fazla fırsat ve daha iyi bir yaşam sağlayan bir katalizör olarak hizmet eden Katar Ulusal Vizyonu 2030'un temel bir unsurudur.⁽¹⁾ Katar ekonomisinin kalkındırılması; petrole dayalı ekonomi ile büyük oranda bilgiye dayalı ekonomi arasında denge kurmayı, Katar ekonomisini çeşitlendirmeyi ve istikrarlı, sürdürülebilir iş ortamını güvence altına almayı ifade etmektedir. Ayrıca Katar Ulusal Vizyonu, rekabeti teşvik ederek, daha fazla yatırım çekerek ve büyümeyi teşvik ederek Katar ekonomisinin rasyonel yönetilmesine yönelik rehber bir unsur oluşturur. Bununla birlikte, ekonomik büyüme, Katar'ın refahını güvence altına almak için yeterli değildir; sosyal ve insani kalkınma, ülkenin ilerlemesi için kritik öneme sahiptir.

Vizyon, sağlam ekonomik yönetimi şu alanlarda tanımlar:

- Şimdiki ve gelecek nesiller için yüksek yaşam standardını korumak adına kabul edilebilir ve sürdürülebilir ekonomik büyüme oranları.
- Düşük enflasyon oranları, sağlam maliye politikası ve verimli, risksiz bir finansal sistemle karakterize edilen finansal ve ekonomik istikrar.
- Yabancı fonları ve teknolojileri çekebilecek ve yerli yatırımları teşvik edebilecek özendirici yatırım iklimi.
- Değişen dünyada rekabet edebilecek açık ve esnek ekonomik ortam.
- Ticari, yatırımcı ve finansal bağlantılar kurmak için, Körfez İşbirliği Konseyi ülkeleriyle koordinasyon içinde olma ve Arap uyruklu, bölgesel ve küresel ekonomik kuruluşlarla işbirliği yapma.

(1) Kalkınma Planlaması Genel Sekreterliği, "Rü'yetü Katar el-vataniyye 2030", Temmuz 2008, (erişim: 25 Eylül 2018):

https://www.mdps.gov.qa/en/knowledge/HomePagePublications/QNV2030_Arabic_v2.pdf

Vizyon, petrol ve gazın sorumlu bir şekilde kullanılmasını aşağıdakilerle ilişkilendirir:

- Rezerv ile üretimin dengelenmesi ve ekonomik çeşitlilik ile tüketim seviyesi arasında denge kurma.
- İleri teknolojik yenilikleri teşvik eden, itici güç olan ve insan kaynakları gelişimine ve ekonomik kapasitelerin oluşturulmasına katılan petrol ve gaz sektörünü yönetme.
- Gaz endüstrisini geliştirerek, onu hem Katar hem dünya için temiz enerji kaynağı olarak önde gelen bir konuma getirmek için yoğun çaba harcama.
- Ulusal güvenlik ve sürdürülebilir kalkınma amacıyla, uzun vadeli olarak, petrol ve gazın stratejik bir rezervini muhafaza etme.

Vizyon ayrıca uygun ekonomik çeşitliliği şu alanlarda tanımlar:

- Hidrokarbon faaliyetlerine bağımlılığı azalan, özel sektörün rolünün daha fazla önem kazandığı ve aşağıdaki aşamalar yoluyla rekabet gücünü koruyan bir ekonomi:
- Hidrokarbon endüstrilerinden türetilen rekabet avantajına sahip endüstrilerin ve hizmetlerin genişletilmesi.
- Katar'ın uzmanlaştığı ekonomik faaliyetlerin netleştirilmesi, geliştirilmesi ve bu faaliyetler için gerekli teknik ve insani kapasitelerin oluşturulması.
- Araştırma, geliştirme ve yeniliğe yoğun bağımlılık, girişimcilikte mükemmellik, ekonominin kalkınmasına ve toplumun ilerlemesine yönelik yüksek kaliteli eğitim, gelişmiş fiziki ve bilişim altyapısı ve toplum tarafından talep edilen hizmetleri etkin, şeffaf ve dürüst bir şekilde sunan ve bu hizmetlerden yararlananların güvenini kazanan kurumlar ile karakterize edilen bilgi tabanlı bir ekonomi.

ULUSLARARASI STANDARTLARDA VE DÜZEYLERDE KURUMLARIN KURULMASI

Dünya ekonomileriyle entegrasyon sadece petrol, doğal gaz ve ilgili endüstrilerin ihracatı çerçevesinde olmamıştır. Baba Emir Şeyh Hamed'in vizyonu bilimsel, kültürel, medeniyetsel, sosyal ve sportif etkileşimin ve ayrıca ulusal sabitelerden taviz vermeme ve başkalarıyla karşılıklı çıkarlara saygı çerçevesinde insanları birbirine yakınlaştıracak, Katar toplumuna fayda sağlayabilecek her şeyin önemini ortaya koymuştur. Uluslararası saygınlık kazanmanın en önemli unsurlarından biri, karşılıklı saygı ve ortak çıkarları gözetmektir. Bu ilke, Şeyh Hamed iktidara geldiğinde Katar hükümetinin benimsediği yeni stratejinin temelini oluşturmuştur. Gaz ve petrolün değerlendirilmesine ve dış dünyayla ortaklıklar üzerine kurulu çeşitli sektörler ve iş alanlarındaki genişlemeye yönelik adımlar bu yeni strateji sayesinde atılmıştır.

Devletin ekonomik, bilimsel, sportif ve siyasi açılımı, çeşitli alanlarda bütün düzeylerde birçok kurum, kuruluş ve adımın hızlı ve etkili bir şekilde kurulmasını ve atılmasını gerektirmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Katar Borsası

Katar Borsası (eski adıyla: Doha Menkul Kıymetler Piyasası) 1995 yılında kurulmuş ve 1997'de faaliyetlerine başlamıştır. Bu, menkul kıymetlerin ticaretinde şeffaflık ve düzenlemeyi derinleştiren bir adımdır. 2014 tarihli 9 sayılı Kanun, yerli hisselerle yabancı sermaye girişini kolaylaştırmıştır. Kanun, yabancı yatırımcıların, Katar Borsası'nda işlem gören Katar anonim şirketlerinin hisselerine %49 oranını aşmayacak şekilde sahip olabileceklerini hükme bağlamıştır. Bu hisse sahipliği de Borsada işlem gören anonim şirketin başvurusunun Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı tarafından onaylanmasından sonra mümkün olacaktır. Bu oran, Bakanlar Kurulu'nun onayından sonra

%49'u aşabilir. Bu adım, Borsada bir dizi geliştirme yapılmasına yol açmış ve 2014'te Borsanın (MSCI) endeksine girmesini sağlamıştır.

- Katar Finans Merkezi

Katar Finans Merkezi, Katar'da yatırım yapmak ve işlerini bu merkezden yürütmek isteyen dünyanın çeşitli ülkelerinden iş kurumlarına küresel finansal hizmetler sunmak amacıyla 2005 yılında kurulmuştur. Katar ve kurumlarının küresel iş dünyasına ve ekonomik özgürlüğe açılmasından hareketle, Merkez'de kayıtlı kurumlara, %100 yabancı mülkiyet, kârların transferinde tam özgürlük ve İngiliz ortak hukuk sistemine dayalı bir hukuki çerçeve sağlanmıştır. Merkez, ülkede daha önce varlık göstermeden yerel piyasada faaliyet göstermiş olan finans, yatırım ve ticaret kurumlarının Katar'da konumlanmasına çalışmıştır.

- Gayrimenkulde Yabancı Yatırım

2000 yılında hükümet, ülkedeki yabancı yatırımı artırmak için başka bir adım daha attı. Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni, Katar'daki yabancı yatırımların genişlemesinin yolunu açan 2000 tarihli 13 sayılı Kanunu çıkardı. Ardından, 2004 yılında, Katar Borsasında işlem gören bankaların ve sigorta şirketlerinin sermayelerine %25'ini aşmayacak şekilde yabancıların sahip olabilmesine izin veren çeşitli mevzuatlar geldi. Daha sonra, yabancıların Lü'lü, Vesîl, Batı Körfez Bölgesi, Bervetü'l-Hûr gibi belirli yatırım projelerinde konut birimleri edinmesinin önünü açan 2004 tarihli 17 sayılı Kanun çıkarıldı. Aynı şekilde 2006 tarihli 2 sayılı Kanun da çıkarılarak, bu tür projelerde gayrimenkul sahibi yatırımcıya oturma izni verilmesini ve ayrıca bazı sektörlerde büyük paylı yatırımcılara yatırım izni verilmesini sağlamıştır.

Ekonomi ve Ticaret Bakanı, dünyaya açılmaya duyulan ilgiyi, bilgi birikimini, Katarlı uzmanların ve Katarlı kurumların yabancı uzmanlıklar

ve deneyimler kazanmasını vurgulayan liderlik stratejisi çerçevesinde Katar'daki yabancı yatırımlar ve bunların Katar için önemi hakkında söylediği şu sözler aktarılmıştır: “Finansman için doğrudan yabancı yatırımlara -bunları her ne kadar daima memnuniyetle karşılıyor olsak da- ihtiyacımız yok. Biz bilginin sürekli transferini hedefliyoruz. Yerli şirketler, insanlar getirirken; küresel şirketler kurumsal deneyim getirir ki, bizim için en önemli kazanç budur.”⁽¹⁾

- Katar Yatırım Kurumu

Katar şu anda dünyanın en büyük doğalgaz ve sıvılaştırılmış doğalgaz ihracatçısı kabul edilmektedir. Petrol ve gaz sektörünün çeşitli bileşenlerinin geliştirilmesinden ve ihracatından elde edilen gelirler, 1990'larda bu sektörün gerektirdiği yatırım maliyetlerini karşılamamanın yanı sıra Katar toplumunun kalkınmasını finanse etmeye katkıda bulunmuştur. Ayrıca, gerektiğinde ulusal kalkınma stratejisini desteklemek için devlet yatırımlarının temellerinin atılmasını ve aynı şekilde gelecek nesiller için tasarruf edilmesini sağlamıştır. 2005 yılında kurulan Katar Yatırım Kurumu bu konuda öncü rol oynamaktadır. Devlet fonları, ülkenin mali fazlalıklarının çerçevesini belirlemeye ve kaynakların geliştirilmesinde bunlardan düzenli bir şekilde ve yatırım temelinde faydalanmaya yönelik mekanizmalardan biri olarak kabul edilir.⁽²⁾

Bu ulusal kolun yatırımları sektörler, faaliyetler ve ayrıca ülkeler açısından çeşitlilik göstermektedir. Otoritenin açıkladığı en önemli yatırımlar listesinde, Harrods, Volkswagen, Sainsbury, Londra Menkul Kıymetler Borsası, Lagardère, Barclays Bankası, Rosneft, Glencore, Credit Suisse, Miramax, Paris Saint-Germain takımı, Londra Olimpiyat

(1) Gray, *Qatar: Politics and the Challenges of Development*, s. 124.

(2) Auty, R. M. “Natural resources, capital accumulation and the resource curse”, *Ecological Economics*, 61 (4), 2007, s. 627-634.

Köyü ve ayrıca Canary Wharf Group, Heathrow Havaalanı ve Çin Tarım Bankası'ndaki tam veya kısmi satın alma işlemleri yer almaktadır. Ayrıca ABD, İngiltere, Fransa, Singapur, Rusya ve diğer ülkelerdeki en büyük ticaret merkezleri ve şehirlerindeki gayrimenkul yatırımlarını da içeren çeşitli yatırımların bir listesi vardır.

Dünyadaki birçok egemen yatırım fonu, yatırımlarının ayrıntıları ve büyüklüğü hakkında resmi verileri açıklamasa da 2017 yılının son çeyreği itibariyle Katar Yatırım Kurumu'nun yatırımlarının hacminin 320 milyar ABD doları civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu niteliğiyle Katar Yatırım Kurumu dünyanın en büyük on devlet fonundan biri kabul edilmektedir.⁽¹⁾

- Katar Yatırım Kurumu ayrıca, Hasad gibi bir dizi uzmanlaşmış şirket kurmuştur ve çeşitli finansal piyasalar ve borsalarda yatırım yapmaktadır. Yerel düzeyde, borsada işlem gören birçok işletmede aktif hisse sahibi olarak Katar Borsası'nda aktif şekilde yatırım yapmaktadır. Bunlara Berve Şirketi, Katar Ulusal Bankası, Reyyan Bankası, Ooredoo ve Mîra Şirketi örnek olarak gösterilebilir. Katar Yatırım Kurumu'nun kurulması ve birikimlerinin yönetimi konusundaki bu strateji, Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin sahip olduğu vizyonun derinliğini göstermektedir. Bu vizyon, Katar'ın egemenlik servetini, petrol ve gaz gelirlerinin uzun vadede en iyi şekilde yönetilmesini ve bu zenginliğin ülke ve gelecek nesiller için en iyi şekilde kullanılmasını sağlayan maliye politikası araçlarından biri olan Katar Yatırım Kurumu aracılığıyla korumayı hedeflemektedir.

(1) Kumar, Sachin, "Qatar Investment Authority among 10 biggest wealth funds", thepeninsulaqatar, 8 Ekim 2017, (erişim: 25 Eylül 2018):
<https://thepeninsulaqatar.com/article/082017/10//Qatar-Investment-Authority-among-10-biggest-wealth-funds>

- Katar Hava Yolları

Katar Hava Yolları, operasyonlarına, dünya ile Katar'ın kimliği, ülkesi ve hayalleri arasında bir ulaşım aracı olmasını amaçladığı yeni stratejiyle başlamıştır. 1994 yılında operasyonlarına sınırlı bir çerçevede başlayan şirket, kısa sürede hızla gelişti ve dünya çapında en hızlı büyüyen havayolu şirketlerinden biri haline geldi. 1990'ların sonlarından itibaren Katar ile dünyanın çeşitli bölgeleri arasında doğrudan ve kesintisiz ulaşımı güçlendiren ana şirket oldu. Katar Hava Yolları, modern uçak filosu ve yüksek hizmet kalitesiyle bilinmektedir. Doha Uluslararası Havalimanının ve ardından Hamed Uluslararası Havalimanının kullanımını derinleştirmiştir. 2006 yılında inşaatına başlanan ve 2014 yılında resmen açılan Hamed Uluslararası Havalimanı, Doğu ve Batı arasında yolculara hizmet veren bir merkez haline gelmiştir. İnşaat maliyetinin yaklaşık 15 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. Şirketin devlet için araç, kimlik ve amaç açısından önemi göz önüne alınarak, hükümet 2013 yılında şirketin %100'ünü satın alma kararı almıştır.

- Katar Kalkınma Bankası

Hükümet, 1997 yılında, 200 milyon riyal sermayeyle, küçük ve orta ölçekli sanayi projelerini desteklemek için Katar Kalkınma Bankası'nı kurdu. Daha sonra 2015 yılında sermayesini 12 milyar riyala yükseltti. Banka, sanayileri yatırıma teşvik etmek, ihracata yönlendirmek ve piyasalara erişimlerini sağlamak amacıyla "İhracat" programı aracılığıyla kredi, danışmanlık ve destek sağlamaya ve ayrıca girişimleri desteklemek için eğitim ve ticaret kuruluşlarıyla işbirliği yapıyor. Kuruluşlara doğrudan krediler sağlamanın yanı sıra, ürünlerini gerek yerel piyasaya sunan gerek ihraç eden üretim projelerine ve girişimlerine finansman sağlayan yerel bankalara "Kefalet" programı aracılığıyla teminatlar veriyor. Yine Banka küçük ve orta ölçekli işletmeleri

destekleme girişimlerinin bir parçası olarak, “Katar İş Kuluçkaları” ve “Hazır” programlarını ve fikir ve girişim sahiplerine kendi projelerini başlatmaları için yardımcı olmayı hedefleyen “Başlangıç” programını sunuyor. Ayrıca Katar Bilim Vahası da dahil olmak üzere birçok bilimsel araştırma kurumuyla da işbirliği yapıyor.

Sonuç olarak, kurum ve kuruluşların kurulması ve Katar’ın dünyaya daha fazla açılması yönünde önemli adımların atılması, etkinliğini kanıtlamış stratejik bir tercihtir. Bunların birçoğu, Katar Devletinin dünya haritasındaki konumunu çeşitli çıkarlarıyla güçlendirmede etkili araçlardır. Katarlı gençlerin bu kurumlar ve kuruluşlarda çalışmaya başlamaları ve ilgili alanlardaki uzman ve deneyimli kişilerle etkileşime girmeleri, gençlere bilgi ve pratik birikimi kazandırmış; bu da ortaklar, meseleler ve olaylarla daha profesyonel ve özgüvenli bir şekilde ilgilenmelerini sağlamıştır.

KATAR KİŞİLİĞİNİN BİLEŞENLERİNİN DERİNLEŞTİRİLMESİ

Devlet, bu yüzyılın ilk on yılında, insan unsurunun geliştirilmesi sistemi kapsamında, insan unsurunu, sürdürülebilir kalkınmanın dayandığı ulusal bir servet olarak kabul edip, gençlere giderek daha fazla önem veren bir dizi girişim başlatmış ve kurum kurmuştur. Gençleri, ülkede meydana gelen değişikliklere, ülkenin dış dünyayla artan bağlantılarına ve çıkarlarına uygun şekilde hazırlamaya çalışmıştır. Bu kurumlardan biri de Katar Vakfıdır. Bu kurum, 2006 yılında “Katar Bilimsel Araştırma Destek Fonunu” kurmuştur. Fon, “Üniversite Öğrencileri için Araştırma Deneyimi” yarışmasını düzenlemekte ve sponsorluğunu yapmaktadır.

Vakıf ayrıca, Katar’daki ortaokul ve lise öğrencilerini, edindikleri bilgi, beceri ve tutumları yaratıcılığa katkıda bulunmak, sorunları çözmek ve bilgi üretmek için kullanmaya teşvik etmeyi amaçlayan

“Bilimsel Araştırma Yarışması’nı” desteklemektedir. 2008 yılında Fon, Katar ve genel olarak Arap dünyasında, öğrencilere kişiliklerini geliştirmeye katkıda bulunacak eğitim ve diyalog yararları sağlamak hedefiyle, münazara kültürünü yaymak, açık tartışmaların ve öğrenciler arasındaki münazaraların standartlarını geliştirmek, desteklemek ve yükseltmek amacıyla “Katar Münazara Merkezi’ni” kurdu. Katar Münazara Merkezi, ayrıca, uluslararası münazara etkinlikleri ve yarışmalarına katılan Katar milli takımının üyelerini seçmekte ve hazırlamaktadır.

Buna ek olarak, Katar Eğitim, Bilim ve Toplum Geliştirme Vakfı, 2008 yılında, Arap dünyasında yenilik alanında öncü bir televizyon programı olan “Bilim Yıldızlarını” başlattı. Programın amacı, Katar’daki ve diğerk Arap ülkelerindeki gençleri, bölgesel sorunlara bilim ve teknoloji aracılığıyla yenilikçi çözümler uygulayabilir hale getirmektir. Programın Arap dünyasındaki izleyici sayısının yaklaşık 2,5 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Son turdaki dört yarışmacı, 600.000 dolar değeriindeki nakit para ödölünü paylaşmaktadır.

Ayrıca, hedefleri arasında Katar Ulusal Vizyonu 2030’a da katkıda bulunmayı amaçlayan Katar Gönüllü Merkezi kurulmuştur. Gençlerin yeteneklerini, potansiyellerini ve yaratıcı girişimlerini ortaya çıkarmayı ve görevlendirmeyi hedefleyen Merkez, gönüllü çalışmanın ulusal ve kurumsal kapasitelerini ve kadrolarını yapıcı faaliyetlerle geliştirmeye çalışmaktadır. Bu maksatla, gönüllü çalışmayı teşvik etmek için gençler, gönüllü girişimler, sivil toplum kuruluşları, akademik kurumlar, özel sektör ve medya kuruluşları arasında ortaklıklar kurmaktadır. 2003 yılında, bilim, bilgi ve toplum hizmetinin çeşitli alanlarına katkıda bulunanlara devletin takdirini göstermek için, 2003 tarihli 11 sayılı Kanunu çıkartılarak, Devlet Takdir ve Teşvik Ödülleri verilmeye başlandı.

2011 yılında Reyyan Uydu Kanalı kuruldu. Kanalin vizyonunda, “erdem, pozitif değerleri ve özgün geleneksel Katar kùltürünü teşvik etmeyi, sosyal iletişimi desteklemeyi ve gençler arasında rekabet ve yaratıcı düşünce ruhunu canlandırmayı” amaçladığı belirtildi.⁽¹⁾ Kanalin diyaloglar, röportajlar ve çeşitli programlar aracılığıyla, etkinliklerine ve programlarına katılmalarının önünü açtığını da belirtmek gerekir.

Bundan, toplumlarını inşa etmeye katkıda bulunmak için hayati öneme sahip bilgi ve yaşam becerilerini edinebilecek nesiller yetiştirmeyi hedefleyen birçok resmi ve sivil toplum kuruluşu ve girişiminin kurulması gerektiği sonucuna varıyoruz. Bu kuruluş ve girişimlerin çeşitliliği, en büyük Katarlı oranına tekabül etmeyi ve onların ufuklarını genişletmeyi, başkalarıyla etkileşime girmelerini ve sorumluluk alma, diyalog ve yapıcı düşünme kapasitelerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Hiç şüphe yok ki, bu kuruluş ve girişimlerin doğası, amaçları ve programları, toplumun gerçekleri ve gelecek vizyonuna hizmet gereksinimleri ışığında, uyum sağlayabilir ve değiştirilebilir niteliktedir.

Baba Emir Şeyh Hamed’in liderliğindeki devlet, Katar’ın, insan sermayesi ve insan kaynakları olmadan, yani halkı olmadan, ekonomisini ve toplumunu geliştiremeyeceğine inanmaktaydı. Katar Ulusal Vizyonu 2030’a göre, insani gelişim; bütün Katarlıların faydalanacağı sağlık hizmetleri alanında kapsamlı ve modern bir altyapıya ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca, dünyadaki en ileri eğitim sistemleriyle benzeşen ve Katarlı öğrencilerin küresel meydan okumalarla başa çıkmalarına ve geleceğin en önemli yenilikçileri, uzmanları, profesyonelleri ve girişimcileri olmalarına katkıda bulunacak bir eğitim ve öğretim sistemini gerektirmektedir. Kuşkusuz, dünya standartlarında bir eğitim

(1) “Reyyan Uydu Kanalı Hakkında”, Reyyan kanalı web sayfası, (erişim: 25 Eylül 2018): تعريف القناة / <https://www.alrayyan.tv/>

sistemi ve fırsat eşitliğinin sağlanması, Katarlıların, ülkelerinin tüm ekonomik sektörlerinde daha büyük rol oynamalarını sağlayacaktır.

Vizyon, aşağıdaki yollarla, iş ahlakına bağlı, liyakatli, verimli bir işgücü oluşturmayı ve Katarlıların işgücüne katılımını hem nicelik hem nitelik olarak artırmayı hedeflemektedir:

- Kamu ve özel sektör kurumlarının eğitim ve liyakat kazandırma programlarına büyük yatırımlar yapılması.
- Katarlılara işletme, sağlık ve eğitim sektörlerinde üst düzey teknik ve idari mesleklerde çalışmaya özendirmek için teşvikler sunulması.
- Tüm vatandaşlara kapasite ve arzularına göre yüksek kaliteli eğitim fırsatları oluşturulması.
- Katarlı kadınlar için istihdam fırsatlarının artırılması ve mesleki olarak desteklenmeleri.

DÜNYA ÇAPINDA BİR SİYASİ VİZYON İÇİN EKONOMİK DESTEK SAĞLAMAK

Katar Devleti Anayasasının 6. ve 7. maddeleri, devletin dünyaya saygı duyduğunu, tüm devletlerle ilişkilerine önem verdiğini ifade etmektedir. İlgili maddelerde şöyle denilmektedir:

- Madde 6: Devlet, uluslararası antlaşma ve sözleşmelere saygı duyar ve taraf olduğu bütün uluslararası anlaşma ve sözleşmeleri uygulamaya çalışır.
- Madde 7: Devletin dış politikası, uluslararası anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümünü teşvik ederek, halkların kendi kaderlerini tayin etme hakkını destekleyerek, devletlerin iç işlerine karışmamak suretiyle ve barışsever uluslarla işbirliği yaparak uluslararası barış ve güvenliği pekiştirme ilkesine dayanır.

Katar Ulusal Vizyonu 2030'dan hareketle ve ülke liderliğinin Katar'ın uluslararası siyasette bir konuma sahip olma arzusundan dolayı, Katar resmi ve sivil organları yoluyla diğer toplulukları desteklemeye ve uluslararası barışı güçlendirmek, krizlerle ve doğal afetlerle mücadele etmek için resmi ve sivil kurumlarla işbirliği yapmaya özen göstermiştir. Bu bağlamda atılan adımlardan bazıları şunlardır:

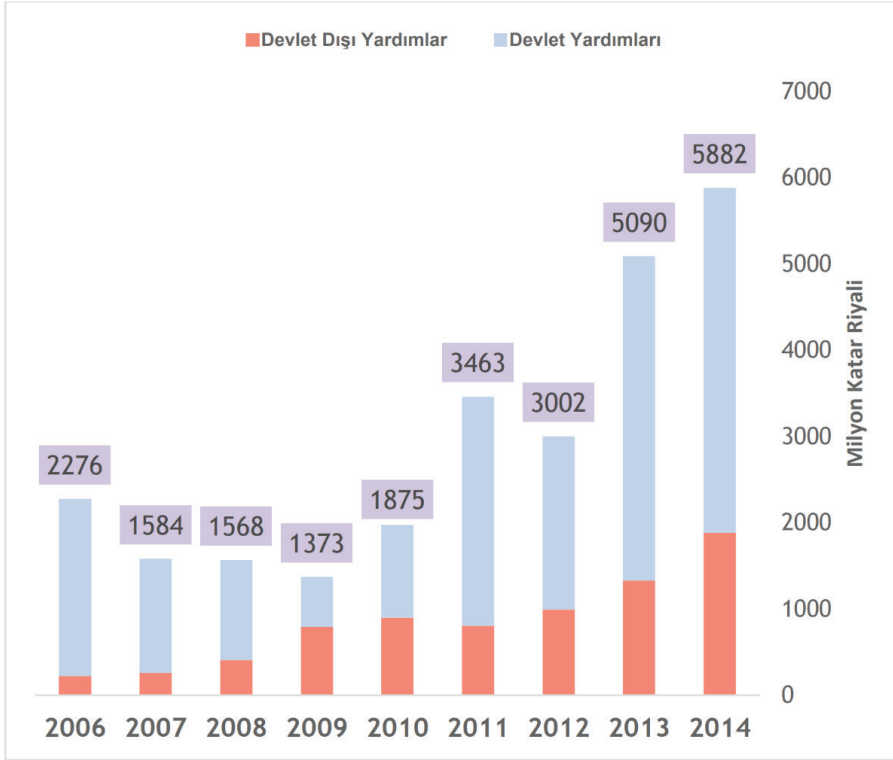
- Afganistan'daki Taliban hareketi ile ABD arasındaki müzakerelere ev sahipliği yaparak Afganistan'daki çatışma için bir çözüm bulunması yönünde çaba göstermek.
- 2008 yılında, "Doha Anlaşması" olarak bilinen anlaşmaya ev sahipliği yaparak Lübnan barışını sağlamak.
- 2010 yılında Cibuti Cumhuriyeti ve Eritre Devleti arasında imzalanan anlaşmaya ev sahipliği yapmak.
- İki yılı aşkın süren Katar arabuluculuğu çabalarından sonra 2011 yılında Darfur Barış Anlaşması'nın imzalanmasını sağlamak.
- Sudan ve Eritre arasındaki anlaşmazlığın çözümü için arabuluculuk yapmak.
- 2012 yılında, Filistin grupları arasında, "Doha Deklarasyonu" olarak bilinen Filistin Uzlaşma Anlaşmasının imzalanmasını sağlamak.
- Uluslararası ve bölgesel birçok konferansa ev sahipliği yapmak, uluslar ve halklar arasında diyalog ve anlayışı güçlendirmek için Amerika ve İslam Dünyası Forumu; Doha Kalkınma, Demokrasi ve Serbest Ticaret Forumu; Doha Uluslararası Dinlerarası Diyalog Merkezi'nin kurulmasını sağlayan Doha Dinlerarası Diyalog Konferansı ve Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmasının "Doha Turu" gibi uluslararası forumlar kurmak.
- 2011'de Japonya'yı vuran deprem ve tsunami felaketinin zararlarını karşılamak için 100 milyon dolar yardımda bulunmak.

- 2005'te "Katrina" kasırgasının ardından ABD'ye 100 milyon dolar yardım sağlamak.
- Arap ülkelerini, Filistin Yönetimini ve Filistinlileri desteklemek için milyarlarca dolar yardım yapmak.
- Kasım 2012'de başlatılan "Bir Çocuğu Eğit" programı ile yoksulluk, çatışma, doğal afet veya ayrımcılık nedeniyle eğitimden mahrum kalan çocuklara ilköğretim eğitimi fırsatı sağlamak. Program, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), İngiliz Kültür Konseyi ve CARE gibi ortaklarıyla birlikte çalışmaktadır.
- 2005'te başlatılan "İyilik Elleri Asya'ya Doğru" girişimiyle, afetler ve krizlerle mücadele eğitimi yoluyla, Asya'daki topluluklara kalkınma desteği ve yardımlar için kaynak sağlamak.
- Doğal felaketler ve savaşlar sonucu zarar gören birçok ülkeye yardım sağlamak. 2013'te Filipinler'i ve 2010' da Haiti'yi vuran kasırga sonrası bu iki ülkeye ve Mali'de ve birçok Arap ülkesinde çatışmalardan zarar gören insanlara yapılan yardımlar buna örnektir.

Katar Devletinin ve halkının diğer halklara yaptığı katkı ve yardımların genişlemesi üzerine, Katar'ın resmi dış yardım kanallarının çerçevesinin belirlenmesi ve koordine edilmesine ilişkin 2002 tarihli 19 sayılı Kanun çıkarılarak, Katar Kalkınma Fonu kurulmuş ve Baba Emir Şeyh Hamed tarafından benimsenen mali politikaların yönetimi ve rasyonelleştirilmesi vizyonu çerçevesinde Katar Devleti adına dış kalkınma yardımı projelerini koordine etme ve uygulama görevi resmen bu fona verilmiştir. Fon, Baba Emir Şeyh Hamed tarafından benimsenen yönetim ve mali politikaların yönetimine yönelik vizyon çerçevesinde, Katar Devleti adına dış kalkınma yardım projelerini koordine etmek ve uygulamakla resmen görevlendirildi. Fon eğitim, sağlık, ekonomik, sosyal ve mesleki gelişim ihtiyaçları da dahil olmak üzere çeşitli sektörlerin ihtiyaçlarını hedef alarak, farklı kıtalarda birçok ülkeye

yardımlar sağladı. Veriler, Katar'ın dış yardımlarının 2010 yılında 1,87 milyar riyal iken, 2014 yılında 7,7 milyar riyalın üzerine çıktığını ve bu yardım faaliyetlerinin Orta Doğu, Afrika, Asya ve diğer bölgelerdeki 50 ülkeyi kapsadığını belirtmektedir.⁽¹⁾ Bunun, Katar'ın uluslararası toplumun aktif ve sorumlu bir üyesi olarak oynadığı rolüyle uyumlu olarak Katar Ulusal Vizyonu ve siyasi irade dahilinde gerçekleştiğine şüphe yoktur.

Şekil (14): Katar Devleti Tarafından Sunulan Yardımlar

Kaynak: Katar: li't-Tenmiyeti kıssa (2015). Tüm yardımların toplamı, rakamları yuvarlama nedeniyle, belirtilen toplam yardım miktarına eşit olmayabilir.

(1) Bakây, Hâbû, "Katar'dan 2014 Yılında 50 Ülkeye 7,7 Milyar Riyal Yardım", **eş-Şark**, 16 Şubat 2016, (erişim: 25 Eylül 2018):

<https://www.al-sharq.com/article/16/02/2016/7-دولة-50-تغطي-2014-قطر-في-مساعدات-ريال-مليارات-7->

Emir Şeyh Temim bin Hamed Âl Sâni, Birleşmiş Milletler 72. Genel Kurulu konuşmasında, Katar Devleti'nin mümkün olan her yerde yardım ve destek sağlama sorumluluğunu üstlenerek küresel bağlılığını güçlendirmesini sağlayan Katar Ulusal Vizyonu 2030'a bağlılığını teyit etmiştir. Emir Şeyh Temim şöyle demiştir: “İnsani krizlerle başa çıkmak için ortaya konan uluslararası çabalar kapsamında Katar Devleti dünyadaki artan insani ihtiyaçları karşılamaya yönelik katkılarını sürdürmüştür. Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi'ne yaptığımız mali katkılarımızı artırdık. Böylece, Birleşmiş Milletlerin, küresel programları uygulayabilmesini ve dünyadaki ihtiyaç sahiplerine insani yardım sunabilmesini sağladık. Bugün Katar Devleti, 2017 yılı için Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi'nin en büyük bağışçılar listesinde üçüncü sırada yer almaktadır. Kalkınma planlarını uygulamalarına yardımcı olmak için zorluklarla karşı karşıya kalan ülkelere destek vermeye devam ettik.”⁽¹⁾

Bundan, Katar Devletinin genel olarak bölgesel ve küresel meselelere ilgi duyduğu ve sorunları ele almak ve siyasi ve ekonomik düzeyde krizlerin çözümüne katkıda bulunmak için çaba gösterdiği sonucu çıkarılabilir. Bölgesel birçok meselede arabuluculuk rolü oynamış ve barış, savaş, kriz ve afet koşullarında mali ve ayni yardımlar sağlamıştır. Uluslararası arenada konumlanmak, Katar Ulusal Vizyonu 2030'un bileşenlerinden hiçbir zaman eksik olmamıştır. Ekonomik Kalkınma bileşeninde “Körfez İşbirliği Konseyi ülkeleriyle koordinasyon için olma ve ticari, yatırım ve finansal bağlantılar kurmak için Arap uyruklu, bölgesel ve küresel ekonomik kuruluşlarla işbirliği yapma” ifade edilmiştir. Sosyal Kalkınma bileşeninde “Siyasi girişimler, kalkınma yardımları ve insani yardımlar yoluyla küresel barışın

(1) “Majesteleri Emir'in Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Açılış Oturumundaki Konuşması”, *el-Arab*, 19 Eylül 2017, (erişim: 25 Eylül 2018):

<http://www.alarab.qa/story/1256142/الجلسة-الافتتاحية-الأمير-في-كلمة-سمو-النص-والفيديو>

ve güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunma” belirtilmiştir. İnsani Kalkınma bileşeninde de “Uluslararası uzman kuruluşlar ve saygın küresel araştırma merkezleriyle işbirliği içinde, kamu ve özel sektörler arasında ortaklık ilkesine dayalı, etkin bir bilimsel araştırma finansman sistemi kurma” belirtilmiştir. Çevresel Kalkınma bileşeninde ise, “İklim değışikliğinin zararlı etkilerini azaltmaya yönelik uluslararası çabaları destekleme” vurgulanmıştır.

ÖZET

Katar Emiri Şeyh Temim bin Hamed Âl Sâî, 26 Haziran 2013 tarihinde, yönetimi devralma törenindeki konuşmasında, Baba Emir Şeyh Hamed’in Katar için yaptıklarını şöyle anlattı: “Babam Majesteleri, Katar Devletinin istisnasız olarak tüm kurumlarında; yatırım, ekonomi, medya, kültür, dış politika, eğitim, sağlık, spor ve çevre alanlarında sessiz, kademeli ve kapsamlı bir devrim gerçekleştirmeyi başardı. Birkaç yıl içinde bu bölgede gerçek bir mucize gösterdi.”

Katar Devleti, petrol fiyatlarındaki değışimlerden hem olumsuz hem de olumlu yönde etkilenmiştir. Petrol, devlet bütçesi gelirlerinin ve kamu harcamalarının doğrudan ana ve birincil kaynağını; özel sektörün de temel itici gücünü oluştıuruyordu. Geçen yüzyılın 1990’lı yıllarının ortalarında hükümet, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâî’nin vizyonundan beslenen büyük yatırım kararları almaya başladı. Bu vizyon, Katar’ı, dönemin koşullarına uyum sağlayabilir hale getirmek için, tüm alanlarda ve en kısa sürede kalkındırmaya dayanıyordu. Bundan dolayı Katar’ın devasa doğaı gaz rezervleri, devlet gelirlerinde lider bir konuma geldi. Doğal gaz, kalkınma planları için önemli bir finansman kaynağı sağlamış, böylece kalkınma planlarının etkili aracı haline gelmiştir.

Baba Emir Şeyh Hamed döneminin ekonomik boyutlarını siyasi bağlamından soyutlayarak değerlendirmek, o dönemin koşullarının dayattığı dengenin boyutunu hafife almak olur. Zira doğal gaz yatırımları, uzun vadeli karşılıklı kazanç temelinde kurulan ticari ortaklıklar aracılığıyla, Katar ile ortakları arasındaki ortak çıkarlarla hızlı bir şekilde ilişkilendirilmek zorundaydı. Katar, yüzölçümü ve nüfus bakımından küçük bir ülkedir. Siyasi ve ekonomik kararları ve yönelimlerindeki denge, uluslararası kararlarda önemli bir konum elde etmesinde belirleyici bir faktör olmuştur ve olmaya devam etmektedir.

Üçüncü binyılın başlangıcı olan 2000 yılı, Katar için bir ekonomik dönüm noktası olarak kabul edilir. Finansal kaynaklarda yaklaşık altı yıl süren düşüşün ardından mali sıkıntıyı aşmayı başararak, toplumuna ve dünyaya mali kaynaklar sunabildi. Bu finansal kaynaklar, devletin tüm sektörleri ve faaliyetlerine yansıdığı gibi, bunların bir kısmı krizler, doğal afetler ve kaynak yetersizliğinden mustarip topluluklara da ulaşmıştır. Böylelikle, Katar'ın kurumlarını ve bunların ekonomik, siyasi, mali, sağlık, eğitim, güvenlik, sosyal, insan, spor, çevre ve diğer alanlardaki çevrelerini dış dünyaya daha fazla açık ve onunla daha fazla etkileşimli temeller üzerinde güçlendirmeye yönelik adımlar atılmaya başlandı. Bununla birlikte, farklı ilgi alanlarına sahip bu kurumlar ve çevreler Katar ve toplumunun çıkarı için çalışmalarına devam ettiler; ancak, küçülmüş, iç içe geçmiş ve çok yönlü etkileşimli bir dünyada rekabetçi temellere dayanan uluslararası ve küresel standartları göz ardı etmediler.

2008'de, Devlet, temel ilkelerini Baba Emir Şeyh Hamed'in vizyonundan alan Katar Ulusal Vizyonunu benimsedi. Şeyh Hamed, Katar Devleti ve toplumunu 2030 yılına kadar bu vizyonu gerçekleştirmek için planlama ve uygulama sürecine soktu. 2011 yılında başlatılan ilk ve 2017 yılındaki ikinci stratejik ulusal kalkınma

planlarıyla bu vizyona ulaşılması hedeflendi. Bu vizyon, onun, yönetimi, toplumu ve idareyi rasyonelleştirme, hukuki ve kurumsal bir sistem kurma ve sürdürülebilir kalkınma iddiasını kazanabilecek nitelikte altyapı oluşturma konusunda ortaya koyduğu yaklaşım temelinde devlet işlerini ve ülkenin zenginliğini yönetme felsefesini yansıtıyor. Söz konusu altyapı, Katar insanı aracılığıyla, oluşumu ve yapılanması için gerekli bütün koşulları sağlamak için hiçbir çabadan kaçınmayan insani servete dayanmaktadır.

Sağlanan bütün ilerlemelere rağmen, Katar'ın çalışmaların sonuçlarını almak, planları ve uygulama çıktılarını değerlendirmek ve tüm sektörlerde ve bütün düzeylerde sürekli gelişim hedefiyle bunlardan faydalanmak için hâlâ önünde yapması gereken çok iş var. Bu çağda, Katarlı insan kişiliği; artan diyalog, tartışma, öğrenme, fikir beyan etme, bilişsel gelişim ve aynı ilgi alanlarında ilerlemiş diğer toplumlardaki bir insanın performansı ile kendi performansını karşılaştırma yeteneği ve isteği açısından önceki nesillerden farklıdır. Katar Ulusal Vizyonu ve Katar liderliğinin beklentileri de onun böyle olması yönündedir. Liderlik, vatandaşların ülkenin kalkınmasına aktif şekilde katkıda bulunmalarını, kendi toplumlarına ve krizlere ve doğal afetlere maruz kalan diğer toplumlara yardım eli uzatmalarını, gönüllü yardım faaliyetlerinde bulunmalarını sağlamak için kaynakları sunmayı taahhüt etmektedir. Hükümet bu konuda tereddüt etmemektedir, ama aynı zamanda Katar'ın vizyonunu gerçekleştirmesi için gelecek yıllarda bu adımların sonuçlarını da beklemektedir.

SONUÇ

Geçen bölümlerde, Katar’da, yönetimi rasyonelleştirme ve rasyonel bir toplum oluşturma deneyiminin mekanizmaları ve doğası incelenmiştir. Kitabın bölüm yazarları, ortak bir hırsla, Katar deneyiminin özgünlüğünü gözetmeye özen göstermişlerdir. Deneyim, Katar toplumunun değerler sistemini harmanlayan ancak, devletin ve toplumun performansını, kalkınma hikâyelerinde neredeyse yarı belirgin hale gelen ilkeler ve standartların seviyelerine yükseltmekten de kaçınmamıştır. Bu, devleti, kamu işlerini, insan kaynaklarını ve zenginlikleri iyi yönetim modelini benimseyerek, akılcı bir şekilde yöneten bir Emir’in liderliğindeki öncü yaratıcılığın özünü temsil etmektedir. Burada, kitapta kullanılan kavramların, binlerce yıl boyunca oluşmuş köklü gelenekleri, örfleri olan Müslüman bir Arap toplumu olarak Katar’ın özel karakterini göz önünde bulundurduğunu belirtmek gerekiyor. Bu özel karakter, kuşaklar boyu babadan oğula aktarılarak gelen kültür ve medeniyet mirasıdır. Nitekim 2004 Anayasasında da yer aldığı üzere, hukukun üstünlüğünü esas alan bir devletin temellerini atmak amacıyla yönetimin rasyonelleştirilmesi ve kurumlarının oluşturulması sürecinde, atalardan miras kalma kadim Katar değer, ilke, gelenek ve görenekleri göz ardı edilmemiştir. Dolayısıyla, bu çalışma, kavramları ele alırken, İslam dininin öğretileri ile otantik Arap gelenek ve göreneklerinden türetilen Katar toplumunun değerler sistemiyle uyumlu hale getirmeye ve uyarlamaya çalışmaktadır. Bu değerler arasında eşitlik, danışma, adalet ve sosyal dayanışma da yer almaktadır.

Bu çalışmada, iyi yönetim kavramı; kamu yararına hizmet eden kurumların hesap verebilirliği, şeffaflığı ve etkinliği yoluyla iktidarın uygulanması olarak tanımlanmaktadır. Bu da kurumlar oluşturularak, toplum güçlendirilerek ve katılım mekanizmaları ve danışmanlık

ilkesinin çalıştırılması yoluyla vatandaşın bu kurumlara güven duyması sağlanarak gerçekleşmektedir.

İyi yönetişim kavramını ele alan tanımların çoğu şu ölçütler üzerinde yoğunlaşmaktadır:

- Kamu yönetiminin ve hizmet sunumunun güçlendirilmesi.
- Kurumsal erevelerin iyileştirilmesi.
- Devlet gelirlerinin arttırılması için teşvikler belirlenmesi.
- Vatandaşların, hükümetin performansı üzerindeki denetiminin arttırılması.
- Toplumun önceliklerinin belirlenmesinde siyasi katılım ve toplum tepkisi mekanizmalarının etkili olması.
- Hükümet performansını arttırmak, şeffaflığı ve hesap verebilirliği güçlendirmek için “yaratıcılık yoluyla güçlendirme” ilkesinin mali yönetim prosedürlere dahil edilmesi.

Yukarıdaki tanımlar ve bu çalışmanın amaçlarına ulaşmak için kavramsal çerçevenin netliği göz önüne alındığında, iyi yönetişim için şu ölçütler işletilmiştir:

- Kurumların inşası (“kurumsallaşma”).
- Hukukun stnlğ ve toplumsal denetim (yargı yoluyla hukuki denetim).
- Siyasi süreçlere toplumun tepkisi ve katılımı.
- Danışma ve hükümet performansının iyileştirilmesi.
- şeffaflık, hesap verebilirlik, yolsuzlukla mücadele.

Katar’da iyi yönetişim atölyesine en önemli giriş, Kalıcı Anayasanın kabul edilmesiyle oldu. Hiçbir devlet, yönetimin, hükümetin ve

toplumun rasyonelleştirilmesi sürecini bir defada gerçekleştiremez; ülke iyi yönetişime ancak, aşamalı olarak bu sistemi gerçekleştirmeyi hedefleyen sürekli reform çalışmaları çerçevesinde ulaşabilir. Önemli olan, iyi yönetim sürecinin sürekli olarak devam etmesi ve kesintiye uğramamasıdır. Çünkü iyi yönetim, doğası gereği, belirli bir hedefe ulaşıldıkça, hukukun üstünlüğüne, adalete ve dürüstlüğe dayalı en yüksek düzeyde ilerleme, adil ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için çaba gösterilmesi gereken sürekli bir süreçtir. Bu süreçte nihai amaç, iyi yönetim kurumlarını etkin ve verimli şekilde ve toplumsal bir ortaklıkla oluşturacak yolculuğa çıkabilmektir. Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni, vatandaşları 1999'daki belediye meclisi seçimlerine hazırlama girişimiyle bu toplumsal ortaklığı başlattı. Katar, sürdürülebilir ve adil kalkınma için iyi yönetim politikalarını benimseyerek bugünün ve gelecek nesillerin faydasına olacak sonuçları elde etmeye başladı. İnsani gelişme, sürdürülebilir kalkınma, şeffaflığın güçlendirilmesi ve yolsuzlukla mücadele alanlarında mükemmel ve ayırt edici sonuçlara ulaştı.

Bu kitabın odak noktası, iyi yönetim ve onun kavramları ile Katar deneyiminin özgünlüğü ve Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin Katar'ın sürdürülebilir kalkınma vizyonunu gerçekleştirmek için liderlik etme, devletin temellerini pekiştirme ve onu kurumsallaştırma sürecinde oynadığı öncü liderlik rolüydü. Kesin olan şey, Katar'da iyi yönetişimin, belediye seçimleri yoluyla istikrarlı ve bilge adımlarla ilerlediğidir. Belediye seçimleri, 1995-2013 yılları arasında Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin başlattığı toplumu rasyonelleştirme yolunda önemli bir adım olarak kabul edilmektedir. Belediye seçimlerinin önemli özelliklerinden biri de kadının seçmen ve aday olarak siyasi katılım hakkının tanınmasıdır.

Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin başlattığı ve Şeyha Mûzâ binti Nasır el-Misned'in öncü rol oynadığı devlet yönetimini ve toplumu rasyonelleştirme deneyimi, katılım kültürünün yerleşmesi ve kadınların devlet ve topluma entegrasyonu için umut verici bir süreç olarak görülmektedir. Katar liderliğinin iyi yönetişimi gerçekleştirmeye ve rasyonel bir toplum yaratmaya yönelik attığı adımların güçlü etkisiyle kadın kamusal alanda varlık göstermeye başlamıştır.

Katar'ın avantajı sadece, iyi yönetişimi gerçekleştirmek için oluşturulan anayasal ve hukuki çerçevelerde değil, aynı zamanda “Katar Ulusal Vizyonu 2030”da ve bileşenlerinde yatmaktadır. Bu vizyon, özünde, insani kalkınmayı ve sosyal yetkinliği iyi yönetişime hizmet edecek şekilde yükseltmeyi hedeflemektedir. Katar'ın, insani, ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınma iddialarını kazanmayı hedeflediği bu dört temel bileşen için belirli göstergeler ve hedefler bulunmaktadır. Ayrıca Ulusal Kalkınma Stratejisi, her bir bileşenin ana hedefini gerçekleştirmeye yönelik ayrıntılı ve aşamalı hedefler belirlemiştir. Kuşkusuz, Ulusal Vizyonun gerçekleştirilmesi sürecinin tamamlanması ve özellikle göstergelerin, Katar'ın mevcut durumu ve ideallerine uygun hale getirilmesi, sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmeyi sağlayacaktır.

Yönetimi ve toplumu rasyonelleştirme deneyimiyle eşzamanlı olarak, Emir Şeyh Halife bin Hamed Âl Sâni'nin liderliği, ülkenin sahadaki kaynaklarını ve kapasitelerini yatırıma dönüştürmeyi ve iç siyasetin yönetiminde somut sonuçlar elde etmek için bunları değerlendirmeyi başardı. Katar, Baba Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni'nin yönetimi ile karakterize olan yönetimi, idareyi ve serveti rasyonel ve akılcı bir şekilde yönetme kapısından, küreselleşmenin büyük başlıkları altında kapsamlı ve sürdürülebilir bir kalkınma ve yeniden doğuşun dünyasına

girdi. 1995 yılında Baba Emir Şeyh Hamed'in başlattığı, anayasal, hukuki ve kurumsal bir çerçevede vatandaşları devletle ortaklık için uygun hale getiren yönetim modeli, iyi yönetim değerlerine göre rehberlik etmeyi hedefleyen ulusal bir projeydi. Böylece Şeyh Hamed, Katar'da Arap-İslam özgünlüğünde küresellik, modernleşme ve rasyonellik karakterinin öncülerinden oldu. Ülkede iyi yönetişimi ve güvenli ve bağımsız vatani korumak için daha iyi bileşenler ve kapasitelerle sürdürülebilir kalkınma idealini pekiştirmek için ülkesini kalkınmanın yollarına ve değer yönelimlerine yerleştirdi.

Bu kitap,

Katar’da 1995-2013 yılları arasında Emir Şeyh Hamed bin Halife Âl Sâni liderliğinde yürütülen iyi yönetim deneyimini inceleme çalışmalarına entelektüel bir katkıdır. Katar’ın bu dönemdeki kalkınma projesi bağlamında, milletler ve halklar için gerçek zenginliği temsil eden insani kalkınma yoluyla sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal güçlendirme konuları üzerinde durmuştur. Ayrıca Katar’ın medeniyet mirası ile uluslararası kurum ve kuruluşlarca onaylanmış iyi yönetişimin bileşenleri ve temellerini birleştirerek öncü bir model oluşturan bu deneyimin özgünlüğünü incelemektedir.

Katar deneyimi yerel bağlam ve özgünlüğü gözetken, dengeli ve gerçekçi herhangi bir reform sürecinin, güçlendirme ideallerini -yani rasyonel yönetim, rasyonel toplum, rasyonel ekonomi gibi iyi yönetim bileşenleri ve becerilerini karşılayan kapsamlı kalkınma göstergelerini- benimsemedikçe aşamalı başarının şartlarını tümüyle yerine getiremeyeceğinin erken farkına varılmasında öncü olmuştur. 1995 yılında Baba Emir Şeyh Hamed’in başlattığı anayasal, hukuki ve kurumsal bir çerçevede vatandaşları devlet yönetiminde işbirliği yapmak için geliştiren yönetim modeli, iyi yönetim değerlerine göre yol göstericilik yapmayı hedefleyen ulusal bir projeydi. Böylece Şeyh Hamed, Katar’da Arap-İslam özgünlüğünde küresellik, modernleşme ve rasyonellik karakterinin öncülerinden olmuştur. Ülkede iyi yönetişimi gerçekleştirme ve vatanın güvenlik ve bağımsızlığını sürdürme maksadıyla, daha iyi bileşenler ve kapasitelerle sürdürülebilir kalkınma idealini pekiştirmek için kalkınma sürecini başlatmıştır.

Editör Hakkında

el-Anûd Ahmed Âl Sâni, el-Cezire Araştırma Merkezinde Kıdemli Araştırmacı ve Danışman olarak görev yapmaktadır. Şu anda aynı kurumun Yayın ve Araştırma Hizmetleri Müdürü görevini yürütmektedir. Katar Üniversitesi İşletme ve Ekonomi alanında lisans eğitimini tamamlamıştır. Katar Liderlik Merkezi 2014-2015 Dönemi Programını tamamlamıştır. el-Anûd’un araştırma alanları arasında kadın meseleleri, insan hakları, yönetim ve ekonomi gibi konular bulunmaktadır. Yayımlanmış kitapları arasında “Katarlı Kadının Yol Haritasındaki Değişmezler ve Dönüşümler: 1995-2013”, “Katar Devleti’nin Kalkınma Deneyimi: Vizyon 2030’un Temellerine Dair Analitik Bir Çalışma” ve “Yabancıların Gözünden Katar: Küresel İmajlar” yer almaktadır.